
3 1761 07747937 6

HERMAN BANG

VÆRKER
I MINDEUDGAVE

HERMAN BANG

VÆRKER
I MINDEUDGAVE

SJETTE BIND

GYLDENDALSKE BOGHANDEL - NORDISK
FORLAG - KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCCXXI

ANDET OPLAG

GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KJØBENHAVN

DIGTE

„Og de talte om disse to: Kærligheden
og Døden.“

NYTAAR 1887

AAR — Du Hersker, som kommer tyst,
baaret af Nattens lydløse, mægtige Vinger —
Aar, du ukendte, fremmede Herre, —
forkynd — forkynd, hvad Du bringer!

Tusinder Gange sendte den store Tid
fra sin Borg
hvor han stum
stirrer paa Skæbnens evig rullende Hjul,
Aarene, sine kort levende Børn,
ud til Herskab over Jorden.

Men mere angstfuld trængtes aldrig Skaren
foran Aarets Herskerport
end nu, i denne første Nat,
den ganske Verdens Folk
raaber, Nyaar, foran din Dør.

Aldrig har de strenge Offerpræster,
der prøved i Templerne
Offerdyrs Tegn,
aldrig har de læst
tungere Tegn til tusindfoldigt Mord,
til Verdens Brand,
til Rigers Fald og til Folkeslags Død —
end nu tydes af en Verden i Nød:

Se kun de jernklædte Stater,
Kæmper, der maaler hinanden
med vrede og hævnsyge Blik,
mens trælsomt som hine Slaver,
der under Fogeders Pisk
slæbte Pyramidernes Sten,
Sten til Herskernes Gravmæler,
Folkene slider med bøjet Ryg,
bevogtet af Krigens truende Øje,
og bringer, Dag for Dag,
Byrde paa Byrde
til Lasten — til Bjærget
paa deres eget Bryst.

Mens som af selve Jorden
af Miner, af Kløfter
Hungren kalder frem
— som en frygtelig Dragesæd, —
Elendighedens Legioner med knyttede Hænder,
saa Jernmændene selv,
Kolosserne, skælver ved Skriget
og, værnende, løfter deres Sværd.
Et Skrig, uhyre, som var det Dommedagens Bulder
og sprængte det Himmel og Jord,
et Skrig om Ret,
et Skrig om Brød!

Nyaar! Hør dem, Skarerne for din Dør,
forkynd, hvad Du bringer!
Bar Du under din Kappe
nys, da Du kom,
Krigens blodige Dolk i en grusom Haand?
Bringer Du, umedlidende,
Menneskeheden, der stønner,
kun ny Angst og ny Trældoms Baand
til Gengæld for vore Bønner?
Aar, Du svarer ej! —
Kun langsomt, Stykke for Stykke,

løses din Gaade
til Sorg — eller
er der nogen, som tror det? —
til Lykke . . . .

Nu hviler, Nyhersker,
din første Nat over Skarerne tavs,
og Stjernerne, dens Øjne,
forraader intet.
De saá med samme Glimten
— var det af Glæde eller var det bag Taarer? —
Verden i Fryd og Verden fuld af Jammer.
Og fra det store Univers kommer der, Aar,
til Skarerne, som raaber for din Port,
intet Svar og intet Bud til Trøst —
tavs bliver din Nat.

KÆRLIGHEDS GUDER

I

Amor —
glade Dreng med dit velforsynede Kogger,
umyndige Gud for det umyndige Folk.
Let til Haands er Du — som let til Bens din Mængde,
der sætter i Livets Jord kun flygtige Fødder
baade i Glæde og Sorg — hvad enten den ler eller
græder.
Mængden, Amor, saarer Du.
For de Tusinders Bryst passer dit Koggers Lager
af milde Pile for lunkne Hjerter,
dine Vaaben, der ridser — thi der kan ikke saares.

Og god er Du, Amor, skønt de kaad Dig skænder,
giver hvad Du har
og hvad de evner:
En Sommerdag med Sol og Sang.
Et Minde, der vemodigt klinger,
inderst i Sjælen,
som en fjern Melodi,
mens de videre drager,
de Tusind,
og døer — ved Enden af Livets Graa.
Men den ene Sommerdag, Amor,
skænked medlidende Du.

II

Venus —
skamløse Kvind,
der med blottet Lænd
frister paa Elskovs Torv
ravende Mænds
drukne Begær.

Svig føder din Aande,
Forrædere skaber dine Kys,
Bittert græder brudte Løfter,
Venus, ved din Dør.

Svegne Mænd
knytter i Smerte deres Hænder.
Bedragne Kvinder
— søvnløse blev de ved Dig —
stirrer med tørre Blik
paa den langsomt glidende Nat.

Men Du, Gudinde, ler
ubarmhjertigt og højt.
Strækker din dejlige Krop

med dobbelt Vellyst og ler
paa Tronen, Naturen Dig gav —
din Trone: Menneskets Drift.

Ej hører Du Graaden ved din Dør
og ikke dit Afkoms Forbandelser,
letfødte Børn af dit letsindige Skød.
Drifternes Frugt, som ingen Kærlighed skøtted:
Tilfældet er deres Plejemoder,
og de lever med knyttede Hænder.

Men Du hører dem ej.
Strækker med dobbelt Lyst
paa Tronen, Naturen har rejst,
din dejlige Krop —
paa Tronen, Menneskets Drift.

III

Men Eros —
Du Hersker og Gud,
Du smiler tungsindigt,
støttet til dit mægtige Sværd,
Israels Dommeres ligt.

Streng er du at se
over de Udvalgtes Flok.

Dit eneste Blik mørkner den svindende Sans,
og svimle føler de kun som et uendeligt Fald.
Der er ikke Himmel og Jord,
og Viljen dør
med det standsede Hjertes Slag —
naar Du — o, Eros —
gennemborer de Udvalgtes Bryst
med Skæbnens vældige Sværd.

Og døde, o, Gud
lar dem opstaa
til Kærligheds Liv.

Til Lykken?
Jeg véd det ej:
Lykken er sjælden paa Jord.
Men hvis to Sjæle,
ramt paa den samme Tid
af det samme Sværd,
huser den hellige Ild —
da smiler Du, Herre og Gud.

Og stille, en Kerub lig
med dit Sværd,
staar Du, Mægtige, Vagt
foran to Saliges Dør.

KÆRLIGHED — AAGRERSKE DU ER

I

Kærlighed, Aagrerske Du er,
Shylocks Renter Du ta'er!

Du ta'er Rente
i Skinsygens Angst,
der isner vor Sjæl
og matter vort Blod,
saa det rinder trægt;
og vi segner,
svimle,

og bæres knap
af de skælvende Knæ.

Og vi ser dem,
disse to
under Kys
og i Brunstens Favn,
og vi tror,
vi maa dø,
mens vi afmægtigt
raller deres Navn.

Kærlighed,
Aagrerske Du er.
I Skinsygens Kval
Shylocks Renter du ta'er:
Et Skaalpund Kød,
Menneskets Hjerte.
Thi Dig kan ingen Portia formilde
og ingen kan standse din Kniv —
din, Kærligheds,
der raader for Død eller Liv.

II

Kærlighed —
Aagrerske Du er,
Shylocks Renter Du ta'er.

Du „fornyer"
i Tvivlsdages Elendighed,
naar Hjerteslaget er mat
og Kærlighed Ligegyldighed.
Naar vi pudser uden Rast
falmede Minder
til uægte Glans.

Og det er ikke Dag
og ikke Nat,
mens Tvivlen,
Heksen
med det ene Øje,
fikserer os og ler —
os, der Søvngængere lig,
med opspilede Øjne
stirrer paa ét Ord
og én Tanke —
hvileløse,
viljeløse . . . . .

Da, Kærlighed,
triumferer din Aager!

Bag Haab mod Haab
slæbes vi tungt
som saarede Ryttere
gennem Sandet.
Og Træhest rider vi
hver Time
med Bly under Fødderne — —

Da, Kærlighed,
var Brudd Lindring,
Død Velsignelse.

Da, Shylock,
triumferer din Aager,
mens Hjertet er mat
og Elskov Ligegyldighed.

III

Kærlighed —
Aagrerske Du er,
Shylocks Renter Du ta'er.

Din Kvittering
er det yderste Brud.
Naar Solen dør,
og der er ikke Mennesker mer,
Skygger kun,
der mimrer Lyd,
som ikke vort Øre naa'r,
thi Sproget misted sin Klang,
som Solen har tabt sit Lys
— — mens midt i det store Tomme
de døvede Tanker staar,
Viljen ligger knust,
og Hjertet er Lig.

Da dør det alt,
alt, hvad der
leved ved Dig,
Sanser, der vilde kun Dig,
Ønsker, Begær og Drift,
Tungen, der hviskede Dig,
Øren, der hørte kun Dig —
de dør, dør uden Dig.

Da, Kærlighed,
dør vi Døden
ti Gange —
alting dør,
alting leved ved Dig.

Og selv det sidste
store Levende —
Sorgen —
tøver kun kort
i Ligets Hus,
gaar og viger
for det uendeligt Tomme —
Sorgen — det sidste,
Skyggen efter Livet, som gik.

OTHELLO — MOHR

Othello — Mohr,
undertiden misunder jeg Dig.

Du havde Negerens Blod,
der, røde Flammer lig,
til Hjernen sig Vejen brød,
saa et Vanvid
betog Dig, Mohr,
og gjorde til Vaaben din Haand —
Skruen
om den Elskedes Hals.

Saa handled Du
og dræbte Desdemona.

Og det var godt at dræbe
for selv at dø
tæt til et koldt Legeme,
som ingen tør kærtegne mer
uden den kolde Jord.

Men Du, Othello, var Mohr,
og vi er kun hvide Mænd.
Vor Sorg hænger Graahimmel op,
hvorunder den langsomt sig slæber,
stump og forast,
kun raadløs
fra Angst og til Angst.

Vor Sorg, Othello, har ingen Klo,
vor Vrede intet Lyn.

Og dog var det godt at dræbe —
for selv at dø
tæt til et koldt Legeme,
som ingen tør kærtegne mer
uden den kolde Jord.

DEN DAG

De Dage
er ikke de tungeste,
hvor lig et sammenkrøbet Dyr
Angsten paa Hjertet hviler;
den ikke,
hvor Bruddets Nat
lægges om døde Sanser.

Thi Angsten lever,
Og Brudd er Smerte.

Men den Dag,
da Sorgens Skyer
spredes trægt
af ny Ligegyldighed,
og over dem
Sjælen
de store Intet ser
— den er den tungeste.

NAT

Nætter —
naar det søvnløse Savn
i Sørgeflor hyller
hvert Minde,
man ejer;
og i Ligtog alle Tanker
— selv den mindste —
følger Baaren
af den tabte Lykke ...

Nætter — I er tunge.

Men Nætter,
naar Lejet
under En brænder:
nidsk man maaler
Elskovens Timer,
dem, der til Vellyst
skænkes de tvende
nu — just nu,
mens man vaager.

Hvor man dem ser,
hvor man dem kender.
Kys var aldrig
saa tætte,
Elskov saa hed,
Favntag saa enge,
Lysten var aldrig
saa paany ubændig,
som de i disse Timer,
den Glemte til Jammer.

De Nætter er sværest.

DER VAAGNEDE DEN MORGEN —

Der vaagnede den Morgen et Lig,
og det væmmedes selv
ved at Liget spiste,
at det stod op og gik om,
og at Liget talte.

Det vilde sove igen,
som et Lig sig sømmer —
og det lagde sig hen.
Men Søvnen kom ej:
Liget vaager.

MIN MODER

Hvorfor ser jeg bestandig
dit tungsindige Blik?
hvorfor hører jeg altid
din bedrøvede Røst?

Moder — er det fordi
det var den samme Jammer,
hvorunder Du led,
hvormed jeg kæmper?

Var det den samme Sorg,
der bragte D i g Døden,
Døden, den tidlige Død,
Blomstens, der knækkes, lig?

Jeg véd det ej:
din Smerte talte ikke.

Men jeg, jeg vilde saa gerne
nu lægge mit Hoved i dit Skød,
og dine Hænder skulde stryge mit Haar,
mens jeg skrifted mit Hjertes Nød.

Hvem véd? maaske gav det Trøst,
at der var samme Jammer,
— der kan føre til samme Død —
for Dig, min Moder, mit Udspring,
og mig, i hvem Du
forplanted din Nød.

TOMHED

Der gives Dage,
hvor selv Sorgen tier
og Sjælen sidder
midt i det store Tomme
ene,
Edderkoppen lig
og spinder — Tomhed.

NAT

Det var Nat allerede
og hvor der var stille i Stuen,
hvor de ved Lampens Skin
begge læsende sad.

Man hørte kun svagt
den knitrende Ild
og sagte mod Gulvet
den vuggende Lyd
af Stolen, hvori hun gynged.

Saadan læste de roligt.
Til paa én Gang de begge
løftede Blikket
og Øje i Øje
smilte de længe;

Hvor vi elsker, hviskede hun;
— og de læste igen.

SOMMERDAG

Det var en Sommerdag,
de gik ned fra Hradschin,
Solen laa rigt
over Paladsernes Haver,
og langs med Moldauens Bred
dufted Akazierne sødt.

Klokkerne lød
klingert over Nepomuks Bro
oppe fra Domen til Fest.
Hvor glimtede Moldauens Vand.

Paa Broen
en Vrimmel der var
af Levende, Folk og Fæ,
i Sydens Søndagsliv,
i Sydens Glød.

Og over det
Himlen laa,
saa klar og lys
som en Troendes
Salighedsdrøm.

Da standsede hun,
og i unævnelig Fryd —
som e n e med ham
i en Verden
af Sol og Lys —
hviskede hun:

„Elskte, Nepomuks Mænd
saá først Lykken idag."

E n Høst har visnet
Akaziernes Blad
siden da.

D e vil grønnes igen,
og atter vil Elskovs Ord
hviskes under Nepomuks Mænd
— hviskes af a n d r e igen.

BRAHMINEN

I

Hvorfor, Bajadere, frister Du hin Brahmin
med dine Læbers Rødt og med dine Smil?
Véd Du da ej, at i Templet ved Ganges' Bred
gav han Indiens Gud hele sit Liv?

Hvorfor, Bajadere, drager Du ad hans Vej
med dine Længsels Blik og med dine Ord?
Ser Du da ej, at ikkun mod Ganges' Vand
Stirrer med Sorg i Sind den stakkels Brahmin?

Hvorfor, Bajadere, strejfer Du vel hans Kind
med al din Aandes Glød og med dit Haar?
Véd Du da ej, at selv om han længtes mod Dig:
Indiens Gud — t o g jo hans Liv.

(1882).

II

Kom og lad mig flette
Roser i dit Haar,
Du, Glædens Præstinde,
og dans og blot
din dejlige Lænd,
skønne Præstinde.

Stum sidder Brahmas Søn:
Øjet uden Begær
hviler paa din fremmede Skønhed.
Ham bringer din Lænd
intet Budskab om Lyst.
Og ikke din høje Barm
er bølgende Puder
for hans Vellyst —
til at dække med Kys.

Ham er din hvide Hud
ikke levende Silke
ikke for hans Mund
og ikke for hans kælende Hænder;
og ej dine Læber
en blodig Blomst,
i hvis Sødme begravet
han drak Berusning.

Og dog — lad mig flette
Roser i dit Haar,
dans, Præstinde!
Kælen som Pantren i Spring,
kysk som Dommæas Søn,
skøn som en Jomfru fra Melos —
d a maaske
vaktes han,
Sønnen af Brahma.

Ja — jeg vil flette
Roser i dit Haar,
Glædens Præstinde.
Selv vil jeg blotte din Lænd,
selv vil jeg binde dit Skørt.

Men han, ak, Brahmas Søn,
dog bli'r Dig fremmed.

III

Jeg søgte ham, Brahminen,
under Palmernes Kroner,
spurgte ham stille,
mens Stjernerne tændtes:

Hvad er at leve?
— At maatte forsage!
Hvad er at nyde?
— At forbryde sig mod Gud!

Saa talte han, den Arme,
under Palmernes Kroner.
Ganges flød stille,
mens Stjernerne tændtes.

CHOPINS BALLADE

Geni, Du Gave til Elendighed,
hvor Aanden, selv fattig,
kun gør de andre rige,
og Verden, den lever,
af hvad der dem fortærer.
Ilden — Ilden,
som deres Sjæle brænder . . .
Geni, du Gave til Elendighed.

Chopins Ballade,
den, der længst
vil bære hans Navn,
fordi i den
dybest hans Hjerte har blødt —
den om George Sand
spillede hun.

Kærlighed —
al din Sødmes Sødme,
som ingen Ord kan male,
Kærlighed —
Kvalen i din Kval,
som ingen Tanke maalte,
Kærlighed —
dine Flammers Flamme
spillede hun.

Mens selv hun kold,
Præstinden i Templet lig
under Offersangens Forvirring,
ubevæget sad.

Hvor var Ansigtet blegt,
og Munden, til Vellyst skabt,
var næsten kruset til Spot;

mens Øjnene store
og Barnets lig
sorgfulde laa —
Bleghedens Gaade.

Hvor skøn hun var:
Brillanter over Silkedragtens Flod.
Skønnere var ingen
Dronning under Mængdens Tilbedelse
end hun,
mens de dejlige Arme,
Tusinders Fristelse,
hen over Flygelet fløj.

Ild hun udgød
og læskede Længslerne,
æggede Hjerter, der frøs,
saa de drømte sig hede,
vækkede Sjæle af Død,
saa de troede sig leve,
kaldte for et Nu
denne L a z a r u s af Graven
til Liv —
Lidenskabers Liv.

Men selv hun kold,
Præstinden i Templet lig
under Offersangens Forvirring
uberust sad,
uberuset og sørgmodig.
Og, stolt, under Bifaldets Larm,
Ekko af Verdensrys Sejerssang,
bøjed hun kun Hovedet tavst.

Hvor de skreg i den vældige Sal,
hvilken Jubel der var —
h u n der ude stod
i Kulissernes Halvlys:

hvor var Ansigtet blegt
og Munden, til Vellyst skabt,
hvor var den sørgmodig,
mens hun hviskede svagt:
Ja — lykkelige — J.
— — —

Geni — Du Gave til Elendighed,
hvor Aanden, selv fattig,
kun gør de andre rige,
og Verden, den lever
af hvad der dem fortærer,
Ilden — Ilden,
som deres Sjæle brænder ...
Geni — Du Gave til Elendighed.

ALTING SLUKKES OG DØR —

Alting slukkes og dør:
Dagen og dens Sol,
dė synker i Skumring og Mørke,
Menneskelivet,
det glider ud i Tavshed.
Sommeren dør
i Høstens de lange Aftner;
Blomsterne dør
stille og Blad for Blad.
Ungdommen dør,
saa langsomt,
vi véd det ikke,
Illusionerne med,
lydløst og én efter én.

En Dag ligger selv
vor Kærlighed
død i sit Kammer.
Den Dag døde vort Haab.
Den Dag sluktes vort Liv.

DØD, DU, SOM ALTID —

Død,
Du, som altid
ved mit Hovedgærde sidder,
ved min Side gaar
og bestandig paa mig stirrer
med stærke Øjne.

Død —
lad mig langsomt
vænnes til dit Selskab,
saa, naar en Dag Du
Haanden
mod mig strækker,
frygtløs min
i din jeg lægger
og dør,
som jeg levede:
gudløs.

GIV MIG —

Giv mig, Du døde Gud,
giv mig, Du tomme Himmel,
én Dag i Livets Sol,
én Dag blot levet fuldt:
i Elskov elsket.

VAR DER EN GUD —

Var der en Gud,
jeg vilde ham bede
at lade mig sove
fast
Millioner Aar
og vaagne først,
naar alle Verdner var slukte
og ingen dødelige mer,
gejle Hunde lig,
efter Nydelsen, der flygter,
forgæves løb.
Og ingen Forplantningens Drift
i det Levendes Hjerte
Elskov udsaaede til Kval
og fødte den navnløse Angst —
med Begæret, der
Sjælene nager
lig en fortidig
Øgles Klo.

Naar alt var endt
og den sidste Drøm
med det sidste Hjerte slukt,
mens Stjernerne som brustne Øjne saá
stille
paa det stille Tomme —
d a vilde jeg vaagne
og dø
„i en lykkelig Time“.

DU STORE INTET —

Du, store Intet,
som paa Livet
venter;
uhyre Grav,
hvor Verdener
fylder som Sandskorn —

Lær mig, Du Vældige,
ret hvor ringe jeg er,
selv til en Klage for ringe —
saa t a v s jeg maa gaa,
men med Hovedet oprejst
— frem i det evige Mørke.

FÆDRELAND —

Fædreland,
Plet af Jord paa Jorden;
Fædreland,
Du, vort Sekels Polen,
indad sønderslidt
og udad sønderlemmet;
Fædreland,
sørgeklædte Moder,
lær os:
smaa at være.
Lær med Taalmod os
Hverdagsdragt at bære —
Arbejdsdragt —
Moder,
Dig til Ære.

TO SØRGESPIL

Die armen Menschen lieben
sich zwar mit vollen Seelen,
und müssen sich doch betrüben
und gar zu Tode quälen.

Heinrich Heine.

BRØDRE

ET SØRGESPIL I EN AKT.

PERSONERNE

ERIK, 22 Aar.	Fru ELLA HOLM.
EMIL, 30 Aar.	TJENEREN.

Handlingen er hos Erik og Emil.

Rig Dagligstue. Tilhøjre*) i Forgrunden en Chaiselongue, tilvenstre Emils Skrivebord. I Mellemgrunden tilvenstre Dør med Portière til Eriks Soveværelse, tilvenstre et stort Spejl fra Loft til Gulv, foran Spejlet Jardinière med Blomster. Dør i Baggrunden og i sidste Kulisse tilhøjre (til Emils Soveværelse). Det er tidlig Aften. Lamper tændte.

FØRSTE SCENE

ERIK (ved Tæppets Opgang foran Flygelet. Et Øjeblik efter ringer det i Entréen. *Tjeneren* aabner Døren for Fru *Ella,* som er tilsløret. *Erik* er sprunget op, og efter at Tjeneren har lukket Døren, fører han Fru Ella ned mod Chaiselonguen, hvor hun sætter sig, mens *Erik* synker ned foran).

ERIK (ned foran hende). Hvor jeg dog elsker Dig.

FRU ELLA (med Ømhed, Hænderne om hans Hoved). Og jeg Dig.

ERIK (med urolig Inderlighed). Og hvor jeg har længtes efter Dig og været bange, at Du ikke skulde komme, at der var kommet noget i Vejen og jeg skulde vente forgæves . . . Aa, jeg har det jo kun godt hos Dig.

FRU ELLA. Og jeg hos Dig.

ERIK (sætter sig hos hende). Ella — at et Menneske kan eje et andet Menneske saa helt. Jeg har jo ikke en Tanke mere, som ikke er Dig — der er ikke en Krog af min Sjæl, hvor Du ikke er . . . Ella, jeg lever kun hos Dig . . .

ELLA. Du . . .

---

*) ɔ: For de Spillende.

ERIK. Men bliver Du ikke træt af mig — af mig Stakkel. Aa, Du, jeg vilde jo saa gerne finde nye Ord for at sige Dig, hvordan jeg holder af Dig ... hvordan jeg kun føler og tænker Dig ... Men der er kun det ene Ord, som siger det, og som jeg saa bliver ved at gentage og gentage ... Ella, er Du ikke allerede træt af at høre mig hviske det ... hvor jeg elsker Dig ...

FRU ELLA. Tror Du ...?

ERIK. Min Elskede ... (rejser sig). Og saa er Du virkelig her ... Har udsat Dig for alt det for min Skyld ... Hvor Du er god ...

FRU ELLA. Ja for din Skyld (rejser sig). Men Tjeneren, Erik?

ERIK. Ham har jeg sagt, at Du var Sangerinden, som skulde synge mine Sange ... paa Koncerten.

FRU ELLA (hen til ham, smilende). Og det er Dig, som ikke kan lyve.

ERIK (nær hende). Man maa jo.

FRU ELLA (vender sig). Og her bor Du — I.

ERIK. Ja — saadan ser her ud ...

FRU ELLA (gaar omkring). Hvor jeg kender alt.

ERIK (smiler). Kender?

FRU ELLA (uden at forvirres). Ja — Dig i alt ... Der er Heliotroperne (foran Jardinièren, plukker en Blomst og fæster i sin Kjole) og der (peger paa et Billede) din Hr. Rubinstein (nynner halvt spøgende):

„Ich heisse Mahomet, ich bin aus Yemen,
und mein Stamm sind jene Asra, welche
sterben, wenn sie lieben.

ERIK (anslaar de sidste Par Takter paa Flygelet). Ja.

FRU ELLA (har bøjet sig over ham, ser et Portræt paa Flygelet, hastigt). Der er din Bro'r.

ERIK. Kender Du ham?

FRU ELLA. Men, min Ven, hvor skulde jeg vel det? ... Men (peger paa Billedet paa Flygelet) hvem det er, var virkelig ikke vanskeligt at gætte ... I ligner hinanden som to Draaber Vand ...

ERIK (tager et andet Billede og viser hende). Vi har lignet ...

se . . . (inderligt) Nu synes jeg, han er begyndt at blive gammel.

FRU ELLA (betragter Billedet). Ja — som om I var den samme.

ERIK (bag hende). Alle si'er det . . . Aa, Du, det fatter Du ikke, hvad det vil si'e at ha'e en saadan Bro'r.

Jeg var jo kun sejsten Aar, da Mo'r døde. Fra det Øjeblik har jeg ingen paa Jorden haft uden ham. Men fra det Øjeblik gav han ogsaa hele sit Liv hen for mig — hele sin Tilværelse, Du. Her levede vi — han var min Fa'r og min bedste Ven — aa, nej, han var min eneste: vi har jo omgaaedes saa faa . . . jeg véd ikke, men vi syntes altid, det var, som Fremmede kun forstyrrede, og at herhjemme var bedst . . .

Han opdrog mig, Ella. Hvor Fortrolighed dog er meget værd — — (smiler). Jeg tror saamæn ikke, jeg i alle disse Aar har tænkt bare en Tanke, som jeg ikke har sagt ham (lidt mørkere) — før nu.

ELLA (smiler).

ERIK (hen over Gulvet). Ja, ja, Du smiler, Ella, men det er sandt: naar jeg idag kan gi'e Dig hele min Sjæl, som jeg kan, hele mit Legeme, ungt og stærkt, naar alting kan elske Dig, som det gør, Legeme og Sjæl og Øjne og Øren elske Dig som de gør . . . saa er det ham, der gi'er mig Dig, ham, der gi'er mig til Dig, saadan som jeg nu er . . .

ELLA. Ja, han.

(Stilhed).

ELLA. Og det har fyldt hele hans Liv?

ERIK. Disse Aar — ja. (Med Overgang) Ella, hvorfor kan Du ikke lide Emil?

ELLA. Lide, min Ven? jeg kender ham jo slet ikke. Men jeg vilde jo nok gerne ha'e — for din egen Skyld, at Du ikke skulde ta'e ham for mer end et Menneske . . . Der kunde dog komme en Dag, hvor Du saá, at han vel (smiler) dog kun er . . . just lige saa menneskelig som vi andre . . .

ERIK (ser paa hende). Ella — hvor helt alene Du vil være i mit Hjerte.

ELLA. Vil Du det anderledes?

ERIK. Nej.

Men, Ella, hvorfor kan jeg ikke sige det til ham? Forstaar Du da ikke, at jeg trænger til at tale om Dig. Naar man er ung som jeg, har Lykken Ord. Jeg kunde jo fylde disse Stuer med glade Ord om Dig, med en jublende Pris af Dig, med evige Hymner om Dig ... Og jeg kunde dele min Lykke med ham: Han kender ikke til Fordomme, og han vilde forstaa den; han véd kun ét: at han er lykkelig, naar jeg er det.

ELLA. Tror Du?

ERIK. Og, Ella, desuden — jeg kan ikke lyve for ham. Jeg har aldrig løjet før nu.

ELLA. Lyve?

ERIK. Ja — jeg maa jo lyve; jeg maa lyve, naar jeg gaar til Dig, jeg maa lyve om Tiden, naar jeg gaar fra Dig, jeg maa lyve tidlig og sildig, Dag efter Dag. Han kender jo hele mit Væsen, han véd, hvordan jeg gaar mulende om, naar jeg er bedrøvet, at jeg pludselig synger, naar jeg er glad. Og naar han saa spørger mig, som saa tit: Erik hvorfor er Du saa munter? — — saa maa jeg lyve en Grund eller tie, hvad der kun er en Løgn til. Alle mine Stemningers Grunde maa jeg lyve, for Du er jo Ophav til dem alle ... Og naar jeg sidder her ved Flygelet, og mine Hænder falder ned i mit Skød, og jeg smiler, fordi jeg tænker paa Dig, og han saa — som altid — en Gang imellem løfter sit Hoved og spørger: Hvoraf smiler Du, Erik — saa maa jeg mer end lyve, jeg maa fornægte Dig. Og jeg kan ikke lyve for ham, og jeg kan ikke fornægte Dig.

ELLA. Du.

ERIK. Ja — men, Ella, jeg lider ... Al denne Hemmelighedsfuldhed stjæler vor Glæde ...

ELLA. Hvor Du ta'er fejl. Den forøger den kun mange Gange. Synes Du da ikke, det fordobler Lykken at stjæle den bag alle de Hykleres Ryg? Der er ikke

det Menneske, som ikke véd, at dette (betragter ham ømt og længe) er det eneste, som er det at aande værd . . .

ERIK. Ella —

ELLA. Og alligevel „fornægter“ de det alle.

Er det saa ikke godt at nyde bag deres Ryg — le dem ud, vi to alene, Du — vi to sammen — — Du og jeg . . . i Lykke . . .

ERIK. Naar Du taler, tror jeg Dig.

ELLA (gaar hen over Gulvet). Hvor gammel er egentlig din Bro’r?

ERIK. Tredive Aar.

ELLA. Saa var han fire og tyve, da din Mo’r døde . . .

ERIK. Ja. Véd Du: nu, hvor jeg selv er saa lykkelig — ja, jeg véd jo først, hvad det er at leve nu . . . saa tænker jeg saa ofte paa, hvem det vel var, der gjorde ham den Sorg . . .

ELLA. Sorg?

ERIK. Ja.

ELLA. Har han da haft nogen Sorg?

ERIK. Han har aldrig talt om det — men jeg véd det alligevel.

ELLA (let). Han maa da have været meget ung den Gang.

ERIK. Maaske som jeg nu.

Hvor Mo’r dog led den Gang . . . Jeg var en Dreng, men jeg forstod det godt. Mit Sovekammer var derinde ved Siden af Mo’rs. Om Natten hørte jeg hende gaa uden Hvile op og ned inde paa sit Gulv . . . En Aften sneg jeg mig ud af min Seng hen til Døren og saá hende . . . Aa, hvor hun var bleg, Du . . . og saa blev hun kun ved at sige den samme Sætning: Hun fordærver min Dreng — hun fordærver min Dreng — og knugede sine Hænder . . .

Det var første Gang, jeg hadede, Ella — — det fremmede Menneske . . .

ELLA. Og Du har aldrig faaet at vide, hvem „det fremmede Menneske“ var.

ERIK. Nej.

En Nat kom Mo'r ind til min Seng. Jeg lod, som jeg sov, for ikke at gøre hende bedrøvet . . . hun stod og saá paa mig — hvor godt jeg husker det — og saa sagde hun . . .

ELLA. Hvilket? . . .

ERIK. „Vil de mon ogsaa en Gang komme og fordærve ham?"

ELLA (smiler).

ERIK (lykkeligt). Aa — hvis Mo'r havde levet nu.

ELLA. Og nu er „det fremmede Menneske" glemt . . .

ERIK. Nej — Du. Hos Emil sidder Følelserne for fast. Hvor godt jeg mindes den første Tid . . . efter at det maa være sket . . . hun har vel forladt ham, tænker jeg . . .

ELLA. Eller han hende . . .

ERIK. Aa nej . . .

Mo'r lod Emil ligge inde hos mig om Natten. Jeg laa vaagen og hørte ham hulke — aa, jeg glemmer det aldrig. Det var første Gang, jeg hørte en Mand græde. Og han kastede sig i Sengen og han bed i sin Pude — — og han satte sig op, og han sad bleg timevis uden at røre sig . . . søvnløs.

Aa — Ella, nu forstaar jeg, at han led, som jeg vil lide, hvis Du kunde forlade mig . . .

Og han lider til Tider endnu — jeg véd det.

ELLA. Skulde der virkelig gives saa trofaste Mænd?

ERIK Ja — Ella.

ELLA. Du gør mig ganske nysgerrig efter at se din Bro'r.

ERIK (hastigt). Gid Du vilde.

ELLA (smiler). Vilde Du ikke blive . . . skinsyg?

ERIK. Men Ella . . .

ELLA. Nu, ja.

ERIK. Jeg vilde aldrig blive skinsyg, tror jeg. Hvis Du ikke elskede mig mer, saa vilde jeg kun . . .

ELLA. Hvad? . . .

ERIK. Kun blive som han . . . bedrøvet, til Døden bedrøvet . . .

ELLA (øjensynlig inde i sin egen Tankegang). Jo, jeg vilde gerne se ham.

ERIK. Dér er han — jeg hører ham i Gangen.

Nu ta'er han Tøjet af . . . Bliv her nu . . .

ELLA (slynger Sløret om Hovedet). Nej, jeg tror, Du vil . . .

ERIK. Men hvis Du vil gaa, saa skynd Dig, gaa gennem mit Værelse . . . han kommer straks.

ELLA (tæt ved Døren, standser). Du, jeg elsker Faren . . . Sig mig det endnu en Gang, at Du elsker mig — sig mig det her.

ERIK. Jeg elsker Dig.

ELLA. Er det sandt?

ERIK. Jeg elsker Dig.

ELLA. I Morgen?

ERIK. Ja.

ELLA. Lev vel.

(Gaar ad Baggrundsdøren).

ANDEN SCENE.

Erik (ned til Flygelet). *Emil* (fra Gangen).

EMIL. God Aften, min Dreng.

Hvad tænker Du paa? Du staar og ser saa lykkelig ud.

ERIK (som har staaet og set lykkelig hen for sig). Hvilket?

Aa, jeg stod egentlig, Du, og glædede mig kun til det Bal i Aften.

EMIL (ned til Skrivebordet). Det er sandt, Du skal jo paa Bal. Men saa er det vist paa Tiden, Du klæder Dig paa, min Ven.

ERIK (aandsfraværende). Ja.

EMIL. Jeg traf lige Professor Kjær. Koncerten bliver da Torsdag otte Dage . . . Dine Sange bliver sat som Nummer tre.

ERIK (uden Interesse). Naa.

EMIL. Hvor vi har ventet paa det.

ERIK (som før). Ja. (Med pludseligt Udbrud) Aa, Emil, Du véd ikke, hvor glad jeg er.

EMIL (løfter Hovedet og smiler). Hvorover dog?

ERIK. Aa — ved at leve, Du . . . (strækker Armene i Vejret) og saa være ung og vide, at Livet er langt.

EMIL. Ja, ret langt.

ERIK. Og Dig skylder jeg det altsammen . . . . Du har gjort mig til den, jeg er . . . . til den, som (holder pludselig inde) saa lykkelig som jeg er (lægger Armene om Emils Hals).

EMIL. Store, gode Dreng.

ERIK (med Overgang). Naa, jeg skulde klædes paa . . . . . Jeg har ingen Slips.

EMIL. Saa tag hos mig.

ERIK. Tak — ja (han gaar ind i Emils Værelse og derpaa over i sit eget. Døren bliver staaende aaben).

TREDIE SCENE.

Emil. Erik. Tjeneren (fra Baggrunden).

TJENEREN (med en Pakke). Det var en Pakke, som kom før til Kandidaten. Men jeg vilde ikke bringe den ind, saalænge den fremmede Dame var her.

EMIL. Den fremmede Dame?

TJENEREN. Ja, Hr. Kandidat, Sangerinden, som skal synge Hr. Eriks Sange.

EMIL. Ja saa — — — har hun været her . . . . . Tak (nikker).

TJENEREN (gaar).

EMIL (højt). Men, Erik — — —

ERIK (inde i Sovekammeret). Ja —

EMIL. Men har Fru Prosch været her?

ERIK (lavere indenfor). Ja —

EMIL. Og det fortæller Du mig slet ikke.

ERIK (indefra). Aa . . . . . jeg tænkte saamæn ikke paa det, Du . . .

EMIL. Men, hvad sagde hun dog — om Sangene?

ERIK (derinde, svarer ikke).

EMIL. Hva'?

ERIK (ligesom træt). Aa — ikke no'et .... ikke no'et videre ....

EMIL. Men hun sang dem da i det mindste?

ERIK (kommer i Kjole). Aa — vil Du ikke hjælpe mig? Det vil ikke sidde.

EMIL (med Erik foran Spejlet, binder hans Slips). Nu skal jeg ... (Naar Slipset er bundet, betragter han Erik i Spejlet). Hvor Kjole dog klæ'er Dig, Dreng.

ERIK. Ja .... (Med sin Arm i Broderens) Vi er dog kønne Folk — begge to.

EMIL (lidt træt). Aa, om mig er det vist ikke — værd at tale.

ERIK. Naa — Du var det da en Gang. (Pludselig) Emil, hvorfor taler Du aldrig om den Tid?

EMIL (bort).

ERIK. Jeg tænker saa tit paa det — især i den sidste Tid — hvad Du den Gang led ... Ja, ja, jeg var kun et Barn, men Børn har ogsaa Øjne ... og noget forstod jeg allerede den Gang. Nu vilde jeg forstaa det alt .... jeg er vel endelig blevet gammel nok ...

EMIL. Hvad er der at forstaa ....?

Og alligevel var det maaske bedre at tale og at vælte det fra sig.

I de sidste Uger er det, som noget Usynligt, Ubestemmeligt igen tvang alle mine Tanker tilbage i de gamle Baner — — som alt det gamle paany var kommet mig hemmelighedsfuldt nær — og truede mig ... jeg véd selv ikke hvorfor ...... eller hvordan.

Men hvad er der at fortælle? At jeg gjorde Mo'r Sorg i de sidste Aar, hun levede, og at jeg elskede en Uværdig og — vidste, at hun var det.

Vi mødtes, og fra den første Dag var jeg hendes Slave og hendes Dreng, næsten før jeg vidste det.

Hun biede ikke. Hun tog min Vilje straks — næsten i det første Møde.

(Bevægelse hos Erik).

Vort Forhold var en Hemmelighed — hun elskede Hemmeligholdelsen, fordi dens Følge er Løgnen, og det var hendes Væsen at lyve ....

Først mødtes vi ude — under tusind Paaskud, hun fandt paa dem — hvor rimelige de altid saá ud — i Begyndelsen fandt hun paa dem .... siden lærte jeg selv at lyve ....

Hun lærte mig det ....

(Bevægelse hos Erik).

Siden, da vort Forhold blev ældre, kom hun her ...

(Erik kommer bestandig nærmere).

Hun var her hos mig om Natten, mens Mo'r sov derinde bag den Dør — sov? — laa søvnløs. Det pirrede hendes Lyst. Og jeg tillod det, i Begyndelsen tillod jeg det — — til, Erik, netop de Møder ogsaa blev min ....

Hun kom her ogsaa om Dagen ... vi hørte Mo'rs Skridt komme over Gulvet derinde — og hun blev endda og holdt mig fast med sine Kys ...

Faren æggede hende.

ERIK (stille). Hvor alle Kvinder ligner hinanden.

EMIL (efter en Stilhed). Det var den første Tid — den Tid, da hun elskede mig (rejser sig urolig). Jo, jo — for der var Dage, hvor hun har elsket mig ..... (sætter sig igen).

Da hun saa havde lært mig at lyve og at besudle min Mo'rs Hus — saa lærte hun mig ét endnu: at blive bedraget.

Hun forelskede sig i en anden ....

Hun elskede ikke mere mig, men hun vilde ikke slippe mig ... Dobbelthed var hende en Nydelse. Hun trængte til at bedrage. Alle de Paaskud, som hun før havde fundet for at komme til mig, hun fandt dem nu for at undgaa mig — og jeg genkendte dem alle — og de pinte Livet af mig, saa rimelige som hendes Løgne var ....

Aa, Gud, aa, Gud, hvor var de Dages Elendighed stor ... Stenene vilde den have rørt, hende rørte den ikke.

Jeg saá dem sammen — alt deres Væsen var Kær-

tegn og Lykke; hvert Blik var en Tilstaaelse — og hun nægtede alt — — og jeg blev.

Jeg fandt Breve fra hende til ham, som aabenbarede alt, og hun bortforklarede alt, og jeg blev.

Hvor alting tilstod, vilde jeg — saa fejg var jeg blevet, elendig fejg — ha'e Ords Tilstaaelse — den, jeg aldrig fik. Der var Dage, hvor jeg bad i en Mands Fortvivlelse, der ikke vil nedværdiges mer, bad om et eneste Ord: Sig, det er forbi. Sig, Du elsker mig ikke .... Men, nej, jeg fravristede hende det ikke. Jeg vristede ikke Sandheden fra hendes Sjæl.

Saa fandt jeg mig ogsaa i det.

ERIK. Jeg vilde dø deraf.

EMIL. Som jeg havde lært at lyve, saadan lærte jeg nu at betle.

Jeg tiggede om tomme Kys som Smuler fra en andens Bord.

Og da jeg havde lært at betle, lærte jeg at stjæle: jeg stjal de Kærtegn, som kun var en andens Eje ... Jeg nedværdigede mig ved at besidde med en anden, og jeg besad og vidste, hun følte ingen Elskov.

Men jeg blev — — og elskede som en Gal og en Hund.

(Lang Pause).

Saa — en Dag genvandt jeg saa meget af min Stolthed, at jeg gik.

Da var Mo'er død, og jeg et fordærvet Menneske.

ERIK. Emil ... har Du aldrig kunnet tilgive hende?

EMIL. Tilgive? ... Man tilgiver ikke, man elsker.

(Stilhed).

Nu var vi to blevet alene i Verden .... og gennem Dig genfandt jeg mig selv.

Nu er Du ung, Erik — — og din Ungdom er det eneste, jeg har tilbage af Livet .....

(Han bryder pludselig ud i Hulken).

ERIK. Emil, Emil, Du elsker hende endnu.

EMIL (løfter Hovedet). Ja.

ERIK. Hvor magtesløs man dog staar.

EMIL (mat). Hm — — ja, magtesløs.

(Stilhed).

EMIL. Nu tænker jeg kun ofte med Angst, at ogsaa din Time en Gang vil komme ....

Men, Erik, lov mig blot én Ting — — aa nej, lov det ikke, men bestræb Dig for: ikke at begynde med at lyve ....

(Bevægelse hos Erik).

Kvinderne har saa mange Vaaben, og de benytter dem saa grusomt ....

(Stilhed).

Hun havde ingen Kælenavne og Elskovsord, dem kunde hun kun skrive .... hun kendte kun ét Ord, Erik, men det stjal al en Mands Vilje (sagtere): „Du" ... „Du".

ERIK (staar op).

EMIL (sunken hen i Erindringen). Og hun løj med en Stemme, saa Gud maatte tro hende — en Stemme, saa oprigtig, hendes skønne Stemme. Det var en Alt. aa, hvor den svøbte sig blødt om Ordene, hvormed hun bedrog mig.

ERIK (hen for sig). Nej, nej — hvor skulde det være muligt ...?

EMIL. Hvad er der?

ERIK (forvirret). Jeg lider jo, fordi Du lider.

EMIL (som før). Og midt i sin Last var hun et Barn — aa, dette Barneansigt mod de hvide Puder .... skal jeg da aldrig glemme det?

ERIK (i Angst). Emil.

EMIL (som vaagnende, forvirret). Min Gud, min Gud .... og det er Dig, jeg fortæller alt det ...

ERIK. Du maa, Emil ....

Sig mig, hvordan — — saá hun ud?

Mørk?

EMIL. Ja ... mørk.

Men hendes Øjne var blaa. Man spejdede sig træt i hendes Øjne.

ERIK. Og hendes Navn?

Nej, nej, jeg vil ikke vide hendes Navn.

Jeg vilde hade hende for dybt ...

EMIL. Ja — — lad hendes Navn være dødt os imellem .... Hun er jo desuden nu langt herfra ....

ERIK (aandende op). Ja — saa.

EMIL. Hun rejste ... med ham (ser op).

Hvor Du er bleg.

ERIK (fattet). Hvor kan det undre Dig? .... at høre om din Sorg.

EMIL (ømt). Erik.

ERIK. Men hvis nu jeg ... hvis nu jeg, Emil, blev lykkelig ... hvis jeg var det ....

EMIL. Var det?

ERIK (jublende). Aa jo, Emil, jo .... der er ogsaa Kvinder, som gør os lykkelige. (Ud).

FJERDE SCENE.

Emil — Tjeneren (bringer The).

EMIL (gaar op og ned, vil beherske sin Sindsbevægelse). Tak ....

Naa, de sang nok herinde før ...

TJENEREN. Nej, Hr. Kandidat ...

EMIL (standser).

TJENEREN. Det var Sangerinden, for Hr. Erik sagde det. Men sunget blev der ikke.

EMIL. Og Erik sagde ....

Saá De hende, Mogens? ....

TJENEREN. Nej, Hr. Kandidat, der var ikke tændt paa Gangen endnu, saa jeg tror saamæn ikke, jeg vilde kunne kende hende igen .....

EMIL. Nej — naturligvis ....

Ja, Tak, Mogens ..... saa er der ikke mer ... Hr. Erik er paa Bal og kommer silde hjem ....

TJENEREN. Ja, Hr. Kandidat, jeg sidder oppe. (Gaar).

FEMTE SCENE.

Emil — Fru Ella — Erik.

EMIL. Der blev ikke sunget — der blev ikke sunget .. Men sagde da Erik ikke? ....

TJENEREN (aabner Baggrundsdøren). Der er en Dame, Hr. Kandidat, som ønsker at tale med Dem.

EMIL (adspredt). En Dame? .... Naa, ja, lad hende komme.

TJENEREN (holder Døren aaben for *Fru Ella*).

ELLA (som, naar Tjeneren er gaaet, siger). Ja, det er mig.

EMIL. De her ...

ELLA. Som De ser — — Og jeg har allerede været her i fire Uger .... (hun sætter sig).

EMIL. Jeg troede, vort Regnskab var afsluttet.

ELLA. Det troede jeg selv — indtil jeg var vendt tilbage hertil .... eller, rettere sagt, til for et Par Timer siden. Men nu vil jeg i al Fald tale med Dem — Emil.

EMIL (tier).

ELLA (der i det Hele lyver uden at forvirres, i en meget enkel Tone). De gjorde mig Uret den Gang.

EMIL (smiler). Uret.

ELLA (i samme Tone) Ja. Det Menneske var ikke min Elsker.

EMIL. Vel.

ELLA. Han var det ikke — tro mig saa ...

Hvorfor skulde jeg vel lyve nu?

EMIL. Altsaa forfra ...

Skal vi dog ikke hellere lade dette hvile, som er saa forbi.

ELLA. Forbi?

Der bliver altid en Rest af Ømhed tilbage i Sjælene hos to Mennesker, der har elsket hinanden saa højt som vi .... Jeg behøvede jo kun at gense denne Stue ....

EMIL. Har vi to endnu ikke pint hinanden nok.

ELLA (sørgmodig). Pint?

Er da Mindet om alle vore Lykkens Timer virkelig helt slettet ud i dit Hjerte?

EMIL. Mindet — og derom taler De?

ELLA. Emil — hvorfor forlod Du mig den Gang, saa pludselig, uden et Ord, uden et Livstegn? . . .

EMIL. Hvorfor — hvorfor? (med løftede Hænder) Jeg, der var bedraget, forraadt, forhaanet.

(Pludselig ganske rolig).

Men De vil kende det sidste Slag, der ramte mig lige i Ansigtet. De vil vide fuld Besked om Deres egen Grusomhed?

Husker De en lille Kæde af Guld, fin og tynd. En Aften fæstede jeg den — her i denne Stue, der om Deres Arm. De sagde: De vilde bære den som et usynligt Troskabstegn — —

Hvor jeg i den Time troede paa den evige Troskab . . . .

Den Kæde blev saa at sige vort — vort Forholds Medvider.

Og jeg gik den Dag, da jeg havde set, at De havde hængt den om hans — den andens Arm . . . . . .

Aa, ja, (løfter Hovedet) — — det var det frygteligste Øjeblik i mit hele Liv — jeg troede, jeg maatte dø deraf — men det gav mig da i det mindste Mod til at bryde op.

ELLA. De saá Kæden??

EMIL. Jeg har set den.

De talte om „Mindet"? (bittert og stigende) Da saá jeg jo, at selv Mindet om mig havde De revet over, Mindet om alt hvad der var mit, selv Mindet om vor døde Kærlighed var skænket ham . . . Da var jeg opofret helt . . . .

Aa, endnu er der Øjeblikke, hvor jeg spørger mig selv: hvor kunde hun gøre det?

(Betragter hende i stille Udbrud).

Aa, Ella, hvor De maa have elsket ham den Time, hvor De gav ham den.

ELLA (hastigt og heftigt). Emil — Du er min endnu.

EMIL. Nej — jeg er ikke og jeg vil ikke være det.

ELLA. Du s k a l — saa sandt Du er den eneste, som jeg har elsket . . .

EMIL. Ella dog . . .

ELLA. Emil, Du kender kun ikke vort Hjerte. Jeg elskede Dig, din Ungdom, dine første Kys, din Sjæl, der bange og overstrømmende aabnede sig for min . . . Jeg tilbad det alt; der var for mig i Verden intet uden det . . .

Men en Dag var Du ikke mere den samme . . . Du var blevet en anden . . .

EMIL. Under dine Hænder . . .

ELLA. Jeg stod fremmed hos et Menneske, jeg ikke kendte . . .

Men siden den Tid, da Du forlod mig, har jeg søgt om Dig — kun søgt om Dig.

EMIL (hastigt). Om ny Ungdom.

ELLA (hastigt). Om d i t Billede paa Ungdom.

EMIL. Hvor vel Du har bevaret dit Livs Kunst.

ELLA. Nej — nu lyver jeg ikke, og jeg v i l, Du skal tro mig. Om det skal koste mig Livet — Du skal tro mig . . .

Saa højt har jeg elsket Dig, Du, Du eneste, jeg har elsket Dig saa højt — tror Du mig saa? — at jeg, som jeg staar her for Dig, er blevet din Broders Elskerinde — din Broders, fordi han var Billedet af Dig.

EMIL (med et Skrig). Du — —

(Bedrøvet).

Det er umuligt, det er umuligt . . .

Det var Dig, som var her før . . . i denne Stue.

ELLA. Ja.

EMIL. Det er umuligt — det er umuligt.

ELLA. Jeg saá ham, da jeg for nogle Uger siden vendte tilbage, og jeg troede, Aarene var slettede ud . . . og at jeg mødte Dig for første Gang . . .

EMIL (som halvvaagen). Ja, han løj for mig . . . . Ødelæggelsens Værk er begyndt.

ELLA. Han blev forelsket i mig . . .

EMIL (med knyttede Hænder). M e n n e s k e — befri mig...

ELLA (med voldsom Hast). N e j — Du s k a l høre mig.

Jeg troede maaske, at ogsaa jeg tilhørte ham. Men jeg behøvede kun at betræde denne Stue, at gense dit Billede, aande Luften, Du aander, for at mine Kys skulde blive kolde paa hans Læber, hans Kærtegn en Besværlighed, jeg vilde stryge af mig .... hans Aande en Afsky for min Aande ... Emil, Emil, tror Du nu, jeg kunde lyve: jeg vilde give mit Liv for en eneste Time at fornemme den gamle Sødme i din Røst — — de gamle Ord med blot lidt af den gamle Klang ....

EMIL. Ella, Ella — hvilke Forbrydelser er der, som Du ikke kunde begaa ...

ELLA. Ja, jeg kunde stjæle for dens Skyld, som jeg elsker, jeg kan lyve for hans Skyld, jeg kan bedrage for hans Skyld ....

Men føle Elskov kan jeg.

EMIL. Ja.

ELLA. Min .... Du.

(Hun lægger sig ned paa Knæ foran Chaiselonguen, hvor han sidder, og hans Hoved falder ned mod hendes Skulder).

Du Kære.

EMIL. Ella, hvorfor kan vort Hjerte ikke dø ...

ELLA (løser sine Fletninger). Husker Du — — husker Du, naar jeg bandt Dig med mit Haar?

(Lægger en Fletning om hans Hals).

EMIL (rejser sig). Hvilket Menneske vil Du gøre af mig! .... (pludselig farende sammen): Erik — — i sit Værelse ...

ELLA. Han er jo ude ...

EMIL. Han er derinde .... Gaa, gaa.

ELLA (vil gaa mod Baggrunden).

EMIL. Nej, nej, han kunde aabne Døren til Gangen. (Han aabner for hende til sit Soveværelse): Der. (Lukker).

Han maa ikke se mig saaledes ...

(Slukker hastigt Lamperne).

ERIK (kommer). Er her ingen?

EMIL. Jo.

ERIK. Du har slukket Lamperne ... de var jo lige tændte — saá jeg nedefra.

EMIL. Ja . . . jeg var . . . jeg var ikke vel . . .

ERIK. Jeg ikke heller. Derfor tog jeg hjem . . . Maa jeg ta' lidt Eau de Cologne hos Dig . . . min Flakon var tom (sagte). Nej, jeg holder det ikke ud. Jeg kan ikke holde denne Mistanke ud . . .

EMIL (op). Det skal jeg . . .

ERIK (allerede ved Broderens Dør). Men lad mig dog selv.

EMIL (tager om ham).

ERIK. Hvor Du ryster . . .

EMIL. Ja, jeg har Feber . . .

ERIK (gribende Emils Dør).

EMIL. Du kan ikke gaa derind . . .

ERIK (greben af en pludselig Idé). Hvorfor?

EMIL. Du kan ikke . . . . Der er nogen hos mig . . . .

ERIK. Emil, jeg vil — om det saa skal blive min Død.

ERIK (river Døren op, Lyset fra Soveværelset falder ud paa Scenen, han skriger): Jo — jo.

(Han fører to Gange Armene frem gennem Luften):

Saa har jeg heller ingen Bro'er mer.

(Han dækker Ansigtet med sine Hænder og styrter ud. Man hører fra hans Værelse et dumpt Fald).

EMIL (er som sanseløs gaaet over mod Skrivebordet og sætter sig).

ELLA (er fremme i den lyse Dør).

EMIL (stille og dumpt). Hvorfor vilde Du tage to Liv?

(Tæppet falder).

NAAR KÆRLIGHEDEN DØR —

ET SØRGESPIL I EN AKT.

PERSONERNE

OLUF HELMS, 33 Aar. ADDA HELMS, 27 Aar.
VILHELM RUST, 25 Aar. EN KONTORIST.
EN PIGE.

Handlingen er hos Helms'.

Smuk Dagligstue. Tilhøjre*) en Chaiselongue, foran hvilken et lille Bord med en Sykurv, hvorpaa ligger en Buket Blomster. Tilvenstre: Vindu, foran hvilket et stort Herreskrivebord; i sidste Kulisse: Dør til Helms' Kontor. Baggrundsdør.

FØRSTE SCENE

ADDA. VILHELM.

ADDA (rejser sig fra Chaiselonguen og gaar op og lytter ved Baggrundsdøren). Jo — dér er han.

VILHELM (fra Baggrunden).

ADDA (mod ham). Goddag, Du, Willy.

VILHELM. Goddag, Du — — Undskyld, jeg kommer lidt for silde.

ADDA (op til ham). Det gør Du tit. Og jeg har gaaet her og lyttet ved Døren.

VILHELM. Er Du angst for ham?

ADDA. Nej, jeg har kun ventet paa Dig. Jeg kan jo ikke gøre andet, naar Du skal komme, end bare at vente . . .

Jeg bestiller jo ikke andet end at længes, naar Du ikke er hos mig.

---

*) For de Spillende.

Og Du?

VILHELM. Det véd Du jo.

Men forresten har jeg løbet Byen rundt.

ADDA. Hvor Vejret er smukt. Det var i Dag, vi skulde ta'e i Skoven.

VILHELM. Ja. (Peger paa Skrivebordet). Hvad er det? Er det nu kommet her ind?

ADDA. Ja.

Han sidder undertiden og arbejder herinde nu. Han siger: det er ligesom han dog „saa kom mig nærmere“.

VILHELM. Han bliver mer og mer sentimental.

ADDA. Ja, desværre. (Peger paa Chaiselonguen). Sæt Dig nu, Willy, saa henter jeg Vin . . . (Hun gaar ad Døren tilhøjre og kommer straks tilbage med Karaffel og Glas).

Det er det Mærke, Du holder mest af. Nu har jeg da endelig faaet det opspurgt.

VILHELM (skænker i et Glas, lidt træt). Hvor Du forkæler mig.

ADDA (ved Siden af ham paa Chaiselonguen, smiler). Aa — nej . . . Willy.

Hvorfor har Du løbet Byen rundt?

VILHELM. For Pengene naturligvis.

ADDA. Aa, de usalige Penge.

Du, naar Du ikke er her, saa ligger jeg kun her paa Sofaen og stirrer og stirrer op i Loftet og tænker kun det ene Ord: Penge, til jeg tilsidst synes, de maatte falde ned fra Gesimsen til mig — saa brændende ønsker jeg mig dem . . . (smiler).

Hm, jeg har aldrig tænkt paa Penge før nu.

VILHELM. Nej, det behøver Kvinderne jo ikke.

ADDA. Nej, jeg ikke før nu.

VILHELM. Aldrig at ha'e en rolig Stund, aldrig en rolig Time — jo, det er muntert.

ADDA. Og saa hjælper det saa lidt — alt, hvad man kan skaffe.

VILHELM (utaalmodig). Du véd jo, Adda, hvor det piner mig, at Du gi'er mig . . . . .

ADDA (med sin Haand over hans Haar). Hvorfor dog ..... kære ....

Det er kun det, at jeg aldrig kan skaffe nok .... (i Tanker). Med fem Tusind, var det saa godt? ...

VILHELM (staar op; nervøst). Ja — med fem Tusind var man hjulpet ...

ADDA (efter ham). Naa, vær nu rolig, vær nu rolig ... Vi maa jo finde paa Raad ...

VILHELM (træt). Ja—a, det maa vi vel.

Hvordan er han i Humør?

ADDA. Jeg véd saamæn ikke ... Jeg ser ham ikke.

VILHELM (brutalt). Men kæler lidt for ham. Det sér jeg.

ADDA (meget enkelt). Er det da ikke nødvendigt? (Bevægelse af Vilhelm). Nej — jeg véd det godt, jeg har mange Fejl: jeg kan bedrage ham. Men jeg kunde ikke bedrage den, jeg elsker .... (med Ømhed) Dig, som jeg elsker ....

Willy — jeg stod og tænkte paa det imorges, da Solen skinnede saa smukt — husker Du — en Dag i Foraaret — det var kort efter, vi havde lært hinanden at kende — da vi var ude at køre langs med Stranden .... Jeg havde en Drossel med, som jeg en Gang havde købt og som vi satte i Frihed .... Hvor alt var dejligt den Dag — saa lyst og Skoven saa ung ...

VILHELM (virkelig følt). Ja, det var dejligt — i Sommer.

ADDA. Willy — sig mig ... elsker Du mig endnu ... som den Gang?

VILHELM. Hvor kan Du spørge?

ADDA. For jeg elsker jo Dig for hver Dag højere — mine Øjne ser kun Dig, og jeg vilde saa gerne gøre Dig glad.

VILHELM. Og jeg elsker Dig — Adda.

Men man gaar midt i al den Pinagtighed og glemmer næsten, hvad man selv føler.

ADDA (pludseligt). Jeg tror, jeg kan skaffe de Penge.

VILHELM. Vi véd jo godt, at Du ikke kan.

ADDA (gaar op og ned). Nej, nej — sig ikke det .... En Sagfører har saa mange Udveje for Penge.

VILHELM (vred). Din Mands Penge.

ADDA. Jeg vilde jo ha'e de Penge selv. Det véd Du — men de er sat fast ....

Aa — hvor vi vilde blive glade, glade som i Begyndelsen ... Og jeg skal faa dem.

VILHELM (meget ømt). Hvor jeg maa takke Dig, Adda.

ADDA. Du si'er altid Tak, Willy ... Jeg giver Dig jo ikke andet end min Kærlighed, og for Kærlighed kan man ikke takke.

VILHELM. Jo, jeg maa sige Dig Tak, Adda — for alting. (De gaar omslyngende hinanden hen over Gulvet).

Der er Blomster i din Sykurv.

ADDA. Fra ham.

Uh — Gaver, Gaver, hans evige Gaver.

VILHELM (smiler først, ler saa). Idag er der Kort ved ... (Læser). Fjerde Oktober.

ADDA (ganske uden Interesse). Ja—a. Vor Forlovelsesdag. Den ene Rose er smuk (løser den og sætter den i Vilhelms Knaphul). Dér, Du (lægger Buketten bort).

VILHELM (vilkaarlig). Adda — har Du aldrig elsket din Mand?

ADDA (med Hænderne paa hans Skuldre). Jeg elsker Dig.

VILHELM. Ja.

ADDA. Men nu maa Du gaa ... han kommer Kl. to ... det er den straks ...

Saa henter Du mig Kl. fire .... til den Tid, saa (bestemt, i sine egne Tanker). Ja — det skal lykkes.

Du, saa spiser vi ude, Du og jeg ....

VILHELM. Ja — men ....

ADDA (munter). Tror Du ikke, jeg kan finde paa Paaskud?

VILHELM. Mener Du ogsaa altid, han tror dine Paaskud?

ADDA (ligegyldig). Jeg véd ikke.

Men gaa nu. Farvel.

VILHELM. Farvel.

ADDA (med Inderlighed). Willy.

(De skilles. Vilhelm gaar).

ANDEN SCENE

Adda (gaar til Skrivebordet og sætter sig; straks efter kommer *Oluf* fra Døren tilvenstre).

OLUF (gaar ned til hende og tager hende om Hovedet). Hvor Du ser bekymret ud.

ADDA. Aa ja, Du.

OLUF. I den sidste Tid ser jeg Dig altid kun bekymret. Undertiden tænker jeg, at jeg ligefrem skygger for Solen for Dig.

ADDA. Aa nej — men der er saa meget ....

OLUF. Hvilket meget — Adda — hvilket meget? Er det de stakkels Penge igen?

ADDA. Aa — nej ....

Naturligvis har jeg ingen ... men ...

OLUF (smiler). Adda, Du spiser Penge. (Tager et Par Sedler op af Lommen og stikker dem ind ved Addas Kjoleliv). Og naar jeg saa begreb, hvad Du brugte dem til ....

ADDA. Ja — jeg véd saamæn ikke, Du .... (ler) De forsvinder. (Hun trykker hans Haand og gaar over mod Sofaen).

OLUF (pludselig bekymret). Og de er ikke altid lige lette — at skaffe.

ADDA. Nej.

OLUF (der har en bestandig Trang til at være hende nær, følger efter hende). Det er den fjerde Oktober i Dag.

ADDA (uden Interesse). Ja — Tak for Blomsterne.

OLUF. Ingen Tak: man skal da holde sine Festdage i Ære.

Kan Du huske den Aften, Adda? Vi var paa Koncert — vi sad langt fra hinanden i Salen, og der var ikke vekslet et eneste Ord imellem os om Fremtiden .... Og dog vidste vi fra det første Øjeblik, hvor vi

kom sammen i den store Sal, at vi tilhørte hinanden, vi to — midt mellem alle de fremmede Mennesker . . .

Og da vi gik hjem, din Mo'r, Du og jeg — da havde jeg allerede dit Ja.

ADDA. Ja.

OLUF (meget blidt). Adda — holder Du endnu en Smule af mig?

ADDA. Hvem skulde jeg vel holde af, naar jeg ikke skulde holde af Dig?

Men Du, man kan ikke tale saa meget om det . . . man taler ikke saadan om den Slags Ting . . .

OLUF. Aa nej — undskyld mig . . . Jeg kan jo saa godt forstaa, at jeg maa trætte Dig . . .

Men (smerteligt) naar jeg altid taler om det, saa er det, fordi jeg aldrig tænker paa andet . . .

For i de sidste Maaneder er det, som jeg aldrig kom Dig rigtig nær mere — som om jeg aldrig havde Dig som før . . .

Adda, hvad er det, som er kommet imellem os?

ADDA (træt). Hvad skulde der vel være kommet imellem os?

OLUF. Er det sandt?

ADDA. Med mindre det skulde være dine evige Ord, som sagt.

OLUF. Ja, jeg skal nok lære at tie.

(*En Kontorist* kommer med en Pakke og en Postkvitteringsbog).

Det er Postbudet, som skal ha'e Kvittering for en Værdiforsendelse.

OLUF (over til Skrivebordet). Aa, det er Forsendelsen fra Holtens . . . Ja. Værsaagod (skriver og giver Bogen til Kontoristen, som gaar).

OLUF (aabner Pakken og gennemblader en Papirbunke, som den indeholder). Ja, det er i Orden.

ADDA (over til ham). Hvad er det?

OLUF. Penge, Du — fremmede Penge.

ADDA. Hvad for Penge?

OLUF (vedbliver at blade). Kammerherre Holtens — jeg skal anbringe dem for ham.

ADDA. Det er Obligationer (tager paa dem).

OLUF. Ja.

ADDA. Hvormange Penge . . . er der?

OLUF. Femten Tusind.

ADDA. Saa meget. (Bort). Man var hjulpen med saa mange Penge.

OLUF. Hjulpen?

ADDA. Ja, jeg mener, det var dejligt at have . . .

OLUF (hen til hende). Vilde Du saa være glad — glad som i gamle Dage?

ADDA (aandende ud). Ja glad!

OLUF. Hvor Du er kommen til at holde meget af Penge.

ADDA (slaar Hænderne sammen). Ja, man maa ha'e dem, Du.

OLUF (tager hendes Hænder og betragter dem). Hvorfor gaar Du ikke — mer med dine Ringe?

ADDA. Ringe? Jeg har lagt dem hen —, jeg véd saamæn ikke hvorfor . . .

OLUF. Nu bærer Du kun min — vor . . . (kysser hendes Haand).

ADDA (tager sin Haand løs). Ja.

OLUF. Saa længe Du bærer den, Adda, saa véd jeg, jeg er sikker paa Dig . . .

Der er for mange hellige Løfter smedede til den.

Jeg kan ikke gøre for det, og der er jo ingen Grund dertil . . . men jeg tænker i den sidste Tid saa ofte paa: hvis det nogensinde skulde ske, at Du kom til at elske en anden . . .

(Stilhed).

Min Fa'r havde en Ven — han giftede sig, da han var halvgammel, med en Pige paa to og tyve Aar . . . et halvt Aar efter tog hun sig en Elsker paa sin Alder . . .

Den halvgamle Mand fik alt at vide . . .

Saa lod han de to Unge rejse bort sammen . . .

Aa, hvor maa han have lidt Dage og lange Nætter ved at tænke paa deres Lykke — — — en Lykke, der vel var saa hel og hed og stærk . . . .

Han selv begravede sig i en Krog for at arbejde, saa at de kunde nyde deres Ungdom.

ADDA (koldt). Sligt hænder vist sjældent.

OLUF (ved Skrivebordet). Men det kan altsaa hænde.

ADDA (gaar over til ham).

OLUF (ser op paa hende). Adda, jeg tror ikke Du véd, hvor højt jeg elsker Dig.

ADDA. Jo. (Bøjet over ham).

Og nu vil jeg ogsaa sige Dig alting . . .

OLUF. Alting.

ADDA. Ja — det, der . . . er kommet imellem os.

OLUF. Der er altsaa noget?

Aa, jeg vidste det.

ADDA. Men Du maa sætte Dig dér hen — Og saa maa Du lukke Øjnene og ikke se paa mig . . .

Ellers kan jeg ikke sige det . . .

OLUF. Ja, ja, men . . .

ADDA. Og saa vil Du love mig ét (meget blødt): at Du ikke vil sige det til noget levende Menneske, Du — heller ikke — til dem, det vedkommer . . . Lover Du mig det?

OLUF. Ja — men hvad er det?

ADDA. Og Du vil tro mig — ikke?

OLUF. Tror jeg Dig da ikke altid?

ADDA. Jo.

Du spurgte før om mine Ringe . . . Jeg har dem ikke mere. Jeg har maattet sælge dem . . .

Jeg har maattet sælge alting . . .

OLUF. Sælge! Men hvorfor? hvorfor?

ADDA. Det var, da jeg var ovre paa Fyen hos Søster Nina . . . da sagde hun mig alting . . . at der var noget galt med Kassen . . .

OLUF. Med Løvenfeldts Kasse?

ADDA. Ja — og at der havde været det lang Tid — at han havde Veksler og Renter, Du . . . Ja, jeg kan ikke forklare Dig det . . .

Saa bad hun og bad hun mig hjælpe dem . . . uden at sige det til Dig . . .

Og saa har jeg hjulpet siden.

OLUF. Men hvordan?

ADDA. Aa Du, lad mig blive fri for at sige Dig det ... Jeg har solgt — — alt mit ...

OLUF. Stakkels Adda — Du har gaaet og plyndret Dig selv ...

ADDA. Ja ...

Og saa er det blevet mellem os, som det er ...

Denne evige Pinagtighed har skilt os.

OLUF (blødt). Aa, Adda, hvor Du kan gøre meget for dem, Du elsker.

ADDA. Ja. (Over til Skrivebordet). Og det er svært at skaffe Penge ...

OLUF. Men hvor meget er det da?

ADDA. Det véd jeg saamæn ikke, Du .... Saa — nu maa Du ikke blive vred — pantsatte jeg vort Klavér ...

OLUF (op). Men, Adda, det turde jeg jo slet ikke ...

ADDA. Det véd jeg nok ... men hvad skulde jeg gøre, Du, naar hun bad mig .... (Tager Obligationsbunken som i Tanker).

Og saa gaa og længes og længes efter, at alt skulde blive mellem os som i gamle Dage ...

OLUF. Adda ....

ADDA. Og Lykken skulde komme tilbage ... den eneste Tid, hvor jeg har været lykkelig ... (Sætter sig ved Skrivebordet).

OLUF. Længes Du da virkelig efter mig endnu?

ADDA. Hvor Du er dum, at Du spørger ... (Bøjer sig over ham og kysser hans Mund).

OLUF (rejser sig). Men de Penge kan jo skaffes ....

ADDA (løfter Hovedet og kysser ham igen). Hvor Du er god.

OLUF. Adda, jeg troede saa vist, du elskede mig ikke mer.

ADDA. Men jeg har ikke sagt Dig det værste, Du ... Iaftes fik jeg Brev ... jeg forstod det knap — jeg læste det saa hastigt og rev det straks itu ....

Men alting er tabt, hvis de ikke faar fem Tusind nu...

OLUF. Nu ...

ADDA. Til i Morgen Aften ... Men saa er ogsaa alting reddet, hvis de faar dem ...

Aa, jeg har grædt og grædt i Nat.

At det skal koste os vor Lykke ...

Det var det, jeg tænkte paa, Du, da jeg saá alle de Penge.

OLUF (aandsfraværende). De Penge?

ADDA (peger paa Obligationerne). Ja.

(Hun gaar over mod Sofaen).

OLUF. Holtens Penge? (Hastigt). Adda, jeg kan skaffe de Tusinder. (Knytter Hænderne). Ja, jeg kan ikke andet.

(Han sætter sig ved Skrivebordet, skriver febrilsk, slaar Omslag om Bunken).

ADDA (paa Sofaen, efter en Stilhed). Hvad ta'er Du Dig til — Oluf?

OLUF. Jeg ordner blot dette først ... Saa finder vi nok paa Raad, vi andre. (Han rejser sig og gaar over til Adda, tager hendes Hoved mellem sine Hænder).

Adda, Du kunde gøre mig til en Tyv.

(Han river sig løs og gaar op mod Kontordøren og kalder. *Kontoristen* kommer).

Aa, Hr. Poulsen, bring selv — vil De være saa god? — den Pakke hen til Vekselllerer Bech.

KONTORISTEN. Ja. (Gaar).

OLUF (bliver et Øjeblik staaende med den ene Haand over Øjnene).

ADDA (op til ham). Du ser saa bedrøvet ud — — — Oluf.

OLUF. Aa ja ... (ind til hende). Adda — hvor dyrt man maa købe Lykken.

(De gaar begge hen og sætter sig paa Chaiselonguen).

TREDIE SCENE

Oluf. Adda. Vilhelm.

EN PIGE (melder). Det er Hr. Rust.

ADDA (som ked af det og træt). Aa, Gud er det ham. — Ja, lad ham komme.

Bring mig mit Tøj. (Pigen ud).

Det Barn — jeg havde lovet ham, vi vilde se Stranden i Dag, en sidste Gang . . .

Og nu kommer han saa ubelejligt . . . . hvor vi to skulde ha'e det saa dejligt — Oluf.

OLUF. Han er her jo næsten altid, Adda.

ADDA (tæt ved ham). Hvor Du er dum.

Forstaar Du da ikke, han maatte være her — mellem os, for at jeg kunde skjule mit Humør for Dig.

OLUF. Aa jo, nu forstaar jeg.

ADDA (bliver hos ham, lige til Rust kommer ind).

OLUF. Hvor Du har lidt, Du lille Adda . . .

Men nu er det jo forbi. Nu faar Du Fred.

ADDA (ømt). Ja.

VILHELM (kommer, med falsk Munterhed). Goddag i Stuen.

ADDA. Er De der, Barn . . . De glemmer ikke no'et. (Meget livlig, straalende).

Ja, ja — lad os saa komme afsted. (Sagte til Oluf). Des før kommer jeg hjem.

PIGEN (kommer med Kaabe og Hat).

ADDA. Aa, hjælp mig, Rust. (Sagte til Vilhelm). Jeg har dem. Vi spiser ude. (Vilhelm hjælper hende med Sløret. Hun er meget livlig og gør mange Bevægelser. Gaar til Vinduet).

Hvor Himlen er klar.

OLUF (der staar ved Skrivebordet, sagte til hende). Hvor Du straaler, Adda. Er Du nu lykkelig?

(Hun rækker ham over Skulderen sin Haand, som han hemmeligt kysser).

ADDA. Ja. (Til Pigen). Hjælp mig med Kaaben.

PIGEN (der ser paa Oluf, som har sat sig ved Skrivebordet). Hvor Herren dog ser daarlig ud i Dag, Frue.

ADDA (der knapper Kaaben, i en Tone, som om hun i det hele taget først saá Oluf nu). Ja, det gør han virkelig. (Hen imod ham).

Farvel, min Ven. Kom saa, Rust. (Ved Siden af Rust midt paa Gulvet smilende til Oluf). Vi to taler jo kun om Dig. (De gaar. *Kontoristen* kommer).

KONTORISTEN. Der blev kun svaret mig fra Chefen, at Beløbet var til Disposition i Morgen.

Her var Anvisningen. (Lægger en Anvisning paa Skrivebordet og gaar).

OLUF (tager Anvisningen op og betragter den. Derpaa falder hans Hoved ned mod Skrivebordets Kant). Hvor jeg dog elsker hende.

(Tæppet falder).

TI AAR

TIL
ERIKA NISSEN

DA jeg i Morges kom ned fra min Stue, flyttede Værten de sidste Blomster bort fra den lille Træveranda. Dens Vinløv var allerede længst blevet gult. Og i Dag rejste den sidste Sommergæst.

Nu vil vi, Vinterens udholdende Fugle, krybe ind i Sommerens forladte Reder, og vi vil tætte Ruder og Vinduer, og vi vil vogte Dørene for Træk — Dørene, der i Sommer sad saa løst paa deres Hængsler.

Nu bliver det Mørkets Tid og Kuldens og Ensomhedens.

Lunden vil tabe sit Løv, der vil brunes og gulnes og falde, til den staar nøgen, sørgmodig og graa. Paa Markerne vil Ploven, der langsomt skræller Monnet, bortskære selve Høstens Stubbe. Og Efteraaret vil da slæbe sin lange Kappe af Taager tungt hen over en farveløs Jord.

Kun langs Gærdet vil det lave Krat beholde sine knitrende Blade, som Rimfrosten en Nat vil have dækket med sine Kniplinger.

Nu bliver Dagene stille og Aftnerne lange.

Der veksles ingen Hilsner mer over de forladte Sommerhjems Gærder, og man mødes ikke mer paa lyse og tidlige Morgener under muntre Velkomstraab paa Vejen.

Kun Landsbyhaandværkerne kryber nu frem i deres Døre og snakker over Gaden, tørt og kedsomt, om Vind og om Vejr.

Saa skal de ensformige Dage tilhøre Arbejdet. Dets Tungsindighed vil passe vel til dette Landskabs Linjer, som Sommeren har afklædt dets Ynde: Fladmark bag Fladmark og der en Mose, hvor en Pil luder ene.

Men om Aftnerne, naar Arbejdet er gjort, vil jeg søge Selskab.

Jeg vil holde til hos mine mange Hændelser. Livet førte mig jo allerede viden om, og jeg oplevede Adskilligt. Nu vil jeg skrive et eller andet ned — med et Smil.

Og den Bog, som jeg i disse Vinteraftner vil samle, den beder jeg Dem, kære Fru Nissen, at modtage som et Minde og med et venligt Sind.

Hvor ofte vil ikke, naar jeg lægger Pennen, mine Tanker vende hjem til Deres Stuer, hvor „han“ — som Børnene kaldte mig — i Fjor saa tit fortalte saa mange af disse „glade“ Livets Hændelser under Børnenes Latter, fortalte for Dem og Deres Mand og „Flokken“ i mange lykkelige Timer.

Hvor ofte vil min Tanke ikke vende hjem til Deres Land, der har ydet mig Gæstfrihed som intet andet, og hvor jeg har Venner som intetsteds.

Deres skønne Land.

Saa vel jeg husker det Aar, da jeg saá Vestlandet for første Gang.

Det havde været et saa besynderligt Aar: mens jeg rejste fra Land til Land, var det som Foraaret bestandig skulde flygte foran mig og jeg kun se som en Flig af dets grønne Kappe.

Jeg var i Finland — langt mod Nord, man sagde mig, tror jeg, det var Europas nordligste Jernvejsstation. Jeg var en Aften i Selskab, og saa, da vi skulde gaa og Damer og Herrer i Forstuen kom i de store Pelse, sagde en af de unge Fruer:

— De maa da med til Majfest.

— Majfest? sagde jeg.

— Ja, i Morgen. Det er første Maj. Den fejres i Skoven.

Jeg lo og sagde: Midt i Sneen; for Sneen laa favnhøjt.

Vi skiltes fra Værtens, og vi vandrede hjem under en vinterhøj Himmel med den knitrende Sne under Fødderne.

Og den næste Dag kørte vi til Majfest i Kane. Hvor lystigt det var: Slæder væltede i altfor høje Driver. Unge Folk havde Grankviste fæstede i deres Hat. I Skovens Sommerpavillon stod alle Vinduer og Døre aabne. Fruer og Frøkner sad paa Balkoner, indbundne i Pelse.

Vort Selskab spiste i Salen. Taffelmusik var der af Blæsere: hvor de blæste lystigt alle Vaarens Melodier, mens Hornene var ved at fryse fast i deres Mund. Alle Altandøre stod aabne.

Saa spurgte jeg: Men naar kommer da egentlig Vaaren her?

Og en ung Dame sagde, mens hun saá langt ud over den islagte Bugt (hvor lykkeligt hun smilede):

— Aa, om seks Uger, sagde hun:

— Og saa bliver her saa skønt.

I Wasa ventede jeg da ikke paa Vaaren. Jeg vendte tilbage til Petersborg.

Sneen laa endnu i Gaderne. Naar vi om Aftenen gik hjem og vadede i det graa Ælte, sagde min Ven Zerlikoff:

— Og for at skaffe denne Sne af Vejen, har Petersborg i Aar betalt 200,000 Rubler. De russiske Embedsmænd har sandelig Jordens største Lommer.

En Morgen brød dog Solen frem. Det var Dagen før jeg skulde bort.

Da jeg om Middagen kom ud til mine finske Venner i „den trettende Linje“, skruede i Forværelset Tjeneren Lampetterne af Karmene, og hele Huset var i det fulde Opbrud.

— Ja, sagde Husets Frue, ogsaa vi rejser.

— Somren kommer paa en Nat i Petersborg. Om otte Dage vil Øerne være grønne og Newski vil gløde som en Ovn.

— Vi redder os til Peterhof.

Vi kørte ud til Parken. I alle Somrens Beværtningssteder havde Tømrere travlt. De slog Skodder fra Verandaer med rappe Slag; de slog Hylstret fra Gipsguder, saa de genopstod paa Plænerne i Solen.

Og jeg rejste — fra en Vaar, der kom uden nogen lun Fugtighed, kun tør og klar og hed.

Toget førte mig gennem Finlands Ødemark. Den er vel aldrig saa trist som netop da: Snetæppet var smeltet hen; kun i Stenmarkens Kløfter laa Sneen endnu, graa og skidden, mens rundt paa Markerne Underbundens Klipper ragede op — snart som Ligtavler, snart som Bautasten.

Til Finland var Vaaren endnu ikke naaet.

Kun i Skærgaarden, hvor paa de yderste Skær fattige og stormsuste Træer bøjer sig tørstige over Vandet, saas det at grønnes spædt.

Men jeg drog atter gennem Vinter og Sne, gennem Sverigs Norrland.

Saa naaede jeg Trondhjem; saa naaede jeg Meraker.

Og der blev Tummel i Dalen, hvor vi fo'r, af hundrede styrtende Fosse, som faldt fra bratte Sider, høje Klippetinder, som et Skumvæld sejrrigt, stormfuldt, frit ned omkring os. Det var Vinterens Sne, der havde kendt sin Tid, det var Bjerges Is, som brast.

Det bragte Kulde med sig — men Kulde og Liv, det styrtende, bragende Vand ned ad Bjergenes Sider. Det stænkede Toget, vort Ansigt følte dets Kølighed — mens vi fo'r.

Det var Vaaren, som et Bad af Vaaren — under en stolt, fritalende Larm af ubændige Strømme.

Toget ilte frem. Dalen var snæver, som vilde Fjeldene lukke sig og maatte det hastige Træn splintre Bjerget som en Kile. Saa blev Dalstrøget bredere. Som smilende Øer laa halvtoversvømmede Enge, og Elve og Bække — de hundrede Bække — pludrede og piblede, hastede og skyndte sig, alt det kraftige, rindende, levende Vand.

Solen lyste imod hvide Stammer, Fugle sang midt i Fossens Larm.

Her var Vaaren kommen, stor og løsende og mægtig steg den frem — i Jubel. Dundrende Fosse meldte dens Sejr.

Jeg saá, at nu var jeg kommen dér, til Vaarens Lande.

Ja, et Vaarens Land er Deres Fædreland. I et gammelt Aarhundrede er det alene ungt, og i en træt Tid er det alene kraftigt — ungt i Livet, ungt i Kunsten. Dets største Dag hedder endnu Fremtiden, og for det hedder de kommende Tider Forhaabninger.

Husker De en af de mange Aftner, hvor der ifjor var samlet alt Slags Folk i Deres Stuer, Malere, Musikere, Politikere i Flok?

Der blev talt om Norge: om dets elendige Kaar, om Manglen af Driftighed, om Landets Øde, om svigtende Kapital, om Jorderne, der laa udyrkede hen, om Fossene, hvis Vandkraft, der betyder Millioner, var ubrugt og næppe kendt.

Saa sagde en af Deres Gæster, han Bonden og Lægprædikanten, og saá langt ud for sig:

— Jeg er kun glad ved, at vi i Norge har udyrket Jord.

— Fremtiden er lang.

Han havde Ret. Norge staar først ved Begyndelsen af sit Livs Værk, og det er godt at have ny Jord at dyrke.

Ny Jord for unge Mennesker.

Thi i Deres Fædreland er Oldingene unge. Derfor griber hastigt og uéns de store og utopiske Tanker — der holder til i unge Hjerner — Digter-Førernes Hjerter: saa den ser Nytaarsnat Nordens Folk i Enighed grunde vide Kolonier og befolke dem med Skandinaviens Race; den vil kue Driften og afklæde Verden sit Panser til en evig Fred.

Og stolte af egne Kræfter benævner Digterne sig Løver og de praler af deres egen Daad som unge Korinthere pralte af deres Væddekampe.

Unge er alle.

Unge Deres Malere, som grelt forsøger det Urimelige, og i hvis Hjerner det Yderste spirer frodigst. Ung er Deres Scenekunst, en Kunst uden Form men med en usmittet Sjæl.

I Deres Skuespilhus staar tæt med Vildskud. Men fra Dag til Dag

synes man at se Talentet gro. Og Kunstnere, der knapt har hørt op med at være Zigeunere, har endnu ikke tænkt paa at blive Embedsmænd. De Folk er endnu Kunsten hidsigt hengivne, de ikke kun lever af den — — naa, det sidste kan de endogsaa næppe. Thi et ungt Menneske som Norge har en slunken Pung, som vi véd, og har ikke meget at spendere paa Kunst.

Men Kunstnerne, der er lige saa unge som deres Land, har Modet til at leve trangt.

Ja, min Gud, hvilke besynderlige Kunstforhold i den Stad Kristiania med dette Hovedkvartér i Grand og denne geniale General, som lønnes af de menige Soldater. Her genopleves Romantikens Kunstnerromaner, og der er endnu Digtere, som sulter paa Tagkamre — — og, ligesom i Folkekomedierne, skriver Mesterværker, mens de sulter.

Hvor mange besynderlige Silhuetter gemmer min Erindring dog ikke fra denne mærkværdige Verden, hvor Drifterne er saa voldsomme, Tankerne skyder saa vildsomt af gærende Jord, og Forvildelserne hænger tæt over Talenternes Hoved, tæt som truende Sneskred.

Men Kraft er her. Man siger om en Bog, man vil skrive:

— Jeg maa slænge den fra mig.

Man siger om et Maleri, man vil male:

— Jeg vil brænde det ned . . .

Og man slænger fra sig og man rabler sammen og man — skaber Kunst under al Livets Lovløshed.

Den Koloni har sine egne Love. Har én Penge, har alle. Har én slaaet Mønt, deler han med alle.

De skriver, naar Aanden er over dem. Saa flyver de bort og gemmer sig, paa et Fjeld, ved en Fjord, i en Krog — laver „Boka sin“ og kaster den i Hovedet paa en Forlægger og vender hjem igen til Grand, hvor de træffer de andre, der stirrer fra deres Sofa op i Loftet og fører rød Tale og skænder Samfundet, som ikke føder dem.

Thi disse Mennesker, der er saa elskværdige og saa naive, finder endnu den Dag i Dag, at Talentet burde bespises paa et Prytaneion, og i Ungdommens Følelse af Geniet kalder de Forlæggerne for Aagrere, Forlæggerne, som maa sælge Regnebøger for at dække Tabene, forvoldte ved deres unge Værker.

Og i Raseri vil de „fylde Filleaviserne“ . . .

De forsøger derpaa og Dage lang tygger de paa deres Penne, mens

de undres over de sære Danskerne — de, som ved at spalteføde Aviserne føder sig selv.

De forstaar ikke, at de kan det. Og dog er det ganske simpelt. Vi kan det i Kraft af Rutinen, den eneste Evne, vi har forud for dem til Gengæld for alle dem, der fattes os og som de ejer:

Oprindeligheden, Voldsomheden — og den føder dog den stærke Kunst — det intakte Blik, altsammen et stort kunstnerisk Eje, som skaber deres Bøger og gør dem kantede i Aviserne.

Saa lever de da paa Slump og paa Dagens bedste Beskub.

Og mange sære Hændelser rummer deres Døgn og deres Nætter. Vildskab kommer over dem som en Rus, Fortvivlelsen tager dem som en Bedøvelse.

De sloges i Nat paa Knive, den gaar saaret om med Saar af Centralhallens Flasker.

Men midt i al den Leven kan man ogsaa høre om en enkelt, der er brudt op fra Gildet og blevet en stille Mand ved en Kvindes Kærlighed og har bygget sig en Rede paa „Hougen“, hvor to er ene sammen, han ved sit Arbejde, som hun vogter . . .

Og Mindet om saadan to blander sig som en øm og stille Tone ind i Bohème-Erindringernes Støj.

— — —

Besynderlige, stærke, løfterige Land.

Ungdomslandet, vor Races Fremtidsland.

Naar mine Tanker vender tilbage til det, gemmer hvert Navn et Minde.

Trondhjem med sin gamle Kirke og Kongens Palads — et Palads af Brædder. Christianssund, nøgen, med barske Klipper, Arendal med sin Kirke, bygget paa en Basar . . .

Hvor skøn en By, en Stump af Genua ved et blaaligt Hav.

Faa Gader er der, flere Øer. I Snesevis flyver Baade over Golfen. Hvad er det for en Baadstime, hvad er det for Lystighed — nu, ud paa Aftenen, naar Solen allerede er nede?

Det er Arendal, der farer i Theatret, under megen Glæde.

Laurvig med sin Bøgeskov; Stavanger med faldne Matadorers forladte og øde Haver; Frederikshald, hvor Heltekongen faldt, ene, ramt af hvem?

Og Bergen — —

Bergen, som er skønnest af dem alle.

Hvem maler disse Fjeldlinjers Skønhed, hvem Tonerne over Havet, hvem Nattens stille Glans?

Bergen er Norges evige Fornyer. Her skyder Landets Tanker frem i evig Ungdom. Her bliver Tunghed Livslyst og Norden Syd.

Paa Bergens Pande skrev en hemmelighedsfuld Haand det stolte Ord: Talent.

— — —

Ja, mange, mange Minder har jeg fra Deres Fædreland.

Men blandt de kæreste er de fra Deres Stuer, der, hvor De saa venlig modtog en Fremmed, og, i Tidens Løb, gav ham Lov at kalde sig en Ven af Dem og Deres.

Modtag nu denne Bog med hans Tak som et Minde om ham.

H. B.

„Forresten gør man Uret i at forlange mer af Menneskene end de nu én Gang kan yde . . .“
„Lorenzaccio“.

HVORDAN JEG BLEV FORFATTER

At det allerede er tretten Aar siden — snart en halv Menneskealder. Og dog mindes jeg hvert enkelt Ansigt fra den Tid, som nikkede det just nu til mig over Bordet, og jeg hører hver Stemme, som talte den til mig i dette Øjeblik.

Ja jeg blev sandelig tvungen ind i Literaturen, og jeg tør nok sige, at jeg satte først Pen til Papiret, da det Moment var kommet, da ogsaa Kællingen lærer at spinde.

Der havde jeg gaaet og bestilt ingenting bag gamle Bedstefars Ryg — han, som betalte for Dumheder og Klæder og nye Dumheder og nye Klæder og saa statsvidenskabelig Manuduktør, mens han troskyldig drømte mig langt ind i det diplomatiske Korps, sagtens lige op til Gesandt.

Skuespiller vilde jeg være, men heller ikke de Øvelser drev jeg saa sært ivrigt. Jeg kunde jo dog — var min Undskyldning overfor mig selv — ikke drive de Skuespillerstudier altfor aabenlyst og hidsigt for ikke at gøre ham, den Gamle, Sorg.

Saadan gik et Par Aar, mens jeg bestilte ingenting og brugte Penge. Der var jo d e t med Bedstefar, at han ikke huskede saa godt mere. Havde han af sit gode Hjerte — han var jo aldrig glad, naar han ikke g a v — stukket mig et Par Tiere ud om Morgenen, saa havde han om Aftenen ganske glemt det og kunde godt selv spørge, om jeg ikke „havde noget paa Hjerte“.

Om jeg ikke havde „noget paa Hjerte“, betød altid, om jeg ikke trængte til Penge.

— For Ungdommen har nu saa mange Udgifter, min go'e, sagde han altid ligesom forklarende.

Og spurgte ikke han, kunde maaske jeg, Skarn, give mig til at klage min Nød, saa jeg fik igen.

Men lidt efter lidt begyndte Uvejret at trække sammen. Bedstefar blev svagere og svagere, mer og mer nedtrykt ogsaa: han havde, tror jeg, ladet sin Formue gøre op og saá vel, at tilbage var kun Resterne, de rene Stumper.

Saa var det en Morgen, jeg var inde hos ham, han sagde:

— Min go'e, jeg har for Resten tænkt paa, vi maa vist heller gi' Dig noget fast — at Du kan lære at regne med Penge . . .

Det var første Gang i mit Liv, at Bedstefar havde talt til mig om „at regne med Penge“, og det var, som følte jeg straks i det første Nu Jorden ganske urolig under mine Fødder.

— Ja, Bedstefar, sagde jeg blot. Jeg vidste ikke stort, hvad det vilde sige „noget fast“, men jeg anede det ikke netop som noget behageligt.

— For der gaar vist saa meget med, sagde Bedstefar saa og tog sig saadan tungt og hjælpeløst ned over Øjnene, som han i den sidste Tid plejede.

Det gik hastigt ned ad Bakke med ham. Og saa kom den sidste Dag, og han, den gamle Læge, vidste, det var forbi.

Han laa i Sengen, hvid og skinnende, da jeg kom ind. Og hviskende — han kunde næppe tale mer — lod han mig tage den Portefeuille ud af Sekretæren, den gamle Portefeuille, slidt, med hans Navnetræk i et blegt Broderi, og han sagde med sin Stemme, der brast paa hvert Ord, mens han stirrede mig ind i Ansigtet med de Øjne, der ikke mere kunde se:

— Der er femten Hundrede Kroner . . . at Du ikke skal mærke alting saa meget straks . . . Gaa saa . . .

Og han tilføjede endnu en Gang, for sidste Gang, de Ord, han altid sagde, naar han gav:

— Og sig det ikke til nogen.

Om Middagen døde han. Og et af vort Lands store Mennesker — en Mand, hvis Glæde var disse to: at skabe og at give — var ikke mer.

Begravelsen kom, og jeg stod dér i den høje flortilhyllede Kirke, hvor den Thorvaldsenske Sørgemarch lød — den, der følger alle, som bar store Navne — og jeg trykkede i Haanden Kongehus' Repræsentanter, Prinsers, Prinsessers, Universitetets Repræsentanter, Repræsentanter for Hospitaler, for Selskaber, for Foreninger, Bud fra alle de hundrede Virkefelter, som det Liv havde omspændt, der nu var forbi. Og jeg fulgte efter Ligvognen i det lange Tog, og Familiebegravelsen derude lukkede sig over den Gamle, og jeg vendte hjem — som det intet, jeg var.

Skilt ved et Slægtled, der saa at sige var faldet ud af Slægten uden Fortjenester og uden Formue — skilt paa en Dag fra baade min Families Stillinger og Anseelse.

Saadanne Timer som de sætter Mærker.

Og alligevel — jeg havde jo femten Hundrede. Og jeg brugte løs.

Jeg havde faaet dem byttet i Tikroner. Maaske var det i et Slags Haab om, at saadan var de drøjere. For Resten havde Bedstefar altid haft sine Penge liggende saadan i sin Sekretær under to Brevpressere.

Byttet i Tikroner blev Sedlerne jo en Bunke, en betydelig Bunke, og jeg stak kun (jeg husker vel med en vis ængstelig Hast) Haanden ned i Skuffen og tog. Til jeg en Dag, jeg skal sent glemme den, for det var, som stivnede jeg og blev alting borte for mig — kom til at føle paa Pakken: hvor den var tynd; og saa begyndte at tælle, febrilsk at tælle: var der kun tre Hundrede . . . ?

Nej, der var ikke mer.

Og naar nu de var brugt — jeg talte igen — saa var der, saa var der slet intet mer.

Hvordan Livet vel saa skulde blive, det vidste jeg ikke. Men det dæmrede for mig, at saa begyndte der vist noget nyt, noget helt andet, noget ubarmhjertigt og noget, som jeg ikke havde Rede paa . . .

Jo, dér stod jeg, en rigtig Livets Luksusgenstand — med mine tre Hundrede Kroner i „Blaaere“.

Og saa blev ogsaa de brugt.

De Dage fulgte, som jeg for William Høeg i „Haabløse Slægter“ har skildret. Dage, som klædte mig af for alle mit Livs hidtidige Forestillinger og for alt mit Eje, saavidt det i Mønt kunde omsættes.

Hvor tydelig staar den dog for mig den Stue, hvori jeg tilbragte den Tid: kold med forrevet Tapetpapir og en uhyre Reol, der tom gabede op til Loftet. Og midt i Kulden og Ødet Bedstefaders Chaiselongue, hans sidste Æresgave, dækket med et Tæppe, hvor et kronet Navnetræk prangede i rødt.

Der laa jeg — hengivende mig til uendelige Pønsninger paa, hvad der vel var at gøre. Grublerier, som bedøvede mig ligesom Opium; halvsovende, fordi jeg ikke turde være vaagen.

Saa midt under det hele gik jeg til en Theaterdirektør. Jeg lod mig prøve, og jeg blev refuseret. Min Slægt havde nok for Resten taget det Løfte, at jeg skulde refuseres, hvordan saa Prøven gik.

Men noget maatte der gøres: kunde jeg ikke spille i Hovedstaden, kunde jeg vel spille i Provinsen. Jeg gik altsaa til en Provinsdirektør.

Han prøvede mig i en Stue ude paa Dosseringen. Jeg ser endnu Billederne paa Væggen, Visitkortskaalen, Albummerne paa Bordet og Manden, der spurgte mig, om jeg nu ogsaa havde ret betænkt, at denne Vej var besværlig; at det jo dog var — Provinsen; at et ungt Menneske med min Dannelse, med mine Forudsætninger . . . naa, Gud hjælpe for „Forudsætningerne“.

Han var meget elskværdig, Direktøren — ja, saa elskværdig har han været, at han aldrig, end ikke til sine Nærmeste, har omtalt den ganske Historie.

Hvordan Prøven faldt ud, husker jeg ikke ret. Men det véd jeg, at jeg en Aften ud paa Efteraaret det Aar stod med Kuffert pakket beredt til Rejse næste Morgen — ud i Provinsen at slide Scenegulv.

Men saa i det sidste Nu tabte jeg Modet og bandede mig selv: altsaa ikke en Gang det kunde jeg. Altsaa ikke en Gang spille Theater i Provinsen. Og den gamle Tilværelse begyndte igen: med de lange, uendelige Dage, fulde af sløvt Grubleri og halv Opgivelse.

Kun én Gang tog jeg mig sammen. En gammel Veninde havde talt hedt til mig; havde sagt, at dette gik lige ned i Umuligheden; havde foreholdt mig, at det vilde ende med Skammen, havde vendt op og ned paa mig.

I Raseri gik jeg hjem. Desværre noget at svare havde jeg jo ikke.

Og i de næste fire og tyve Timer skrev jeg saa, uden at spise og uden at drikke, jeg havde nær sagt: uden at tænke, en lille Enaktskomedie . . .

Men, Du milde Himmel, skulde det egentlig nytte? Hvem vilde vel spille mine Enaktskomedier? Jeg troede jo ikke en Gang selv, at jeg havde Talent, saa det var meget forlangt, at nogen anden skulde tænke det.

Alligevel begyndte jeg at skrive. Det var den eneste Mulighed for at tjene nogetsomhelst, og der hørte vist egentlig slet ikke Talent til for at skrive i Provinsaviser.

Jeg forsøgte det, jeg henvendte mig til en Provinsavis og den — optog mit Skriveri. Den optog Brev paa Brev: straks det andet Brev var lykkeligt nok til at blive parodieret i et Vittighedsblad.

Saa fik jeg Blod paa Tanden. Jeg skrev „Kauserier“ — de lød fuldstændig som Oversættelse fra Fransk — og jeg begyndte med mine Papirer at klatre op ad Redaktionstrapperne i Hovedstaden . . .

Det var nu ikke meget tillokkende for mig i Begyndelsen. For jeg var opdraget i den fulde Overbevisning, at Bladfolk, naa, de stod saadan netop paa Grænsen af,

hvad der var nogenlunde menneskelig præsentabelt, og skrive i Bladene gjorde absolut kun de Folk, som ikke kunde nogetsomhelst andet.

Men jeg var jo desværre netop i den Situation, og som sagt, jeg entrede Redaktionstrapperne, alle Redaktionerne.

Der var ingen, som ikke beklagede desværre ikke at have Brug for mit „Kauseri".

Men jeg blev ved. Jeg gik fra Dagbladene til Ugebladene. Jeg gik ogsaa til Tidsskrifterne. En smuk Dag naaede jeg til Vilhelm Møller: han tog venligt imod mig; vi var fra samme Skole og vi havde fælles Erindringer. Han beholdt mit Manuskript til Gennemlæsning — og jeg gik.

Hvor blev jeg forbavset, da jeg samme Aften (der gik ellers som oftest længere Tid, inden en Redaktion fik refuseret mine journalistiske Klude) fik mit Manuskript tilbage: det kunde ganske vist ikke trykkes. Men, skrev V. M., jeg skulde kun skrive løs, saa kunde man maaske bruge noget af det næste.

Saa glad blev jeg ved det Brev, at jeg løb lige ud i Tivoli og spiste og drak og kunde gerne have omfavnet Alverden.

Saa kunde jeg maaske dog en Gang komme til at tjene mit Brød.

Thi det maa jeg jo tilstaa, at det var paa Brødet, jeg tænkte den Gang. Siden har jeg mest tænkt, at jeg maatte se at faa rystet af mig noget af alt det, som kogte i mig. Det var i al Fald min Fornemmelse, da de „Haabløse" blev skrevet ned (de sidste tre Hundrede Sider i seks Uger desværre) . . .

Literær Ærgerrighed — den har jeg først faaet noget senere.

. . . Jeg indleverede saa noget Smaatteri til Vilhelm Møller. Han syntes, „der var noget i det", (han var høflig; thi siden har jeg selv læst det: det var gyseligt) og bad mig blive ved. Jeg skrev altsaa løs; nogle Skuespillerkritiker, som umulig kunde trykkes; en Studie

over en ung Mand, som tager Gift uden skellig Aarsag (Kimen til „Slægterne“) og en Skildring af københavnske Grossererballer.

Det blev trykt.

Og Skandalen blev derefter.

Mine Studier var nemlig lutter „Portrætter“, som i den københavnske Selskabsverden var kun altfor vel kendte.

Vedkommende Numre af „Nutiden“ blev udsolgte.

Vilhelm Møller, som troede, at jeg alligevel var bedre som Theaterkritiker end som Novellist, anbefalede mig til Pladsen som Sekondtheaterkritiker ved et nyt Dagblad, et stort Blad, som skulde konkurrere med de Ferslewske Foretagender.

Jeg blev antagen. Og nu fulgte tre, fire af de mærkeligste Maaneder i mit Liv.

Det nye Blad svarede fuldstændig til mine Forestillinger om Pressen. Det var Zigeunerliv og dets Zigeunere var de særeste Patroner.

Redaktions- og Ekspeditionskontorerne fandtes i et ret obskurt Stræde, hvis Fysiognomi livlig ændredes ved vore uhyre Skilte; jeg har aldrig set saa omfangsrige Skilte. Skade jo kun, at Strædet var saa afsides.

Ekspeditionskontoret fandtes til Gaden. I den forreste Stue rugede to magre og slidte Ekspedienter over den tomme Abonnementsprotokol. De tilbragte Tiden med at liniere og „indrette Rubrikker“. Jeg har aldrig i nogen Ekspedition set saamange Rubrikker.

Alle var de tomme.

I den indre Stue sad Hr. M. Bred, meget tyk, med Guldkæde over Vesten, en Silkevest — foran Kassen, der var ganske saa tom som vor Protokol.

Han sad der hensunken i Betragtninger. Han sad der ti Timer om Dagen, næsten uden at røre sig.

Han saa at sige arbejdede for Bladet.

Redaktionskontorerne var til Gaarden. De bestod af et Kammer og et Køkken. I Kammeret residerede Hr. W., Redaktøren. Han var lille, bidsk og pint af Bladets

Fiasko som et sygt Dyr; han tilbragte sin Dag i evig urolig Gang mellem Skrivebord og Vindu, evig undersøgende dette utrolige: at det ikke gik — at det ikke vilde gaa, Bladet, hans Blad, hans fortræffelige Blad.

Vi andre Medarbejdere opholdt os i Køkkenet.

Der blev hovedsagelig arbejdet om Aftenen, ud paa Natten. Saa arriverede, med Tungen ud af Halsen, en Flok højst forpustede *gentlemen* — *gentlemen of the press* — med Papirer og Referater i alle Lommer, og de gav sig til at skrive i alle Kroge, i det gamle Køkken, i Kontoret, saa det haglede af dem, skønt de afførte sig Frakkerne.

Det var Journalistiken i Skjorteærmer.

Om Dagen gemtes inde i Skorstenen — der var i Køkkenet saadan en rigtig gammeldags Skorsten som en Grube — et lille trebenet, spinkelt Spritapparat.

Det kom frem om Aftenen, og man styrkede sig med adskillig opspædet Spiritus.

En Medarbejder var der, som ogsaa om Aftenen holdt sig meget stille.

Timevis sad han og stirrede i Dagens opslagne Avis og forundrede sig. For han syntes Bladet var udmærket — og det gik ikke.

Jeg vandrede fra Køkken til Kontor; urolig var jeg: Redaktøren rettede Dansk i mine stilistisk noget krimskramagtige Udtalelser om Amaliegadens Kunst.

Nu og da hørte jeg, at en og anden ude i Byen ikke fandt mine Artikler saa rent akavede.

Hvad Redaktøren angik, saa komplimenterede han mig ikke. Ustandseligt snærrede hans Røst gennem Døren, som klaprede ustandseligt.

Faktoren gik ud og ind mellem Ekspedition og Sætteri; han spilede de magre Avertissementer ud over Bagsiden, saa Bogstaverne formelig maatte lede efter hinanden.

Hr. M. tømte mange halve Carlsberg, pustende foran den tomme Kasse.

Efterhaanden var jeg ogsaa avanceret til Boganmel-

der. Som saadan havde jeg faaet „Nutidsbilleder“ at anmelde. Saa meget Papir er der vist aldrig gaaet til en Anmeldelse, som jeg rev itu, før jeg fik de to Spalter fyldt.

Hvad jeg skrev, véd jeg ikke mer. Min Ærbødighed for Bogen og for denne „Jason“, som jeg kunde halvvejs udenad, har vel farvet mine Ord, og forstaaet Bogen havde jeg vel ogsaa.

Vist er det, Dagen efter at min Anmeldelse havde staaet trykt, signeret med et „?“, var der til Redaktionskontoret arriveret et Brev til „Hr. ?“. Det var undertegnet „Forfatteren af Jason“ — men der stod „Dagbladet“s Mærke i Hjørnet.

Det var fra Topsøe til mig.

Han takkede mig, takkede mig; og saa skrev han til mig, at hvis jeg en Dag vilde skifte Blad, saa var der maaske et eller andet Steds en Plads for mig.

To, tre Dage efter fik jeg ingen Avis om Morgenen. Og da jeg kom hen paa vort Kontor, var Ekspeditionen lukket. Tykke M. sad alene uforstyrrelig i sit Kammer.

Han sagde meget roligt: at de havde nu sluttet med Bladet — fra i Dag. For det gik ikke. Og saa overrakte han mig Honoraret. For hvilket jeg bukkende takkede.

Mit første Blad var stille stedet til Jorden. Jeg har siden været med til at begrave adskillige.

Jeg tror, det var samme Middag, at jeg gik op til Topsøe. Han sad i sit Kontor, lille, soigneret og fin og spurgte lidt forbavset, hvad jeg vilde. Han var væbnet med en Elfenbenspapirkniv, som han vuggede frem og tilbage mellem to Fingre. Jeg præsenterede mig noget hakkende som Hr. ? og sagde, at, ja, at nu var mit Blad gaaet ind.

Topsøe saá lidt længe op og ned ad mig; Papirkniven var standset i sin Fart. Jeg lignede en Gymnasiast i næstøverste Klasse, og han havde maaske ikke ventet mig netop saa hastigt.

Men han tog sig i det, og fra den Dag var jeg „Løsgænger“ (mit Mærke lød saadan) i „Dagbladet“.

Jeg skrev lærde Artikler om Literatur, som siden blev optrykte i en Bog. Jeg udtalte mig med Forkærlighed som en Mand paa halvfjerds. Jeg var saadan noget som tyve Aar, saa det var jo ikke saa underligt.

Men Trængselens Dage var omme: Vilhelm Møller og Topsøe kunde jeg ene takke derfor.

Jeg skal heller ikke nogensinde glemme dem det.

EN TOURNÉE

DET var den første Juni.

Herman-Bang-Tournéen stillede paa Kvæsthusbroen.

Personalet var Privattheatrenes bedste Kræfter — lad os kalde dem Hr. X. og Hr. Y. samt Fru A. og Frøken B. — og Undertegnede. Repertoiret bestod af en af mine Enaktere, som paa to københavnske Scener havde oplevet tre Opførelser; „En Forlovelse“, som Dr. Edvard Brandes venskabeligst havde overladt os mod vist udbytte af Nettoen (N e t t o e n !) samt Peter Nansens „Kammerater“, som skulde opføres i Nødsfald ɔ: hvis min Enakter ikke slog an: det blev opført hver Aften.

Impresario var Hr. C.

Stemningen paa Kvæsthusbroen var udmærket. Skuespillerinderne modtog Blomster som ved en Benefice. Ogsaa jeg udstyredes rigeligen med Buketter af taknemmelige Herre- og Dame-Elever i Skuespilkunst — jeg meddelte den Gang endnu Undervisning i denne Kunstart.

Ombord i Dampskibet løftedes yderligere Tournéens Sind. Man beregnede vidtløftigt Udbyttet, hvilket Hr. X., der tronede midt paa Stabelen af vore Kufferter, anslog lavt — „lad os sætte det hele lavt,“ sagde han uafbrudt — til Kr. 2000 pr. Kunstner. I Rygesalonen indbødes vi Herrer til at drikke Ønskebægre med talrige Medrejsende, og Hurraraabene steg, saa Damekahytten udbad sig Ro.

Hr. X. fortalte Matroshistorier fra Tiden, da han fo'r paa England — hvilke Historier har den Ejendommelighed, at de, naar de paabegyndes om Aftenen, først sluttes efter Solens Opgang. Og jeg, der sad i et Hjørne, underholdt behageligst en godlidende og førladen Mand, som jeg — uvist af hvilke Grunde — tog for en jysk Grossist i Smør. Han talte skæmtende om Provins og Provinspresse, og jeg, som den Gang endnu ikke havde det rette Syn paa Provinsens Pressemagt og som var stoppet med københavnske Anvisninger om Maaden, „at ta'e de Folk" paa — indviede ham under megen Lystighed i Maaderne, mens han sad og slog mig paa Skulderen og jeg ham paa Maven:

— Ja, sagde jeg, i Aalborg er det nu Portvin — han skal bare ha' Portvin — men straks — saa har man ham.

Grossisten lo, som var han betalt for det:

— Ja, det er s'gu rigtigt, sagde han, jeg kender ham — giv ham bare Portvin. Det er en lun Hund — gi' ham bra' med Portvin . . .

Og vi lo omkap som to Sammensvorne i en Operette.

Lidt efter sagde den godlidende Mand Godnat. Det var — — Redaktøren fra Aalborg. Han modtog ingen Portvin, da jeg op paa Formiddagen gjorde ham Visit.

Næste Morgen var Stemningen i Tournéen mattere. Graa og kold var Morgenen. Og onde Varsler paa Hotellet var der ogsaa. Frøken B. fandt et Armbaand hængende paa Laasen af sin Dør, hvad der uvægerligt betød Pengetab. Og jeg fik anvist Værelse Nr. 18, hvad ubetinget bebuder sælsomme Ulykker. Der var iøvrigt ogsaa Varsel hos Boghandleren: Billetlisten var ganske tom.

— Ja, den plejer jo at være fuld paa denne Tid, sagde Boghandleren blidt forlegen — disse fortræffelige Gentlemen er altid saa nedslagne ved et daarligt Salg, som om det var deres Privatpligt for egen Rigsmønt at opkøbe Huset af samtlige tournerende Trupper.

Hr. Impresario begyndte at aftørre sin Pande og uroligt at tale om, at Aalborg var nu ogsaa altid en forbandet By. (Den er en sand Tournéernes Hjerteby, som uden Krakileri erlægger alle Priser).

Impresario begyndte at „arrangere Sukces'en".

Jeg gik til Kritikerne. Da jeg havde genset min Ven fra Dampskibet, vidste jeg, at Kritiken, den havde jeg sikret mig.

De øvrige Medlemmer gik rundt og frøs. Alle ulykkelige Tournéer fryser. Vore Damer var allerede indhyllede i Sjaler som landlige Kirkegangskoner. Hr. X., der var forfaren i allehaande Tilskikkelser, gik rundt og underlig vejrede Luften med et mellemfornøjet Udtryk, som fornam han ikke netop Magsvejr. Klokken fem gav han Ordre til et større Kvantum Parketbilletters Uddeling. Jeg opholdt mig i Billetkontoret. Døren til Kunsttemplet var opslaaet paa vid Gab. Tournéens Herrer, der hvert Øjeblik spurgte om Salget, var de eneste Ansigter, jeg saá ved Hullet.

Hr. X. udtalte, at man kunde vel paaregne et Salg af Hundrede Kroner ved Indgangen. Billetkassereren haabede det.

Tilsidst maatte jeg op at klæde mig paa.

Kl. 7½ var Salen ganske tom. Tournéens Medlemmer gik om paa Scenen som Dyr i Búre og spurgte ophidsede, om der da ikke en Gang var uddelt Fribilletter.

Hr. X. sagde meget roligt: De véd jo, de kommer altid forsilde.

Efterhaanden samledes en minimal Part af Aalborg — sendrægtig som Folk, der véd: „vi kommer tidsnok". Impresario, der havde været i Billetkontoret, kom varm op:

— Ja, sagde han, nu har jeg skam pyntet paa Salen — — saa godt jeg kunde, kære Ven, men de vil ikke, de vil s'gu ikke.

Det var Fribilletterne, der havde vægret sig.

Og Impresario, der uafbrudt tørrede Sveden af sig med et forbavset Udtryk i Ansigtet, sagde:

— Ja, det er s'gu underligt, og blev staaende, stirrende langt for sig, fortabt i Forbavselsen.

Hr. X. sagde blot — og aldrig i mit Liv skal jeg glemme det Tonefald; han havde allerede stukket Fingrene i Jorden og vidste, hvor „Herman-Bang-Tournéen“ sad —:

— Naa, saa gaar Tæppet.

Forestillingen begyndte.

Det var min lille Enakter. Den spilledes saa jævnt.

Publikum sad, som om den Sag aldeles ikke kom dem ved. Der var enkelte, der i Parkettet underholdt hinanden ret højlydt om ganske andre Ting. Adskillige forlod Huset.

Hel Tavshed blev der først, da Tæppet faldt. Da var der meget tyst — som i et Selskab efter en Historie uden Pointe.

Tournéens Medlemmer klædte sig om til den næste Pjes.

Jeg tror nok, at man spillede „Kammerater“, og Fru A. og Hr. Y. havde Rollerne. Publikum var begejstret. Publikum begejstredes aftenlig over „Kammerater“, fordi jeg ikke var paa Scenen.

Der var to Fremkaldelser.

X., der sad i Garderoben og sminkede sig om til „En Forlovelse“s Svigerfader, sagde:

— Satan, skulde det gaa endnu?

Og Impresario, hvis smaa Ben i bevægede Øjeblikke kan gaa som et Par Trommestikker, røg op og ned i mit Rum og sagde:

— Hvad sagde jeg? hvad sagde jeg? Et Mundheld, Impresario havde — han havde aldrig sagt nogetsomhelst.

Det kunde vist særdeles vel være gaaet endnu, naar vi resolut havde givet Hr. Y. mine Roller — undtagen i min Enakter, som sikkert maatte bort fra Repertoiret

—; naar kun, med ét Ord sagt, Herman Bang resolut var gaaet ud af „Herman-Bang-Tournéen".

Men nu blev han — desværre.

„En Forlovelse" begyndte. Endnu i dette Øjeblik begriber jeg ikke, at det kunde blive en saadan Fiasko — saa udmærket, saa helt i det lille Mesterværks Aand spillede de andre. Ud fra deres Replikker, fra Samspillet, fra Stemmernes nøje Samklang slog dette københavnske Interiørs Luft uimodstaaeligt.

Fiaskoen forblev uovervindelig. Jeg havde ikke vidst, hvad det vilde sige at kæmpe med alle „Punch"s muntre Billeder.

Jeg tror forresten, hverken Folk hyssede eller lo. De gik, da Tæppet faldt — bare hjem. Men ingen Meningstilkendegivelse har nogensinde været tydeligere.

Næste Morgen vækkede X. mig. Han svedte og røg Pibe under svære Støn, udsendende Røgskyer, saa han mindede om et Tærskeværks Lokomobil.

Han spurgte, hvad vi nu skulde gøre.

Jeg sad op i Sengen paa mit Nr. 18:

Jeg vidste det ikke.

Jeg har en Mistanke om, at Hr. X. var afsendt som Diplomat for at sondere, hvorvidt ikke „Herman-Bang-Tournéen" straks kunde opløses. Men Hr. X. — og forresten alle de andre ogsaa, de viste Vidundere af Overbærenhed under hele Korsgangen — havde Medlidenhed: vi skulde fortsætte.

— I al Fald Randers, sagde X., Randers er god. Det er dog en By . . . Og saa ser vi, hvad Bladene siger, sagde han.

— Ja, sagde jeg.

Jeg var forberedt paa Bladene.

Vi drog til Hjørring. Der solgtes altid Billetter ved Gæstgiveriets Buffet, af en Cigarkasse. Gæstgiveren kunde „s'gu ikke forstaa, for der var endnu ikke solgt en eneste Billet."

— Og der var dog Plakater nok ude, sagde han.

Plakaterne var kæmpemæssige og bar mit Navn

baade foroven og forneden. Impresario mente, at dette Navn maaske i de næste Byer kunde sættes med noget mindre paafaldende Bogstaver.

Den lille Enakter gik ved Forestillingen ud af Programmet.

Efter Forestillingen modtog vi Bladene; de var værre, end jeg havde tænkt mig, og jeg havde tænkt mig det slemt. Damerne drak efter Lekturen udmattede The paa deres Værelser. Ved Sengetid betydede Impresario mig, at jeg maaske kunde dele Stue med ham — af Sparsommelighedshensyn.

Næste Dag ankom vi til Randers. Hr. X. og Impresario vilde forsøge at redde Stumperne, og Haabet steg, da det erfaredes, at Parkettet var solgt — Parkettet i Byen Randers er rummeligt som et lille Boudoir.

Impresario sendte Damerne, Y. og mig paa Køretur i lyse Toiletter. Vi kørte gennem Byen under megen glad Spøg og gjorde opsigtvækkende Indkøb af Handsker.

Impresario vilde opsøge Pressen.

Han kom tilbage fra Anmelderen og sagde meget fornøjet:

— Det var da endelig en alvorlig Mand. Jeg var der — han pustede — i to Timer.

Om Aftenen var Huset fuldt. Alle havde virkelig noget Haab. Mig tog Impresario før Forestillingen til Side og sagde: at jeg burde maaske spille lidt mindre fremtrædende.

Jeg svarede, at det burde jeg ganske sikkert — jeg havde helst spillet Musen i Hul. Den lille Enakter begyndte vi med og spillede den for sidste Gang.

I „En Forlovelse" stillede Frøken B. og Hr. X. sig op i hver sin Kulisse for at se, om det da virkelig var saa galt (med mig H. B.). Hr. Y., der soufflerede, glemte Stikordene for at undersøge det samme. De virkede, hver paa sin Kant, som tre frygtelige Medlemmer af en „Fehm", opstillede mig til Doms.

Mit Spil blev derved ikke bedre. Jeg var nærmest

ganske lammet. Pludselig tilkastede et Par venlige Fruer mig to Buketter. Virkningen var i det gravstille Hus ubeskrivelig. Det lød, som faldt de tvende Blomsterkoste paa et Kistelaag.

Jeg spillede hele Stykket saa vidt gørligt siddende. Konrad — „Forlovelsen"s Helt hedder Konrad — var under alle Skæbnens Slag som klistret til Stolen. Naar jeg endelig maatte skraa over Scenen, var jeg saa forfjamsket, at det sikkert nærmest saá ud, som jeg „svømmede".

Men de andre var udmærkede. Fru A. spillede i Stykkets sidste Scene den stakkels Signe saaledes, at det maatte gribe. Man var ogsaa grebet og kaldte frem. Hr. X. beordrede mig til at føre Fruen ind.

Jeg bogstavelig stillede mig bag hende. Næste Dag udtalte en af de stedlige Aviser, at Hr. Herman Bang dog vel burde have Takt nok til at forstaa, at det ikke var netop ham, Publikum ønskede at se ved en Fremkaldelse.

Impresario læste Bladet højt.

— De ser, sagde han: hvad sagde jeg? Hvad kan det nytte? — jeg var der to Timer — og det var en alvorlig Mand ... Men hvad kan det nytte?

Han havde ganske Ret. Det var en alvorlig Mand, Anmelderen, og han nedlagde sine Indsigelser i selve Kunstens Navn. Det blev sat under Overvejelse af Tournéen, hvorvidt det ikke vilde være gavnende at forandre Foretagendets Navn. Jeg tror ogsaa, at det forandredes. Men hvor vi saa kom — og vi var baade i Skive og Thisted og andetsteds — prangede alle de gamle Plakater paa Hjørnerne med mit Navn baade foroven og forneden. Og de varslede ikke godt.

Den stedlige Presse gjorde desuden sit. Dens Udtryk voksede i Hidsighed: Den tog mig som en personlig Fornærmelse. Da jeg naaede Thy, truedes jeg som dramatisk Kunstner ganske uforblommet med Prygl.

Impresario var hjemkaldt til Hovedstaden af Forretninger. Hr. X. havde overtaget Ledelsen. Blyant og No-

térbog veg ikke af hans Hænder. Over Theaterkoner og Theaterejere og Theaterkontrollører kom han som et Uvejr. Vi kørte gennem Thy for Gevinsten fra Randers.

Damerne sad paa Jernbanen indpakkede til Bylter. De var forkølede af vaade Hotellagener og Garderober, hvor det trak. I Thisted klædte vi Herrer os paa i et Køkken og i Musatemplet i Viborg i et Slags Forstue til en Keglebane, hvor der netop var Præmiespil.

Paa Rejserne begyndte X. at sætte sig ind i tredie Klasses Kupéer for at være sammen — som han sagde — med almindelige Mennesker.

Det var d e r, han traf sin Svineslagter fra S—købing. Svineslagteren berejste Jylland for at indkøbe Svin *en gros* og aabenbarede sig iøvrigt som en Kunstven. Han vilde nok se de Kunstnere hjemme hos sig: han garanterede en Forestilling i S—købing.

Paa alle Stationer løb X. til og fra Damernes Vogn, han var ude af sig selv.

— Der var en Mand, der garanterede, raabte X., der garanterede en Forestilling.

— H v o r?

— I S—købing . . .

X. løb frem og tilbage. Sommervarmen var brudt ind og yderlig sommerligt fløj Klæderne om X., der, tror jeg, var i Straahat. Han var en underlig Modsætning til Damerne, der var tilhyllede som havde de Tandværk:

— Ja, sagde han — hvor han svedte —: det er noget herfra (det var omtrent i Midtjylland og vi var ved Kysten), men Manden garanterer, kære Børn, vi har Garanti.

Damerne slog til og Slagteren rejste:

— Naa, for Satan, sagde han: det er jo ingen Risiko. Man har jo sine Funktionærer, som man kan sende hen til den Fornøjelse.

Han mente med „Funktionærer" antagelig de Personer, der var ansatte ved det S—købing'ske Slagteri.

X. flyttede atter ind til Damerne. Han var fyldt af alle Impresariers Haab.

— Kære Børn, sagde han, det er Tingen — man skal have Byerne garanterede. Hvad Resultat vilde vi ikke haft, om vi havde haft dem garanterede?

— Og saa skal man ta'e de smaa Byer, blev han ved, dér er dog Intelligens. De Folk faar Tid at tænke, de har Stunder til at dømme . . .

X. fløj op i Lovtaler over de smaa Byer.

Routen blev forandret for at vi kunde medtage S—købing. Routen var let forandret: der kom hver Dag venlige Breve fra velsindede Boghandlere, som „paa Grund af Forholdene" indstændig fraraadede deres By.

Vi kom altsaa til S—købing. Theatret var lejet, men ellers var Byen ganske uforberedt. Den vidste slet ikke, hvad der i Retning af Kunstnydelse ventede den.

Og Slagteren var ude i Geschæft — blev der sagt, i en anden Kant af Landet.

Vi kørte videre — ned ad Vestkysten.

Vi rejste mest ved Nattetid. Vi drog gennem Landet som en Flok Flaggermus. I Ribe afhentedes Damerne af bekymrede Slægtninge.

X. tog sig i Hotellet en sidste Bid før Afrejsen. Glad og bred sad han og stak ud en Afskedsdram:

— Nej, Børn, sagde han, jeg har været med til meget. Men ligegodt — dette var noget af det værste.

Saa rejste han.

Y. og jeg gav om Aftenen en Oplæsning.

Vi gik et Stykke bagefter Trommeslageren, mens han under mange Hvirvler forkyndte Underholdningen i Gaderne.

Det var den sidste Trommehvirvel, der rørtes for Herman-Bang-Tournéen.

Men vi havde rigtignok ogsaa naaet Grænsen.

IMPRESARIO

FØRSTE Gang, jeg saá ham, kørte han til Kirke med Signorina Tua. Det var i Malmø: Signorina med Følge var paa Vej til en Kirkekoncert. Vejen førte gennem alle Hovedgader i Staden.

De store Impresarier havde i den Tid en Smag for Kirkekoncerter. Impresario Hr. Theodor kunde ikke noksom rose deres Fortrin.

— Højstærede, sagde han, de henvender sig til den religiøse Følelse, de har deres Publikum, og Lokalerne er billige.

— De Herrer Kirkeværger, sagde han, er saa høflige. De vægrer sig, min Herre, undertiden endogsaa ved at modtage Betaling for Gassen.

Jeg fulgte i Malmø efter Signorinas Vogn og overværede den religiøse Koncert. Kirken var stopfuld.

Signorina havde til Kirkebrug af sit vante Repertoire — dette Repertoire var til at overse — udlagt samtlige Adagios, som hun spillede iført mat Silke og Kapothat.

Efter Koncerten gjorde Hr. Theodor mig sin Visit. Han skulde om et Par Timer følge Signorina til Dampskibet og forsøgte ikke at undertrykke Skilsmissens Bevægelse:

— Højstærede, sagde han: hun er ualmindelig. Hun forstaar Sagen — hun har endogsaa selv Idéer.

Hr. Theodor ligesom vejede disse fortræffelige Idéer; saa sagde han brat:

— Pengene sætter hun i Livornos Bank.

Impresario blev tavs. Med Vemod saá han tilbage over det tilendebragte Felttog, der var begyndt i Stockholm, hvor den femogtyveaarige Signorina i fodfri Kjole og med barnlig Gestus havde kørt et Blomsterlokomotiv over Podium, og som var endt nu i Skt. Petri Gudshus med 1700 i Netto:

— For der e r jo ingen Udgifter, min Herre, idag havde de Herrer Kirkebetjente tilbudt sig som Kontrol.

Hr. Theodor tav atter et Par Øjeblikke og tilbød mig derpaa uden anden Overgang: „at lægge Sverig for mine Fødder“.

Jeg var netop paa Vej til Gøteborg, hvor jeg skulde holde en Række Forelæsninger. Han vidste det, og han troede, Begyndelsen var god. Man burde altid begynde i Gøteborg; det smigrede Gøteborg. Og senere: han sørgede for Stockholm.

Han havde hele Planen færdig. Med nitten Forelæsninger i sytten Dage. Sverig, sagde han, var i det Hele en lykkelig Mark, et rent Eldorado — takket være Stambanen: man kørte hver Nat og spildte ikke en eneste Dag.

Hr. Theodor talte sig efterhaanden ivrig. I bevægede Øjeblikke havde han en Tilbøjelighed til at løfte Røsten som en Feltherre, der udsteder Dagsbefalinger foran sin Front.

Nu blev han ved at tale: Jeg burde begynde paa Scenen. Scenen vilde flattere mit Exterieur.

Han begyndte at studere dette samme Exterieur, drejende mig som et Stativ i en Butik. Undersøgelsen — jeg var noget forbløffet og omtrent til Mode, som skulde de Falkøping-Billetpriser bestemmes efter min Næses Længde — var nogenlunde tilfredsstillende. Hr. Theodor erklærede mig for et Exterieur netop for kunstigt Lys.

Imidlertid kom vi alligevel ikke til Enighed. Den store Impresario mente, at jeg havde for mange „Betænkeligheder“.

Han paatog sig kun Arrangement mod Procenter.

Foreløbig medfulgte han til Gøteborg for at bedømme Virkningen.

Efter den første Forelæsning erklærede han mig bevæget — Hr. Theodor bevægedes bestandig foran, som han sagde, de virkelige kunstneriske Fænomener — „for en Ejendommelighed“ og afrejste til Stockholm.

Jeg holdt mine Forelæsninger i Gøteborg og fulgte ham.

Jeg genfandt ham saa at sige i hans Hovedkvartér — Værelse Nr. 21 hos Hr. Cadier. Hr. Theodor havde valgt denne Residens, fordi, som han sagde, Stockholm var en By uden Fordomme.

Hele Formiddagen tilbragte han ved sit Arbejde. Han var placeret foran Skrivebordet iført graa Filtsko, lysebrune Under-Unævnelige og Slaabrok samt Formiddagsparyk.

I Værelset herskede Kaos. Jeg har aldrig set saa mange Lystrykbilleder samlede paa ét Sted. Hele hans øvrige Bagage rummedes i en Haandkuffert.

Et tillukket Skrin med store Hængelaase stod i et Hjørne. Han paastod, det rummede hans Memoirer, og han benyttede det daglig som en Trusel imod Pressen.

Hver ny Morgen genfandt ham i et nyt Raseri mod „denne Presse“, der paa et eller andet Sted af Jordkloden havde vægret sig ved at holde Lyset for hans Fænomener.

— Men, ja, ja, min Herre, sagde han, ja, ja, naar jeg en Gang taler . . . Og han slog ud med Haanden mod de to Hængelaase: der maatte være dræbende Oplysninger om Pressen bag de Laase.

Op paa Dagen blev han altid blidere mod Pressens Mænd.

Hr. Theodor ansaá dem ikke for bestikkelige.

— Min Herre, hvad de sætter Pris paa, er de smaa familiære Opmærksomheder.

De smaa familiære Opmærksomheder bestod hoved-

sagelig i, at Hr. Theodor indbød sig selv til at spise Familiesuppe rundt hos indflydelsesrige Kritikere:

— Min Bedste, det er en Vane og tilsidst befinder man sig ganske vel i Familiekredsene.

Hr. Theodors nuværende Arbejde var en Verdensberømmelse, som endnu i Form af femhundrede Lystryk befandt sig i en Trækasse, mærket Lübeck.

Det var en Sangerinde, som skulde „begynde", og som særlig ønskede Lande med „smaa Hoffer".

— Højstærede, sagde Hr. Theodor, det er utroligt, hvormeget de synger for en Medaille.

Hr. Theodor vidste, hvor meget man kunde faa dem til at synge for en Medaille i Baand. Han antichambrerede gentagende og utrætteligt hos allehaande Marskaller:

— Det er jo ikke spildt Tid, Højstærede, sagde han.

Han havde Ret.

Der var snart ikke den Berømthed i hans Impresa, som ikke bar synlige Beviser paa at have gjort sig fortjent af „Kunsten og Videnskaberne".

Naar Hr. Theodors Arbejdstid var omme, indelukkede han sig med Frisøren for at anlægge Toilette. Naar det var gjort — i Slipset prangede en Diamantnaal, Present af Majestæten af Portugal — tilhørte han Repræsentationen og Nydelsen.

Damer smuttede der, man maa jo tilstaa det, Dagen lang ud og ind i Hr. Cadiers Nr. 21 som Svaler under et Tagskæg.

Hr. Theodor var et Par og tres, men saa levelysten som en ung Spurv. Hans Kunstnere lærte efterhaanden altid hans stedlige Liaisoner at kende: de placeredes ved Koncerterne regelmæssig langs Logerandene og tilkastede Buketter.

Hr. Theodor forsikrede, at det øgede Tilliden: Publikum ser, sagde han, de kommer fra Privatpersoner. I Almindelighed var samme Privatpersoner desværre en Smule vel kendte paa Pladserne.

Imidlertid afsøgte jeg Provinserne. Sukces'en var

vekslende. Ved Genkomsten til Stockholm afleverede min Privatsekretær — jeg var paa disse Farter af Hr. Theodor udstyret med Privatsekretær — Hr. Theodors Procenter indesluttede i en Konvolut.

Impresario dryssede de magre Mønter ud paa Bordet uden at tælle dem. Pengene flød i Nr. 21 — naar der da var nogle — hvor det kunde træffe. Forretningens Hovedsum befandt sig i en uaflaaset Skuffe.

Hr. Theodor havde under min Fraværelse virket for mig ved at samle Stambøger. Han bragte mig en Stabel hver Aften: om jeg maaske i hver vilde indføre en Sentens.

Stambøgerne er alle tournerende Berømtheders Rædsel. De fleste har jo rigtignok fundet Middel til at komme over det. De lader stille Privatsekretærerne tilegne sig deres Haandskrifts Hemmeligheder og fylde Bøgerne.

Jeg kendte en „Privatsekretær“, som ene til det Brug medførte to Bind af Heine.

Men min Sekretær var endnu ikke kommen saa vidt: jeg maatte selv besørge Stambogstjenesten og Sentenserne. Det var undertiden Dusinet af Sentenser paa en Aften, og jeg var fortvivlet.

— Men hvad skal det ogsaa til? sagde jeg en Aften. Jeg var lige kommen hjem fra Soirée, og Hr. Theodor mødte med en ny Stabel.

— Hvad det skal til, sagde han indigneret.

— Min Herre, vil De maaske kun gøre denne Forretning én Gang?

Jeg maatte tilstaa, at jeg forstod ham ikke.

— Kan De da ikke forstaa, at disse Folk, de glemmer Dem ikke? Min Bedste — og Hr. Theodor vendte sig afsluttende om paa Hælen — De har intet Begreb.

Stambøgerne skulde i Stilhed holde Jorden lunken — — til næste Gang.

Jeg gav mig i Lag med Stambøgerne.

Sekretæren og jeg drog atter ud. Resultatet var jævnt. I en og anden Stad tilkastedes Foredragsholderen ved

hans Entré en Buket af en behandsket Damehaand. Jeg havde en stille Overbevisning om, at Hr. Theodor havde ældre Forbindelser paa de Pladser.

Hr. Theodors Humør stod imidlertid paa Nul. Vinteren havde i det Hele taget været slet, og den døde Tid var i Anmarch. Han maatte i den elvte Time finde paa noget; og det maatte være noget, som intet kostede.

Han fik den Idé at skrive efter „den lille Dengremont".

Vidunderbarnet Dengremont var hans Livs Bedrift:

— Min Herre, sagde han, vi har sammenspillet en Million i tre Verdensdele.

Og iført Slaabrok'en og de lysebrune fortabte han sig i Lovtaler over „Underet":

— Min Ven, sagde han: en saadan Sukces kan gøres med et Tøndebaand ... Men iøvrigt sætter jeg Pris paa Børn. De gør ingen Vanskeligheder, man har Krammet paa dem: de spiller uden Vrøvl ...

Hr. Theodor havde nu, som sagt, paany skrevet efter Dengremont. Han sad nede og var Sekondviolin i et Orkester i Paris.

— Der er jo intet at tabe, sagde Impresario: Man kan altid forsøge ham.

Han forsøgte, og Hr. Maurice Dengremont kom.

Jeg saá ham paa Ankomst-Dagen. Han var af Højde som en preussisk Rigsforsvarer af Livgarden, tynd som en Stok og i Diplomatfrakke à 50 Frcs. Hr. Theodor udstyrede ham med to Diamantringe.

Luften i Nr. 21 var lummer.

Jeg spurgte om Aftenen Impresario, hvad han ventede sig.

— Min Herre, sagde han og talte, som om han paa en Koncertprøve skulde overdøve samtlige Instrumenter i Orkestret: jeg har ansat ham til en Matinée. Halvdelen tilfalder de Fattige.

Jeg indsaa jo, at meget ventede han sig ikke.

Maurice Dengremont optraadte kun denne ene Gang i Stockholm. Da jeg paany vendte tilbage til Hoved-

staden — jeg havde været i Norrland, paa hvilken Landsdel Hr. Theodor satte megen Pris: De er ikke overmætte, Højstærede, sagde han: og man opfylder en Mission — var Hr. Maurice forsvunden.

— Hvor opholder Hr. Dengremont sig? spurgte jeg diskret.

— I Hullerne, raabte Hr. Theodor. „Hullerne" var mellem Venner hans Kælenavne for de middelsmaa Provinsbyer.

For mig overvejede Impresario, hvorvidt jeg skulde medtage Finland: Finland var risikabelt, man kunde aldrig beregne Finland. Han vidste ikke, hvortil han skulde raade mig med Hensyn til Finland.

Jeg, der tænkte paa Isbryderen i den botniske Bugt og iøvrigt om Helsingfors kun havde højst uklare Forestillinger, var ingenlunde begærlig efter Finland, og Spørgsmaalet var aabent — da en Morgen, hvor jeg endnu laa i Sengen, Hr. Theodor højstegen opriver min Dør, iført Slaabrok og de lysebrune:

— Højstærede, sagde han; Finland skal tages.

Han var ude af sig selv. To Aviser flagrede udslagne i hans Haand:

— Læs, min Herre, sagde han og slog dem ned paa Dynen med et Kast: Sukces'en er given. De vil gaa gennem alle Landets Blade.

Hr. Theodor var aldeles borte. Han ilede op og ned. De lysebrune slaskede ham om det Lidet, der tjente ham til Ben. Han talte ustandseligt, blandende Svensk og Tysk:

— Min Bedste — De vil tjene Guld. Jeg kender Publikum. Abonnement à ni Francs. Jeg kender Publikum. Der vil blive Storm.

Jeg laa imidlertid hen med de opslagne Journaler.

Den ene var en Korrespondance til en Helsingfors-Avis af Hr. Georg Nordenswan, som ydede mig kun altfor smigrende Anerkendelse.

Den anden var Humoresken af Hr. Sigurd, Humorist fra Vexiø. Den fremstillede mig som en Abe i et Bur

— og er forresten ogsaa hjemlige Venner kendt gennem vellykkede Oversættelser i de bedste Blade. Den fortalte humoristisk, hvorledes de Damer i Vexiø havde mistet Appetitten blot ved at se paa mine Billeder.

Den var maaske en Smule overdreven.

Hr. Theodor bragte den i Extase:

— Min Herre, sagde han: Jeg kender Publikum. Paa disse to Artikler kan De rejse til Verdens Ende.

— Nu arrangerer vi Finland.

Hr. Theodor afsendte „Sigurd" til det ganske Finland med den første Post. Jeg selv fulgte efter et Par Dage senere.

Den kære Impresario var bevæget ved Afskeden:

— Min Herre, sagde han: De kunde være gjort i det store Europa. Om man kun — og han fo'r med Hænderne over Øjnene — havde kendt Dem nogle Aar tidligere.

Han betragtede mig længe, som om han endnu en Gang vejede alle de tabte Chancer for dette Vidunderbarn i Veltalenhed. Saa sagde han med et pludseligt Ryk:

— Men — maaske endnu — for Amerika.

— — —

Jeg kom til Helsingfors. Der var ved min Ankomst tegnet en Abonnent à 9 Francs. Boghandleren trøstede mig med, at det gode Selskab nok vilde følge efter, for den ene var Fruen til en Statsraad.

Han fik Ret. Det gode Selskab fulgte efter. Jeg tilbragte i Finland Uger, som altid vil forblive mig uforglemmelige og som bestandig vil i Tak binde mig til Minder fra den finske Jord, en Jord med Liv og Kamp, med Strid og vaagne Evner, med en gammel Races Fornemhed og et ungt Folks Forhaabninger.

Hr. Theodor gensaá jeg aldrig. Han sad endnu et Par Aar hos Hr. Cadier og saa — rejste han videre.

Men da jeg siden var i Norge, hørte jeg jo et og andet om ham. Selv havde den store Impresario aldrig

talt godt om Norge. Han satte ikke Pris paa dette Land, tilstod han.

— Vel, sagde han: det er intet Arbejdsmarked for mig. Jeg lader det besørge af Agenter.

Alligevel havde han — det var det jeg hørte — været i Norge: han var endogsaa begyndt der. Han havde i sin Tid „arbejdet" med et yderst *„legère"* Balletselskab i Kystbyerne.

Det skal være gaaet ham ilde.

Saa fik han et Hotel. Ingen véd nu hvorledes det gik til, men Smaabyens Borgere sammenskød en Sum og Hr. Theodor indrettede „Etablissementet". Det havde Theater, Koncertsal, Selskabslokaler og Billardsal med tre Billarder.

Smaabyen talte 8000 Sjæle, hvoraf Hovedparten ernærer sig som Arbejdere ved et Savværk.

Til Etablissementet var der ogsaa sammenskudt en Sum til en Vinkælder, til hvilken Hr. Theodor personlig havde gjort Indkøb i Udlandet.

Sagnet om denne Vinkælder lever i Byen endnu. Da den var tømt, opsøgte den store Impresario et andet Arbejdsmarked.

Da jeg forrige Aar opholdt mig i vedkommende By og besøgte en af dens første Borgere, hentede han et gammelt Blikskrin med en stor Laas for.

Han aabnede det. Inde i Laaget var der fæstet en lille Blikplade. Paa den stod at læse:

— Hr. Theodor. Minde om Gældsfængslet i Wien 1843.

Det var Byens eneste Souvenir om den store Impresario: Hr. Theodor.

Han døde forleden Aar i St. Petersborg, medens han forberedte Meiningernes Komme med „Julius Cæsar". Han gik bort uden nogen Sygdom midt imellem sine Fotografier og Lystryk.

— Min Herre, havde han saa tit sagt til mig: de virkelige Impresarier døer ud . . . Hvem er der — vil

De sige mig det? hvem er der, som har Talent? Er der mere nogen som skaber — vil De sige mig det?

— Jeg for min Part kender kun Hr. Strakosch — Hr. Strakosch har Talent — og mig . . .

Den gamle Mand faldt hen i lange Betragtninger med Hænderne paa sine Knæ:

— Min Herre, sagde han: Agenterne ødelægger Markedet. Vi oversvømmes af Berømtheder — om ti Aar giver jeg ikke hundrede Mark for en Verdensberømmelse.

Det kan saamæn gerne være, at Manden havde Ret.

Men han i det mindste blev nu forskaanet for at opleve Virtuosernes Syndflod.

Han døde endnu i en Tid, hvor der stikker nogen Værdi i et Lystryk.

HVORDAN MAN BLIVER FORELÆSER

JEG var allerede i Kupéen paa Upsala Banegaard, og Toget skulde lige til at gaa, da Hr. von J., Studentersamfundets Formand, sagde:

— Bang, De skulde saa'gu holde Forelæsninger.

Indtil dette Øjeblik véd jeg ikke, hvad der havde indgivet den Mand Idéen.

Jeg lo og sagde:

— Ja — saa kunde jeg jo begynde her.

Det var ganske hen i Vejret. Aldrig havde jeg tænkt med en Tanke paa saadan noget som Forelæsninger.

— Ja, gør det, raabte J.

— Ja, gør det.

— Gør det —

raabte alle de Lindbergske Damer, der var fulgt med for at sige Farvel. Og von J. løb frem med Toget, der allerede var begyndt at gaa:

— I Alvor, Bang, raabte han: jeg arrangerer det.

Og jeg kørte, og de viftede. Og næstnæste Morgen, som var Torsdag, fik jeg Brev fra J., at nu var det arrangeret: Lørdag Aften skulde i Upsala Hr. Herman Bang holde Forelæsning.

Saadan blev jeg Forelæser.

For jeg tog til Upsala. Til det var jeg jo pisket. Og Lørdag Kl. 8 stod jeg i Værelset bag den „lille Gillessal" — i Diplomatfrakke og med Tusindfryd i mit Knaphul. Jeg var tilmode, som skulde jeg synke i et Hul.

v. J. løb ud og ind. Hvid var han som et Lagen.

— Fuldt blir der, sagde han.

Jeg hørte det. Dørene klaprede ustandseligt under megen Støj og Snak. Jeg syntes, der var meget livligt i Salen.

v. J. kom ind igen.

— Der er fuldt, sagde han. Ganske fuldt. Han svedte selv og lettede paa Benene.

— Er der fuldt? sagde jeg, som ikke vidste, hvad jeg sagde, men plaprede op af mit Papir — de første Ord, stadig de første Ord om „mine Herrer“ og Dionysosfest ... Forelæsningen var om dramatisk Kunst og begyndte med Dionysosfest ...

— Ja, saa gaar vi ind, sagde v. J.

Han var noget klejn i Tonen: jeg kom jo aldrig længer end til Dionysos' Fest.

Jeg véd ikke, hvordan jeg kom ind. Pludselig var jeg derinde. Ansigterne kendte jeg alle. Man har hundrede Øjne, naar man er Forelæser. Og de Trofaste var der: der var Bjørkegren og der Fru Winter-Hjelm og der sad Rustan (hvor var hun dejlig) og der Blomstedt og der var v. J., som ikke sad, men stod: i sin Uro maatte han flytte lidt paa Benene.

Og her stod jeg og skulde tale — i en Time.

Jeg tænkte bare det: i en Time skal Du tale.

Timen var min Angst og mit Spøgelse.

For der er kun én Lov for Forelæsninger, men den er til Gengæld ubrødelig — det vidste jeg: Forelæsninger kan være lærde, de kan være ulærde; de kan være kedsommelige, de kan have Mening og ingen Mening, de kan være patetiske — men en Time maa de vare. Ellers tror jeg overhovedet slet ikke, de er Forelæsninger.

Det vidste jeg.

Og begyndte.

Da jeg sluttede havde jeg talt i syv Kvarter. Du godeste Gud, det ta'er sin Tid at naa til Ende med den dramatiske Kunst, naar en Mand begynder med Dionysos-Festerne.

Publikum holdt det ud: Af „Blomster“ havde der været mange (man tager sin Tilflugt til Blomster, naar Traaden tyndes), men man forstod, at Meningen havde været god.

Og saa var der i alle Fald det, at jeg ikke stod paa noget Kateder.

Mange Forelæsere kunde høste Triumfer, naar de blot ikke — vilde gaa ned fra deres Kateder.

Mandag Formiddag gentog jeg Forelæsningen i Stockholm for en indbudt Kreds. Det vil sige to hundrede Personer, der var indbudt à en Krone.

Jeg pillede nogle af Blomsterne bort. Det havde Ende paa fem Kvarter.

Aviserne skrev, at jeg havde en „mærkelig Veltalenhed“. En venlig Journal sagde, at Stockholm var „erobret“. Jeg vendte hjem til „Hesten“ med mine Laurbær.

Hjemlige Velyndere mente, at Sejren burde forfølges.

Jeg kunde forfølge den i Kasinos mindre Sal. Jeg berøvede som en Forberedelse min Forelæsning yderligere visse af dens Blomster for en jævnere dansk Smag.

Dagen kom. Det var sikkert den attende — Datum for alle Ulykker.

Jeg var den Gang en Slags artistisk Chef for en stor Forretning med Bogtryk og Bogudgivelse og Bladudgivelse. Forretningen havde gaaet et Aar.

Paa Forelæsningsdagens Morgen, før Sol stod op, kom der et Bud fra Kassererskenn: jeg maatte øjeblikkelig komme, der var noget galt, jeg maatte komme straks.

Alle onde Anelser steg op i mig. Affæren var ikke solid. Det var uden Tvivl det værste, der kunde hænde og — det var saamæn nok hændt.

Jeg løb derhen, til Kontorerne: alt var i Opløsning. Alle Døre stod aabne, som var man midt paa Torvet. Vore Folk, hvem Brødløshed truede, gik omkring, stumme, om hinanden, med blege Ansigter:

Ejerne var borte, Ejerne var rejst.

Ingen talte til mig. Overhovedet talte ingen. Det be-

høvedes heller ikke. Jeg saá, det var Krach'et. Kakkelovnene stod sorte og tomme, ingen skøttede dem, Pultene var forladte, ingen arbejdede. Folkene bare drev, — hver optagen af sit, som for alle var det samme: hans Ruin — uden at se paa hinanden, rundt i alle Stuer.

Kasserersken sad ned paa en Trykpapirs-Rulle og nikkede tankeløst med Hovedet.

De underligste Folk kom ind fra Gaden ad Dørene, ingen vogtede. Og ogsaa de gik tavse omkring, meningsløst — de fremmede Mennesker.

Ingen spurgte dem, og ingen jog dem væk.

Stille var der, trods alle de Gaaendes Trin, for alle listede. Kun Maskinen nedenunder arbejdede endnu, stønnende, som vilde den ikke trække mer.

Vi ventede Timer. Det blev sikkert, at Ejerne var borte. Men dog blev vi gaaende. Et Par Kontorister gav sig til at spise og drikke Øl ved en Pult.

Saa tænkte jeg først: Du skal jo holde Forelæsning.

Og jeg begyndte at memorere her midt under Opløsningen. Men jeg sansede ingenting og plaprede bare idéløst Ordene og — besluttede paa én Gang: at stryge det om Dionysos' Fest.

Jeg maatte tage hjem at klæde mig paa. Jeg havde ikke en Tanke i mit Hoved. Jeg kom ud i Kasino. Det var altfor tidligt, og i Kunstnernes Venteværelse havde ingen lagt i.

Jeg gik til og fra Vinduet. Midt i min Forfjamskelse maalte jeg Gaden: om der kom nogen. Der arriverede en og anden, han gik op ad Trappen dernede, standsende paa hvert Trin og seende sig tilbage: om der mon kom fler.

Inde i Salen begyndte de at klapre med Sæderne.

Jeg saá derind gennem Dørsprækken. Indgangsdøren gik dog nu og da — underlig stilfærdigt, mens et Par enlige Væsener smøg sig ind, som man gør det ved Foretagender, til hvilke man stille har Mistillid.

En Ven kom ind. Jeg var atter vogtende ved Vinduet.

— Men der er jo Folk, sagde han. Der kommer mange.

Han var urolig, saa han knap kunde tale:

— Det gaar jo nok.

— Ja, det gaar nok, sagde jeg.

Jeg saá kun de langagtige blaa Papirer danse for mine Øjne.

Jeg var atter ved Salsdøren. Jeg kendte alle Ansigter: det lod, mildest talt, til at blive en Familiefest, min Forelæsning.

En Ven kom ind:

— Jeg kunde vist begynde nu, sagde han.

— Ja, svarte jeg. Jeg havde ikke Dunsten af et Begreb i min Hjerne.

— Der er ganske godt, sagde han.

— Ja, sagde jeg, det er godt.

Og jeg gik ind.

Hvordan jeg talte, véd jeg ikke.

Jeg hørte en Gang imellem en Mand, der højst patetisk udtalte sig om skønne Opgaver og scenisk Kunst. Det maa jo have været mig selv. Dog tør jeg ikke dø paa det, for jeg saá kun blaa Papirer og dansende Summer.

Endelig stod jeg i Ventværelset igen. Derinde klappede de — anstændigt.

Pressen var velvillig.

Et Par af de Herskaber skrev, at det havde overtruffet deres Forventninger.

De Herrer var sandsynligvis mødte med særdeles smaa Forventninger.

I alle Fald — jeg havde talt i København.

Næste Aar gik Turen til Kristiania. Jeg skulde tale hos Hals' og jeg skulde begynde med Ibsen.

Jeg anlagde for Lejligheden en Indledning om Norges Naturskønheder, der var særdeles umotiveret, men en Debutant maatte efter min Mening smigre for den nationale Forfængelighed.

Huset var udsolgt, og jeg begyndte paa Slaget.

Jeg lagde ud med min „Indledning". Jeg talte om Kristianiafjord om Sommeren, jeg talte om Kristianiafjord om Vinteren. Publikum var lige koldt. Jeg fortsatte med Fjeldene og jeg blev ved med Ødemarkerne, som jeg kendte af Beskrivelser. Publikum blev lige rørt.

Det var tydeligt, at Fjeldene — kendte de. Med dem kom man ingen Vej.

Jeg gik over til Ibsen uden netop at have taget Applaus.

Den ganske Forelæsning naaede en knap *succés d'estime.*

Jeg kom hjem saa træt som var jeg banket: Jeg har aldrig været i en græsseligere Situation.

Det var om Lørdagen. Om Mandagen, nu paa Mandag, skulde jeg tale om Lie.

Min Henrik Ibsen-Forelæsning havde jeg indstuderet i København Sætning for Sætning og Ord efter Ord: med den havde jeg gjort Fiasko.

Og min Jonas Lie-Forelæsning — nu paa Mandag, og, som sagt, det var Lørdag vi skrev — den var endnu . . . slet ikke til.

Saa kunde man tænke sig, hvad jeg vilde gøre med den.

Jonas Lies Bøger, jeg kunde dem udenad. Men mine Tanker om dem havde ingen Form, og min Forelæsning havde ingen Bygning. Det var Slotsbranden, der havde taget den Tid, som skulde været Lies.

Jeg spiste ikke og jeg sov ikke. Det var to hele Døgn Lampefeberen i sin værste Form. Jeg læste „Familien paa Gilje", saa Bogstaverne dansede for mine Øjne. Jeg skrev Citater ned, saa de kunde fylde et Bind.

Og jeg havde ikke saa meget som Dunsten af en Idé.

Mandag Morgen meddelte Hals' mig, at man ikke netop ventede, at der blev fuldt. Det gjorde jeg ikke heller. Jeg ventede overhovedet ingenting — uden det Værste. Paa det var jeg forberedt.

Min Forelæsning skrev jeg paa en Time. Kl. tre Kvarter paa otte var jeg hos Hals'.

„Dagbladet“ var lige udkommet. Det skrev om min „Henrik-Ibsen“ : I Lørdags talte Hr. Herman Bang for første Gang. Emnet var Henrik Ibsen. Hr. Herman Bang var iført hvid Silkevest.

„Dagbladet“ skulde være min Støtte i Kristiania.

Jeg gik ind og begyndte min Tale om Jonas Lie.

Jeg havde ikke haft Tid til at gøre unødige Krusedullar. Jeg kunde kun simpelt, men af mit fulde Hjerte sige min Mening om den store Mester.

Det blev forstaaet.

Og den Aften blev en af mit Livs kæreste. Da fik jeg mine første Venner i Kristiania. „Dagbladet“ skrev, jeg havde taget Byen med Storm.

FERIE

EFTER Londoner-Sæsonens Slutning drog Madame Simonin til sit Slot i Tyrol.

Hun ledsagedes af tvende Münchener Syjomfruer, der fulgte hende som Skygger og som under Paaskud af at omsy Worthske Kjoler hendrev tre Maaneder i kontemplative Betragtninger foran deres Ølkrus.

De begyndte med at udpakke Fru Simonins Kufferter.

De udpakkede dem — uvist af hvilken Grund — i Slotskapellet, som Slotsherren Hr. Josef for sine Synders Skyld havde stiftet i Aaret 1317, og hvor der til evig Tid to Gange aarlig skulde holdes Messe for hans udødelige Sjæl.

Silkestrømper og Pariserkjoler flød i Mangfoldighed baade paa Stolestader og paa Alter.

Iøvrigt havde ogsaa Tjeneren Georg en Forkærlighed for Kapellet: han opbevarede d e r Kurvene med Champagne, fordi det var et saa køligt Sted.

Fru Simonin besigtigede til en Begyndelse Slottets højst excentriske Dyrebestand. Den bestod af tvende Gæs, som lød Navnene Clärchen og Annetchen; en svajrygget Pony uden Haar paa Kroppen, som trods sin Ælde regelmæssig kastede Fru Simonin af paa alle Rideture, samt en Hjort, der af Landsbyens Bønder var dresseret til oftest mulig at løbe bort og atter lade sig genfinde: hvilken Sport indbragte disse samme Bønder ikke ubetydelige Beløb i Findeløn.

Naar hun havde mønstret Husdyrene, gav Fru Simonin sig til at uddele Gaver.

Til Sognepræsten havde hun medbragt en Relikvie. Den var fra St. Jago di Compostella.

— Kære Ven, hva' gi'er man saadan en Præst? sagde hun.

Den hellige Genstand var en meget lille og obskur Stump af en Helgen, indfattet i Sølv.

— Det har slet ikke været mig billigt, sagde hun.

Relikvien sendtes til Præsten.

Denne Gudsmand havde i de sidste 15 Aar kun forladt sin Præstegaard ved de tre store Højtider. Det var ham til daglig for besværligt at gaa paa Grund af Fedme.

Hele Sommeren tilbragte han i sin Stol ved et aabent Vindu for Køligheds Skyld. Derfra hilste han fredeligt paa sine Sognebørn og gav dem sin Velsignelse, naar han ikke sov, hvad han gjorde som oftest.

Landsbybarberen sagde:

— A' braver Mensch — der meint es gut.

Og det var der vist ingen, der tvivlede om.

Relikvien fik han. Der var ingen, som fik at vide, om den egentlig havde gjort noget Indtryk paa Hyrden.

Ogsaa Bønderne og deres Koner fik Gaver. Det var nogle højst u-egnede Londoner og Petersborger Genstande, Fru Simonin bortskænkede. Om deres Brug havde Bønderne næppe nogen Anelse.

Naar man lemfældigt gjorde Fru Simonin opmærksom paa denne Sandsynlighed, sagde hun tillidsfuldt:

— Na — sie werden schon Gebrauch dafür finden.

Skeptikere blandt Slotsgæsterne paastod, at de glade Modtagere underhaanden solgte Genstandene til Galanterihandleren i Klixbüchel. I alle Fald takkede de Slotsfruen ved at overrække hende Blomsterkoste, der lignede Amagerbuketter.

Efterhaanden samledes Slottets Gæster.

Fra Petersborg arriverede et Par tilkommende Verdensberømtheder, som var Madame Simonins Elever i

Konservatoriet, og hvis Fingre var de længste, jeg min Livstid har sét.

Disse Fingre satte Fru Simonin i Extase:

— Es sind denn endlich Klavierfinger, sagde hun og lod de tvende Elever udspile de ti Fingre for samtlige Gæster.

— Es lassen sich doch damit endlich Wunder machen — ni't?

De to Ungherrer flyttede ved Ankomsten op i Slotstaarnet og bearbejdede et Par ældre Børsendorfere — ti Timer om Dagen.

Der var i det Hele taget et Flygel placeret i hver Stue. Det var høflige Gaver af Flygelfabrikanter den halve Verden over, som sendte Instrumenterne for at kunne sætte paa en Reklameplakat: Vort Fabrikat benyttes af Mm. Sofie Simonin.

Fru Simonin sagde:

— Hvorfor skal de Folk vel ikke have Lov til at sætte dem herind? det er dem saamæn dyrt nok at faa dem slæbt herop — og benyttede dem aldrig. Hun „arbejdede" udelukkende med Bechsteiner.

Det gjorde hun seks Timer daglig.

I Sommerheden var alle Vinduer oplukkede. Det hændte, at fire Flygeler blandede deres Toner i Slotsgaarden. Naar Eleverne ovenpaa hamrede meget heftigt — Hr. Vasili uddannede sig efter Rubinsteinsk Mønster, og havde Forcesteder, hvor Bassen gjorde en Virkning som Kanonskud — løb Fru Simonin til sit Vindu og rettede de Herrer, der kom til deres Ruder højrøde i Hovederne af Anstrengelse.

Fru Sofie Simonin gav med meget løftet Røst en musikalsk Udvikling til Bedste ud i Borggaarden, og Flygelerne begyndte igen lidt mere douce — i Begyndelsen.

Kejserlig Kammersangerinde, Fru Maria Bilt, der tilbragte hele Tiden fra Frokosten indtil Middag i én og samme Stol paa Terrassen, beskæftiget med et Strikketøj, sagde:

— Gott, was die Leute sich für eine Mühe geben, hvorpaa hun strikkede videre.

Selv hengav hun sig hovedsagelig til Betragtninger over Publikums Urimelighed.

— De vil ikke mere høre mig, sagde hun og betragtede En med runde og højst uforstaaende Øjne.

— Og dog er min Stemme saa stor som nogensinde.

Fru Maria Bilt var noget over halvtreds, og hendes Rumfang maatte udmaales i mangfoldige Kubikfod. I Ansigtet saá hun ud, som var hun kobberforhudet. Hun bar rødlig Chignon, der saá falmet ud, som var den tyve Aar gammel.

I Aarenes Løb var hun blevet meget uforholdsmæssigt udviklet bagtil, saa adskillige Stole vægrede sig ved at rumme hende. Hun befandt sig i en bestandig Sved, som hun taalmodig kørte rundt i sit Ansigt med sin Strømpe.

Hendes Rollefag var Margrethe i „Faust“.

Hun kunde ikke blive seks Uger i Træk borte fra et Theatergulv og hun brød Aaret langt hver Maaned op fra Wien for at synge i de besynderligste Afkroge af Monarkiet.

Midt i Højsommeren drog hun paa Gæstespil i Innsbruck.

Hun græd for Madame Simonin, der raadede hende til at optræde ved Kirkekoncerter.

— Mein Gott, sagde hun: der er hun jo dækket af Orglet.

Naar Fru Bilt ikke strikkede, afsendte hun Offerter til Agenterne. De var ledsagede af Billeder, tagne i Aaret 1860.

Der kom aldrig Svar.

Kammersangerinden tilbragte sit Liv i Forbavselse over dette Faktum.

— Begreifst du, Sofi — — und ich habe ihm doch geschrieben?

Hun begreb absolut ikke.

Fru Maria Bilt havde iøvrigt til Slottet medbragt en ung, soigneret Mand, som hun antydede var hendes Sanglærer. Fru Simonin paastod, han kendte ikke Noder.

— Kinder, was geht's aber uns an, sagde hun og løftede Armen.

Om Kammersangerindens Fænomen i det Hele sagde Fruen:

— Gott, sie ist ja a' Gans — ist doch eine Sängerin. Sie ist aber wenigstens gutmüthig.

Flygeler lød der lige til Middag.

Middagen var Kokkepigen Thereses store Prøvelse.

Hver af Slottets Gæster fik sin særlige Ret. Alle løb de Formiddagen lang ud og ind ad Køkkenet og bestilte. Kokkepigen Therese svedte som et Vandspring over Gryderne.

Spisesalen var i gammeltysk Stil, og der spistes paa fransk Porcelæn. Hele Bordet svømmede af smaa Anretninger. Ikke to af Slottets Gæster spiste det samme, og alle løb de ud og ind og hentede selv.

Tjeneren Georg forøgede efter Evne Forvirringen ved planmæssigt at placere samtlige Smaafade galt, saa ingen fik Madro for blot at lade Fade passere.

Fru Simonin sad for Bordenden fuldkommen ør og sagde:

— Ja, ich bin ja keine Hausfrau — hvad ingen benægtede.

Mest af alt lignede Middagen en Diner paa en Jernbanestation mellem to Hurtigtog.

Der blev drukket Münchener Øl af nogle Glas, der var ligesaa mange Kostbarheder.

Hver Gang et Medlem forlod Bordet, sagde Fru Simonin forskræmt:

— Aber was wünschen Sie?

— Ja, fragen Sie die Therese.

Hvorpaa hun regelmæssigt henfaldt i sørgmodige og undskyldende Betragtninger over, at hun ikke kunde „koge“.

Efterhaanden fik dog hver sit — Fru Maria Bilt

smagte langsomt og omhyggeligt paa alle de smaa Anretninger — og Stemningen blev roligere. De to fremtidige Berømtheder aad som Ulve.

Der blev drukket Kaffe i den persiske Sal. Ved Kaffen hørte man bestandig Professor Amandas Stemme i en Krog. Han fortalte et eller andet Offer sin Lidelseshistorie.

Han havde været gift i ti Maaneder — for fem og tyve Aar siden — saa var hans Frue løben bort med en Kunstberider. Han fortalte denne Historie med særdeles bedrøvelige Detailler og en Stemme, som oplæste han Andagtsstykkerne i en Salmebog.

Han lignede en gammel Jomfru, der havde anlagt Fuldskæg, og havde Manerer som en Sekonddanser paa Pension. Han understøttede hele Sommeren alle Fattige i Sognet.

Fru Simonin beklagede ham af fuldt Hjerte:

— Men hvad skal man sige? sagde hun: hun holdt jo dog ud i ti Maaneder.

Naar hun havde sagt det, spurgte hun regelmæssigt med dyb Overbevisning:

— Hätt'es vielleicht jede gethan? og lo, som hun var pisket.

En Del af Eftermiddagen gik for Slotsfruen hen med at prøve Kjoler. Det var de Worthske Undere, som de to Sydamer utrættelig forskar. Hele Slottet blev tilkaldt til Overvejelser. Roberne sad værre og værre. Efter fjorten Dages Anstrengelser havde de tvende Jomfruer endelig sammenrimpet en Slaabrok, hvori Fru Simonin kunde begive sig fra sit Sovekammer til sit Bad.

Iøvrigt besigtigede Fru Simonin sine Byggearbejder. Det halve Slot henlaa aarlig under Ombygning, og der flød med Münchener Murere paa alle Gange. Fru Simonin, der vel iforvejen raadede over tredive Værelser, lod sig bygge et nyt Sovekammer, der var stort som en Dansesal.

— Wass soll ich denn machen? sagde hun: man muss doch Luft haben.

Aftensmaaltidet var saare lystigt. Øllet kom ind i store antikke Kander og Vinen blev drukken af gammeltyske Glas. Fru Simonin fortalte Historier med begge sine Arme op paa Bordet.

En af hendes Yndlinge var Kong Luis af Portugal. Denne afdøde Majestæt havde overværet samtlige hendes seks Koncerter i Lissabon.

— Naa, sagde hun: dér havde han siddet, Stakkel, og hørt sig hele Repertoiret an, saa mener man jo, man maa takke, og jeg melder mig da i Logen, og jeg bliver taget imod, og jeg mumler noget, — naa, hvad man saadan mumler til en Majestæt . . . „Takker, fordi Majestæten er kommen hver Aften.“

Saa siger han — na, der gute Mensch —: Ja, et Sted skal man jo være . . .

Fru Simonin ler himmelhøjt: Hvad siger man til saadan no'et? spørger hun i en Parentes.

Naa, jeg gaar i Gulvet igen — til Tak og Manden bliver ved:

Der er lige kedeligt allevegne . . . . Was meinen Sie dazu? siger Fru Simonin.

Jeg gaar i Knæ igen og faar den sidste Salve.

Jeg skal sige Dem, siger saa Majestæten — —: jeg er ganske umusikalsk . . .

Fru Simonin ler — vist for tusinde Gang af sin Konge af Portugal, indtil hun endelig siger:

— Na, a' sehr netter Mensch übrigens . . .

— Hat ja auch a' Bruder mitgehabt beim Concertieren.

Hun bliver ved at fortælle ustandseligt. En Klavérstemmer fra Petersborg, der Sommeren lang betjener de forskellige Flygelfabrikata, fortæller om Dronning Isabellas Harpe: Denne høje Dame trakterer Harpe.

Hendes Omfang og Kortaandethed gør hende Instrumentet vanskeligt. Det er samtlige Verdensberømtheders Skræk at blive tilsagt til at akkompagnere hende paa Orglet.

Maaltidet trækker længe ud. Det er allerede næsten Nat.

Nogle af Herrerne søger for at ryge ud paa Terrassen. Dybt under Bjergslottet larmer Floden, og gennem Halvmørket lyser Højbjergenes Sne.

En ung fornem Russer fortæller derude i Stilheden om sit Fædreland, mens de bliver ved at le og larme inde i Spisesalen.

Han taler med en sørgmodig og ligesom øm Røst, og medens han fortæller om alle de Misbrug, alle de Rædsler, al den Undertrykkelse, taler om Bønderne, der udsuges af Embedsmænd og Mellemhandlere, om Hærens Leverancer, der kun existerer paa Papiret — gentager han bestandig og bestandig de samme Ord, der vender tilbage som et Refrain:

— Ja, der var en Vej: om Kejseren kun vidste det.

Latteren bliver ustyrlig inde i Spisesalen, og et Par af Herrerne vender tilbage til Bordet.

Det er Tjeneren Georg, der om Morgenen af Hr. Vasili er blevet attraperet ved et af Flygelerne, og som nu har tilstaaet:

— At han gerne vilde be'e den naadige Frue lære sig en Vals.

Fru Simonin ler, saa hun faar Taarer i Øjnene, og spørger, om Georg ikke kunde hjælpe sig med Hr. Vasili.

Men Georg vilde rigtignok helst, at Fruen — —

— Naa, ja, ja, siger Fru Simonin, som den næste Morgen godmodig giver Georg en Time.

Efter Bordet musiceredes der. Alle forsamles i Musiksalen, hvor Flygelet staar under en Marmorbuste af Liszt. Vinduerne er slaaede op bag de lange Silkegardiner. Flodens Brusen lyder fjernt herhen, Kvægets Klokker klinger fra Bjergskraaningen.

Gæsterne venter, ti Fru Simonin vil spille.

Hun spiller Barcarolen af Chopin, som hun har indstuderet i seks Uger. Nat og Dag har den ikke været

ude af hendes Tanker. Hun giver sig til at nynne dens Strofer midt under en Samtale eller, tankeløst, midt som vi sidder ved Bordet. Time efter Time, Dag efter Dag, Uge efter Uge gentager hun den ved Flygelet, mens hun i afmægtig Vrede slaar de genstridige Fingre næsten tilblods imod Tasterne og raaber:

— Disse Fingre, disse Fingre, de er saa dumme som en Danserindes Tæer.

Nu spiller hun Barcarolen første Gang.

Det er som hører man Vandets Skulp. Det er som fornemmer man Sommernattens Hede. Flygelet synger om Chopin og George Sand.

Fru Maria Bilt, der ikke interesserer sig for Klavérmusik, sover ind i en Sofa ved Siden af sin Sanglærer.

Fru Simonin har holdt op at spille og med Hænderne stemmede mod Flygelet og i en ligesom aandsfraværende Tone begynder hun at tale om Liszt.

Hun fortæller, hvordan hun traf ham første Gang. Det var i Pest.

Hun gav en Koncert, og Mesteren var der:

— I hvilken Skræk jeg var. Jeg spillede en Rhapsodi, jeg vidste ikke selv, om jeg greb ret eller ved Siden.

— Saa kommer Mesteren efter Koncerten og siger, det var brillant, og at han næste Aften vil spille sin Duo med mig.

— Jeg vidste ikke, hvad jeg skulde svare, saa glad var jeg og saa angst blev jeg . . . For Duo'en var ny, lige udkommen, og jeg — kendte den ikke.

— Men spille med ham vilde jeg, og at jeg ikke kendte Duo'en turde jeg heller ikke sige.

— Han spurgte: De kender da Duo'en.

— Jo — naturligvis, sagde jeg og tænkte: Du maa ha' Bud efter den, naar Sol staar op.

— Det fik jeg, og Heftet kom. Jeg spillede og jeg spillede. Klædt mig paa fik jeg slet ikke. Jeg bare spillede. Feber og Dødsensangst sad mig i Fingrene.

— Jeg spillede — Formiddag, Eftermiddag. Mama

holdt det ikke mere ud men absenterede sig. Spist noget havde jeg ikke: jeg spillede.

— Saa i Mørkningen banker det højt paa den yderste Dør.

— Vi boede i et elendigt Hus paa tredje Sal — damals hatt' ich ja kein Geld — med en Hønsestige til Trappe.

— Jeg lader det banke — og banke uforstyrret, men det bliver ved.

— Tilsidst maa jeg ud og lukke op, og saa staar der en Mand i Mørket; og han spørger om Frk. Simonin boede her.

— Jo, det gjorde hun, sagde jeg.

— Ja, sagde Manden: saa er jeg her med Noderne.

— Det var Liszt med sin Duo.

— Vi spillede — na, mein Gott — og han blev ved ... Timevis spillede vi. Jeg var pint af Sult nu, da Spændingen var ovre, saa jeg næppe kunde holde mig paa Stolen.

— Og tilsidst maa jeg sige: „Meister, verzeihen Sie ... men jeg har ikke spist noget siden imorges."

— Og saa lo Liszt, og vi spiste kold Steg i mit Hummer af en Stue og vi spillede igen til langt ud paa Natten ...

Fru Simonin tier længe og ser op paa Liszt's Buste, som om hun i Tankerne talte til den.

Saa siger hun med ét i en helt anden og lystig Tone:

— Men jeg har nu altid Uheld.

— Naa, som det gik mig i Berlin. Jeg spillede dér — jeg var pur ung — og bliver tilsagt til Hoffet. Jeg kendte jo ikke disse Kejsere og Konger — hun ler: hvor skulde jeg kende dem fra? Jeg kendte Tausig og Liszt og Clara Schumann — men Kongerne —

— Naa, jeg spiller jo, og da jeg er færdig, kommer der en gammel Herre hen imod mig, og jeg tænker, den, der kommer først, er vel Kejseren, og jeg gaar i Gulvet og siger: Majestæt ...

— Men han bare begynder at le og gaar hen til

nogle andre gamle Herrer, som ogsaa ler, indtil en anden af dem kommer hen til mig og jeg tænker: Ja saa maa det vel være Kejseren — og jeg gaar i Gulvet igen med — Majestæt.

— Saa begynder han at le og siger: Nej, Frøken, jeg er Prins Albrecht; og gaar.

— Tilsidst kommer saa en meget gammel General hen og byder mig Armen og spørger, om han maatte følge mig over til en Buffet, og da jeg har ham under Armen, siger han:

— Frøken, De er vist den eneste her, som ikke kender Kejseren.

— Saa var det Majestæten.

Fru Simonin løfter Armene og lader dem igen falde ned i sit Skød, mens alle Gæsterne ler.

— Na, siger hun saa, det gik mig ikke bedre anden Gang, da jeg spillede ved det Hof ti Aar efter. Jeg sidder der ved Flygelet — eine Hitze gab's — og ved Siden af sidder der en ung Mandsperson — Officer var han, det er de jo alle — og jeg siger:

— Aa, gør mig den Tjeneste at lukke Flygelet op.

Og han rejser sig og gør det og sætter sig igen — a' sehr netter Mensch — og jeg spiller Gud véd hvad — eine Hitze gab's — og da det er forbi, siger jeg til Manden:

— Aa, hent mig lidt Is.

Og han henter det, og jeg spiser.

Saa siger han, det unge Menneske:

— Frue, jeg maa maaske forestille mig. Jeg er Prins Wilhelm.

— Na, siger Fru Simonin, da stand ich denn wieder, wissen Sie . . .

Det er snart Midnat, og Selskabet skal til Ro. Men forinden skal Sypigerne skræmmes. De lever i det gamle Slot i en evig Spøgelseskræk, og Nætterne tilbringer de under Rysten og Skælven.

Nu skal de forskrækkes.

En af Herrerne faar et Lagen om sig og posteres

paa Gangen, der fører til deres Kammer. Et Par andre gemmes i Mørket væbnede med en Gonggong.

De to Piger kommer og den Lagen-Indhyllede basker med Armene som med et Par store Vinger, mens Gonggongen lyder, som var det truende Dommedagsslag.

Halvdøde naa'r Sydamerne deres Kammer.

Paa Slottet bliver der stille. Kun en halvkvalt Latter lyder nu og da gennem en af Dørene. Det er nogle af Herrerne, som har snappet Rhinskvinsflaskerne i Spisesalen, og som drikker derinde foran de aabnede Vinduer.

Maanen er oppe. Dens Lys ligger over Bjergenes Sider. Dalen er mørk, overskygget af Bjergene — mørk som en kæmpemæssig Tunnel, hvor Floden larmer som et evigt Træn.

En sentimental Nattesværmer er gaaet ud af Slottet. Lænet til den gamle Borgmur staar han og stirrer ned i Mørket.

Luften er fuld af Duft, Graners, der slaar ned fra Højden, Frugttræers fra den gamle Have, Bøges, der vokser paa Skrænten.

Det var i Trediveaarskrigen, denne gamle Mur blev skudt ned. Og det var Svenskere, som stormede den. Nede i Hopfgarten, Flækken i Dalen, staar paa Torvet endnu et Minde derom.

Paa en Sten staar hugget: Hertil trængte Svensken.

Slottet havde han indtaget. Klatret op af Fjeldsiden, klamret sig op ad Muren, hugget Besætningen ned.

Da har der været fuldt af Landsknægte og Officérer, som voldtog Hopfgartens Piger, og blonde Soldater, som slog Terning om Kapellets Messeskjorter.

Og endnu argere Tider har Slottet kendt.

Da de gamle Herrer paa Slottet gik paa Røvertogt Landet rundt. Og det hele Tyrol, det hærgedes med Plyndring og nævnte med Skræk de Ridderes Navn, og der var ikke værre Røverpak end de Riddersmænd paa „Borgen".

Men deres Navn var frygtet lige til Italien.

Der er Fangehuller — man kan se dem endnu, og

forleden borede Vasili sig derned. Der sad Rester af gamle Lænker i Stenvæggene.

Maanen staar nu lige over Dalen. Den Ensomme ved Muren ser dens Huse og de mørke Popler om dens Haver. Og Floden ligger i Skæret som et blaaligt, stort Levende — som en uhyre Øgle, der har lagt sig sært over Landet.

Den Fremmede vender sig og gaar.

Paa Terrassen er der fuldt af Roser og klippede Buxbomhække, der stive danner Navnetræk og Mønstre.

Den Fremmede ser op mod Slottets Ruder. Nogle Vinduer staar aabne. I Trækken har et af de røde persiske Silkegardiner løsnet sig og lagt sig ud over den hvide Mur.

I Slottet er alting blevet tyst.

Den Fremmede gaar op ad Trappen og gennem „de russiske Stuer". I en Niche skimtes Slottets Frue — hugget i Marmor, smilende, med en Killing paa sin Skulder ...

— — —

Slotsgæsterne skulde bestige „Bjerget". Det var Bjerget oven over deres Hoveder. Nede fra Terrassen ser det ud, som kunde man naa derop paa saadan en Timestid, og dog maa man drage afsted om Eftermiddagen, hvis man vil være der ved Midnat.

Mulæslerne og Førerne er allerede mødte paa Terrassen. Gæsterne er udstyrede til Farten nogenledes som Koret i en Operette. Professor Amanda, iført Stanleyhat med Slør, vil sidde i Damesaddel, Vasili er i russisk Nationaldragt med Skindhue, og Fru Bilts Sanglærer har udstyret sig med lange Gamascher og Alpestok.

Fru Simonin vilde ikke med. Hun stod kun i sin røde Slaabrok og viftede til Gæsterne, saa længe hun kunde se dem.

Vejen gik ad lange Sletter, bugtende sig og saa langsomt stigende gennem Hegn og Markskel. Bønderne,

der høstede, holdt inde med deres Gerning og saá efter det sære Tog.

Der var grønne Enge og endnu bestandig Frugttræer rundt om Husene, som begyndte at ligge mere spredt.

Førerne traver bagved, snakkende med hinanden; og Muldyrene, der kender Vejen, gaar sindigt fremad, ganske sindigt.

Toget kommer gennem Skov af Birke, fine, hvide Stammer med Løv, der hvisker i den stille Dag. Vasili, der vandrer ved Siden af sit Muldyr, synger dæmpet en russisk Sang.

Vender man Blikket tilbage, er det, som var Landet veget ud under os, og det begynder at brede sig frem for os ligesom et Kort. Men fra Dalen lyder endnu Togenes travle Støn — uroligt.

Granskove naa'r vi og besynderlig Fyr med Pigge i uhyre Duske og Lærk. Et ensomt Hus gemmer sig midt i Skoven.

Det begynder at lide mod Aften, og under os vældede Tusmørket gennem Dalene, slørende Flod, Skove og Byer. Og det var, mens Mørket svømmede langsomt frem, som bredte der sig for vore Fødder dunkle og stille Søer.

Førerne gik ved Siden af deres Dyr, og Vejen blev stejlere.

Man hørte kun Professor Amandas bestandige Jamren og Fru Marie Bilt, der ikke fik Plads i sit Sæde og som blev ved at sige:

— Was wollt' ich da? was wollt' ich da?

Maanen kom frem og Bjergets bratte Sider blev overgydt af dens Skær — et stille lysende Hvidt, hvor Gæsternes Tog udspændte lange Skygger.

Forsigtig travede Muldyrene frem, nu og da strækkende de lange Halse frem over Afgrunden for ved Kanten at afrive en Urt med de tørstige Tunger.

Bestandig stiger Maanen højere, og det er, som alle Bjerge svømmede i Lys.

Kammersangerinden Fru Bilt er falden i Søvn paa sit Sæde.

— — —

Det var Midnat, da vi naaede Bjergets Top. Førerne vækkede i Afstand Herbergets Folk, og der blev som med ét Slag en sand Tyrolerlarm af Slagcither og Jodlen.

Der var jo pludselig kommet Publikum, og søvndrukne opførte de Godtfolk „Herberget i Tyrol“.

Det var et utroligt Spektakel. To Piger sang, og „der Hausknecht“ gebærdede sig heftigt med en Slagcither. Vasili og Fru Bilt og hendes Sanglærer nød uforstyrrede kogt Faarekød af et Lerfad. Professor Amanda vimsede emsig om paa Taa og lod ængstelig sine Lagener dampe foran Skorstenen.

Lige overfor Kroen laa Kirken.

Den unge Russer gik derind med sin Ven. Over Højalteret stod Jomfru Maria. Hun var i Silkekjole og med Sarah Bernhard-Paryk over Voksansigtet. Hun lignede en Provinsprimadonna paa Retur.

Der var paa Altret mange Lys. De var stukne i Champagneflasker. Turisterne bringer vel alle de sølvhalsede Bouteiller.

Paa en Tavle, ophængt paa en Pille, stod at læse, at Bispen i Innsbruck Gud til Ære havde bygget dette Tempel, højt over de menneskelige Boliger. Markedslarmen trængte sig fra Værtshuset ind i Kirken. Pigerne tog lange og falske Toner, og Karlen blev ved at slaa sin Cither. . . .

Russeren vendte tilbage med sin Ven, og de fandt endnu Fru Bilt og hendes Garde bænkede trolig foran deres Faarekød . . .

Endelig blev der stille — som ved et Kommandoord. Gæsterne sov rundt i deres Kamre.

Kun en enkelt Fremmed fandt ingen Ro. Lydløs gik han gennem Gangen og Gæstestuen, hvor Madmoderen sov liggende paa Ryggen paa Bænken ved Ovnen, tungt

som et Dyr. De to Piger blundede paa et Par Stole, gabende, som var de faldne i Søvn med de sidste Toner i Halsen. Karlen laa paa Gulvet paa noget udbredt Halm.

Der paa Bordet stod Resterne af Faarekødet.

Den Fremmede aabnede Døren til Svalen og traadte derud.

Himlen var høj og alt var uendelig stille. Ingen Lyd naaede op fra Jorden, som Mørket skjulte for hans Blik. Over ham var alt en svømmende Klarhed, gennemsigtig, lig rindende Vand, som var Æteren et Hav, paa hvis Bund han stod.

Tavse laa alle Bjerges Tinder.

Men Maanen svømmede fuld og stor og lydløs frem gennem den mægtige Stilhed. Og tusinde Stjerner, hver en Verden, glimtede tyst i det endeløse Blaa.

Her var Menneskets Myrelarm død, og man anede en Tanke, som er større end vor. Her var Menneskene Sandskorn og vore Raab er blevet Stumhed. Her vandrer Naturen sin evige, sin gaadefulde Vej, og selv vort „Hvorfor" tvinges maalløst i Knæ af dens Storhed.

Hvorfor Livet, hvorfor Døden? Hvorfor Kærligheden og Forplantningen og Driften?

Her spørger vi ikke. Vi er for smaa overfor altfor store Verdener. Her fuldbyrdes med Bjergenes Tinder som Vidner Evighedens Tanker.

Hvad vi gælder, hvem véd det? hvad Maal ogsaa vi tjener, hvem kender det? Hvad hin „store Vilje" vil, vi gætter det ikke. Hvorhen den vil føre os gennem Skabningens Alp af Lidelser — hvem fatter det?

Vi er for smaa, selv til en Klage for smaa.

Hvis Du, naar Vinteren kommer, vil plante en Blomst fra din Have ind i din Stue, og Du har fundet den bedste Jord, saa sætter Du Hakken i Jorden og tager Muldet ubekymret om et usét Insekt, som din Hakke dræber . . .

Og du indplanter Blomsten.

Betyder vel vi overfor Værket, der fuldbyrdes af saa

mange Verdener, mer end det aldrig sete Insekt, din Spade ubekymret har dræbt?

Lad os derfor tie. Vore Spørgsmaal besvarer ingen, og vore Klager høres af ingen . . .

— — —

Om Morgenen vækkedes vi, da Solen kom.

Al Himlen blev som et luerødt Hav, halvt af Guld og halvt af Roser. Bjergenes Tinder lyste som Øer i Havet. Og i et Nu tændes paa tyve Fjelde tyve Bauner for at melde Dagen.

Langsomt trak Mørket sig bort gennnem Dalen — som den vide Kappe, der trækkes hastigt sammen om en Flygtende.

Morgenens Damp slørede endnu Floden.

Saa slukkedes Bjergenes Brand . . .

— — —

Slottets Gæster brød atter op.

Vi naaede atter Skovene og Engene og Landsbyerne og Slottet.

Fru Simonin viftede til os fra sin Terrasse i sin russiske Slaabrok.

Og op ad Dagen klang atter Flygelerne, og Kammersangerinden Fru Maria Bilt nikkede i Halvsøvne over sin evige Strømpe.

. . . Det blev langt ud paa Efteraaret, før vi drog bort.

Sneen rullede sit hvide Tæppe langt ned over Bjergene. Roserne frøs paa Slottets skønne Terrasse, og Aftnerne længedes.

Saa maatte vi bort.

Slottets Gæster splittedes atter for atter en Vinter lang rastløst at jage efter Verdensberømtheders triste Berømmelse.

I Slottet er der blevet koldt og stille.

Franz Liszt og Slottets Frue har i Musiksalen i det hvide Marmor smilet tavst tungsindigt til hinanden.

KUNSTREJSE PAA BORNHOLM

Vi søgte paa Fædrelandets Kort en Serie af Flækker, hvor Herman Bang endnu ikke havde holdt Oplæsninger.

Det var ikke let at finde.

Vi saá, vi havde Valget mellem Thyland og Bornholm. Vi besluttede os til Bornholm af Hensyn til Naturskønhederne.

Truppen indrettedes til Koncertbrug. Dens Medlemmer var en Tenorsanger, Fader til ni Børn og Lervarefabrikant, en Pianistinde, der fra Konservatoriet havde Attest „for at egne sig fortræffeligt til Lærerinde", samt Undertegnede.

Impresario var en Skuespiller, der lever af at give Danseundervisning Han skulde træffe de stedlige Arrangements.

Vi drog ud med de bedste Forhaabninger.

Ved Ankomsten til Rønne erfarede vi, at vi om Aftenen skulde optræde i Danseetablissementet Dannebrogs mindre Sal.

Impresario havde anset „den mindre Sal" for tjenlig: Der maa jo være udsolgt i Rønne af Hensyn til de andre Pladser, sagde han („de andre Pladser" var Byerne Hasle, Allinge, Svaneke og Nexø, — vi gav Afkald paa den Stad Aakirkeby): og, mine Herrer, Forholdene er jo smaa . . .

Vi fandt os i den mindre Sal: den rummede hundrede Personer. Og vi lod forespørge hos Boghandleren, om han mente, der var „Stemning".

Han mente nok det. Men der var forresten „noget mange Billetter tilbage“. Sandheden var, at der var afsat tolv. I Løbet af Eftermiddagen indsmigrede Danselæreren sig hos sine Elevers Forældre; han sendte dem efter Truppens Ønske skønsomt Fribilletter efter liberal Maalestok.

Om Aftenen saá vi, at han jo ikke netop dansede med Beaumonden.

Tenoren, der opholdt sig ved Nøglehullet i Kunstnerværelset, erklærede, at vi maatte omlægge Programmet. Han ønskede ikke at slutte Koncerten.

Iøvrigt havde vi noget Haab: der var Trængsel ved Billethullet.

Vi vidste endnu ikke, at der altid er Trængsel ved de Billethuller paa Bornholm.

Det kommer af de Folks Langsomhed med at faa Pengestykkerne af Lommen. De handler ved et Billethul som hos Kræmmeren, hvor de ser paa Bomuldstøj. Først spørger de om Priserne. De faar dem. Saa betænker de sig grundende en Stund, til de fjerner sig. Man tror, de har opgivet Tanken om den Forlystelse, men de bortfjerner sig kun for omhyggeligt at fremtage Pengene i en Krog. Mens dette staar paa, er Pladsen nærmest Billetkontoret tom. Andre Lysthavende venter stille paa ham, der kom først. Naar denne første endelig er naaet til Betalingen — Bornholmerne har en egen ømt-tøvende Maade, hvorpaa han tager Afsked med hver enkelt Mønt — udspørger han Billetsælgeren om Programmet. Han gør det grundigt, som skulde han lære det udenad. Trykt har han det, som det senere viser sig, i Lommen.

Endelig fjerner han sig.

Turen er til den næste.

Koncerten var ansat til Kl. $7^1/_2$. Vi begyndte et Kvarter over otte. Tenoren lagde for med donna e mobile.

Paa det omlagte Program sluttede Pianistinden med en Vals af Chopin. Tenoristen var, indbunden i mange Tørklæder, allerede gaaet hjem.

Da den øvrige Trup arriverede til Hotellet, skulde Stuepigen venligst hilse fra vor Kunstbroder: Han havde betalt sin Regning og var taget med Dampskibet. Han havde pakket sin Haandkuffert og var vendt hjem til sine Kar.

Resten af Truppen vilde fortsætte. Dens næste Station var Hasle.

Bornholmsk Kunstforsyning foregaar pr. Landauer. Behageligt kører man fra Flække til Flække. Tournéen kunde nu særdeles vel rummes i Vognen: Impresario var blevet i Rønne „af Hensyn til de smaa Forhold". Paa Pladserne kunde Billetsalget meget godt besørges af vor Kusk, ved Navn Andreas.

Vi ankom til Hasle noget efter Middag. Jeg spurgte i den meget landlige Gæstgivergaard efter Boghandleren. Jeg erfarede aldrig, om der var nogen. Men vor Forretningsfører var en Skomager.

„Han havde med Salen" — som var et Slags Bedehus.

Vi opsøgte Skomageren, der var en fortræffelig Mand. Vi spurgte om Udsigterne. Ja, han vidste jo ikke. Hasle var en vanskelig By. Men nu havde han jo ladet Trommen gaa — igaar.

Vi mente, at den maaske burde gaa idag ogsaa. Det havde ogsaa han tænkt:

— For Udgifterne var jo store. Fire Kroner ene for Salen — med Belysning.

Belysningen var fire Sparelamper, ophængte i Jerntraad.

Vi bad, om vi muligen maatte se Salen. Ja, det kunde vi saa godt. Men han, Skomageren, var nok Disponent (det hed Disponent) over Salen, men Nøglen havde da Kassereren.

Saa gik vi for at spørge Kassereren. Det var en Vandring gennem den hele By. Da vi traf ham, fik vi Nøglen, og han sagde:

— Ja, det værste var jo, vi skulde vel bruge et Klavér?

— Ja, det skulde vi rigtignok, siden det halve Program var Pianomusik.

— Ja—a, Kassereren kunde næsten tænke det, og det værste var, at der var intet Klavér.

Vi begyndte at indse, at det jo var forbundet med visse Vanskeligheder at koncertere i Hasle.

Men, mente Kassereren — thi alle Folk var saare hjælpsomme — vi kunde maaske laane et; for hos Købmand den og den var der et Klavér.

Truppen besluttede at gaa til Købmand den og den. Og Købmandens Frue var meget velvillig: Klaveret kunde vi saa inderlig gerne faa, men det værste var jo det, at det ikke var stemt i mange Aar. For det var jo svært at faa Stemmer her til Hasle.

Vi havde næsten ventet det. Pianistinden vilde traktere det ustemt.

Vi gik hjem.

Paa Vejen faldt vi i Hænderne paa en Kunstelskerinde. Hun paastod, at hun „havde truffet mig i en Familie“ for ti Aar siden, og hun var fuld af Begejstring over min Ankomst. I otte Dage havde hun ikke tænkt paa andet end vor Koncert.

— Og nu — tænk — kunde hun ikke komme, kunde ingen komme. Det var Tirsdag, og de havde netop — tænk — Syforening Tirsdag.

Jeg beklagede naturligvis dette Faktum og spurgte, om der var mange Melemmer i den Forening.

Det var hele Byen, sagde Kunstelskerinden.

Jeg indsaa i Stilhed, at Hasle hørte til de Pladser, hvor Selskabet af Sparsommelighedshensyn indskrænker sig til saa at sige at udsende Vedetter ved de kunstneriske Begivenheder. Man udsender to, tre, fire Spejdere for at overvære Festen og afgive Beretning i Familierne. Og fjorten Dage i Træk taler man derpaa om Festiviteten, som om man personlig havde hædret den med sin Nærværelse.

Til Kunstelskerinden, der var en Bestillingsmands Frue, udfærdigede jeg to Fribilletter.

Skomageren ventede paa Hotellet. Han spurgte, hvordan det gik. Vi svarede, det gik efter Forventning.

Disponenten haabede det og spurgte, om vi havde hørt Trommen. Den var gaaet. Og forresten stolede Skomageren paa sine Meningsfæller. De stillede.

Klokken otte sad Kusken Andreas ene i det tomme Bedehus foran en Tallerken, hvorpaa han agtede at indkassere det Hasle-Publikums Mønt.

Han sad længe uforstyrret.

Lidt efter dryssede der dog nogle sky Mandspersoner ind og satte sig paa en Bænk ved Døren. Jeg forstod, at det var Skomagerens Meningsfæller. Han havde ikke mange.

„Selskabet“ lod sig repræsentere af Kunstelskerinden og Byfogdens Fuldmægtig, der havde sin Fribillet i Embeds Medfør.

Vi rystede Støvet af vore Fødder og overlod Hasle vort Rygte.

Vor næste Station var Allinge. Vi kom, mens Trommeslageren rørte sine Pinde. Han bekendtgjorte Herman-Bang-Koncert, hvorpaa der fulgte en Hvirvel. Derefter tog Manden paa igen, og vi lod Vognen standse for at høre. Det var en Bekendtgørelse om, at Anders Olsens Enke iaften serverede med ferske Kødpølser.

Enken har muligvis tænkt, at hendes Kødpølser gik vel med paa Købet, naar de Folk i Allinge nu én Gang var paa Støvlerne.

Forestillingen fandt Sted paa Hotellet. Kunstnerne ventede i deres Værelse. Kusken Andreas, der atter var posteret foran sin Tallerken, løb uafladelig til og fra Vinduet. Han lænede sig ud, som vilde han styrte sig ned paa Stenbroen.

Jeg spurgte, om han dog ikke vilde være saa venlig at holde sig lidt i Ro ved sin Tallerken.

Han svarede, at han viftede sine Bekendte ind.

Han paastod, at han allerede havde indviftet syv.

Og Gæstgiverens Frue, der var saa febrilsk, som var det hende selv, der skulde haandtere det opretstaaende

Klavér — heller ikke det var stemt netop igaar — gik frem og tilbage og sagde:

— Ja, lad De Andreas — Andreas er god nok — — Andreas er jo barnefødt her i Allinge.

Andreas blev ved at vifte i Vinduet. Noget hjalp det. Kassen var paa Kroner 27 i Allinge. Efter Koncerten forestillede en lille Dame sig for mig. Hun var nogle og halvtreds med Proptrækkerkrøller over det hele Hoved og iført graat Jerseyliv med rødt Bælte. Det sorte Skørt var særdeles kort og lod se et Par Smaafødder indfattede i Gedeskind.

Hun præsenterede sig som Fru Nielsen og takkede mig under mange Taarer.

Jeg erfarede, at Damen var en Konkurrent til vor Impresario — hun gav Undervisning i Dans.

Jeg havde læst „Danserinden Irene Holm".

Vi afrejste til Svaneke.

Vi var anbefalede til en kunstelskende Familie, hvis Overhoved ved Koncerten skulde udføre en Violinsolo. Vi fandt Familien dybt optagen af Forberedelserne til en Forsvarsfest.

Familiechefen udkastede Dekorationer, som seks Døtre i alle Aldre fuldførte med Farvelader. Der var ikke et Sted, hvor det ikke flød med farverige fædrelandske Symboler.

Paa de ægteskabelige Senge — Dørene lodes aabne under den megen Sysselsættelse — hvilede Danmarks Genius i Legemsstørrelse. Hun var iført meget Rødt og saá ud, som om hun blødte.

Husets Frue bød os paa en Forfriskning midt under Forberedelserne. Hun forklarede, at Dekorationerne jo ikke var til Unytte. Først prydede de Basaren:

— Og Folk her i Svaneke, sagde hun, vil nu ha'e noget for Øjet.

Og siden blev de bortloddede.

— Det er dog altid noget til at ha' paa en Væg, sagde hun.

Familiens Overhoved forlod det Dekorative og gik over til næste Kunstart: han vilde prøve sin Solo.

Fruen udtalte sin Ængstelse for Besøget. Det var det med Forsvarsfesten, at den kom nu lige. Og Folk havde ikke Penge til alt muligt. Og der var saameget i Svaneke.

Paa en Gadeplakat havde jeg lige læst, at Professor Epstein junior havde forlystet med sin „gaadefulde Magi" ved Nytaarstider — nu var vi i Maj.

Men hvad Døtrene angik, havde de sikkert Haab. Døtrene — alle disse unge Damer havde nu anlagt Tarlatanshatte — stolede saa vist paa deres Veninder. Og de havde mange Veninder.

Jeg spurgte, om man turde tjene nogle af dem med et Par Fribilletter.

Man sagde ikke „Nej".

Vi gik til Prøve paa Violinsoloen.

Den festlige Sal paa Hotellet var prydet med Granguirlander og Dannebrogsflag samt Hans Majestæt Kong Christian IX's Buste. Hotelejerinden bad mig indskrænke de numererede Pladsers Antal:

Folk i Svaneke gik helst paa de unumererede.

Koncerten indledes med Violinsoloen. Den halve By var forsamlet udenfor Salsvinduerne. Det var en Smule generende, fordi Byfogden jævnlig sendte en noget støjende Politibetjent ud for at sprede Skarerne — hvad der voldte nogen Forstyrrelse.

Desuden talte disse Udenforstaaende med, og de var misfornøjede, naar de ikke kunde høre. Og „Gravesens Bal" er et langt Numer, naar man er indskrænket til kun at kunne følge det Mimiske.

Iøvrigt var Koncerten vellykket og Underbalancen betydelig.

Nexø var vor sidste Station. Vor Impresario, der opholdt sig i Staden for sin Danseøvelse, erklærede, der blev fuldt. Han havde forhørt sig hos Forældrene.

Der blev fuldt — af Folk i festligt Skrud og Damer i Koncerthatte. Byen ligger vel to Mil fra Svaneke, og

det var, som var man kommet til en helt anden Verden. Folk sad paa numererede Pladser og var i Koncertstemning.

Brandkorpset var posteret i Gaarden, og jeg spurgte, om det var Skik her, at saadan det hele Kor rykkede ud ved Festligheder. Føreren svarede mig, at det var for at holde Styr paa Drengene. De var saa slemme til at ville se gratis. Saa holdt Brandfolkene Vagt ved Trapperne.

Koncerten indledes med et Numer af Chopin, der heftigt afbrødes af en Hund. Publikum indigneredes og jog Hunden frem gennem alle Rækker.

Det lød som Larmen af en Meute.

Oppe i et Hul i Loftet kom seks Kvindeansigter til Syne. Det var Hotellets kvindelige Betjening, som overværede Koncerten paa Loftet.

Efterhaanden trættedes disse Damer ved Underholdningen og talte meget højt. Der var et Par Svenskere imellem, og deres Konversation lød meget skingert. De mønstrede kritisk det ganske forsamlede Publikum.

Der blev megen Uro, og en Herre løb ned gennem Salen.

Det var Byfogdens Fuldmægtig, som efter Ordre skulde rense Loftshullet i Lovens Navn.

Man hørte høje Hvin (Underholdningen var imidlertid standset) og almén Flugt i mange Slæber over Loftet.

Saa vendte Fuldmægtigen tilbage.

Vi fortsatte ...

— — —

I sidste Nu besluttede vi endnu en Gang at forsøge Rønne. Vi vidste jo, at man ogsaa efter en Koncert kunde naa Dampskibet.

Vi tog Dannebrogs store Sal og søgte Assistance hos en Mandskvartet, hvis Honorar var ti Kroner — at udbetale paa Forhaand.

Da Mandskvartetten havde drukket Øl til henimod Klokken otte, forespurgte dens Leder, om de saa maa-

ske kunde begynde. For vi skulde vel med Dampskibet.

Jeg mente ikke, der var noget at vente efter.

Der sad i Salen sytten Mand og Kusken Andreas.

Kvartetten lagde ud med Bellman. Den unge Pianistinde, som var noget mindre vant til Skæbnens Omskiftelser, græd gemt bag et gammelt Gardin.

Jeg underholdt mig med Billetkontrolløren.

Han fortalte, hvor fuldt der var i Rønne, naar der var Dilettantkomedie:

— For de er jo dygtige, sagde Manden, de har jo Øvelsen — — de spiller jo hver fjortende Dag.

Jeg stod og talte Kronerne som en Degn sit Pinseoffer: det var magert, meget magert.

— Over Scenen staar der: Ej blot til Lyst, fortalte Kontrolløren.

Jeg havde hørt om det.

Der dryssede endnu et Par Halvtreds-Øre ind ad Hullet. Kontrolløren og jeg regnede og lagde sammen.

— Ja, det er jo Tab, sagde Kontrolløren.

— Det var jo det, sagde jeg.

Mandskvartetten havde sluttet. Pianistinden begyndte paa Chopin . . .

Saa fik ogsaa d e n Aften Ende.

Vi gik fastende ombord. Rejsekassen tillod ikke Udgifter, som kunde undgaas.

Hele Dampskibspladsen var stopfuld af Folk. De vilde se Kunstnerne.

Vi h a v d e været paa Kunstrejse paa Bornholm.

„ENAKTERE"

JEG gør egentlig ikke Fordring paa at blive kaldt dramatisk Forfatter. Men alligevel har jeg skrevet en Række af Skuespil. De er samtlige i én Akt.

Alle er tillige opførte, sandsynligvis af Theaterdirektører, som har taget Hensyn til Forfatterens andre literære Fortjenester.

Mit første Skuespil var „Du og jeg". Frits Holst fandt det ikke slettere end andre kortaandede Smaakomedier, hvormed tyveaarige Personer debuterer, og Robert Watt antog det velvilligst.

Severin Abrahams paatog sig Proverbe-Baronen og Betty Borchsenius var den unge Pige.

Efter Generalprøven, som jeg overværede, sendte de Rollehavende Bud efter mig. Der var sammenkaldt Krigsraad, thi Prøvens Resultat var det, at Stykket maatte omarbejdes.

Det skulde spilles næste Aften, saa der kunde kun være Tale om at omarbejde Slutningen.

Vi begyndte at omarbejde under Betty Borchsenius' Præsidium. Vi lavede seksten „Slutninger" og klistrede dem ind i Robert Watts Sufflørbog — den ene ovenpaa den anden. Sufflørbogen blev tyk som en Treakter.

Vi raadspurgte Frits Holst, som mente, at den ene Ende sikkerlig var ligesaa god som den anden. Vi raadslog i to Timer, til ingen af de Rollehavende vidste, om de var solgte eller købte, og Forvirringen var fuldstændig.

Tilsidst sagde Betty Borchsenius:

— Jeg maa i hvert Fald sige den sidste Replik, saa den „ta'er“ Folk.

Men hvad hun egentlig skulde sige — vidste ingen rigtig, hverken hun eller jeg.

Næste Morgen sneg jeg mig ud paa Gaden ved Daggry. Jeg vilde læse Plakaterne. Den første, jeg saá, var paa Nygades Hjørne: Jo, det var den. Hvilke store Bogstaver, men kønt stod det. Jeg synes endnu til Dato aldrig, jeg har set noget trykt saa fedt som det „Du“ og det „Jeg“.

Jeg gik til det næste Hjørne og det næste. Jeg gik gennem hele Byen. I Bredgade løb jeg paa Plakatmanden med sin Potte. Jeg fulgte efter ham helt ud i Grønningen, stirrende paa hver eneste Plakat han slog op, som vilde jeg studere Klisterets bindende Virkninger.

Da jeg gik hjemad, kom der en Dreng ned af Bredgade. Med ét gik han hen og flængede en af Plakaterne — mine Plakater: jeg kunde gerne have slaaet ham ned med det samme.

Om Aftenen var jeg paa Nørregade, da Kontrolløren satte Stigen til for at tænde Portlygterne. Den Gang var der ikke Glastag og to Porte, som man løber surr i, mod Brandfare og al den Herlighed — der var kun den ene gamle og lave Port, som førte ind til Langes Theater og min Debut.

Jeg listede op paa Galleriet. Kontrollørerne stod endnu ikke en Gang ved Dørene. Men oppe paa de bageste Bænke, hvor jeg vilde gemme mig, huserede nogle Drenge, der saá ud som Sønner af Pyntekonerne.

Paa Gulvet var der mørkt.

Endelig blev der lyst, og Kontrolløren kom frem i sin Dør for at inspicere. Jeg syntes, han saá uafladelig paa mig, og jeg rykkede længere og længere ind i min Krog: jeg havde jo ingen Billet.

Men Manden var bleven mistænksom og vendte stadig tilbage til sin Dør. Jeg saá vel ogsaa nok saa forknyt ud, at jeg kunde ligne en blind Passagér.

Jeg rykkede videre helt op til Væggen. Manden ved Døren tog ikke Øjnene fra mig.

Tilsidst kom han hen og spurgte, hvortil jeg havde Billet.

Jeg sagde kun: jeg havde ingen Billet.

Og saa ytrede Manden det Ønske, om jeg maaske vilde gaa.

Jeg var saa forkuet, at jeg saá ud som ganske forkommen.

Jeg sneg mig ned og ind i en Loge, hvor jeg gemte mig op ad en Pille. Men Kontrollørerne var nu én Gang paa Jagt efter mig. De vidste ikke, hvem den lille Person var, og Logemanden kom hen og slog mig paa Skuldren:

— Om den Herre maaske vilde vise sin Billet.

Jeg gav ingen Forklaring, og jeg maatte igen ud. Der var ikke andet tilbage nu end Forsalen. Der stod jeg. Plads var der — det var nok, lod det til, ikke saa mange, der skulde til den Debut.

Saa begyndte Orkestret at spille. Jeg slap ind i Parterret med en af Direktørens Slægtninge. Der sad jeg i Mørket og saá angstfuld min første Pjes.

Et Par Dage efter vandrede jeg op til Professor Høedt. Han tog venligt imod mig og sagde, mens han slog mig paa Skulderen:

— Naa, saa har jeg da set Deres Stykke. Jeg havde jo nok læst, at det var noget Skidt — — men at det var saa skidt, havde jeg dog aldrig troet.

Professoren rystede paa Hovedet og saá ud som maalte han et sandt Dyb af direktoral Lemfældighed:

— Ja, sagde han: at no'en Direktør vilde opføre det Stykke.

Saa lovede han, at han vilde sætte mit næste Skuespil i Scene. Det var „Hverdagskampe", som allerede var indleveret til Theatret og antaget.

— For det er da no'et bedre, sagde han.

„Hverdagskampe" skulde spilles hen paa Foraaret. Høedt stod ved sit Løfte.

— Men lad ham først selv, sagde Høedt: saadan en Kritiker maa forsøge sig i det Praktiske.

Professoren holdt paa, at jeg skulde lede de første Prøver: For De har vel udarbejdet Deres mise-en-scène? spurgte Høedt.

— Ja, sagde jeg — der ikke havde Spor af mise-en-scène og ikke det svageste Begreb om, hvordan mise-en-scène overhovedet skulde laves —: Jo, jeg har, sagde jeg med Livet i Halsen.

— Naa, ja, saa begynder De, konkluderede Høedt, og jeg kommer, naar der er arrangeret.

Det blev en smuk Farce, min „Begyndelse".

Der stod jeg en skøn Dag med mit Stykke ved Siden af Sufflørhullet og kommanderede tilhøjre og tilvenstre og tilvenstre og tilhøjre og tog Døre for Vinduer og Vinduer for Døre og tilvenstre for de Spillende for tilvenstre for Tilskuerne — rent forstyrret af mit eget Stykke, der skulde begynde at leve.

Skuespillerne gik tilhøjre, Skuespillerne gik tilvenstre. De bøjede sig ud ad et Vindu, hvor jeg i første Scene havde anbragt en Dør, og de lukkede Døre op, hvor jeg havde arrangeret et Vindu.

De adlød mig blindt; de var halvkvalte af Latter.

Midt under Prøven arriverede Professoren.

Han sagde blidt: at han vilde se, hvordan det gik. Og tilføjede: at jeg ikke skulde lade mig forstyrre i mit Arbejde (han sagde Ordet „Arbejde" med en ganske let ironisk Betoning).

Han var i de kendte Galocher og satte sig paa første Bænk. Han blev siddende dér, til Arrangementet var færdigt. Da var Nederlaget fuldstændigt. Der var ikke et Menneske, der vidste, hvor nogensomhelst skulde gaa eller staa.

Høedt sad lidt. Saa rømmede han sig og afskød Galocherne:

— Ja, saa begyndte vi nok forfra, sagde han: for dette var jo ikke saa godt.

Tonen var mild og venlig, Virkningen ikke desto mindre betydelig.

Sceneinstruktøren var knust. Professoren gik over til at hjælpe paa Forfatteren.

Men hvorledes hjalp han saa ikke ogsaa ham.

Naar i alle disse Aar „Hverdagskampe“ en og anden Gang er faldet mig i Hænderne, har jeg altid med samme Undren maalt dette tarvelige og ret skruede Stykke Komedie, der i Bogen staar trykt — med det skønne Miniatur-Skuespil, Høedt af en saadan Libretto havde skabt.

Hvormange Følelsesovergange havde han ikke læst ud af de pauvre Ord, hvormange Stemninger havde han ikke skabt, hvormange Virkninger havde han tryllet frem af de spæde Optrin.

Men hvilket Arbejde var det saa ikke ogsaa.

For denne Iscenesætter var alt vigtigt: Dekoration, hvert eneste Møbel, Skuespillerens Dragt, Belysningen. En Time, mer end en Time brugte han til Prøve blot med Lampisten for at faa et Tusmørke, som han vilde have det.

Og alt det, saa mangfoldigt, saa omhufyldt det var, blev for ham kun Arrangørens Værk: saa efter det begyndte Instruktørens. Og forfølgende det Digt, som Librettoen havde født inde i hans Hjerne — et Digt, fuldt af Lys og Skygge, Inderlighed og Sjæl, Udtryk for Lidelse og Glæde, skyggende eller lysende over hinanden — gik han til at gøre sin Digtning til Virkelighed ved Hjælp af Skuespilleren, sit Redskab.

Han stemte saa sikkert, som Spilleren stemmer sit Instrument, hver deres Tone ind i den Symfoni af Menneskerøster, som Stykkets Samtaler var blevet i hans Øren. Han fulgte hver deres Replik i Hælene for at berige den med sin Følelsesrigdom, der lod den simpleste Sætning som lyse i alle modsatte Farver.

Han bekymrede sig om Stort som om Smaat.

Hr. Abrahams skulde etsteds komme ind og lægge

en Hat fra sig. Hr. Abrahams gjorde det med en noget rundalbuet Selvfølelse . . .

Høedt bliver urolig paa sit Sæde og siger saa:

— Maa jeg spørge, hva' er det for en Hat De lægger fra Dem?

Hr. Abrahams havde tænkt sig en Straahat, da det var Sommerferie og paa Landet.

— Jeg ogsaa, svarer Høedt og rømmer sig:

— Ja, vil De saa maaske gaa ud igen og lægge den Straahat en Gang endnu.

Hr. Abrahams gaar atter ud op placerer atter Hatten.

— Om igen, siger Høedt blot:

— De placerer den, som var det en velbørstet Silkehat.

Og Hr. Abrahams, paa hvis hele Kunst Professoren satte en saa overordentlig Pris, maa placere om igen — — og om igen, det meste af tyve Minutter.

Prøverne trak ud i det uendelige. Hver Dag kom Høedt og sagde: i Dag vilde han kun blive en Time. Og efter det første Kvartérs Forløb var Galocherne kommet af ham, og var først Galocherne af, kom man aldrig hjem.

En Dag blev Klokken halvfem, og Skuespillernes Sjælstilstand — de skulde jo spille om Aftenen — var ikke netop Taalmodighed.

Sige noget turde imidlertid ingen; og Høedt gjorde ikke nogen Mine til Opbrud.

Fru Louise Holst begynder at antyde, at hun ikke er særlig oplagt. Høedt lader længe, som mærker han det ikke.

Tilsidst siger han:

— Er De utilpas?

Fru Holst svarer:

— Oprigtig talt er jeg sulten, Hr. Professor.

Høedt ser op paa hende saadan paa skraa:

— Saa?

— Aa, Hr. G., vender han sig saa til Regissøren: lad hente noget Mad til Fru Holst.

— Vi andre, tilføjer han meget tørt: spiser, naar vi kommer hjem.

Fru Holst lod ingen Mad hente, og Prøven varede endnu et Par Kvartér.

Naar vi gik hjem ad Nørregade, var Høedt altid svært oplivet. Prøvens Luft havde vakt alle hans Livsaander.

— Hm, hm, sagde han og rømmede sig: Mon vi dog ikke skulde faa et Stykke ud af det?

En Strid havde jeg med Professoren. Ellers bøjede jeg mig, hvad der var ret selvfølgeligt. Striden var denne:

Der skulde i min Pjes spilles firhændigt.

I en Parentes være det sagt, at der overhovedet spilledes og legedes mangelunde i mine Smaastykker. I „Du og jeg" var det Fjerbold. I „Hverdagskampe" var det Croquet (jeg kendte endnu ikke Lawntennis) og firhændigt Klavér. Disse snilde dramatiske Paafund var min ungdommelige og hemmelige Stolthed.

Stykket opgav Ouverturen til Don Juan og jeg ønskede tyve Takter.

Høedt var fortvivlet.

— De griner, sagde han: tyve Takter — de griner — véd De, hvorlænge det varer?

— Folk skal dog ikke paa Koncert.

Han lod de tyve Takter spille for mig. Han hørte selv til og paa et bestemt Sted sagde han:

— Saa. Her skal stoppes.

Og vendte sig til mig — — men jeg holdt paa de tyve Takter.

— Naa, sagde Høedt lidt fornærmet:

— Lad ham saa kun se.

Prøverne gik deres Gang. Himlen véd, hvormange der var. Vist er det, Høedt sparede sig ikke . . .

Saadan former Billedhuggeren dødt Ler til Liv som han formede den Pjes til Skuespil — sidste Gang blev det, at han viste sit hele Geni.

Aftenen kom. Det var Louise Holst's Benefice. Huset udsolgt og fuldt af munter Summen. Orkestret havde

begyndt at spille. Høedt og jeg stod hver ved sit Hul i Tæppet.

Saa kom Professoren hen til mig og lagde sin Haand ned paa min Skulder:

— Ja, sagde han: nu har jeg forsøgt at tilbagebetale lidt af min Gæld ...

— De maa nemlig vide, jeg skylder egenlig Deres gamle Bedstefader Livet ... Jordemoderen og de alle troede, jeg var død, saa lidt Liv var der i mig, da jeg blev født ... Saa sagde min Moder: Send Bud efter Bang.

— Og Bang kom og saá paa mig — han saá saa rask — og sagde:

— „Put Ungen i koldt Vand".

— Og det gjorde de, og saa begyndte jeg at give Livstegn: Jeg hvinede, som skulde jeg nu først til rigtig at miste Livet ...

Høedt lagde sin Haand lidt fastere paa min Skulder:

— Det har jeg nu aldrig glemt, sagde han: Og jeg vil være glad, om jeg har kunnet gøre lidt for Dem.

Han blev staaende og saá frem for sig, saa sagde han, tænkende paa Bedstefader:

— Hm, ja, han var en udmærket Mand og en skrækkelig — Poet.

Midt i min Angst tænkte jeg: Tag Du den, Kammerat ...

Og saa tog en kraftig Arm mig pludselig i Siden og puffede mig heftigt ud i Kulissen.

— Tæppet gaar jo, raabte han.

Det var gaaet.

Da vi nærmede os til Stedet med de tyve Takter, kom Høedt hen til mig i Kulissen. Han vilde have mig i Nærheden under det Firhændige. Inde paa Scenen spørger Fru Holst (noget umotiveret iøvrigt) Fru Borchsenius, om de ikke skulde spille lidt firhændigt, og Høedt begynder at rømme sig ude i Kulissen.

De to Damer sætter sig, og Hr. den og Hr. den begynder at traktere et Klavér ude i Kulissen.

I Salen er der meget stille. Det er øjensynligt, at Publikum finder det meget net at se Louise Holst og Betty Borchsenius bevæge Fingrene firhændigt.

Der gaar ti Takter, der gaar tolv Takter.

De første begynder at rømme sig.

— Saa, sagde Høedt, nu har de set nok paa det.

Han havde netop villet standse med den tovlte Takt.

Men nu spillede de jo videre — — mens hele Salen rømmede sig.

Nej, Professoren havde haft Ret — nu mærkede jeg først, hvor længe bare otte Takter varede.

Høedt blev selv ganske urolig — og de spillede, spillede, spillede endnu.

Endelig var det forbi med Koncerten.

— Na — sagde Høedt: de grinede jo ikke . . .

Næste Aften holdt vi os til de tolv Takter.

Stykket blev en virkelig Succes, og det var en af min Ungdoms lykkeligste Aftner: jeg havde virkelig kun føje fortjent den.

„Inden fire Vægge“ var mit næste Drama. Det har ingen Historie.

Det blev opført paa Kasino.

Efter Generalprøven sagde Theodor Andersen:

— Hør, var det mon ikke bedre, vi lod være at spille det Stykke?

De fleste Rollehavende mente sikkerlig, at det var bedre. Jeg bad om lidt Betænkningstid og gik ned i Basargangen og betænkte mig. Mine Overvejelser førte til, at det bedste dog var, at Enakteren spilledes.

Det blev ved det:

Interiøret kom paa Plakaten foran Offenbachs „Røvere“.

Skuespillet aabnedes atter med et af de Paafund, som alle paa Prøverne angreb, men som jeg aldrig i Evighed ofrede:

Op gaar Tæppet og tom er nogle Øjeblikke Scenen. Saa indtræder gravitetisk Betty Borchsenius bærende en Urtepotte. I Tavshed stiller hun den paa Bordet, ryster

tavs paa sit Hoved, tager atter Potten og gaar — i Tavshed.

Hvorpaa Scenen paany staar tom.

Alle havde de besvoret mig at ofre Urtepotten. Betty Borchsenius havde bedt mig indstændigt. Jeg fastholdt baade Urtepotten og Tavsheden.

Virkningen udeblev ikke: det blev det højstærede Publikum, som muntert brød Stilheden.

„Inden fire Vægge“ opførtes to Gange.

Der er jo d e t ved Stykker, der opføres paa de fleste Privattheatre: de skal intet Abonnement gaa rundt.

„Graavejr“ skulde d e t. Det var naaet til det kongelige Theater. Længe laa det lille Ægteskabsdrama hen. Theatret formente maaske, det kunde bero ved den smigrende Antagelse. Men mine Venner holdt paa Opførelsen og en Dag maatte Theatret til det. Jeg tror, saadan noget gaar efter en vis Anciennitet.

Vist er det, med „Graavejr“ varede det sin Tid. Det havde ligget et Par Aar i Arkivet og blev nu opført i Julemaaneden.

Iscenesættelsen, der var fortræffelig, besørgedes af Hr. William Bloch. Det var atter det dramatiske Bi-Værk, der voldte Vanskeligheder. I Skuespillet spistes der ustandseligt — der var kun tre Personer, Ægteparret, der spiste, og Pigen, som bar Maden ud og ind — og det var disse Spisevarer, som voldte Besværet. Der fordredes i Stykket en Melon, og Melon udelukkedes af Aarstiden, saa de kongelige Kunstnere, som vil have deres Maaltider, truedes af en Papmelon.

Sceneinstruktionen løste lykkeligt Spørgsmaalet.

Jeg blev indbudt til en Prøve.

Gemt oppe i en Loge skulde jeg se min Enakter. Jeg har aldrig vidst, at et Theater kunde virke saa truende som denne gabende Sal, som laa d e r — tom og død og mørk.

Tæppet gik op. De Rollehavende begyndte at spise.

Sceneinstruktøren sad bag mig og gjorde saare samvittighedsfuldt Notitser i sin Lommebog. Han spurgte

— De Rollehavende blev ved at spise — om jeg ikke havde nogen Bemærkninger at gøre.

Jeg havde ingen. Jeg saá, at ingen „Bemærkninger" kunde bringe d e lamme Repliker ud over Lamperækken. Det er jo dog godt, at man er s a a meget Kritiker, at man i al Fald kan kritisere, naar man h a r skrevet.

Jeg nærede ingen Illusioner om Udfaldet.

Forestillingsaftenen sad Chefen og jeg i Spejllogen. Den ligner intet andet end et Bur. Under den gaar Publikums Støj som Havets Brusen. Det er Buret for den blege Skræk.

Havde Publikum gjort Støj før Tæppets Opgang, blev det des mere stille e f t e r. Der hørtes ikke en Lyd, før man begyndte at hoste. Ogsaa da bevarede man iøvrigt urokkelig Alvoren: min Enakter skulde virke komisk.

Chefen sad ubevægelig.

Han er vant til med samme Ansigt at overvære lidt af hvert.

Stykket skred frem, mens al Stadens Forkølelse satte sig uhindret Stævne i Salen. De fem og tredive Minutter blev lange — besværligt lange.

Endelig faldt Tæppet. Der var nogle — der er jo Barmhjertighed til — som begyndte at klappe — — saadan med Neglene.

Chefen vendte sig og sagde opmuntrende:

— Naa, ser De, det gaar jo.

Men i det samme Nu brød en Hyssen løs fra det hele Hus:

— Ja, sagde jeg, det gaar jo.

Min Tone faldt ikke ganske sammen med Chefens.

Han spurgte mig venligt, om jeg ikke vilde hilse paa de Spillende.

Det var vel saadan Skik, og jeg sagde: Tak.

Det er den eneste Gang, jeg har været paa det kongelige Theaters Scene. Jeg véd ikke, hvordan der ser ud. Man har det nemlig ligesom noget mørkt om sig, naar man lige er udhysset paa den nationale Skueplads.

Jeg saá kun pludselig de to Rollehavende, som jeg

tog i Haanden. Faa noget forstaaeligt sagt tror jeg ikke, at jeg naaede. De to var noget slappe i Hænderne og nogenlunde saa forvirrede som jeg.

Exii.

Jeg havde levende ønsket, at det kongelige Theater — ikke havde noget Abonnement.

— — —

Saaledes er mine Enaktere opførte paa tre Skuepladser.

Paa Dagmartheatret er jeg forblevet uopført.

I Udlandet har man spillet Enakterne sparsomt. Dog opførtes paa et nordisk Theater for nogle Aar siden et lidet Skuespil, der herhjemme stille afled i et Tidsskrift — opførtes en Gang.

Stykkets Indhold beror paa Virkningen af et Kys. Elskeren skal ved Kraften af dette Kys overbevise Elskerinden. Man vil forstaa, at den sceniske Fremstilling kan være vanskelig.

Tilfældigvis opholdt jeg mig i Byen under Prøverne. Vi Deltagende var alle Venner, som alle efter Evne vilde arbejde for Stykkets Held. Vi indsaá alle, at det psykologiske Moment var „Kysset“.

Spørgsmaalet var, hvorledes det virkningsfuldest skulde gives.

Jeg havde min ganske bestemte Idé og overtog hidsig Rollen i det givne Moment: Jeg mente saaledes.

Sceneinstruktøren var uenig med mig. Ilfærdig røg han op: De kan da begribe — hed røg han op fra Parkettet — det maa være: Saaledes.

Vi kæmpede begge praktisk for vor Opfattelse.

Kunstnerinden var ganske ør. Vi tog Stedet igen. Vi viste atter. Elskeren paastod, at „nu vilde han — han fik jo aldrig Lov til at prøve“.

Instruktøren raabte, at der maatte en Afgørelse. Jeg mente, det maatte være „saaledes“.

Kunstnerinden bad blot, om hun maatte aftage sin Hat. Vi kunde vistnok stikke os paa dens Naale.

Instruktøren bandte, saa Kulisserne rystede; jeg var

saa hidsig, saa jeg skældte og smældte. Elskeren spurgte kun resigneret, hvordan han skulde spille, naar han aldrig fik prøvet.

Kunstnerinden var et Under af Taalmodighed.

Tilsidst bad hun kun, om hun et Øjeblik maatte sætte sig: hun var fuldstændig udmattet.

Vi prøvede igen og kom aldrig længer end til Stedet: Kampen begyndte paany . . . til vi alle lo, som var vi ganske besatte.

Jeg tror, at Sceneinstruktørens Opfattelse sejrede.

Alligevel udeblev nok „Virkningen". Stykket opførtes én Gang, som sagt. Og Kritiken erklærede „ikke at have opfattet dets Mening".

I Stockholm havde Ludvig Josephson spillet „Hverdagskampe". Oversætteren havde symbolsk kaldet Pjesen for „En gammel Historie".

Jeg overværede ved Lejlighed en Opførelse i „Nya Teatern". Jeg maa tilstaa aldrig at have set noget Theater saa tomt.

Ludvig Josephson stod ved „Hullet" og saá ud over sine Bænke:

— Ja, ja, sagde han, nu er det jo ogsaa niende Gang, det gaar.

— Vi spiller det altid, naar vi ikke har nogetsomhelst andet at give.

Stykket tilhørte saa at sige Reserven.

Ophidset af „Nya Teatern"s Ihærdighed afkøbte „Dramatiskan" mig et andet af mine smaa Arbejder. Det udbetalte mig Honoraret og bragte det aldrig til Opførelse.

D e t har øjensynlig haft andre Forfattere til Hjælp under Sygemeldinger.

Mig var det k u n behageligt. Enakterne var nu en Gang ikke rigtig egnede for Eksport.

OSVALD UDI BERGEN

BERGEN var gemt som min store Rejses sidste Station.

Det var skét efter Impresarios Raad.

Han satte særdeles Pris paa Bergen. Han sagde:

— Hr. Strakosch havde Ret. Bergen er et udmærket Terræn. De Folk har Begejstrings-Trang. De lader sig rive hen, Hr. Strakosch havde ganske Ret.

Hr. Strakosch havde virkelig lige til sin Død megen Forkærlighed for „Vestlandsbyen". Han landsatte der særdeles gerne Berømtheder, der skulde indkassere en Begyndelse med Hurraraab og Sang fra Vinduet.

Han havde i Bergen landsat Miss Thursby med samt hendes religiøse Musik.

I det hele er Norge endnu for Virtuoser et frugtbart Land. Telegrafen er villig og Sprogets Ord lyder kraftigt. Publikum lader sig desuden endnu smigre af Besøg af Verdensberømtheder, hvad der for Virtuoser er det vigtigste. Det Publikum, der ikke mere smigres af deres Besøg, har de Kunstrejsende allerede tabt. At koncertere i Paris, Berlin og Wien koster Berømmelserne Titusinder. Kun London er umusikalsk nok til endnu at ville høre de samme seks Stykker ti Gange om Aaret af forskellige Fingre: de seks Stykker bevarer paa Grund af slet Musikhukommelse hver Gang Nyhedens Interesse for London.

For mig skulde nu som sagt Bergen være Endestation.

— Min Herre, sagde Impresario, vi holder denne Trumf tilbage:

— De er Manden for Bergen. Bergen er anlagt for det Dramatiske.

Den viste sig at være for anlagt derfor.

Jeg begyndte i Norge i Trondhjem. Der fik jeg Telegram, om jeg i Bergen vilde optræde som Osvald. Jeg vægrede mig. Jeg havde paa Fornemmelsen, at jeg ikke burde sætte min finske Sejr paa Spil. Jeg havde nemlig i Finland absolut sejret, hvad jeg tillader mig at sige her, fordi disse Beretninger jo egentlig handler mer om mange malheurs end om blidere Tilskikkelser, og jeg har jo dog ogsaa en og anden Gang ligesom hentet en Sejr.

I Helsingfors kom efter Forestillingen en af Finlands bekendteste Læger op paa Scenen. Han hilste paa mig og sagde:

— Jeg havde aldrig troet, jeg skulde faa et saadant Stykke Pathologi i Kunstform at se paa Scenen. Det var overbevisende indtil den mindste Enkelthed.

— Men at gentage dette ofte kan De ikke udholde.

Jeg troede selv, at Manden havde Ret, og jeg blev til Bergen ved at svare Nej. Theaterstyrelsen var mer udholdende end jeg; tilsidst besluttedes det, at spille skulde jeg.

Jeg arriverede til den Stad Bergen, og jeg kom til den første Prøve. Jeg havde kun indvilliget i at spille sidste Akt.

Prøven begynder. Jeg kommer ind efter Asylets Brand: udmattet og allerede forstyrret læner Osvald sig mod Væggen.

Pludselig ser jeg Fru Alving løbe ud i Kulissen og vende tilbage med et Glas Vand, som hun bringer mig.

Jeg ser jo noget uforstaaende paa Damen og siger:

— Ja, Tak ... men?

Hvorpaa hun meget forvirret siger:

— Aa, Gud, jeg troede, De var syg.

— Nej, svarer jeg, jeg er begyndt at spille.

Og Prøven begyndte igen. Men det med Vandglasset burde vist have været mig et Fingerpeg.

Osvald begyndte sine Scener. De Spillende blev efterhaanden ligesom saa underlig forskræmte. Gunnar Heiberg — han var jo den Gang Direktør — flyttede uroligt over fra første Bænk til Orkesterbarrièren, hvor han sad og red med et Udtryk i sit Ansigt som en Mand, der har Kolik, eller som en Person, der lugter til noget meget surt.

Han begyndte at skænde heftigt paa Fru Heiberg, der var Regine og spillede aldeles fortræffeligt.

Jeg blev ved.

Midt under sidste Scene med Fru Alving siger saa Heiberg:

— Om jeg dog ikke troede, at dette var lidt for stærkt — — for det norske Publikum.

Jeg maa her sige, at ingen — Czecherne undtagne — taaler saa stærkt et Spil som just det norske Publikum. Danske vilde undertiden sige, at de Folk var i Haarene paa hinanden, naar norske Kunstnere spiller med al deres Hjertes Gevalt.

Jeg svarede:

— At jeg ansaá det ikke for for stærkt.

— Jeg havde spillet saadan i Finland.

Heiberg saá ikke netop overbevist ud. Men Mandens Stilling var vanskelig. Han havde jo en yndet dramatisk Kritiker til Gæstespil paa sit Theater.

Jeg spillede til Ende.

Skuespillerne havde efter Prøven travlt med at komme i Overtøjet.

Jeg holdt om Aftenen Forelæsning og gjorde ingen Lykke.

Næste Dag havde vi en Prøve til. Jeg véd ikke, om jeg muligvis noget havde afdæmpet min finske Spillemaade, eller om Skuespillerne maaske kun havde vænnet sig en Smule til min Manér. Men efter Prøven sagde Heiberg:

— Jeg tror alligevel, det gaar.

Jeg var ikke mere saa ganske sikker paa det.

Da vi gik standsede vi foran Theaterplakaten. Herman Bang var trykt med meget store Bogstaver. Nederst stod: Alt er udsolgt. Der havde været det i to Dage. Fuldt var der saa i hvert Fald til Exekutionen.

Siden har jeg jo til Bunden forstaaet, hvad for en Himmerigs-Mundfuld saadan en Osvald maatte være for Bergen.

Forestillingen kom. I Garderoberne gik Skuespillerne om med Ansigter som Bedemænd, der ved en Begravelse indlader Følget.

Jeg skulde begynde med en Oplæsning. Publikum var øjensynlig skeptisk lige fra min Indtræden. Danske Damer kastede et Par Buketter til mig under megen Tavshed. Saadanne tavse Buketter er altid ret ubehagelige.

Jeg placerede dem stille foran en Gips-Ibsen, der i Scenens Salon var anbragt paa en Sokkel. Maaske havde jeg ventet en Smule blødgjort Stemning til Gengæld for min Villighed. Men det var evident, at det var Publikum meget ligegyldigt, hvor jeg fandt paa at anbringe mine dannebrogsprydede Blomsterkoste.

Oplæsningen begyndte. Men Publikum viste tydeligen, at det ingenlunde var for at høre Smaahistorier, det var kommet:

Man ønskede at gaa over til det næste.

Jeg bukkede takkende under akkurat det Bifald, som Høfligheden krævede.

Og i Parentes sagt kræver Høfligheden ikke overdrevent meget i Bergen. Det er Folk, som fremfor alt siger deres Hjertensmening — og særdeles lydeligt — baade i Vrede og i Begejstring.

Jeg har oplevet — begge.

Jeg gik for at klæde mig om. Regissøren bragte mig de tvende dannebrogsprydede. Han mente maaske, det var bedst at gøre det lidt tidligt paa Aftenen. Jeg tror aldrig, der har været saa stille i nogen Garderobe som de Timer i Theatret i Bergen.

Gunnar Heiberg, som opførte sig uendelig elskværdigt, gik op og ned udenfor Theatret. Han maatte være ude: han trængte til frisk Luft.

En ung Skuespillerinde kom forbi mig ude i Garderobegangen. „Publikum er arrigt“, sagde hun.

Jo — jeg havde det paa Fornemmelsen.

I min Forfærdelse gav jeg mig til at læse paa Rollen, som jeg havde kunnet i tre, fire Aar.

En ung Skuespiller, der holdt meget af mine Bøger, sagde den ene Gang efter den anden:

— Jeg véd ikke, hvad det er, Publikum har sat sig i Hovedet . . .

Jeg blev ved og ved at plapre mine Replikker, som det var det, det kom an paa. Og Fru Alving, der var saare elskværdig imod mig — hvad de da alle var — sagde og tog mig i Hænderne:

— Men det gaar jo nok, det gaar jo nok — — naar De nu blot spiller som paa Prøven . . .

— Ja, jeg skulde det.

Jeg var mer død end levende. Og alle var de grebne af den samme Angst.

Saa skulde Tæppet gaa. Gunnar Heiberg sad i sin Loge. Fru Didi Heiberg stod hos mig et Nu i Kulissen. Hun var under Sminken af Skræk hvid som et Lagen.

De var begyndt. Nu skulde jeg ind. Saa fulgte en af de urimeligste og interessanteste Halvtimer i mit Liv.

Hvad véd jeg om, hvordan jeg spillede. Om Rollen fuldstændig tog Magten fra min Hjerne. Om jeg blev sanseløs under Vægten af mit Vovestykke. Om jeg har raset just af Forpinthed overfor dette Publikum, hvis tavse og forundrede Uimodtagelighed jeg fornam.

Hvad véd jeg.

Jeg syntes kun, at jeg v a r Osvald — midt i et stort Mørke var den Osvald, som jeg havde beundret som et Genis ypperste Tanke fra den første Dag; syntes, jeg var ham, som han gik og stod og led — syntes jeg var ham, lige til Tæppet faldt.

Og én uhyre Hyssen lød uden Modsigelse, uden

nogen Modsigelse fra otte hundrede Munde paa én Gang.

Jeg løftede Hovedet op fra Gulvet og spurgte Fru Alving:

— Hysser de?

Ja, det kunde nok ikke nægtes.

Hvad mig angaar, tror jeg overhovedet kun, der kan hysses saadan i Bergen.

De blev ved at hysse — længe. Af Skuespillerne var der ingen, der sagde et Ord. Jeg kom ud i Garderoben. Glad var jeg egentlig ikke. Det indsaá jeg jo, at med min Rejse var det mestendels forspildt . . .

Og rejst fra Stad til Stad for „at slaa igennem" havde jeg nu i snart et halvt Aar.

Jeg kom da af Osvald-Tøjet. Noget langsomt gik det. Vognen ventede for at bringe mig hjem. Stille lukkede Regissøren Døren op og hjalp mig ind. De to dannebrogsprydede lagde han i Tavshed paa Vognsædet.

Saadanne Regissører er habile Folk, der har et Øje paa hver Finger og som aldrig glemmer noget.

Naa, næste Aften kom Kritiken.

Det var ikke blot en Fiasko. Det var en Fiasko — i Bergen.

Alle Aviser brugte de meget norske Ord. Det fineste Blad skrev:

— At aldrig havde Anmelderen troet, at han paa Scenen skulde se en gal Mand . . .

— Nu havde han set det.

Hvad mig angik, blev jeg syg.

Jeg havde iøvrigt slet ikke haft andet at gøre.

Forresten var jeg om Sygemeldingen ikke ene. Fru Alving sendte ogsaa Sygeattest: Sagnet gaar, at hun var gul og grøn og mør i sin ganske Krop, saadan havde Osvald i Kampen om Morfinkapslerne haandteret hende.

Vistnok er dog dette overdrevet.

Hjemme huskede jeg kun én Ting:

At en ung Skuespiller, just som min Vogn skulde

køre derhenne fra Theatret, pludselig kom løbende og fik Vogndglasset revet ned og rakte sin Haand ind i Vognen og sagde:

— Ja, ja, jeg tror nu alligevel, at De er Skuespiller.

Hvem kan vide, om han mente det? Det var dog saa smukt af ham at sige det.

— — —

Og saa skulde jeg fortsætte mine Forelæsninger.

De behagede.

Bergenserne er jo de bratte Svingningers Folk, som alle har noget af Skuespillernes ujævne Stemningsbevægelighed i sig. Hver Bergenser er født Aktør. Her bliver som i Syden hver Samtale mellem to eller tre uvilkaarlig Aktion. Kun her bliver i Norden hver Stilling af en Kvinde ubevidst Plastik. Hver hastig Gruppe under en Flok Gadedrenges Leg bliver her Maleri.

Den, der har været i Bergen, forstaar, at for den store Søn af denne By m a a t t e alting forme sig til Optrin, Scener, Skuespil.

Og den, der færdes længe her, synes, at rundtom træffer han endnu efter et Par Seklers Forløb lyslevende alle disse Skuespils Personer. Jeppe er næppe helt den danske Bonde, langt mer maaske den norske Stril. Naar Strilen ved Fiskebryggen hen mod Aften sløv og forast ludede paa Toften i sin Baad, saá jeg som levende en Phisters store Holbergbillede. Og om Morgenen, naar alle Byens Tjenestetøse paa Torvet hidsigt købslaar og forslagent gantes, hører man i Kor rapt de hundrede Perniller. Og Mesterens Frimodighed lever her endnu paa mangen Magdelones snakkeglade Læber. Den stædige Jeronimus ryger i Bergensiske Fædres Skikkelse den Dag idag Pibe udenfor sit Hus.

Naar man kender Bergen, ser man, i hvilken Grad Ludvig Holberg var Bergenser; og man vinder den Overbevisning, at endnu ingen Forsker i tilstrækkeligt Maal har ført ham tilbage til hans Hjem.

Her er ikke blot Niels Klims Hule. Her er hans

Skuespils Moderjord, og her lever endnu de Holbergske Mennesker.

Og netop her, hvor dog Skuespillere vokser af Jorden, spilles Mesteren slettere end nogetsteds.

Man kan tro at skimte Grunden.

Thi med den i København udarbejdede Tradition kan Skuespillerne ikke finde sig til Rette. Den modsiger noget hos dem selv, og den træder dem muligen imøde som Unatur.

Og til en kunstnerisk Revolution, hvor de brat gengav Holberg i Bergensisk Lignelse, føler man ikke Mod.

Hvor skulde man vel ogsaa faa Mod til saadan noget som Revolution under saadanne Forhold som dem, hvorunder Scenekunsten her lever? Hvor Kunsten og Kunstnerne slider med samme Næringssorg?

Bergen har rejst sin største Søn et Mindesmærke af den døde Bronce. Det har man for Skams Skyld gjort for den Afdøde. Men den levende Holberg har man glemt. Ham lader man sygne hen i det Skur, som Bergen kalder sit Theater.

Og den Fremmede, som ser Manden af Bronce og hører, at han var Skuespildigter, vil, naar han har set Theatret, sige: Denne store Mand var dog altsaa ikke saa stor, at hans Skuespil kan spilles mer.

Thi ellers vilde vel hans Fødeby bygge en Skueplads, der kunde huse ham.

I København sidder Holberg symbolsk uden for Theatret. I Bergen har man saagar maattet flytte ham hen i en helt anden Kant af Byen. Man kunde ikke være bekendt, at Mesteren skulde faa Øje paa sit eget Hus . . .

— — —

Naa, alt det var en Digression.

Det blev i det lave Træhus i Bergen, at jeg for altid begravede Tankerne om Theatret . . .

De otte Hundrede havde hysset saa altfor stærkt.

Og dog var det paa et hængende Haar blevet ganske anderledes. Der fandtes i en nordisk By en Theaterleder

og højt betydende Instruktør, som troede, at jeg i den ellevte Time virkelig burde vove Forsøget og gaa til Theatret.

Han vilde ekse med mig i to Aar . . . og min Debutrolle var allerede bestemt, hele tre Debutroller.

Men nu fik han Afbud.

Nej, nej, de Folk i Bergen havde hysset altfor stærkt.

UDVIST AF TYSKLAND

Jeg havde uden at være samfundsfarlig boet seks Uger i et Hotel, da jeg første Januar rykkede ind i et Privathus, og Ulykkerne begyndte.

Værtindens Anmeldelsesseddel kom i Hænde paa den kejserlige Stad Berlins Politi.

En skønne Morgen viste der sig hos mig en yngre og meget velklædt Person, der gjorde mig en Del mere intime Spørgsmaal om min Virksomhed og mine forskellige Livsforhold, hvad der noget undrede mig. Da jeg spagfærdigen udtalte min Forbavselse, præsenterede han mig høfligst et lille Skilt og sagde: at det var jo rimeligt, at Politiet interesserede sig en Kende for saadanne tilrejsende Fremmede.

Han bad mig tillige særdeles aimabelt — „det var en Formsag, kun en Formsag“ — blot paa et lille Stykke Papir at opskrive, hvor jeg skrev.

Hvor jeg skrev? Naa, Manden kunde jo ikke vide, at Listen vilde blive meget lang.

Jeg skrev op — danske Blade, svenske Blade, tyske Blade . . .

Den behagelige Mand spurgte venligt, om jeg ikke ogsaa skrev i norske Blade.

Jeg svarede jo og føjede et Kristianiablad paa Listen.

Den venlige Person spurgte: Om mon det var det eneste norske Blad . . .

Nej, svarte jeg, der var da ogsaa et andet . . .

— Ja, saa . . .

Man kunde ikke se, at det videre interesserede den behandskede Mand. Men han bad mig dog — for en Ordens Skyld: det Hele var jo „en Formsag“ — tilføje ogsaa det Blads Navn.

Hvad jeg gjorde og skrev: „Bergens Tidende“.

Den fortræffelige Mand takkede. Han behøvede ikke flere Blade nu. Han talte nogle Ord om „en saa anstrengende Virksomhed“ og stak Papiret til sig: det var tilstrækkeligt.

Han var meget behagelig, som sagt, men gav mig dog ikke Haanden, da han gik.

Da jeg to Dage efter kom hjem fra Theatret, meddelte min Værtinde mig, at der havde været en underlig Mand hos mig, som absolut vilde vente paa mig og havde ventet i tre Timer.

Men jeg havde været i „Deutsches Theater“, hvor man nødig stryger for meget af Schiller, og jeg havde set „Don Carlos“, saa tilsidst var det dog blevet den mærkelige Mand for meget, og han var gaaet igen.

Næste Morgen blev jeg vækket af min bedste Søvn: Den sære Herre var der igen.

Jeg bad ham venligst komme, naar ordentlige Folk stod op. Nu sov jeg.

Men Værtinden sagde, det gik vist ikke an. For han var, troede hun, fra Politiet.

Jeg satte mig op i Sengen: Fra Politiet? Hvad Pokker vil han? spurgte jeg.

Ja, sagde Værtinden, der var ganske forskræmt: det fik jeg vel nok at vide, naar jeg nu kom ind — for den sære Mand ventede. Han vilde ikke gaa.

— Han vilde vente.

Ganske rigtigt — Herren ventede.

Han bad mig — slet saa høflig som Manden forleden var han ikke — tage Sagen roligt: Men jeg maatte møde paa Politistationen.

Paa Hovedstationen.

Jeg sagde, jeg skulde komme i Løbet af en Time. Men han paastod, han maatte følge mig — og straks.

Jeg vil ikke netop sige, at Situationen behagede mig, mens jeg klædte mig paa inde i Sovekamret og han ventede med Benene over Kors i en Stol inde i min Dagligstue.

Da vi kom ned i Porten, spurgte han mig, om jeg muligvis vilde have en Droske.

— Jo Tak.

— Om jeg brugte Drosker af første eller anden Klasse.

Vi fik en Vogn af første, og den udholdende Herre satte sig ind ved Siden af mig.

Jeg spurgte, hvad jeg egentlig havde gjort. Og Manden svarede:

— De maa ikke spørge. Det angaar ikke mig.

Jeg arriverede altsaa til Hovedstationen noget uklar over min Forseelses Art.

Jeg kom gennem mange Gange og mange Stuer — min Mand var ved min Side; mange Embedsmænd sad ved mange Pulte — Manden var ved min Side.

Tilsidst kom jeg ind i et Rum, hvor jeg skulde vente. Det var et Detentionslokale for Løsgængere. Paa en Træbænk sad der allerede tvende Karle af et ikke ganske dadelløst Ydre.

Herren fra Drosken overgav mig til Rummets Opsynsmand og fjernede sig.

Jeg spurgte atter: hvorfor jeg egentlig var her. Og den nye Herre svarede atter:

— De maa ikke spørge. Det angaar ikke mig.

Hvorpaa jeg maalte Gulvet i en Time, under hvilken der kom alt fler og fler Løsgængere, til Luften ikke blev svært behagelig.

Tilsidst spurgte jeg:

— Hvorlænge jeg mon skulde vente?

Den nye Herre svarede:

— Det var der ingen, som kunde vide.

Og jeg ventede igen — en halv Time.

Saa vendte Herren fra Drosken tilbage og førte mig med sig:

— Nu vil De erfare det, sagde han.

Jeg havde allerede en Fornemmelse, som var jeg en Russer og skulde til Sibirien.

Jeg førtes ind i et nyt Værelse og ventede atter — foran en Skranke.

Bag Skranken arbejdede vel tyve Gentlemen, hver foran sin Protokol.

En af disse Herrer skød endelig frem mod mig bærende et stort Dokument i Haanden. Jeg saá, der stod noget trykt. Herren spurgte mig, om jeg var Herman Bang, og da jeg bekræftede det, forelæste han mig min Udvisning.

Jeg var udvist af Kongeriget Preussen.

Jeg tillod mig noget lavmælt at spørge om Grunden. Herren blev kun ved at læse:

Jeg havde at forlade Berlin inden fire og tyve Timer, og hvis jeg efter den Tid blev befunden inden Kongeriget, vilde jeg efter Fængselsstraf blive transporteret til Grænsen.

Da Oplæsningen var endt, spurgte jeg igen om Grunden. Herren med Dokumentet svarede meget barsk:

— Vil De skrive under? . . . Her gives ikke Grunde.

Jeg tror nok, jeg skulde skrive under saa at sige „til Efterretning".

Jeg gjorde opmærksom paa, at jeg jo ikke var nogen Snedkersvend, og at en Udvisning vilde gøre nogen Opsigt. Herren med Papiret syntes ret koldblodig overfor Opsigten. Han sagde og gav mig Pennen:

— Aa, det vil ikke blive saa slemt.

Jeg skrev under efter at have faaet otte og fyrretyve Timer til Opbruddets Forberedelser.

Under den hele Akt havde ingen af de nitten ved Pulten saa meget som løftet Øjnene. Preussiske Embedsmænd hører ikke efter, hvad der ikke angaar dem. Jeg har en Gang besøgt et Ministerium i Petersborg. Ved hver Omdrejning af Gangene stod et Par Embedsmænd og snakkede. Der var hundrede Personer, der tjenstvilligst vilde give os Besked, og ingen, der vidste

nogetsomhelst. Den ene Embedsmand syntes aldrig at kunne finde den anden. Hver Gang vi kom ind i et nyt Værelse, saá alle op og der samledes en hel Flok for at give os Oplysninger.

En gammel Herre, der var saadan noget som Kontorchef, forlod sit Kontor og fulgte mig gennem den halve Bygning.

Han spurgte mig om Danmarks geografiske Forhold og holdt mig paa de kolde Gange fast over en Time. Han var Amatør i Geografien.

Han tog en Slags Kasket af Hovedet og sagde, mens han svang den i Luften, den ene Gang efter den anden:

— Menneskene bør dog kende den Jord, de bebor.

Paa Berlins Politikammer gaar det anderledes til end i Petersborg. En preussisk Embedsmand er Skildvagt foran sin Protokol, og en brandenburgsk Skildvagt passer sin Dør og kun den; og at tale er ham forbudt.

Jeg kørte efter at have modtaget Udvisningen hen til Gesandten. Han vilde gøre sit Muligste, og i alle Fald Grunden kunde han vel faa at vide.

Vi fik den at vide: den var jo sørgelig. Og det var selve Grev Herbert Bismarck, der lagde Gesandten den paa Bordet i Form af en Bergensisk Føljeton.

Efter det maatte alle Indvendinger forstumme: Føljetonen var for veltalende. Jeg syntes selv ikke, jeg havde nogensomhelst Grund til at beklage mig. Iøvrigt var Føljetonen indsendt af Konsulen i Bergen og havde allerede længe — paa sin Plads og forsynet med Nummer — ventet i Udenrigsministeriet sammen med Bjerge af andre nordiske Aktstykker.

Man samler nemlig særdeles samvittighedsfuldt paa allehaande Tryksager der i Berlin.

Forbavsende samvittighedsfuldt, siger de, som kender til det.

Et Aars Tid efter min Udvisning skrev jeg i Anledning af nogle meget frimodige Udtalelser paa et Par politiske Møder herhjemme, Udtalelser, som var blevet

refereret i Aviserne: at man burde maaske derhjemme tale en Smule sagtere. For der var dog kun en Væg mellem Tyskland og os, og „Vægge kan have Øren".

Bemærkningen blev heftig spottet. Om man havde vidst, hvem der havde uatalt den, vilde man maaske have „let" en Smule mindre højt.

Mit eneste Haab var, at min Udvisning kunde foregaa i Stilhed. Jeg fandt ikke Anledningen egentlig velvalgt til at gøre Spektakler. Jeg vidste jo, at „Bergens Tidende" sent eller tidlig vilde naa Berlin — i Oversættelse.

Jeg ønskede kun at erfare, om jeg muligvis i det øvrige Tyskland kunde opholde mig uantastet. Grev Herbert Bismarck troede nok det. Og jeg besluttede at rejse til Meiningen. Paa „Berliner Tageblatt" var jeg at gøre Afskedsvisit.

Jeg gik en sidste Gang op ad Verdensbladets Trapper. Det var Arthur Levysohn, der havde bidraget mest til mit Komme til Berlin. Han havde fulgt min Virksomhed hjemme og mente, at der i Berlin vilde være Plads for mig. Jeg skulde være Bladets Theater-Føljetonist. De første Artikler havde allerede været trykte.

Nu var der ikke andet at gøre end at sige Farvel.

„Jeg tog min Hat" — og gik.

Den sidste Aften kørte jeg med en dansk Ven op ad „Unter den Linden". Skøn og mægtig laa den, levende gød sig dens Menneskestrømme frem — en af Verdenslivets store Aarer.

Min danske Ven rejste sig i Vognen. Langt saá han ned mod Brandenburger Thor med dens Sejrsspand; alt var badet i Lys, alt, Mennesker og Paladser.

— Skønne, dejlige Stad, sagde han. Og vi sad længe tavse:

— Skønne, dejlige Stad.

Ja, her var den store Verden, og nu kørte Hr. H. B. hjem til sin Krog, en ny Krog.

Han drog af Gaarde næste Morgen.

Det er ikke saadan saa lige at komme til Meiningen.

Man skifter Tog nogle Gange, og tilsidst kommer man paa smalsporet Jernbane i et Træn med én Personwaggon og én Godsvogn.

I det Tog lunter man saa jævnt. Man har jo Fornemmelsen af at være bøjet ind paa en af Verdens Sideveje.

Men godt og fredeligt blev der i Meiningen. Man vidste, hvad der var passeret mig, men man lod, som man ikke vidste det.

Dagene gik deres Gang. Hofskuespillerne gik til Prøve og de gik fra Prøve for paa Hotellet at drikke deres Øl. Deres Promenader var Dagenes Begivenheder. Folk fulgte dem med Øjnene gennem hele Byen. Residensen har kun én Gade, hvor alle Hofleverandørernes Døre ruster i Stilhed paa deres Hængsler.

Om Aftenen var Byen i Theatret.

Hertugen var i Spidsen i sin Loge, og Folket hørte til. Det kunde Repertoiret udenad og glædede sig højt.

Det kunde blive ud paa Natten, inden man kom hjem. Der er jo saa rigeligt med Omklædninger i Meiningen.

De brave Thüringer vandrede hjemad under munter Støj. De nød Truppens Verdensry, som var det deres egen. Deres Yndlingsstykke var Wilhelm Tell. I det Stykke larmer Gehejmeraaden, som rullede der Laviner ned mellem Kulisserne.

— Gott, Gott, sagde Borgerne, heute hat er denn brav gedonnert.

De var iøvrigt ogsaa tilfreds med „Et Blodbryllup". Da blev Garnisonen udkommanderet og cernerede Theatret. I Slotsparken fyrede de paa givet Tegn under høje Hyl.

Oppe paa Scenen betragtede Fru Olga Lorentz fra et Vindu det hærgede Paris:

Spektaklet i Slotsparken var „Bartholomæusnatten"s Myrderier.

Hver Søndag arriverede al Hertugdømmets Ungdom under Faner. Den drog i Theatret som Grundtvigianere til en Skyttefest.

Koncerter var der ogsaa: Hans v. Bülows Afskedskoncert. Hans v. Bülow var som bekendt Dirigent for Hofkapellet, men i denne Stilling ikke altid netop enig med hans Højhed.

Tværtimod havde han meget ofte sine egne Meninger, som han efter Vane udtalte meget højt.

Nu havde den udmærkede Dirigent ved en Koncert i Köln fra Podium aabent udskældt Hans Højhed og ladet sine Skældsord frimodigt referere. Hans Ansøgning om Afsked var derfor naadigst blevet bevilget.

Han skulde nu som Farvel dirigere ved en Koncert. Hele Byen skælvede for Koncerten. Hr. v. Bülow formentes til Afsked ikke at ville skaane sit Publikum.

Hr. v. Bülow viste sig paa Podiet ti Minutter før syv. Det var øjensynligt, at han iaften ønskede at begynde paa Slaget: Hans Højhed var nemlig undertiden forsinket en enkelt Minut.

Men Hertug Georg havde iaften set lige saa præcist paa sit Lommeuhr som Dr. von Bülow og indtraadte i sin Loge en Minut før syv.

Hr. v. Bülow lod, som han ikke saá ham. De øvrige Tilhørere mønstrede han med et Blik som en preussisk Underofficers, der inspicerer sin Sektion.

Publikums Holdning forblev en saadan, at „den afskedtagende Dirigent“ ikke fandt Anledning til Udtalelser.

Højheden applauderede hjerteligt.

— — — En skøn Dag modtog jeg fra Hamborg en Avis. Den indeholdt en føljetonistisk Korrespondance fra København. Korrespondancens Genstand var mig. Jeg tør vel nok sige, at ikke nogen Ubehagelighed, der om denne Genstand er sagt i et dansk Kaféhjørne, i denne Skildring var udeladt. Man havde samvittighedsfuldt faaet alt med, endogsaa de Ulykker, som havde ramt mine Afdøde.

For dem, der troede alt dette, maatte jeg sagtens kunne komme til at se ud som en farlig Person.

Og hvorfor skulde man ikke tro det i et fremmed

Land, naar der var nogen, der vilde skrive det i mit eget?

Jeg tænkte straks, da jeg læste det:

— Nu bliver Du ogsaa vist ud her.

Hvad jeg da ogsaa blev — særdeles hurtigt.

Et Par Dage efter kom der Tilsigelse. Jeg havde at melde mig hos Overborgermesteren. Han ønskede at se mig næste Morgen Klokken otte. Tyske Embedsmænd har det med at tage alting fra Morgenstunden.

Jeg mødte og saá straks, at Papiret var i Orden. Det laa færdigt ved Siden af Hr. Borgermesteren.

Det viste sig at udvise mig af den Stad Meiningen med de kendte fire og tyve Timers Varsel.

Jeg erklærede, at jeg umuligt kunde rejse saa hurtigt. Overborgermesteren mente, at der var ikke saa langt til Grænsen der i Hertugdømmet, hvad der allenfals ikke var. Men jeg maatte jo dog, mente jeg, rejse lidt længere end til Gotha.

Jeg gik til Statsministeren.

Han var en jævn, godlidende Mand, som tit i Skumringen sad i Hotellets Gæstestue ved sit Krus.

Jeg opsøgte ham nu i Ministeriet. Det lignede mest saadan et større Godskontor. Statsministeren sad i sin Stue — Stolene havde Hestehaarsbetræk — foran et gammelt Chatol.

Jeg forebragte ham min Sag og spurgte om Grunden til min Udvisning. Man havde dog i Berlin sagt, at jeg vilde kunne sidde roligt i Meiningen.

Ministeren sagde:

— Jeg kender ikke Grundene.

— Wir haben nur Befehl aus Berlin.

Og idet han sænkede Stemmen en umærkelig Smule, sagde han:

— Her kan vi intet gøre.

Den gamle Mand rejste sig og vendte sig om mod Vinduet, som var han pludselig blevet bevæget. Og efter en lille Stilhed sagde han:

— Ogsaa her er der Forældre, hvis Sønner faldt ved Langensalza.

To Dage tilstod han mig dog — og vi skiltes med et Haandtryk.

Allerede næste Morgen mødte dog en Politibetjent — jeg tror, Residensstaden har to — ved min Seng for fra Overborgermesteren at minde mig om Afrejsen. Man frygtede mig n u som en Stump Revolution i Hertugdømmet.

Da jeg rejste, var Politibetjenten tilstede paa Perronen — civil.

Jeg afrejste til München.

Man havde raadet mig til at vælge et Kongerige til Opholdssted.

Jeg ankom til München om Aftenen. Jeg tog ind i et Hotel, hvor jeg i mange Aar altid har plejet at bo. Næste Morgen vækkedes jeg af Portier'en, der var saare effareret:

Der havde været Politi for at forespørge om mit Opholdssted.

Allerede, tænkte jeg og forstod, at München jo næppe vilde være egnet til noget varigt Asyl.

Jeg bestemte min Afrejse til om Middagen.

Jeg var vis paa, at der var ikke Tid at spilde.

Først tog jeg ud til Henrik Ibsen, der sad saa underlig hjemløs midt imellem en Hob lejede Møbler, som nogle ophængte Familieportrætter stirrede paa med forstyrrede eller sært forbavsede Øjne. Mesteren rystede paa sit graa Hoved ad min Fortælling og sagde Gang efter Gang:

— Hvad maa man høre — hvad maa man dog høre.

Klokken to rejste jeg med Hurtigtog mod Østen. Jeg fandt det tjenligt at vige for Hohenzollerne og opsøge det Habsburgske Monarki. Jeg slog mig ned i Wien.

Fire, fem Maaneder levede jeg i al Uforstyrrethed. En af de meget faa, som jeg kendte, var den danske Minister, om hvem jeg — som vistnok alle Danske — bevarer den kæreste og venskabeligste Erindring.

Jeg var flyttet ud i Hernals og boede dér ganske ene. Jeg saá bogstavelig talt Uger igennem ikke et Menneske, men skrev og skrev paa „Ved Vejen". Min Værtinde var en Enke med seks Børn, som tilhobe beboede et Køkken med tilhørende Spisekammer.

Det var mig paafaldende, at der i den senere Tid bestandig opholdt sig vekslende Mandspersoner i dette Spisekammer.

Værtinden sagde mig, at det var Friere.

Hendes Ægteherre var næppe kold i sin Grav, og hun indlagde frenetisk Ægteskabsbilletter paa alle Bladkontorer.

Hun sagde:

— Hvad kan en Person, der sidder ene hen? —

Længe paastod hun, at Herrerne i Spisekamret var Friere, som sagt.

Men en skøn Dag meddelte hun mig i Fortrolighed, at det var „Detektiver": De spurgte hende daglig ud om mig.

— Hvad de da vilde mig? spurgte jeg.

— Ja, det vidste hun ikke. Men de saá i mine Papirer, naar jeg ikke var hjemme.

— Om de da kunde læse dem? spurgte jeg.

— Nej, det kunde de ikke. Men de spurgte altid, om jeg ikke var ude om Natten, og om der ikke kom Russere.

Jeg forstod, at n u var jeg paa Vej til at blive ren Nihilist.

Jeg underrettede Gesandten, og han tog til Politipræsidenten. Ganske rigtigt — man tog mig for en fordægtig Person.

Der blev spurgt, hvad jeg havde gjort. Men om det gav man mig ingen Oplysninger. Man mente kun, at min Nærværelse var ret overflødig i Wien. Iøvrigt indhyllede Præsidenten sig i en Sky af Hemmeligheder.

Det østrigske Politi ynder i det Hele at have sine Hemmeligheder. Det arbejder endnu under Traditionen fra Fyrst von Metternich.

For dette Politi maatte jeg naturlig blive en Lækkerbidsken. Man kunde her klædeligt fable om alt, netop fordi der intet var.

Morgen og Aften afgav Værtinden Rapport i sit Spisekammer. Jeg faldt over Detektiver i min Gadedør.

Værtinden melede sin Kage. Hun paastod, at hun havde opbevaret sin Husleje i Skuffen i en Kommode i min Stue. Denne Husleje var nu bortkommen.

— Jeg vidste jo selv, sagde hun til mig saa inderlig mildt, at der ingen kom i mit Værelse.

— Hun vilde jo nødig indblande Politiet i Sagen — —

— Herren har saamæn nok — mer end nok iforvejen . . .

Hendes Ansigtsudtryk malede i forstaaende Deltagelse alt, hvad jeg sikkert „havde“:

— Men hun var en fattig Kone, der maatte ha’ sin Husleje.

Jeg forstod det, hun maatte ha’ sin Husleje.

Den var tyve Gylden. Min Pung blev de Sedler lettere.

Og et Par Dage efter afrejste jeg til Prag. Man havde ment, jeg vilde være mindre generende i Provinsen.

Jeg lejede mig en Lejlighed i en Forstad, og om Lørdagen flyttede jeg ind om Aftenen. Søndag Morgen ringede en Politikonstabel:

Om jeg var Hr. den og den:

Jo (nu kendte jeg Visen) jeg var Hr. den og den.

— Saa var her en Tilsigelse, sagde Manden.

Jeg tvivlede ikke paa det og tog mit Papir.

Jeg mødte efter Tilsigelsen. Endelig var jeg falden i Hænderne paa et Par Embedsmænd, der kendte deres Pligt og tog det alvorligt.

Her havde man ikke i Sinde at lade en Forbryder dø i sin Synd.

Foreløbig lod man mig vente paa de Anklagedes Bænk en Time. Jeg sad mellem tvende Gentlemen, der var anholdt for Betleri. Da jeg endelig indlodes, forstod jeg, at nu var jeg kommen til de Rette:

Disse to Herrer var ikke Folk, som lod sig en Hemmelighed gaa forbi. Dertil holdt de meget for meget af Hemmeligheder. Og de var indsigtsfulde som Øvrighedspersonerne i en Operette.

De behandlede mig, som var mig Galgen vis, og begyndte med at paastaa, jeg havde forfalsket mit Pas.

Den øverste Embedsmand, der var meget rødnæset, erklærede betydningsfuldt: at man kendte mig.

Jeg svarede spagfærdigt, at det lod til at være mere, end jeg selv gjorde.

Den Øverste bad mig indstændigt spare min Vittighed: man havde faaet sin Indberetning.

Jeg spurgte, hvad der stod i den Indberetning.

Den Øverste svarede kun: at Indberetningen var fra Wien.

Han udtalte denne Stads Navn, som om jeg midt paa Kärnthner-Ring havde dræbt en betydelig Kvotadel af min ulykkelige Familie.

Jeg sagde, jeg forstod, den maatte være kommen fra Wien.

Embedsmanden smilede og sagde med en stærk Betoning: Saa det forstaar De dog?

Den yngre Embedsmand indførte min Tilstaaelse i en Protokol.

Jeg forstod, at jeg nu var fuldkommen fordægtig.

Jeg forsikrede imidlertid om min Uskyldighed.

— Min Herre, sagde Embedsmanden, man indberetter ikke om uskyldige Personer.

— Vi kender Dem.

Den yngre Embedsmand antydede med et Nik, at han idetmindste kendte mig indgaaende.

Men tydeligt var det, at om man kendte mig, kendte man ikke Hemmeligheden. Og man vilde kende den. Man skulde nok lære at kende den.

Man forhørte mig i syv Kvartér.

Da havde de tvende Herrer fyldt syv Foliosider med Tilstaaelser, og man ansaa mig for en forhærdet Forbryder.

Den ældre Herre sagde mig det i Ord, der intet lod tilbage at ønske i Retning af det oprigtige. Og jeg gik, mens han sagde:

— At jeg skulde høre fra ham.

Jeg gjorde det: i otte Dage var der hver Morgen en Politikonstabel ved min Dør.

Hveranden Dag modtog jeg Tilsigelser. De gule Papirer var kendte i hele Huset. Husbeboerne, det maa jeg tilstaa, trængte ikke netop paa for at gøre mit Bekendtskab.

Det var midt i Højsommeren. Solen stegte Retslokalerne. De tvende Embedsmænd svedte Blod af hellig og ophidset Iver: Aldrig har Embedsmænd været grovere i deres Mund.

En Dag modtog jeg Tilsigelse fra selve Politipræsidiet. Jeg modtog nu alt, hvad der kom og hvad der traf sig, uden Sindsbevægelser. Jeg var blevet vant til Skranken.

Jeg blev ført ind til en meget fornemt udseende Gentlemen, der behandlede mig, som var jeg polsk Jøde og falbød Gulvmaatter.

Man meddelte mig, at der paany var indløben en Indberetning fra Wien.

Jeg svarede, at jeg kun ikke forstod, hvad der var at indberette.

Han meldte barsk, at „der vilde ikke forekomme Indberetninger, hvis jeg intet havde gjort."

Jeg spurgte træt-fortvivlet — for nu var det vel tusinde Gang —: hvad var det da, jeg havde forbrudt. Og Manden svarede: Hvis vi vidste det, Hr. Dings, vilde vi vel ikke forhøre Dem.

Jeg sagde ikke til Manden, at han kørte i Ring. Jeg sagde overhovedet ingenting. Det vilde have været unyttigt. Men det e r, kan jeg levende tænke mig, i saadanne Øjeblikke, hvor anholdte Væsener opdigter Forbrydelser for idetmindste at faa en Ende paa det.

Politipræfekten sendte mig bort efter at have anbefalet mig Forsigtighed.

Iøvrigt garnerede man Huset, hvor jeg boede, med

Detektiver. Særlig ønskede man at erfare, om jeg modtog natlige Besøg. Jeg modtog ingen Besøg hverken Nat eller Dag.

Wiener-Bekendte raadede mig til at rejse hjem: for „det østrigske Politi var nu én Gang vanskeligt, naar det først havde sat sig noget i Hovedet".

„Det var et Politi, der gerne blev ved sit."

Det maatte jeg indrømme.

Men rejse hjem vilde jeg alligevel ikke, før jeg kunde gøre det med „Stuk" i Lommen. Jeg blev altsaa endnu et Aar. Politiet viste mig vedblivende sin Opmærksomhed. Men om hvad der stod i „Indberetningerne", underrettede det mig aldrig.

Det havde vist sine Grunde.

Naa, hvorom alting er — ihærdigt maa man kalde saadant et Politi.

I KRISTIANIA

FOR halvtredsindstyve Aar siden rummede Kristiania Mure vel saadan noget som knap fyrretyvetusind Mennesker. Nu vandrer der ét hundrede og fyrretyvetusind Eksistenser mellem Oslo og Slotsbakken, de to Tal alene giver egentlig hele Byens Fysiognomi.

Hvad der i Danmark er det eneste, nemlig at være Københavner, er i Norge socalt taget, snart sagt det fataleste af alt, og der er ingen Kristiania-Mand, som ikke iler med at fortælle, at han ikke er Kristianienser.

I Virkeligheden er han det heller ikke. Manden er fra Arendal eller Porsgrund eller Flækkefjord eller fra Skien. Og naar han skynder sig med at fortælle det, er det fordi i Arendal og Porsgrund og Flækkefjord eller i Skien, dér sidder endnu gode gamle Familier, baade Sorenskrivere og Præster, som han hører til. I Kristiania derimod er alt nyt og uden Fortidsgarantier, og man vil dog saa nødig smage af Parvenu.

Derfor er Kristiania maaske den eneste Hovedstad, hvor ingen vil høre hjemme — og faa har hjemme.

Thi hvis man ogsaa selv skulde være født i en Sidegade til Karl Johan, er dog i det mindste Ens Forældre — ogsaa det fortæller man ilfærdigst — fra Haugesund eller fra Tromsø; og der er ingen Traditioner som binder En til de Brosten, man slider. Ens Minder hører andetsteds til. Det er fra Aalesund og Laurvig og Skien, at Hjemmene erfarer alt det, som tager Godtfolk

om Hjertet: at Arnljot Oulie, han er da nu bleven forlovet, og Lina Munthe har faaet stride ud. Det er i Christianssand, man lever med Postmesteren, der har jubileret. Og det er til Bergen, man længes den syttende Maj.

Derfor er der ingen Kristianiensere — ikke en Gang de, som er født i Kristiania. Og ieg tror, at denne Hovedstad, som er befolket med Provinsboere, er den mest og uretfærdigst bagtalte By udi den ganske Verden.

Dens Befolkning af Indflyttere har bevaret hele Provinsens Mistænksomhed overfor den By, de nu selv bebor. De ser paa deres egen Stad med Kragerøs Øjne, og der er ét, mod hvilket de fremfor alt værger sig: de vil ikke imponeres. Det vilde nok anstaa sig: Tak — at lade sig imponere af Kristiania.

Derfor ser de Fejlene ved alting, og de ironiserer over alt. De bagtaler deres egen Stad af Frygt for, at nogen skulde tro dem „betagne“ af den.

Der er derfor i den hele By kun ét eneste, som alle ofrer en aabenlys Hengivenhed.

Det er „Karl Johan“.

Den saa at sige tillader man sig at elske — som en Københavner elsker sit ganske København.

Karl Johans Fliser maa Kristianiamanden slide, mindst én Gang om Dagen.

Dér maa han hen for at se Stortinget maale Slottet og Slottet Stortinget med deres fjendtlige Øjne. Til Karl Johan strømmer alle sammen; og en Time om Dagen skaber Kristianiamennesker en Storstad af deres Provinsby.

Det stod let i deres Magt at gøre det oftere.

Men det sker ikke: naar den sidste Valstakt er døet ud i Studenterlunden og Universitetsuhret viser tre, tømmes Karl Johan. Det er, som skyndte alle disse Mennesker sig hjem til deres Provins.

I mange af Kristianias Gader kan de i Virkeligheden saa udmærket tro, at de er Provinsfolk endnu — saa stil-

færdigt ligger Gaderne hen. Købmand sladrer med Købmand fra Dør til Dør og Svendene slikker Sol paa Stentrapperne. Ingen har travlt og ingen forstyrrer Roen. Som i Provinsen synes man, at her maatte Dørene kunne ruste paa deres Hængsler, og man vender sig uvilkaarlig, naar en fremmed Mand gaar gennem Gaden.

Disse lange, endeløse Provinsgader, med Hovedstadsgadens Dimensioner, folketomme, ubevægede, uforanderlige, kan momentvis virke som en intens, en dødende Kedsomhed, som jeg intet andet Sted har truffet, og som forklarer det meget Litteraturens Had til Kristiania.

Hjem til disse Gader vender Kristianias Indflyttere fra Karl Johan. Og der falder Provinsens Middagshvile over Byen. Midt paa Dagen og i den bedste Arbejdstid.

Thi Kristianiaboeren har bibeholdt sin gode, jævne Spisetid fra Fjordbyerne og spiser til Middag Kl. tre — senest; hvorpaa han blunder til Middag. Forretningstiden hugger han ubekymret over ligesom Wieneren.

Bohême og Studenter og andre løse Fugle spiser paa samme Tid hos Gravesens eller paa „Grand". En Timestid er der fuldt. Ikke en Stol at faa, ikke en Plads at opdrive. Unge Folk og unge Ansigter. Og dog svært stille. For Nordmænd taler ikke meget, naar de spiser. Og naa'r de til Kaffen, spiller de Domino.

Men stopfuldt er der og Klirren af Service og Raab paa Kelner — der maa raabes længe paa en norsk Kelner — Strøm ud og Strøm ind.

Det varer en Timestid, som sagt, og i et Nu er der tomt. Ingen By i Verden har det som Kristiania: at den pludselig bliver borte. Bliver væk og borte, som slugte den sig selv, i mindre end et Sekund, bare mens man vender sig.

En Timestid ligger saa Vinterdage den hvide Karl Johan, der er skøn som selve Newski, sneglitrende og øde, til Aftenstrømmen begynder at bevæge sig frem under Lygterne.

Lygterne, der tændes som oftest — kun ikke naar

Almanakken melder Maaneskin. De Nætter hviler Norges Hovedstad i Maanelys eller i Mørke.

Det er ogsaa et Minde fra Fjordbyerne.

* * *

Kristiania Nybygger-Karaktér gør, at den egentlig ikke har noget „Publikum“. F. Eks. i Theatret. Der er naturligvis en hel Del kunstinteresserede Folk, som ser alle Forestillinger.

Men der er intet Publikum, for hvem dette er deres Theater, hvor de gaar for at nikke til hinanden og hilse paa hinanden og sidde paa gamle Pladser, som er dem kære, og studere andres Kjoler og selv være smukke og befinde sig vel. Der er ingen Minder, som binder dem til dette Hus og gør det til deres. Det er ikke deres Skuespillere, som spiller for dem, og som de glæder sig over at klappe til. Det er bare Aktørerne ved Kristiania Theater.

Det slaar straks den Fremmede, naar han en Aften kommer ind paa Tilskuerpladsen, at her sidder der en tilfældig Mængde Mennesker, som ikke kender hinanden.

De er ikke Medlemmer af et Samfund. De er bare Folk fra mange Huse, som nu iaften tilfældigvis har købt Billet til samme Sted. De gaar her Aar efter Aar i dette samme Theater og de bliver alligevel aldrig til ét Publikum, fordi de kommer hver fra sin Kant, sin Provins.

Ikke en Gang ved Første-Forestillingerne er det anderledes. Kristiania har intet Première-Publikum. I København maa de Folk, der estimerer sig selv, være med ved de store Forestillinger. De er nødt til det, fordi de „tæller ikke“ ellers.

Folk fra „Parkvejen“ og „Inkognitogaden“ derimod kan særdeles godt vente med at se et Stykke til den syvende Gang, det gaar — hvis de da overhovedet ser det.

Det kommer af, at ingen i denne nye By — eller i alt Fald faa — har Følelsen af, at det er deres Pligt at repræsentere Byen. En Københavner sidder Repræsentationspligten desværre kun altfor dybt i Blodet. En Kristianiamand af Selskabet har ikke den Fornemmelse. Hvorfor skulde han vel ogsaa repræsentere en fremmed By? Han repræsenterer — og til Fuldkommenhed — i sit Hjem. Byens selskabelige Begivenheder vedkommer ham lidet.

Derfor bliver der i Kristiania saa saare faa „Begivenheder“.

De første Damer kan staa i Tableau'er, arrangerede af de første Malere, ved en Forestilling, under Protektion af Hendes Majestæt, sat i Scene af Familier *en vue*. Og der bliver trekvart Hus, og ingen taler om Tingen, og Bladene skriver om den en — Notits.

Grunden er ogsaa den, at der er ingen hellig Nysgerrighed, som lokker til Huse, saadan som i vort gamle København, hvor Tusinder af Mennesker ved tre, fire Slægtleds tusinde Traade er bundne til hinanden. Det er Nyfigenheden, som skaber den selskabelige Begivenhed. Og i Kristiania er der ikke gammel Jord nok for den elskelige Nysgerrighed.

Kristiania-Damen klæder sig paa Gaden fiksere end Københavnerinden.

Hun har i fri Luft mere Mod til at behage.

I det Hele er alt Gadeliv mellem de Unge modigt og henrivende. Damer og Herrer mødes, passiarer, promenerer, skilles. En ung Kristiania-Dame veksler Haandtryk med en Bekendt, som en Københavnerinde vilde hilse ved at rynke Øjenbrynene. Til at tale sammen paa en Gade hører hos os Fætterskab, her ikke en Gang Bekendtskab; man kan præsentere sig selv — og det bliver ikke taget unaadigt op.

Det er den Frihed i Omgang — Gade-Omgang vel at mærke — som gør Timen fra to til tre paa Karl Johan til noget for sig selv i Verden. Sydtyskland har sin Korso-Tid, hvor hele Byen løber mellem Benene paa

hinanden: det ser sydligt livligt ud. Der er Hilsener med store Haandbevægelser og høje Raab over Gaden. Men det bliver dog aldrig til en stor Flok Kammerater, der mødes. Og det er det netop mellem Slottet og Stortinget. En glad Skare Kammerater, mellem hvilke — den gyldne Eros leger.

Det kunde umuligt gaa saa frit til i den By, hvor man virkeligt havde hjemme. Det vilde forbyde sig af sig selv. Men man véd, hvor meget man tillader sig paa Rejser, hvor ganske anderledes fri man er.

Og Kristiania-Folk er jo netop noget af Tilrejsende til deres egen By.

Saa frie de derfor er paa Gader og i Skove, saa højtidelige bliver de inden fire Vægge og i Selskaber. De bliver tilknappede og forsigtige, som vi alle er det, naar vi bringes sammen med Folk, som vi ikke kender. Konversationen er desuden vanskelig, fordi der er saa faa af de Smaabegivenheder at diskutere, som i gamle Samfund interesserer alle. Desuden vil Formerne — ja, hvert Land har nu sine — at Herrer og Damer tilbringer Tiden adskilte som jyske Menigheder i Kirkestolene. Man gaar uafladelig til og fra Bords: først til et Thebord, med mange Kiks, saa til et Aftensbord, med særdeles mange Fade, derpaa til Dessertbordet, med mangfoldigt Gnask, mens i Salonen Kaffebordet dækkes — med den megen Cognac. Men mange Maaltider er endnu ikke Selskabelighed, og den megen Spisen hindrer megen Talen.

Man har bestandig det Indtryk, at Selskabet har bragt for mange fremmede Elementer sammen. De kender naturligvis af hinanden baade Fornavn og Efternavn og en hel Del endnu. De kan ogsaa, forstaar sig, drive det til at sige en Ondskabsfuldhed om Næsten i en Krog. Men Vanens Kit mangler alligevel for at binde dem sammen. Og de har ikke sagt alle vore selskabelige Dumheder til hverandre saa mange Gange, at de har det i deres Magt at sige dem endnu en Gang med et Smil.

Desuden er man i Norge i et nyt Land, hvor man

undertiden, selv i det bedste Selskab, frimodigt kalder en Dumhed for en Dumhed — — og Eufemismer gør ofte trygge i det selskabelige Liv.

Den, som skal kende Kristiania-Selskabsliv fra dets bedste Side, maa se „den store Diner“: Naar et rigt Hus kan udfolde hele sit Apparat, naar det Hele faar pompøs Karakter af Banket, hvor en vis Højtidelighed passer — saa fejrer Kristiania-„Værtsfolk“ Triumf, som var man midt i Europa. Thi norsk Selskabsliv kan naa det festligt Pompøse; af det hyggeligt Yndefulde gaar det glip. Man har Stil mer end nok til at naa de store Effekter. Men til at opnaa de lune Smaavirkninger er man i den nye By ikke gamle nok i sine Hjem, ikke diskret-fortrolig nok med sine Venner.

* *
*

Saadan er Kristiania, der kun venter paa et eneste: Kristianiensere.

Den har Skønhed nok. Hvor er der vel i Verden skønnere end paa Slotsbakken en Vinterdag under høj Himmel, naar Kupler, Træer og Jorden skinner af samme Hvidt? Hvor skønnere end paa Karl Johan, naar Luften summer af Ungdoms Tale og Latter og Studenterlundens Træer grønnes saa ganske smaat? Hvor dejligere end paa „Fæstningen“, naar Solen ligger blank paa den stille Fjord og Fjeldene fortoner sig blaat?

Den har Ungdom nok. Den har Fremtid. Den vokser. Den er paa Vej til at blive rig.

Den mangler kun Mennesker, som vil tage den i Besiddelse i Hengivenhed.

Som vil elske den, fordi den er deres Verden — hver Plet af den, dens Sten, dens Huse ved Dag som ved Nat, dens Theater, skønt det er hæsligt. „Fæstningen“s stenhaarde Bænke, „Logen“, alt, fordi alt er Del af deres Livs Verden . . .

— — —

Det var en Sommernat ifjor — St. Hansnat.

Vi havde paa et Landsted ved Bergen været til Fest. Nu roede vi hjem.

Den store Baad var fuld af Unge, Damer og Herrer, og de sang. Hvor Natten var lys og hvor den var stille. Tause laa de store Fjelde, fortonede i de dybe Sommernattens Farver, som ingen maler.

Saa bøjede den tunge Baad ind paa Bergens Red.

De gamle Brygger, Husene op ad Fjeldet, de hvide Landsteder mellem Birkenes Grønt, Kirkernes Spir; og paa Vandet, det blanke Vand, Dampernes store og stille Skrog og Sejlskibe med deres Rejsning op i Natten.

Og paa én Gang sprang af de Unge i Baaden én op paa Toften, og svingende Hatten raabte han:

— Dejlige By . . .

— — —

Paa saadanne Venner venter Kristiania — det fagreste Lands fagre Hovedstad.

EN JULEAFTEN I DET FREMMEDE

SNE, raabte jeg, der i Dagligstuen trak Gardinerne op. — Nej — Fa'en, skreg Maleren, som i Sovekammeret røg ud af sin Seng og løb til Vinduet i noget utilstrækkeligt Toilette.

— Jo, saagu', der er Sne, sagde han.

Der var megen Sne: Snedriver i Gaden, Snehøje foran Portene. Sne i Mængder. Sne og Sne.

— Ja, saa kører Togene fast, sagde Maleren.

— Det gør de, sagde jeg.

— De kommer aldrig gennem Bjergene, sagde han.

— Nej, svarte jeg, der betragtede Tagene. Sneen laa som Fjeldpartier paa Tagene.

— Naa, sagde Maleren, der er jo dog fire Dage til Jul.

— Og Posten befordrer de vel med Slæder.

Vi trøstede os med Slæderne.

Det var i Prag. Vi boede ude i en Forstad fire Gentlemen — en Maler og jeg paa anden Sal, en Pianist og en juridisk Kandidat paa tredie. Til alle fire kogte „die Hausmeisterin" Suppe og serverede den i Fajanceskaale. Vi var alle fire lige velhavende. Paa tredie Sal tilstod man sin Armod, paa anden skjulte man den, saa godt det lod sig gøre.

Derfor havde ogsaa anden Sal allerede i November — det er godt at gøre saadan noget itide — inviteret tredie til Juleaften.

Vi havde derpaa forberedt os til Festen. I Udlandet bliver man langsomt vant til lidt af hvert. Redaktionerne

er ikke altid saa rappe med at optage, hvad man skriver. Noget gaar i Kurven og noget gaar i om Mandagen. Og har Redaktionerne endelig optaget, er de ikke saa hastige med at sende Honorarerne. Postanvisningerne kommer ujævnt og noget sent paa Maanederne.

Med Forlæggerne gaar det ikke bedre.

Naar man er i Udlandet, er man — naa, man kan da for den Sags Skyld ogsaa blive det, naar man er herhjemme — En, der staar udenfor, og som Alverden skal erindres om først, erindres kraftigt om.

Saa man maa gardere sig itide.

Vi havde gjort det.

Jeg var Føljetonist i fem Lande. Jeg havde i en Maanedstid ikke skaanet noget af dem. Jeg havde svælget i Julens Sne, mens Novembers Taager laa tæt over Hradshin, og jeg havde trukket i Festklokkerne for alle de Familieblade, der var at opdrive.

Der var heller ikke nogen anden journalistisk Gerning, jeg havde forsømt. Politik og Samfundsspørgsmaal flød rigt af min Pen. I Tidsskrifter havde jeg været alvorlig og i de lysere Blade havde jeg forsøgt at være skæmtefuld. Journalister vænner sig jo til nogen Alsidighed med Aarene.

Til et tysk Familieblad, hvis Redaktør udtrykte sit Program i Ordene: „Ærede Herre, vort Blad henvender sig til Hjerterne" — havde jeg leveret Noveller. En af dem bar Titelen: „Landsbyens Ofelia", en Titel, der fortjente Succes i et Land, hvor man saa pietetsfuld dyrker det store Repertoire.

Maleren havde heller ikke været lad.

Han havde sit Marked i Berlin og hans Speciale var Studiehoveder af Zigeunertypen. Jeg har aldrig set saa sort Haar og aldrig saa store Øjne.

Han malede et om Dagen.

Der var ikke en Kunsthandel i det ganske Berlin, som ikke var prydet med hans Zigeunere.

Jo nærmere vi kom Julen, des mindre blev Skønhederne af Format og des større Rammerne.

— De skal ha'e det saadan, sagde Maleren: det egner sig s'gu bedre til Festgaver.

Han malede Livet af sig. Alle Skønhederne lignede hinanden:

— Men det gør ikke noget, sagde han, naar man blot sørger for at sprede dem — saa passeligt.

Han spredte dem, som sagt, over hele Berlin.

Men Maleres Métier er jo altid usikker. Det sikreste er Udgifterne til Rammerne. Dem maa man betale forlods. Saa først kan man udstille Billederne, hvad der jo ikke altid vil sige det samme som at sælge dem — straks.

Vi vidste det. Og jeg var derfor kun desto grummere mod mine Journaler.

Alligevel var vi glade. Det meste af mit var optaget, saa vi var paa det Stadium, hvor vi imødesaa Postanvisningerne.

Der gik Dag efter Dag, der arriverede ingen. Ogsaa Redaktionssekretæren, der geménligen fører Honorarbøgerne, faar op mod Højtiden travlt med nogen Selvvirksomhed, saa han har knap Tid til at hænge over Postanvisninger.

Det blev den femtende: intet Honorar. Det blev den attende: endnu ingen Anvisninger. Hvad Kunsthandlerne angik, forholdt de sig foruroligende roligt.

Vi begyndte at slappes lidt i Arbejdet, baade Maleren og jeg. Om Dagen gik vi i Gaderne og saá paa Vinduer og overvejede, hvad vi vilde forære vore Gæster.

Thi det skulde være en rigtig Jul med Træ og Foræringer.

Den nittende gik til Ende. Posten gik anden Sal forbi.

Om Aftenen sagde Maleren:

— Du, nu vilde det være nydeligt, hvis der kom Sne, og Togene ikke gik.

— Ja, sagde jeg langt. Jeg havde allerede tænkt paa Sne. Jeg havde vænnet mig til at tænke mig det værste.

Nu den en og tyvende om Morgenen var der Sne i Driver. Det var en pauver Trøst, at jeg havde ventet det.

Vi trøstede os — til at begynde med — med at Snefaldet var lokalt. Bladene meddelte imidlertid, at der ikke siden Aaret tredive var nedstyrtet lignende Snemasser over alt Landet. Al Trafik var standset i det hele Mellemeuropa.

Dagene, der kom, var ikke netop muntre. Vi var ikke meget talende. Jeg bandte Redaktionerne, som om de ogsaa besørgede Snefald.

Med vore Forhaabninger maatte vi lidt efter lidt gaa paa Akkord.

— Om Presenter kan der jo ikke blive Tale, sagde Maleren.

I Uger havde vi, rent ud sagt — thi Voksne bliver Børn, naar man saadan er ene ude i det Fremmede — raadslaaet om de Presenter. Der var snart meldt ikke den Genstand, som vi ikke havde tænkt paa at give.

— Nej, sagde jeg, om det kan der ikke blive Tale.

— Men Du, sagde Maleren: maaske er det, rent ud sagt, ogsaa nettere. Det var bare fordringsfuldt — — naar de ingenting havde at gi' . . . og de har s'gu ingenting at gi' . . .

Jeg haabede det.

Imens blev det ved at sne, og det blev Lillejuleaften. Vor Kassa var en Gylden og nogle Kreuzer. Maleren gik omkring og undersøgte gamle Vestelommer, hvilket var hans Vane i kritiske, pengeløse Øjeblikke.

Han fandt intet. Han havde vel allerede været der.

Gamle Veith, der var Manden til die Hausmeisterin og besørgede vor Opvartning, listede uvis om paa sine Filtsko og blev aldrig færdig med Dækningen. Gamle Veith gik paa hele Fodballen og løftede for hvert Skridt Knæene, som om han stadig hengav sig til forberedende Øvelser og Knæbøjning.

Naar han ikke opvartede os, fæstede han Ender.

Die Hausmeisterin arbejdede med to Syersker for en Skjortefabrik. Maskinerne løb til de lange Sømme. Der Hausmeister fæstede Ende. Den kvindelige Beskæftigelse havde efterhaanden givet ham visse Gestus med

Hænderne, som om han bestandig trak Naalen ud af et Stykke Kanevas.

Nu gik han forlegent rundt og løftede Knæ og lugtede Bekymringer og vilde sige noget og fik det ikke sagt, før han var i Døren, hvor han stod og gned sig op ad Karmen, som om han skuttede sig.

— Det var om Træet, sagde han saa endelig og blev kobberrød, det Skind: jeg havde tænkt — min Kone havde tænkt (det var nu min Kone, der tænkte) om ikke jeg, om ikke vi heller kunde købe Træet — for jeg er jo kendt og saadan Fremmede, saadan Fremmede — — de bli'r bare — — de betaler kun det dobbelte . . .

Den Gamle kunde ikke mer og var saa rød som det dryppende Blod.

Vi forstod, at han vilde hjælpe os med Træet.

— Og saa sætter jeg Fod paa, sagde han: saa er det gjort. Han var blevet kækkere. Han mærkede, vi tog imod Tilbudet.

Vi tav længe, da han var gaaet.

— Ja, der kan jo komme Post imorgen, sagde Maleren.

— Ja—a, sagde jeg.

Der var vel ikke mere nogen af os, der ventede nogen Post.

Ude paa Trappen lo og sang de. Det var dem fra Trediesal — vore Gæster imorgen —: De var allerede i Feststemning.

Paa anden Sal blev der ikke sovet meget den Nat. Klokken syv om Morgenen hørte vi Postbudet. Vi havde ikke ventet andet: nu gik han langsomt vor Dør forbi.

Ingenting, ingenting.

Vi sagde ikke noget til hinanden. Og vi hørte Postbudet trampe ned — saadan mekaniske dumme Tramp — og der Hausmeister listede sig ind ad Døren paa sine Filtsko. Saa sagte havde han aldrig gaaet.

Ja, saa kunde nok vi passende staa op og holde Jul. Med vor Kasse — en Gylden.

Da vi kom op, mærkede vi Granlugt: i Forstuen stod Træet. Det var vist fra et Skovbryn, thi megen ublid Storm saá ud til at have hærget det.

— Det Skrog, sagde Maleren, der tænkte paa Veith. Vi stod og saá paa det vinde Skud. Vi vidste ikke, hvor vi skulde finde noget at hænge paa det.

Gamle Veith kom til. Han holdt Hovedet paa Skæv og sagde:

— Træet er kønt, det er rigtig kønt.

— Det er d e t, naar man er kendt, sagde han.

— Ja, det er rigtig kønt, sagde vi, lidt grødede var vi i Røsterne.

Det blev placeret i Dagligstuen paa Bordet. D e r stod det i sin Nøgenhed.

Det ringede, og det gav et Sæt i os. Posten var lige afsted og vi tænkte: maaske er det dog Posten.

Det var vore Gæster fra tredie Sal. De ønskede os vel opstaaede — de straalede over hele Ansigtet — og spurgte, naar de skulde komme.

Jeg sagde: Ja — — Klokken otte. Og Maleren bad dem ind.

Men det vilde de ikke for ikke at forstyrre os i Forberedelserne . . .

Det med Forberedelserne var vellykket.

Maleren sagde: Men noget maa der gøres.

— Ja, svarte jeg, der ikke havde en levende Idé.

Maleren sagde: Man kan jo lægge Vat paa Grenene.

— Ja, svarte jeg, men der skal jo ogsaa Lys.

— Man kunde dog, sagde han grundende, bruge Voksstabel.

— Ja, sagde jeg.

Om Maden talte ingen. Vi vidste, at det fortvivlede var Maden. For vi havde jo villet fejre Festen med Gaas og Knas paa Dansk — — og d e t havde vi fortalt vore Gæster.

Allerede i November.

Hausmeister blev ved at gaa ud og ind. Øjnene flyttede han fra den ene til den anden. Vi var lidt kede af

ham. Situationen var ikke rigtig til at dele med Fremmede.

— De har god Tid i Dag, Veith, sagde Maleren.

Vi havde ligesaa god Tid. Vi sad bare hver i sin Stol og stirrede paa det skæve Træ.

— Ja, sagde Veith, der stammede helt: Idag ... idag saa syer vi ikke.

— Mutter festkoger, fik han frem.

Og pludselig brød han ud i en lang Ordstrøm om: at hun kogte Karper — blaa Karper, det koger hun ...

— Det nyder man nu alle her til Aften — og han lo af Forlegenhed — lige til de Fineste ... i Surt med Svedsker ... ja ... det koger hun ...

— Og hun koger forresten paa alle Maader ... fra den Tid vi var Marketendere ... De véd vi koger ... fra den Tid ... Og det er dejligt i Gêlée ...

Det løb helt surr for Hausmeister.

— Ja, sagde Maleren (vi hørte jo ikke det halve): det skal jo være godt i Gêlée.

Hausmeister tog et Tilløb:

— Ja — det var saamæn om det ... om det, som min Kone muligens tænkte, at De kunde spise Karper ... og vide ... at De var dog i Bøhmen ... det var det, vi tænkte ...

— Mutter, sagde han ganske forpustet, har saamæn vækket os inat.

Jeg tror nok, at baade Maleren og jeg havde faaet Taarer i Øjnene:

Vi forstod jo det alt: der blev ikke syet fordi Hausmeisterin skulde koge — koge til os — — Fremmede.

— Ja, Tak. Det kunde jo virkelig være morsomt ... meget morsomt ... en Gang at holde Jul paa Bøhmisk ...

Sagde vi.

Og vi tænkte: Gæsterne er jo Bøhmere heldigvis. Jeg var ikke rigtig sikker paa, at Karper med Svedskesauce var ligesaa velsmagende for Fremmede.

Veith straalede og løb ud og ind. Han var som en

Sejrherre paa Valpladsen. Døren til Portnerstuen lod han staa aaben. Madlugt og Bagerlugt stod ud i det hele Hus.

Maleren tog vor Gylden og gik hen og købte Voksstabel.

Veith rumsterede og løftede Knæ.

Han begyndte at tale om, at hans Svigersøn var Konduktør . . . Konduktør ved Banen. Det var ved Nordbanen.

Ja, jeg vidste jo det.

— Det var forresten gode Stillinger der ved Nordbanen . . . for Badene . . . Saadan Badegæster sparede ikke paa en Gylden, naar de vilde være ene i en Kupé . . .

— Nej, sagde jeg: de gjorde naturligvis ikke det.

— Nej, de gør ikke det, sagde han.

— Og saa har de en Forbrugsforening, sagde han brat.

— En Forbrugsforening? spurgte jeg. Det interesserede mig jo ikke særligt.

— Ja — og de faar alt — der er den bedste Vin . . . ude fra Troppau. De véd . . . den bedste Vin, ren Vin . . . de faar den for tredive Kreuzer . . .

Han vendte Ryggen til:

— Ja, sagde han, vi har nu no'en Flasker . . . hvis . . .

Det blev til, at vi ogsaa fik Vin — — til tredive Kreuzer pr. Petroleumsflaske og fra Jernbanekonduktørernes Forbrugsforening.

Maleren kom hjem og jeg fortalte ham det.

— Naa, sagde han: det bli'r et Sammenskudsmaaltid.

— Aa ja, svarte jeg: vi skød egentlig blot Vattet til — og saa Voksstabelen.

Noget Guldtraad pillede vi af en gammel Ridderkappe, der figurerede blandt Malerens Sager; det blev Glimmer paa Træet.

Veith blev ved at løbe op og ned og ud og ind. Han var saa støjende og han mente det saa godt. Han bragte

Glas og han bragte Flasker: vi maatte smage paa Konduktørernes Vin.

— Ja, sagde Hausmeister, den er uforfalsket.

Han klinkede selv med:

— Min Datter faar den jo til Styrkelse, hver Gang hun barsler, sagde han.

Vi lo — for første Gang — og tømte Glassene.

Maleren spilede Vat ud over Grenene og hængte Glimmer over. Det saá lidt pauvert ud: Hvad Satan, sagde Maleren, man ser ikke saa nøje ved Voksstabler.

Ret havde han.

Jeg vidste ikke, hvorfor; men Hausmeister vilde ab solut have os ned i Kælderen. Vi maatte se Karperne, sagde han, og Mutter havde ogsaa bagt.

Vi syntes, vi maatte vel derud, og vi fulgte med den Gamle.

Nede i Kælderen havde Frau Hausmeister faaet Symaskinerne til Krogs og et renskuret Bord ud midt paa Gaden. Hun kogte og hun brasede, saa hun stod i en Damp.

Hausmeister listede af og lukkede Døren bag sig.

— Ja, sagde Konen og lo med sit runde, gode Ansigt: det er en Forandring ... men man skal da fejre Højtiden.

Det blev hun ved at tale om en rum Tid, til hun pludselig sagde i en vred Tone:

— Men Veith er en gammel Tosse ... og gik hen og stak mig en Ti-Gyldenseddel i Fingrene — lige med ét:

— For der skal vel ogsaa købes hos Kræmmeren, sagde hun i den samme vrede Tone: og her har vi ikke Tid.

— Nu maa De skynde Dem.

Vi gik begge hen og tog hende i Haanden.

— Ja, sagde hun geskæftig: jeg laver nu to Slags Karpemad ... saa De kan vælge ... for det er det med de blaa ...

Hun blev ved med sine Fisk, og om andet vilde hun ikke høre . . .

Vi gik tilbage op ad Trappen — med den bekomne Seddel.

Det var begyndt at blive mørkt. Træet stod i Stuen med det hvide Vat. Gamle Veith dækkede Bord.

Vi skulde ud at gøre Indkøb for Hausmeisterins ti Gylden. Vi besluttede os til at tage Lys i Stedet for Voksstablerne og mer Glimmer for at pynte lidt op paa det meget Vat.

Vi købte forsigtigt som Fattigfolk, der i Pengepungen har nær til Bunden.

— Da vi kom ud af Butikken, sagde Maleren:

— Hva' Satan, Du, vi maa s'gu ogsaa gemme noget . . . der er Dage efter denne . . . og hvem véd, naar vi faar Penge.

Det var vist den eneste Gang i sit Liv, Maleren havde tænkt paa den Stund imorgen. Men disse Dage havde jo ogsaa været drøje.

Jeg mente, vi maatte vel købe for alle Pengene for Veiths Skyld: De var jo saa glade, som var det deres eget Juletræ.

Da vi kom hjem, var det Mørkning.

Maleren begyndte at fortælle om Julen i sin Hjemstavn i Mark Brandenburg. Kl. fire Julemorgen blev Børnene vækkede, og saa vandrede de til Kirke henad Gaderne med store Vokslys i Hænderne.

— Hvor vi vogtede paa Lysene, at de ikke skulde gaa ud, sagde han: og hvor varsomt vi gik og saá paa Flammen med store og runde Øjne . . .

— Saa sang vi Julesalme, naar vi var naaet til Kirken.

Han blev ved at fortælle om sit Hjem og sin Barndom.

Jeg hørte vel kun halvt, men tænkte paa mit Hjem.

Maleren talte om Julen siden — siden, da han sad i Berlin, fattig og ene:

Han gik ud paa Gaden, sagde han, og stillede sig

foran Porten til de store Kaserner. Han ventede paa Tiden, hvor Soldaterne, der havde Hjemlov, kom ud i Flokke.

Afsted trampede de, med Bylter i Haanden, i lange Rækker, til Jernbanen — alle de unge Karle, der skulde hjem, hver til et Hjem.

Saa gik han rundt i Gader og paa Pladser, hvor der snart blev øde.

Og tilsidst kunde han blive den eneste, der i en lang og vid Gade listede forbi Husrækken som en Skygge.

Jeg sad og tav stille. Saa sagde jeg paa en Gang:

— Du, mon man skulde faa no'en Telegrammer?

— Ja—a, har Du nogen, som kunde telegrafere til Dig?

— Aa—jo, sagde jeg og tænkte: I sin Tid var der jo mange.

— Naa, ja, jeg har ingen, sagde Maleren.

Og vi tav en Stund.

Veith vækkede os op. Han kom med to tændte Lys i et Par gamle Pletstager. Han sagde, at der maatte dog Lysning paa Bordet.

Det var vel ogsaa snart Tiden, hvor vore Gæster kunde ventes.

De tvende Lys beskinnede Anretningen. Indtrykket var saa taaleligt.

Alle de Veithske Fade var anvendte. De var købte, som Veith sagde, ved „en Lejlighed" og saá alle ud til at have ført en bevæget Tilværelse. Dugen idetmindste var rigelig, den naaede til Gulvet paa alle Kanter og var grov som et af de ægteskabelige Lagener.

Gæsterne ringede. De var i Festdragt og straalede.

Vi vekslede Julehilsener med dem — mig sad Hjertet i min Hals — og sagde, at det var blevet til en bøhmisk Jul alligevel — af Hensyn til den Fru Veithske Kogekunst.

Veith lukkede Spisestuen op med et „Gesegnete Mahlzeit"; og vi gik ind til Karperne.

I Begyndelsen var der lidt stille. Bøhmerne spiste,

og vi Værter sad mest og saá noget aandsfraværende paa de mangeartede Tallerkener.

Gamle Veith var som i en Rus. Han bragte Fade ind saa vældige, som var han endnu ved Marketenderiet, og skulde han bespise en Halvdivision. For hvert nyt Fad, han bragte, skinnede hans Ansigt, som slog han Døren til et Juletræ op for en Børneflok.

Han bød Karperne rundt — der var Karper i Surt og Karper i Sødt — og han pludrede:

— Ja, ja, Hr. Pianisten vidste nok, at det var czechisk Mad saadan som man fik den ... jo, jo, Karper er Festens Mad ... fra Smaa ...

Han nødte os ustandseligt til at spise sine blaa Fisk. Svedskesaucen var hans Yndling.

— Det kunde nok være, de havde syntes om Svedskesaucen, Tropperne, i Seksogtres ... Men svært i det Hele, svært, hvor de Preussere aad ...

Det var i Seksogtres. Hr. Veith havde været ved Marketenderiet.

Og han begyndte med sit Fiskefad i Haanden paa en lang Fortælling om alt, hvad de Preussere kunde æde.

— Man fik jo en Gylden for Døgnet for hver Mand, men passes paa maatte der. For de Karle aad, hvad de saá.

Men Veith havde sin Fremgangsmaade: Naar de nu kom i Kvartér, var de jo, forstaar sig, saa sultne som graadige Ulve:

— Men saa, siger Veith med Fingeren op mod Næsen, mens han kniber Øjnene sammen: lod man dem bare stoppe sig, hvad de stoppe sig kunde — saa de foraad sig saagu' det første Døgn ... Saa blev de de næste Dage meget klejnere i Appetit'en ...

Veith ler højt, den List er hans Livsbedrift. Og vi andre maa le med — vi har hørt Historien de tyve Gange.

— Ja, ja, siger Veith, taalmodige var de nu og rare som Børn ... De gik saamæn Mutter tilhaande, som

kunde de være hendes egne Sønner . . . og skrællede selv deres Kartofler.

— Men i Geledderne — slutter han — der var de jo stramme.

Veith ser saa glad ud for sig, som skulde han endnu en Gang have en Gylden pr. Hoved i de fjendtlige preussiske Geledder. Saa kalder han mig ud i Sovekammeret.

— Der er lidt stille, siger han: skænk bedre i . . .

— Vinen er god. Den er uforfalsket.

Potflaskerne gaar rundt med Jernbanens Vin, der er sødlig som Biskop. Der kommer endnu mere Fisk, og Stemningen begynder at blive livligere.

Pianisten fortæller om Julen hjemme i Brüx, mens de endnu var velhavende og hans Fader levede. Hans Fader var Garver. Naar Juleaftensdag kom, blev der stillet to store Kar fulde af Karper ud i Forstuen, og hans Moder delte ud af de blaa Fisk til hver Fattig, der meldte sig.

— Det er jo saadan, véd De, paa de smaa Steder, siger han, at man deler.

Maleren og jeg ser paa hinanden — vi vil drikke med gamle Veith.

Han tørrer først Munden i sit Skjorteærme — han er i Festdragt med sort Vest og hvidtskinnende Skjorteærmer — før han skaaler med os begge to.

Pianisten bliver ved at fortælle om derhjemme i Brüx: alle Svende og alle Drenge blev jo beværtede om Aftenen.

Kandidaten, hvis Fader er Herredsfoged i en lille Flække, holder op at spise og ser med et langt Blik ligesom tilbage paa sin Jul:

— Ja, siger han: vi var nu seksten Børn . . .

Som om dermed alt var sagt.

Og han bøjer ludende sin udmagrede Hals, der ligesom endnu bærer Vidne om al den Embedsmandssult i hans Barndom.

Potflaskerne gaar om, og alle taler. Die Hausmeisterin er listet op af sin Kælder og lytter inde i Sovekammeret ved en Sprække. Maleren faar hende ind og alle klinker med hende.

Hun stod paa sine Hosesokker med foldede Hænder:

— Ja, sagde hun: det er dog dejligt med Ungdommen.

Og hun blev ved at staa og stirre glad, med skinnende Øjne, paa Bordet med Karperne og de to Lys.

Vi brød op, og Maleren gik ind at tænde Træet. Det straalede helt fint med sit Vat og Glimmer fra Ridderkappen. Men vi fire blev lidt mere stille igen, indtil Pianisten foreslog, vi skulde synge.

Han sang for. Men det gik ikke rigtigt.

Vi prøvede Sang efter Sang, mens Træet stille lyste. Men vi kunde ikke de samme Sange. Og saa faldt Sangen hen ...

Det blev mest med at spise ved Træet ogsaa. Veith bragte ind saa mange Anretninger; saa var det Bagværk og saa var det Syltetøjer.

Og godt var det med den megen Spisning, for Samtalen gik lidt trægt, til vi tilsidst sad tavse alle fire.

Inde i Spisestuen hørte jeg det liste.

Det var Mutter Veith, som var kommen op igen. Hun stod stille derinde, lidt fra Døren, og saá med store Øjne paa det skæve Træ ...

... Vore Gæster var gaaede.

Maleren og jeg sad ved Foden af den slukkede Gran.

Veith gik inde i Spisestuen og syslede. Vi havde ikke hørt ham komme ind, men saa rumsterede han med en Stol, og jeg vendte mig og saá, at han havde noget paa Hjerte.

Saa sagde han endelig og var ganske usikker i Røsten:

— Ja, nu maa De undskylde os — vi har jo ikke kunnet gøre det bedre.

Maleren og jeg havde Taarer i Øjnene.

Veith var gaaet, og vi sad længe tavse.

Saa fortalte Maleren om andre Julens Dage og andre Julens Fester.

Han fortalte om en Julefest i München — en hedensk Fest med rige og skønne Kvinder og Vin og Vid og et kæmpemæssigt Rosentræ i Stedet for Gran.

Og han fortalte — i en Tone uden Sentimentalitet, men maaske nok lidt vemodig — om den Ven, som den Gang var Festernes Sjæl. Han var en Slags Digter og var pludselig skudt frem i München to og tyveaarig og virkelysten. Han havde noget Talent og megen Energi. Han havde en blød Røst og et sentimentalt Foredrag, som klædte de Digte, han overalt læste op.

Der kom et Aar, hvor en hel By forkælede ham — maaske kun fordi der i det Øjeblik ikke var nogen anden at forkæle.

Det var et Aar som en Legende, saa fuld af Held og Gunst ... Han tog det, tror jeg, som noget, der saa skulde være. Og egentlig var han ganske fordringsløs og han delte ogsaa med en og anden.

Men Publikums Rus var kort, og dets Nag og dets Ligegyldighed blev længere. Det gaar altid saadan, naar et Publikum har ladet sig overrumple.

— Det var vaagnet nu, min Bedste, og det har aldrig tilgivet Manden. Nu har han skrevet langt talentfuldere Ting end den Gang — en Bog endogsaa, som jeg tror er god ... men udenfor Livet bliver han ved at staa.

— Og udenfor alle Foretagender. Det er, som de, der fører Ordet, var bange for at brænde sig paa ham eller blot paa hans Navn. Han kommer aldrig ind igen. Der er ligesom slaaet Kreds, og han staar udenfor.

— Og ta'er han sig det nær? spurgte jeg.

— Nær! sagde Maleren — — Nær og nær ...

— Der var vel nok en Tid ... Nu tror jeg, han har sat sig andre Maal — mere indvendige, om jeg saa maa sige ... Han, som Vittighedsbladene — de beskæftiger sig en og anden Gang med ham endnu; har Du ikke lagt Mærke til, at de hakker endnu ihærdigt i en „Genstand" ti Aar efter, at han har mistet al Ak-

tualitet, og først naar ogsaa de tier, er man ganske død — han, hvem disse Blade endnu kalder en Reklamehelt, er blevet en menneskesky Sjæl, tror jeg, der lister om i Krogene og kun ønsker sig Fred — at kunne sidde hen i Fred.

— Men maaske, sagde Maleren grundende, lider han undertiden lidt ved ... at saa mange af hans Kræfter ligger ubrugte. Det maaske piner ham. Bayern, ser Du, er jo et lille Land. Og han siger maaske til sig selv, at i et lille Land er der altid kun de faa Dygtigheder — saa der burde maaske været Brug for ham — ogsaa for ham et Arbejde at løfte i det Liv, der l e v e s, i Døgnets Liv, der dog kædes sammen til Decenniernes Resultater.

— Han siger vel undertiden med Sørgmodighed, at d e r havde ogsaa han kunnet bruges.

— For han h a v d e virkelig Handlekraft i sig, og jeg tror ogsaa nogen Uegennytte — noget af den Trang, der driver til at h a n d l e t i l F o r d e l f o r a l l e, den Trang, der skaber Samfundsførerne, de store og de smaa. Han havde noget af d e t. Og muligt er det vel, at han en Gang imellem, naar han maaler de andre og sig — de andre, som kom i hans Sted i Stillingerne og i Indflydelsen — tænker ved sig selv, at de har kun Magten for at føle og besidde den, mens han vilde have ejet den ... for at kunne v i r k e.

— Men nu hjælper det jo ikke noget. Og desuden, de andre kan jo gøre alting fuldkommen ligesaa godt som han — d e r i München. Der er ikke noget saa dumt som at tro, at der ligger nogen større Vægt paa netop mig. Hvad ikke e n anden kan gøre, kan jo gøres af t o andre ... og bliver gjort.

Maleren tav et Øjeblik. Saa sagde han:

— Hvor tydeligt jeg husker den sidste Juleaften, vi var sammen. Vi sad efter Middag foran Ilden i hans Dagligstue. Han havde dengang sine Stillinger endnu, men det var dog ligesom begyndt at blive halvmørkt om ham ...

Vi sad tavse. Saa sagde han med ét:

— Du ser ud, som Du sad og lyttede.

— Lyttede — jeg — nej, hvad skulde jeg lytte efter?

— Hvad véd jeg? sagde han. Du saá kun saadan ud.

Lidt efter lidt blev Træet tændt. Og Entréklokken begyndte at kime. Det var Gave paa Gave, Blomster paa Blomster. Den hele Stue blev fuld.

Ud paa Natten sad vi igen foran Ilden. Jeg saá mig om i den prydede Stue.

— Du, sagde jeg: jeg sad virkelig og lyttede før.

— Ja, det saá jeg ... Og efter hvad?

— Efter Dørklokken, sagde jeg og pegede ud i Stuen:

— Jeg vilde saa nødig haft, at nogen skulde have glemt Dig iaften.

Han lo — og smilte saa en Smule vemodigt ...

Herre Gud, sagde Maleren, det kan man jo ikke sige noget til ... Det er jo ved saadanne Lejligheder, man mærker, at man har været dum nok til at lade sig forkæle.

Maleren tav, og vi sad igen tavse.

Han sagde:

— Du siger ikke meget.

— Næ —

— Du kunde gerne forsøge ...

— Aa, sagde jeg, ogsaa jeg sidder maaske og tænker paa, at det i Livet gaar underlig op og ned — — og mest ned, som med din Ven.

— Tja, sagde Maleren.

Véd Du, blev han ved, hvad jeg sidder og tænker paa: jeg havde Lyst til at male Mutter Veith, som hun stod der foran de to Spædelys og sagde sit:

— „Ja, det er dog dejligt med Ungdommen".

— Herre Gud, de gode Skrog, de gode Skrog.

Maleren rejste sig og gik til Ro.

Jeg sad endnu en Stund foran det slukte Træ. I Stuen var der ganske mørkt. Ude i Gangen gik nogen meget sagte. Det var gamle Veith, som vilde se, om vi var til Ro.

Jeg rev en Svovlstik og fik Lys tændt.

Forgyldningen paa de Veith'ske Kaffekopper skinnede. Det var Festkopperne med mange Inskriptioner. Inde i Spisestuen var der lagt skærmende Tallerkener over de mange Rester af Karperne. Jeg sagde til mig selv: det bliver Karper igen imorgen.

Jeg vidste, Fru Veith vilde, at Levninger spistes op.

Ovre i Baghuset var der Bageri. Gennem Vinduerne saá jeg Svendene, der arbejdede foran de lange Trug.

De holdt nok slet ingen Jul.

Men en By skal jo have Brød.

— — —

Næste Morgen arriverede Anvisningerne. De havde virkelig siddet fast deroppe i Bjergpassene. Og saagar til Maleren kom der Penge. Der var Kunstelskere, som havde forbarmet sig over hans Zigeunere.

— Det er Sagen, sagde han: man skal s'gu vide at vælge det passende Format.

Han samlede Anvisningerne til en Vifte og saá paa dem.

— Véd Du, sagde han: naar man bare hænger i og arbejder, saa det piber — saa kommer det dog altsammen alligevel.

— Undertiden lidt sent, sagde jeg.

Og vi lo begge.

Men vi spiste ude nogle Dage og lod Veiths om Karperne og Konduktørernes Vin.

Saa utaknemmelig er nu en Gang Verden.

DEN GYLDNE STAD

SKØNNE Stad, som Hradshin skærmer, en Stenkonge med højt opløftet Haand — er vel nogen By saa rig som Du, hvor Wallensteins Vaaben smuldrer over Porten til de gamle Paladser, og et ungt Folk rejser sig for i frit Liv at skabe sin Historie.

Herhen burde Malerne drage i Flokke.

Og alligevel — mon de kunde male disse Aftner, naar Moldauen glider stille under de duftende Akazier og Floden synes tyst at blunde hen under Tusmørkets Kys, mens de store Støtter paa Nepomuks søndrede Bro staar som den tavse Nattevagt af Sten?

Kunde de male „Lille-Sidens“ Gaarde med Svaler og Trapper og Gange og elendigt Menneskekryb, som fødes her og dør i Mørke? Der er ikke andet Lys end Skæret fra Overtroens hellige Lamper, hvorover dorske Helgener stirrer paa Elenden med et sløvt Blik. Dybe som Brønde er Gaardene. Selv Herrens Øje naaede vist aldrig Bunden, og godt er det: for om det naaede did, vilde den Alkærlige kun blive urolig i sin Himmel.

Men nu ser heller ikke han.

Og Slovaker og polske Jøder, som kom fra Rusland paa deres Fod, og kroatisk Pak og Dalmater faar Lov at husere her i Fred . . .

Eller hvem kan med Pensel og Farve give Sommerluften denne Tone — saa lys, saa fagert blaa, hvor al-

ting smiler, Flod og Bjerg og Himmel, saa al Naturen, der dog er, synes Mennesket en Drøm?

Nej — vel ingen kan male det. Og det levende Prag bliver sin egen Billedbog.

I Torvets gamle Paladser ruster endnu Trediveaarskrigens Sværd. I Domen ligger Bøhmens gamle Konger. Ubevægelige venter de med strenge Stenansigter paa Bøhmens Genopstandelse. I Raadhuspladsens Buegange venter man, naar Maanen den er oppe, at møde Faust og Mephisto foran Gretchens Bur.

Og alt dette er kun Sceneri.

I Trediveaarskrigs-Dekorationer spiller en ny Tid et nyt Skuespil, og et Folk genfødes ved Foden af Hradshin.

Den Genfødelse er det, som giver Prag dens Præg af Ungdom og af Vaagenhed. To Racers bestandige Gnidning spænder alle Evner. To Stammers daglige Kamp lukker alle Øjne op.

Her kan ikke soves.

Her støder Czecherne, den unge Fortrop for Slavernes Millioner, mod Østens yderste Vagt. Vagten er en Østriger, som fløjter en Vals paa sin Post.

De let sindede Østrigere. Skæbnen gav dem et godt Humør, og de nyder deres egen Undergang som et Skuespil. Men et spinkelt Bolværk er de glade Folk. Og er Wien Østens Port, saa vil det, maa man tilstaa, være en Dør, som er let at sprænge.

Men Folket, der er muntert, giver Livet sit og ikke græder over Døden, vil, naar Dagen er der, fejre sin Ligbegængelse paa østrigsk Art og Vis.

Hvilket mærkeligt Ligtog, naar en Østriger stædes til Jorden.

Forrest en Jockey.

Til Hest, i Karrière, foran en tempellignende Vogn.

I Vognen er Kranse stablede op — mange brede Baand og saare mange Farver.

Baandene flagrer, Inskriptionerne folder sig ud: „Farvel“ — „Lev vel“ flyver som glade Festens Vimpler.

Saa følger Orkestret.

Det spiller ingen Salmer. Det er Strauss, der følger en Østriger til Jorden. Paa alle Sjæles Dag, naar al Militærmusik spiller paa Prags Kirkegaard og alle Knejper er fyldte af Folk, som er trætte af at knæle hos de Døde, er det Fahrbach, der klinger fra Instrumenterne.

For hører en brav Østriger i sin Kiste en Vals, smiler han i Søvne — siger man.

Saa kommer Ligvognen med Kisten, hvid og fin. Hestene i Galop, saa Spandet danser.

Saa Følget — i halvtredsindstyve Vogne. Glade Mænd og pludrende Fruer med lyse Parasoller og vajende Fjer.

Saadan følger Østrigerne til Jorden, som Pariserne kører til Bryllup. Og saadan vil en Gang selve Østrig dø, og en „Kehraus" vil være Koralen ved dets Grav.

Endnu kæmper jo de tyske Østrigere, men kæmper, som de Aristokrater de er, med Fleuret.

Racekampen ved Moldau minder om Helsingfors. Der er noget af den samme Interessérthed og aandelige Bevægethed. Men Prag er rigtignok et Helsingfors midt i Europa.

Lighederne er alligevel slaaende.

Som Finnerne hist vokser Czecherne her af Jorden selv. Det er en Folkets Strøm, der ikke kan standses, for den rinder af Landets Bund. Denne Falanks trykker langsomt Tyskerne ud gennem Passerne ved Königsgrätz.

Som Finnerne er Czecherne Demokrater. De kommer fra neden af, og deres Hær er en Almue, som skal opdrages politisk og socialt. Befrieisesværket er et Opdragelsesværk.

Det gaar hastigt, fordi Czecherne maaske er de intelligenteste af alle Slaver. De har lette Hoveder, som er rappe til at lære af Modstanderne; de har en nervøs Ærgerrighed, som pisker dem hastigen fremad.

De er kunstnerisk anlagte, og de har allerede Dig-

tere, Billedhuggere, Malere — en hel Kunst, der for et ungt Folk virker som et forudbaaret Banner.

De raader over en Enhedsfølelse, som er Styrke. Hver Ven funden hilses som en Helt, der vil lægge Haand til Befrielsen. Hvert Frafald skændes som Forræderi. En stor bøhmisk Skuespillerinde — en stolt Begavelse, der nu paa Burg øves til at løfte Charlotte Wolters Arv — som i tre, fire Aar havde været det czechiske Theaters Primadonna, brød ud fra det trange Modersmaals Grænser og gik til det tyske Theater.

Paa hendes Debutaften der samledes den czechiske Mængde om Theatret. Man vilde, naar Forrædersken kørte bort, stene hendes Vogn.

Hun slap kun ud i en Forklædning.

Men siden den Dag er hendes Navn aldrig blevet nævnt i nogen czechisk Avis.

Hvert czechisk Hjem har været hende lukket. Som efter en hemmelig Parol nævnes hun aldrig.

Hun er en Udstødt og har ikke mer noget Fædreland.

Men det er da ogsaa paa Theatret, at i Prag den ydre Kamp staar.

Det ligger jo dog for Østrigerne at forlægge en national Kamp til — Skuespilhusene. Prags fem og tredivetusind Tyske har tre Theatre. Det ene er et nyopbygget Pragthus. Aaret rundt spilles hver Aften paa mindst to Theatre.

Det er, som siger Østrigerne hver Dag: Ser I — saa mange er vi. Fra tre Skuepladser lyder vort Sprog. Og hver Aften er der Tusinder til at høre derpaa.

Der er det. Thi det tyske Selskab i Prag har — som Svenskerne i Finland — en utrolig Evne til at mangfoldiggøre sig. Og Aften efter Aften er der fuldt i de germanske Skuespilhuse, hvor man energisk samler Førstekræfter fra hele Tyskland, som kunde Goethe- og Schiller-Fremstillinger dæmme op for den czechiske Strøm.

Czecherne har forsøgt at følge deres Modstanderes Eksempel.

De har bygget et Theater, som skinner af Marmor og Guld.

Men de ejer kun faa nationale Skuespil at opføre i det prunkende Hus. Og en ung Skuespilkunst, der har megen Flamme, men kun ringe Slibning — som den norske, om hvilken den levende minder — forliges slet med de galliske Skuespils Opgaver.

Tysk Drama spilles naturligvis føje.

Trods Mangel af et originalt Repertoire hænger det czechiske Parti alligevel fanatisk ved sit Theater. Bøhmerne hører dog her deres eget Maal. Og er Tankerne end ofte fremmede, Sproget er deres eget.

Derfor holder ogsaa de Theatret frem som en Stridens Fane. Men samme Theater staar ikke desto mindre ofte tomt. Almuen er jo ikke Theatergængere.

Czecherne har i det Hele Pragtbygninger nok. De bygges af Demokraterne som en Demonstration. Man vil Selskabet til Trods vise, at man ejer baade Penge og Smag.

Men de stolte Prunkhuse staar rigtignok endnu som Theatret — tomme.

Det Folk, som skal fylde dem, er først ved at fødes.

Det breder sig ustandseligt bag den tyske Skal, som Selskabet endnu paatrykker Bøhmernes By.

Dette Selskabs Magt er stor. Thi vi er i Østrig, der hundrede Aar efter den store Revolution er Aristokraternes eneste Fædreland. Og i det Blaablodsland er endda Bøhmen Aristokraternes Residens.

Czecherne har da maattet bukke sig for at naa frem.

Ved som næsten altfor underdanige Vasaller larmende at hylde enkelte Adelsmænd, som tog Høvdingpost i den bøhmiske Hær, har man efterhaanden lokket ogsaa andre Aristokrater over i sin Lejr. Der er nu Adelshuse, hvor Forældrene kun kan Tysk, men hvor Børnene opdrages paa Czechisk.

De vil en Gang blive Spidser i et czechisk „Selskab“. Og den Dag, hvor et saadant er født, vil blive mere

skæbnesvanger for det tyske Prag end nogen, det hidtil har set.

— — —

Der er Kamp i Prag. To Stammer strides om den gyldne Stad.

Men selv under Kampen synes man sorgløs.

Det ligger saa i Folkets Karaktér. Man kan søge til Slovaker som til Magyarer, til Dalmater som Czecher: man er dog altid — i Østrig.

Vi var i Domen en Gang. Vi vandrede rundt og saá paa Buer og paa Piller og paa gamle Bøhmerkongers Kister.

Dér laa de paa deres egne Kistelaag, alle de døde Majestæter.

Den manglede en Taa, og den fattedes en Næse.

En gammel Pater med et Ansigt som en Düsseldorfer Munk førte os omkring. Han pegede troligt paa al den megen Lemlæstelse, og stadig gentog han det samme:

— Svenskerne har gjort det i Trediveaarskrigen.

Tilsidst sagde en af os:

— Vi er nu egentlig saadan et Slags Halvbrødre til Svenskerne.

— Warum denn ni't? sagde bare Pateren.

Og han gik til den næste Tommeltot, der var skamferet af vore Forfædre.

Warum denn ni't? er et østrigsk Ord. Østrigeren er en Mand, som trækker paa Skulderen og gaar til det næste.

Men hvor let gør han ikke Livet og hvor sorgløst smiler han ikke af sin egen Malheur. Han tror ikke paa nogen Fremtid — tværtimod. Men han vil have Lov at le, lige til Syndfloden kommer.

Prag er en Stad af Børn og Galgenfugle. Galgenfuglene er tyske, og Czecherne er Børn. Men Livet bliver friskt og lystigt.

Se deres Korso.

Klokken seks gaar det løs. Den ganske Stad strømmer til „Graben“.

Det er, som hørte jeg endnu den muntre Sabelklirren over Fortovet — Rytterofficérernes i det østrigske Militær, elegante som Forgrundsfigurerne i den fikse Opéra comique — og saá jeg for mig Stadens Damer, lidt yppige, lidt lade med deres Gang, der minder noget om Kvindernes der længer mod Øst.

Bag Kaféernes Ruder Ansigt ved Ansigt — „Kavalér“ ved „Kavalér“. Paa Gaden „Frøken“ bag „Frøken“. Mellem dem Blik efter Blik.

En Østriger gør ingen Røverkule af ... sit Hjerte. Hans Kur er aabenlys og til Hælvten spottende. Han véd, at det er let at sejre og at Sejren ikke er nogen Overanstrengelse værd.

Hans Kur er derfor saa skødesløs som han selv.

Men hans Manérer er altid gode. Man er i Østrig altid i et gammelt Hus.

Man ser det allevegne og paa alt. Se Sommerkorsoens Ekvipager, naar de ruller frem under „Baumgarten“s Lindetræer. I mørke Farver er Vognene holdte, douce er Tjenernes Liberier. Vaabnene paa Hestenes Seletøj er af Bronce.

Kuskene styrer majestætisk de dejlige Blodsheste.

De østrigske Kuske — „Fiakren“, som er Landets Stolthed. Østrig har ikke alt for mange Berømtheder, og Østrigeren véd det. Men sin Fiaker har han: Hyrevognskusken med Gamacherne, de brune Handsker, Similinaal i Kravaten og den høje Hat paa Snur.

Som han kan køre, kører ingen Kusk i Verden.

Det er bevist. Thi Wiens og Prags Fiakrer er ikke de Folk, der bliver paa deres Hjørne eller driver paa deres Buk. De gaar paa Tournée, og de viser deres Overlegenhed i Væddekørsel i baade Hyde-Park og Bois de Boulogne.

Deres Sejre fryder hvert ægte Kavalérhjerte i Fædrelandet.

Paa deres Udflugter skriver de Rejsebreve. De offent-

liggøres som Føljeton — af en af „Neue Freie“s Konkurrenter.

Men stolt sidder de ogsaa paa deres høje Sæde — med voldsomt tilbagesvajet Ryg og de knyttede Hænder om Tømmerne. To Timer ruller Vognene over Baumgartens Alléers Grus. Militærmusik spiller, rundt om Tribunen nyder Smaaborgere deres Øl.

Det hælder mod Aften, og Kølighed løser Akaziernes Duft. Paa „Blomsterengen“s skønne Have, hvor Slyngroser løfter Guirlander over de Spadserendes Strøm, begynder Mosekonen at brygge. Hvilket Væld af Blomster: Myrter, Heliotrop, Roser — — Roser og atter Roser. Engens Damp gennemvæves af deres Duft.

Tusmørket kommer. Som dalende Slør sænker det sig køligt fra Lindene ned over Plænerne, hvor høje Palmer pranger.

Korso'en er endt. Den kuldskære Østriger flyer. Han vender hjem til Byen.

Hans Aften tilhører „Folkesangerne“. De er Østrigs Specialitet som dets Kuske.

Østrigs Folkesangere er Fædre til al Verdens Komikere. Og alligevel vilde ingen forstaa dem, naar de blot kom over Grænsen. Her i Østrig selv naa'r de derimod Berømmelsen, og „den lystige Mirzel“ har Anseelse som en Aktrice ved Burg.

Folkesangernes Viser er Østrigs aristofanske Komedier. I Landet, hvor Pressen ingenlunde tør sige alt, er „Folkesangerne“ den offentlige Menings Røst. Som de synger, føler Folket.

Derfor hører Wieneren og Prageren paa dem seks lange Timer i Træk, og de bliver ikke trætte. Thi Folkesangerne er en Del af deres eget Liv . . .

Vildest jubler de, naar en „Fiaker“ har sluttet sig til den kunstneriske Trup. Han kan kun én Sang: Fiakresangen, men det er ogsaa nok: en Østriger kan høre den tusinde Gange. Der maa vel være noget af Folkets Livslyst i dens Musik.

Det var vel derfor, at Erkehertugen i Mayerling — den store Østriger — lod den synge for sig Aftnen før sin Død — — af sin Kusk.

Hvor mange Mennesker har vel ikke betragtet det som en Blasfemi. Naar man kender Østrig, bliver det ikke en Gang sentimentalt, man synes næsten, det maatte saa være — og man hører det med Vemodighed.

Først lidt før tolv standser Folkesangerne. Folk gaar hjem.

Fra alle Sommerhaver lyder der Musik. Det er Militær og Zigeunere, der spiller.

Hvor Zigeunermusikken dog virker sært.

Langeligt klager tungsindige Violiner. Til Trods føres Buerne aandeløst og hastigt. En eneste Violin løfter sin Sang højt — som over et Vand en svævende Fugl.

Ja — denne Musik er Bud fra et andet Folk og klinger i Østrig fremmed.

„Fahrbach"'erne, de hører hjemme her. Hør, hvor de knalder fra de østrigske Blæsere som Ligegladhedens Sejersfanfare, mens Prag sover ind.

Østrig blunder til Lyden af sin Livmusik.

. . . Der er blevet tyst i alle Gader, Bjergenes Kulde falder skarp over Byen. Akazierne i min Gade har forsigtigt rullet deres Blade sammen, og sammenkrøbne synes de i Natten som visnede.

Paa Lillesidens Bjerg ser man Gaslygternes smaa Øjne som Stjerner, der var faldet ned paa Bjergets Skraaning.

En sidste Ryttersabel klinger gennem min Gades Øde.

Østrigs Vaabenmagt er altid sent ude . . .

Saa sover Staden, sover By og Bjerge.

Men højt over alt løfter sig det bøhmiske Hradshin: Bøhmerkongers Hus, Czecherne, et Symbol.

Hradshin, Herskeren af Sten — Herskeren, runden af Landet.

— — —

Ja, gyldne Stad ved Moldau, hvor mange Minder gemmer Du ikke for mig, Minder fra Liv og fra Kunst.

Hvor mange Aftner har vi ikke siddet under Egen foran det lille Bræddeskur paa Bjærget, som Czecherne kalder deres Sommertheater. Tag havde Theatret ikke. Fuglene, der skræmtes op af deres Søvn ved alle „Fabrikanten“s Forbandelser, fløj hen over Tilskuerrummet med forvirrede Skrig.

Vi blev som oftest siddende udenfor. Czechiske Skuespillere kan man nyde gennem Vægge.

Ved vor Fod laa Staden, dens Gader, dens Pladser og Floden. Lige under os saá vi de lyse Træer i det tyske Sommertheaters Have ....

Dér sang de Operette. „Den lystige Krig“ var det. En Gang imellem slog et Refræn, en Melodi herop. Indefra hørte vi Czechernes hastige Tale. Czechisk lyder, som var de Talende næsten altid trodsigt vrede.

Nur für Natur
schwärmt die Gräfin,
die Gräfin Mélanie —

sang dernede Brackl, Tenoren, i sin Operet' — Østrigeren udtaler Ordet paa fransk —; heroppe tog Czecherne tragisk paa Vej.

Naar vi havde spist vor Mellemmad hos Czecherne paa Bjerget, gik vi i „Landestheater“. Jeg har der tilbragt nogle af de lærerigste Timer i mit Liv.

Østrigerne forstaar Theaterkunst af Instinkt. Man lærer og opdrages til Forstaaelse blot ved at være Medlem af en saadan Tilskuerkreds. Dette Publikum kan lade sig overrumple som ethvert andet. Det kan lade sig besnære af et glat Ansigt. Det kan duperes af en Smule sødligt Kvidder.

Men det glemmer aldrig Rangforordningen. Og det véd altid, hvad Kunsten er, og hvad der kun er Gøgl. Og fordi det alt for godt véd, hvor sjældne Kunstnerne er, hædrer det oprigtigt de saare faa acteurs, som er Kunstnere.

Det er i dette Land, hvor man i Hovedstadens Raad-

hus har ophængt Charlotte Wolters Billede. Her har Monarken takket en Aktrice i den officielle Avis for de udmærkede Tjenester, hun har bevist Fædrelandet og Kunsten.

Ja — hint Charlotte-Wolter-Jubilæum.

Burgtheatret stuvende fuldt. Alle Arveloger fyldte til Trængsel, saa man kunde tænke sig, at Hertugerne, der havde erobret en Førstebænk, havde overnattet i deres arvelige Burg-Besiddelse.

I Parkettet hvert Navn berømt. I den kejserlige Loge Franz Joseph og alle Habsburgere.

Saa gik Tæppet op: Folket ventede Sappho. Som Meiningere skreg man: Es lebe Sappho — Sappho hoch.

Hver Ubeskæftiget i Burg var iaften Statist.

Saa stormer Lewinsky ind som Herold og et: „Hil Sappho“ skriger han gennem Salen, mens Digterinden selv — Wolter — trækkes, langsomt, i Triumfvogn frem, en gylden Lyre i den strakte Arm . . . hilst af en Regn fra alle Soffitter af Violer og Roser.

I Salen rejste sig hver Mand. Først Franz Joseph.

Og som et Skybrud af hyldende Larm brød ned over Huset.

Charlotte svarede med Rollens Ord — og paa Ære, de blev sagt med en egen Geniets Beskedenhed —:

— Ja, Sappho bin ich.

Og nye Jubelskrig rystede Theatret . . .

Det var et Land, der hyldede „sein gewaltiges Weib“.

Den, der i saa mange Aar saa ofte har set saa mangt et Publikum hylde indtil Ovation kunstige Mignonformats Talenter, vender gerne sin Tanke til det Publikum, der saaledes forstod at hylde Geniet.

Samme Aar kom Charlotte Wolter til Prag. Og jeg oplevede en Række af de mærkeligste Forestillinger, jeg har set.

Friederiche Bognàr var Pragertheatrets Primadonna.

Hun var en tragisk Fremstillerinde i den store Stil, malende og bred. Og hendes Fremstillinger kunde minde

om hine Skikkelser i overnaturlig Størrelse, som en fortidig Kunst mejslede.

Med hendes dybe og mørke Røst udslyngede Medea sine Trusler som bag selve Antikens tragiske Maske.

Hendes Liv havde kendt vekslende Kaar og Lykke.

Som ung var hun Burgtheatrets Haab. Laube opdrog hende til de blide og kurrende Duer: Philips og Jasons Hustruer. Hun spillede dem længe, mens Laube alt mer og mer uddannede hende i den stille lysende Kvindelighed, som den tragiske Digter behøver for at give sine sande Heltinder Relief.

Men Frederiche Bognàr blev ogsaa netop kun uddannet til disse blide Kunster. Og en skøn Dag sprængte hendes Aar og hendes Udvikling hende ud af hendes Roller.

Ogsaa hun rakte Haanden ud efter Medea, Billedet af den Forraadte og Stolte, efter Adelheid, der dræber for at elske, efter Lady Macbeth, der lader myrde for at herske. Og da var der ikke mere Brug for hende ved Burgtheatret.

Hun brød saa op. Hendes Kunst, der var bunden til det stolte og skønne Burg — et Skuespilhus af andre og større Dimensioner end dem vi kender, et Sted, hvor man giver Lystspillet et Hjerte og hvor Tragedien har den Adel, som forsmaar Skrig — hendes Kunst mistede sit Hjem. Naar Burgs Kunstnere maa forlade dets Tærskel, da maa de føle sig som Landflygtige. Tyskland er stort; nok har det af god Spillen Theater — men de fra Burg finder dog ikke mer noget Fædreland.

Hjemløs drog da Frøken Bognàr om paa Gæstespillenes mange Veje.

Hun spillede i det ganske Tyskland, i Nord-Italien, i Holland. Hun holdt sig kampdygtig i den evige Anspændthed, som Striden med altid nye Tilskuere skaber.

Hendes Medbejlerske blev i Burg.

Kun sjældent har Charlotte Wolter haft for Skik at

forlade Wien. Gjorde hun det, var det for at spille i en og anden af Monarkiets Byer. Eller hun drog til München for at spille for en Konge, der ydede hende kongelig Æresbevisning.

For Charlotte Wolter kaldte Kong Ludvig sine Vagter ud, som var hun en Wittelsbacher.

Men ellers blev Fru Wolter hjemme. Verden maatte komme til hende. Hun vidste vel ikke, hvorfor det var Kunstnerne og ikke Publikum, der skulde rejse med Jernbane.

Det Aar kom hun dog til Prag. Og efter en halv Menneskealders Forløb skulde hun og „die Bognàr“ atter staa Ansigt til Ansigt paa Skuepladsen.

Nej, nej, de Skuespilaftner kan man ikke glemme.

Bevægelsen i Huset, Forventningen hos disse Sydtyskere, der har hastigere Pulse og hemmeligt Instinkt, Feberen, som bemægtigede sig alle. Det hele Bøhmerlands Aristokrati var strømmet sammen; med Arvesmykker lynede det i Logerne.

Og da saa Spillet mellem disse to Kvinder begyndte, havde man en Følelse, som overværede man et Slag.

Men Fru Wolter havde været uforsigtig. Hun var Messalina og kæmpede med de samme Aar, som understøttede hendes Modstanders Arria.

Indtrykket kan gives med en eneste bitte Hændelse. Jeg sad i Theatret ved Siden af en ung Løjtnant. Han havde Kikkert, jeg ikke.

Der findes nu i Tragedien et Sted — ogsaa jeg havde hørt derom — hvor Fru Wolter i Raseri og Hengivelse river Toga'en fra sit Bryst og blotter det — lidt. Jeg vidste, at dette „Sted“ skulde forekomme, men jeg vidste ikke naar.

Pludselig rækker den unge Krigsmand mig sin Kikkert:

— Der, siger han: ich hab's ja früher gesehen.

Jeg tager Kikkerten.

— Aber es kam ja nicht, siger saa Løjtnanten skuffet: Charlotte Wolter blottede sig ikke mér.

For hendes Messalina var det karakteristisk.

Men alligevel — hvilken Kamp mellem de To, der som slyngede hinanden deres Geni i Ansigtet, Charlotte Wolter som med en bestandig Bilyd af Spot.

Og hele disse to Menneskers hemmelige Historie, som alle kendte, passede i dette Skuespil: den ene brydende sig Vej ved Geniets Magt gennem Tøjlesløshed til Hæder; den anden i sit Liv „borgerlig" som faa, brændende for kun ét: den Kunst, der halvvejs havde forstødt hende.

I disse Munde syntes alle Stykkets Ord at rumme hundrede Tilstaaelser og Anklager, Trusler og Forhaanelser.

Efter „Messalina" kom „Maria Stuart". Kampen steg.

Jeg havde sneget mig ind paa en Prøve. Jeg vilde se de to Mennesker sammen. Fru Wolter synes udenfor Skuepladsen kold som Is. Hendes Røst lyder som den udulgte Spot.

Hun prøvede med halv Stemme ligesom Frøken Bognàr.

Naar de Medspillende rettede et Spørgsmaal til hende, bøjede de sig med et „Fru Grevinde".

Haveakten kom.

Paa Prags Theater var Friederiche Bognàrs Elisabeth vant til saa vidt gørligt at „holde Scenen". Naar Maria udslyngede det Bastard, som klang saa mægtigt i Ristoris Mund, flygtede Elisabeth brat med et Skrig, der bebudede Hævn.

Da dette Optrin nu paa Prøven kommer, spiller den Prager-Primadonna som vanligt. Rask bryder hun op i Kulissen.

Charlotte Wolter bliver tavs staaende. Saa henvender hun sig til Direktøren:

— Dette er ikke Burgs Scenegang.

— Hvorledes Grevinden da ønskede det?

Kort og koldt siger Fru Wolter: Saaledes og saaledes. Hun foreskriver en Scenegang, hvor Marias „Søster" Elisabeth ligesom søger at afvælte Vægten af Maria

Stuarts Ord, men forgæves: som bunden af Blikket hos Dronningen af Skotland nærmer Elisabeth sig og falder sammen. Med bøjet Nakke, slagen, gaar hun Dronningesøsteren forbi, mens Maria staar med løftet Finger — bort.

Saa kommer som et Glædens Skrig:

— Endlich eine Stunde des Triumphes.

Saaledes var . . . Burgs Scenegang.

Frøken Bognàr kaldes tilbage. Direktøren, der — saadanne Øjeblikke synker Hjertet sandsynligvis et Par Tommer i et direktoralt Bryst — staar midt mellem de tvende Damer, forklarer sin Primadonna, hvorledes man spiller Scenen paa Burg.

Primadonnaen bemærker kort, at hun kender Burgtheatret.

Direktøren véd det, men maa alligevel gøre opmærksom paa — —

Primadonna meddeler, at hun under alle Omstændigheder ikke kan forandre sin Spillemaade:

— Hun har den fra Laube.

Fru Wolter, der venter statuestiv, siger:

— Altsaa prøver vi.

Det kommer i en Tone, som ikke taaler Modsigelse.

Direktøren gør blidt opmærksom paa, at man plejer at føje sig efter Gæsten.

— Meinetwegen, bryder saa Bognàr ud med sin dumpe Stemme, der lader Ordet lyde som et Slag.

Scenen prøves, og Frøken Bognàr sniger sig forbi den sejrrige Maria.

Men Enden var ikke endda.

Forestillingen kom, med den Scenen i Haven.

Charlotte Wolter jubler over Friheden og Naturen. Leicester arriverer med Elisabeth.

Friederiche Bognàr lod først, som saá hun ikke sin Søster af Skotland. Hun gjorde unødig en lang Pause, hvor det slet ikke lykkedes hende at faa Øje paa Maria af Skotland.

Saa endelig ser hun hende — og standser maalløs.

Fra øverst til nederst, fra Isse til Fod, ud og ind ser hun paa hende — med et Blik, som vilde hun klæde hende af midt for Publikums Øjne.

Da endelig kommer Spørgsmaalet med haansk Medlidenhed:

> Das also sind die Reizungen, Lord Lester,
> Die ungestraft kein Mann erblickt, daneben
> Kein andres Weib sich wagen darf zu stellen!

Og Leicester svarer.

Men næsten før han har svaret, skriger Elisabeth — og der var ikke én, som ikke fornam Fornærmelsen som et Slag i aabent Ansigt — som en Megære, udaf Aars Nag og Forargelse, til denne Charlotte Wolter, som var falmet, Schillers Ord:

> Fürwahr! Der Ruhm war wohlfeil zu erlangen,
> Es kostet nichts, die allgemeine Schönheit
> Zu sein, als die gemeine sein für alle.

Det var et Livs Opgør.

Men Charlotte Wolter blev ikke Svar skyldig. Under Elisabeths Ord var et pludseligt Udtryk af Forbavselse gledet over hendes Ansigt. Det veg for Haan.

Hun venter kun paa sin Scene.

Og da Elisabeth gik bøjet bort under Marias truende Arm, da var det det udmærkede og sjældne Talent, som sky bøjede bort fra Geniet.

Der var paa hine Aftner blandt Tilskuerne En, som maatte berøres sært og særligt af denne Kamp.

Markisen af Strozzi, Kroaterinden.

Hun er sit stakkels Fædrelands første Kunstner. Nu spillede hun som Gæst paa Czechernes Theater. Hun var en stor Skuespillerinde — ægte, følende, med megen Skaberevne — men fra et lille Land.

Af kunstnerisk Format omtrent som vore Damer bag Sufflørkassen. Der vokser ikke Kæmpetræer i Smaaballier.

Nu havde Markisen af Strozzi slaaet sig til Ro i sit

Kroatien. Men det havde ikke altid været hendes Tanke. Der var en Tid, hvor hun tænkte at bryde ud — og hvor hun gjorde det.

Hun vilde rive sig løs, bort, ud i det store germanske Land. Hun rejste til Wien og lod sig prøve i „Burg".

De tre Regissører var forbavsede over hendes Talent. Man var rede til at antage hende.

Men om Aftenen sad hun paa Tilskuerpladsen i Burg. Hun saá Charlotte Wolter.

Og næste Morgen sendte hun Regissøren Bud, at hun gav Afkald. Hun rejste hjem til sit Agram.

Hun havde maalt sin Evne med den andens . . .

Det var vel Formatet, den kloge Frue havde sammenlignet.

Hun tog hjem til sine Kroatere.

Jeg saá saa ofte paa hende under Wolter-Aftnerne i Prag. Og jeg tænkte paa dem derhjemme og Smaalandes snævre Forbandelse.

— — —

Prag, du gyldne Stad, med en ilende Flod og Bjerges altid rene Himmel, By med Nepomuks Bro og Bøhmerkongers smuldrende Ligsten, med to Folkeslag og en evig Kamp — hver, som kender Dig, elsker Dig.

Du gav et Menneske, der var ukendt og ene, Arbejdsdage og Haab.

Og Du lærte en Fremmed, at hvert Menneske, selv det fattigste, ejer ét: at vie sin Kærlighed — Fædrelandet. Ejer ét at skænke sit Arbejde, selv det ringeste — Fædrelandet.

Om Fædrelandskærlighed talte det stolte Hradshin, Stenkongen over alt Bøhmens Land.

THEATRET

Dette sidste Afsnit af Herman Bang Minde-udgaven bringer i Udvalg THEATRET, der var tilegnet JOHAN KNUDSEN, samt MASKER OG MENNESKER, Bangs sidste Bog, der var tilegnet BETTY NANSEN.

DET FØRSTE THEATER

DET kære, gamle Theater paa „Graven“.

Hvor man kom ind gennem en Smøge saa smal, at to menneskelige Væsener ikke kunde gaa ved Siden af hinanden, hvor den lave Indgangsdør var énfløjet som Døren til en Stald, og hvor man altid var lykkelig nok til at falde ned i Garderoben som i et stort, sort Hul.

Gamle Kontrollør Trolle sad vejrbidt ved Gluggen og talte den karrige Mønt.

Hvor tit har vi ikke i vor Barndom paa Vinteraftner sneget os hen — sneget os, for vi Børn maatte slet ikke gaa paa Gaden saa silde — der til „Graven“, og vi har staaet, gemte i Mørket, med blaafrosne Hænder og set paa dem, der gik ind, dem, som havde Billet — de Lykkelige, der havde Billet.

Et Øjeblik paa Slaget syv var det en hel Strøm af glade Mennesker, der kom, mens de lo og smilte og hilste. Saa blev det færre og Damerne løb, rødmende under deres Hætter. Tilsidst blev det kun en enkelt Forsinket, der vidste, han kom forsilde og ganske sløvt drev ind.

Og vi sneg os ind i Smøgen, helt hen til Døren, og vi saá derind med lange Øjne — sky, som de, der staar udenfor; vi saá akkurat Garderoben og Trolle i sin Glug, før Madam Trolle arrig slog Døren til, og vi stod foran den lukkede Dør og havde kun Plakaten til Trøst: og den kunde vi udenad allerede.

Men de Dage, vi skulde derind da. De Dage, hvor vi havde Børnelogens to Mark, hvor var de Dage dog lykkelige.

Børnelogen.

Med sine opadstigende Bænke som i en Pogeskole og fyrretyve Børn derinde, Piger og Drenge, og Plads i det højeste til fem voksne Mennesker.

Man løb derhen Klokken seks. Der var slet ikke tændt i Theatret endnu. Men man var dog aldrig den første. Der var altid kommet fire, som allerede havde taget den første Bænk. Og man kilede sig ind, hvor man kunde, og man klumpede sig sammen til en Dejg; og der blev Slagsmaal paa den bageste Bænk.

De klogeste tuskede sig til en Plads.

Bager Schmidts kom altid paa første Bænk, for de stjal i Butikken Bolscherne til Tuskningen.

Naar saa Tæppet gik op.

Komedien levede i Logens Barneøjne, store, runde, forbavsede Øjne, der flyttede sig fra Person til Person. Sjælen sad i Børnenes Øren; Piger og Drenge blev røde og blege, de svedte, de flyttede sig, de hang fremover Rækværket, saa de næsten faldt ned i Orkestret — disse Børn, der fulgte „Lille Heks“ og „Capriciosa“ og Jane Eyre og hendes Lord i Slaabrok og Dronning Marguerite, der spiste Frokost med Kong Frants . . .

Hvem der kunde have malet de Børn.

Saa Mellemakterne. Naar der blev en pludselig Pludren som i en Skole i Frikvartér. Naar alle fløj op, røde og hede i Kammen, og fortalte og vilde spørge og ha'e Rede og dømte og lagde ud — i Munden paa hinanden, Piger og Drenge. Og de paaberaabte sig Autoriteter, Fa'er eller Mo'er og de skændtes og de blev fornærmede — i den første Kunstinteresse, den, der kunde føre til Nævekamp.

Men der var ogsaa dem, som var stille og som gemte sig i Børnehullets inderste Krog, hvor de sad alene og tyst.

I Baggrunden bag Bænkene sloges de. Smaapigerne hvinede.

Paa én Gang var hele Logen to Lejre og ingen vidste, hvorom Bataillen stod.

— Hvad det var for en Helvedes Larm? skreg pludselig en Herre fra Parkettet. Han var kommen op i Logedøren.

— Holdt vi ikke Fred, kom vi aldrig tiere i Logen.

Men jo, vi kom der tit, mens vi voksede op og blev større.

Hvor vel jeg mindes den første Gang, jeg var der. Det var i Krigsaaret. Et Pantomimeselskab var kommet til Byen og spillede. Der kunde nok tjenes Penge paa Casorti, saamegen Indkvartering som der var i Staden.

Hele Parkettet var fuldt af de høje Preussere, der sad saa ranke med Pikkelhuerne paa deres Knæ.

Og midt mellem alle de fremmede Mænd sad den ene danske Frue, som førte Byens Børn hen at se Pjerrot — midt under Kanonaden ved Dybbøl.

Det var mit første Theaterindtryk. Hvor mange fulgte der ikke efter.

Dilettantforestillingerne.

Naar Beaumonden agerede, og Theatergalskaben i en Maaned eller mer greb den hele By.

Det var Hr. Arnolds store Tid.

Hr. Arnold var af ubestemt Livsstilling, lille og tyk og saa hjulbenet, at det saá ud, som han rullede langs ad Gaderne, naar han gik. Hans Paaklædning var Stumpjakke; han var Forestillingernes Sekretær. Lommetørklædet veg ikke af hans svedige Hænder, mens han ustandseligt fo'r fra assisterende Fru A. til assisterende Fru B.

Han var Komitémødernes eneste mandlige Medlem og ikke altfor meget af et Mandfolk.

Komitémøderne foregik rundt i Familierne med megen Alvorlighed. Stolene var opstillede om et tæppebelagt Bord som ved et Udvalgsmøde i et Parlament. Damerne

gav hinanden alle deres Titler og tog Ordet, annoncerede af Klokkeringen.

Man begyndte med at stille Forslag. Det var Forslag om Stykker og Forslag om Rollebesætning.

Hr. Arnold, der havde en Forkærlighed for at notere og altid noterede paa mangehaande Smaalapper ad Gangen, sagde uafladelig:

— Mine Damer, det noterer vi . . .

og havde allerede af Foraselse Øjnene ud af Hovedet som en kogt Hummer.

Damerne blev under Forhandlingerne efterhaanden stive og utilgængelige, som om de havde Bajonetter i Ryggen.

Det første Spørgsmaal var, om Fuldmægtigen vilde være at bevæge til at spille endnu en Gang. Fuldmægtigen var første Elsker. Han havde været det i tredive Aar og gjorde sig i de sidste Aar særdeles kostbar. Han levede paa en Lighed med Hultmann og var Byens Stolthed. Hans Glansrolle var Markis'en — han yndede i det hele det franske Repertoire, hvor der udfordredes Elegance — i „En Kone, der springer ud af Vinduet".

Fuldmægtigen gav endelig Løfte om sin Medvirkning, og man gik paa Møderne over til at fastslaa Repertoiret. Man gennemgik hele den dramatiske Literatur og endte med at bestemme sig for „Kærlighed paa Taget" og „Rosa og Rosita".

Komitémøderne fortsattes og spredte Gift og Galde i samtlige Byens Familier.

Man tog fat paa Prøverne. For at øge Illusionen var det Natprøver. Man samledes Kl. ni og agerede til længe efter Midnat. Theatret var hundekoldt og alle Medvirkende forkøledes. Damerne var tilhyllede, saa de lignede vestjyske Kirkegangskoner.

Mødre, Ægtemænd og Søskende okkuperede Parkettet og holdt Øje hver med sine som Paarørende paa en Danseskole. Ogsaa de blev forkølede, saa Snue hærgede Staden som en Epidemi.

Der blev paa Prøverne spist af de Medvirkende som af hungrige Ulve.

Byens Fruer skiftedes til at levere Fødevarer for at skaane Overskuddet af Hensyn til Øjemedet. Øjemedet var Asylet. De Medvirkende satte følgelig paa Natprøver kritisk Smag paa hele Byens Mad. Piger løb til og fra med Spisevarer, der var tilberedte, som skulde der konkurreres ved en Kogekunst-Konkurrence:

Primadonna-Fruerne blev jo — trods Kunsten — dog atter noget af de forfarne Husmødre, som havde Øjnene med sig, naar de mønstrede Madvarerne.

Pigerne gemte sig i Kulisserne og saá til. De havde deres Kunstdomme og bragte dem videre. Hver holdt paa sit Herskab og „for" og „imod" bredte sig til alle Pigekamre.

Man prøvede daglig til Klokken ét Nat og kom hjem ganske forasede.

Hele Byen blev utidig, og man havde hovne Halse i alle Familier.

Thi efterhaanden kom alle med, som spillede hele Byen „Rosa og Rosita"s Par Roller. Hvor man ikke spillede, udlaante man Tøj. Det var, som hver Spillende skulde sætte Bo og have Udstyr, til saamegen Garderobe var der Trang: man laante et Klædningsstykke hos hver Familie. Hr. Arnold sammensøgte Rekvisiter. Han opskrev dem paa gamle Konvolutter, som han aldrig fandt igen, og han fo'r om indpakket i en Skindkrave og hæs som en Ravn.

Møbler udlaantes, som skulde Scenen være et Møbelmagasin. „De bedste Huse" plyndredes, saa ikke nogen Ting i Dagligstuerne stod paa sin rette Plads.

Tilsidst var samtlige Byens Fruer paa Prøve og kom i den sene Nat hjem til Børnene, der krøb ud af Sengene og modtog Rapporter i Natkjoler. De Assisterende selv kom slet ikke mere i Seng, men drak afvekslende Toddyer hos hinanden.

Det var smaa Picknick'er, som varede til hen ad Morgenstunden.

Børnene sneg sig op og i Klæderne og fik Lov til at høre paa.

De Voksne var aldeles henne i Theatererindringer. De talte om deres Theater og det kongelige Theater. Byfogeden talte om Théâtre français.

Og Tonen var mere fri end ellers, med Prøve-Vittigheder og Jargon og Dus for Lejligheden.

Kun Fuldmægtigen, der tog Sagen som Kunstner, skred over Gulvet i distrait Alvorlighed, som om han memorerede.

Byfogeden blev ved at tale om „de store Scener“. Han talte om Rachel og Hr. Delaunay. Madam Lassen sang ved Klavéret sin Vise om Lassen, saa hun vækkede selv de mindste Børn i Kvarteret.

Alle Buffetskabe gennemrodedes efter Vinflasker. Damerne undersøgte Garderobeskabene og prøvede Kjoler midt i Sovekamrene.

De mindre Børn sad oprejste og søvndrukne i Sengene og saá forbavsede til.

Alle Døre stod aabne, og der var ingen Skel mellem Stuerne. Ved Klavéret blev Madam Lassen ved med sit, det lød som en skinger Trompet:

> Jeg kan ikke nægte, at
> han den foregaaende Nat
> var kommen hjem fra Keglebanen
> med en dygtig Hat.

Herrerne blev hedere og hedere af Kunstbegejstring og Punch.

Midt under det Hele begyndte Hr. Arnold pludselig at søge efter et Kaffeservice til Brug paa Scenen.

Man drak i alle Stykker, som Hr. Arnold inscenerede, principmæssigt enten Kaffe eller The.

— Mine Damer, sagde han, det letter Spillet . . .

Inde i Spisestuen begyndte tre, fire Par at danse . . . I Sovekamret blev der med ét gurglet Hals.

Det var, som var hele Huset i Opløsning under det Trylleord: Theatret.

Om Morgenen, naar Børnene tung-lemmede krøb ud af Sengene, saá Stuerne ud, som om en tropisk Hvirvelvind havde hærget dem. Pigerne var forvaagede som efter et Dansebal. Kokkepigen smurte Mad iført Nattrøje.

Alt Beaumondens Tyende „talte kun Theater“ og skændtes om Herskaberne.

Præstens Kokkepige, en stor Alsinger, bred som en Gardist og knoglet som et Mandfolk, bandte paa:

— I skulde se vores Frue, hvis hun spillede.

Præstens Frue spillede ikke med — jeg véd ikke, om det var saa at sige af kirkelige Hensyn.

I Skolen var Komediesnakken ikke til at standse. Alle Eleverne blev smittede af Theatergalskaben og spillede Komedie paa Hartvigs Loft mod Entré af en Toskilling. I Realskolen gav de „Jeppe paa Bjerget“ med Jakob Skomagers Hus i Form af et Skærmbrædt.

Og rundt i Hjemmene kom alle Theaterminder frem: hvad d e n havde spillet og hvad d e n havde spillet, og hvem d e n havde set og hvem d e n.

Alle de store Scenenavne blev nævnte med en hemmelighedsfuld Klang som noget fjernt og unærmeligt . . . Og Oehlenschläger og Hauch og Hertz blev taget ned af Hylderne, og Forældrene læste og efterlignede de store Mestre.

Og alle de Vers, fulde af en halvt uforstaaet Skønhed, de voksede som i Trolddom sammen med al den uvante Støj, Febren, Festglæden, der hvilte over alle.

Prøverne gik deres Gang. Hr. Arnold var snart ikke Menneske mere. Han var et vandrende Apothek fuldt af Hostekager og mangehaande Brystdraaber.

Seks Uger hærgede Forberedelserne Staden. Saa annonceredes Forestillingen. Den blev averteret med latinske Typer i den iøvrigt gotisk udstyrede Avis.

Generalprøven gaves for Tjenestetyende og Børn. Selv Distriktslægens kvabsede Drenge var der og hang i Parterret, hvor de smurte Beg paa Bænkene, saa at alle Byens Barnepiger blev hængende i Sædet.

Saa blev Forestillingen givet og „det betydelige Overskud“ tilstillet Asylet. Asylbestyrelsen takkede i Avisen for alle de Medvirkendes Offervillighed, og Theateruroen døde hen.

Men Indtrykkene — blev:

Indtrykket af dette Theater, som kunde „gribe“ en hel By. Blot en Række Gasblus, som blev tændt, og alle Tanker hos alle svirrede over dem som blindede Myg over Lys; og alle Mennesker blev ligesom andre, var anderledes, gererede sig anderledes, fik Feber og hurtigere Blod . . .

Og saa slukkedes Lysene — og alt blev det Gamle og alting trægt og Menneskene saa dagligdags som før.

Naar Børnene legede i Hotelgaarden, listede de sig varsomt ind i det tomme og mørke Theater. Der var koldt og Luften var ram som Luften i en Kælder.

Der var tavst og næsten spøgelseagtigt med de forladte Bænke og Parterrets Rader, der ragede op langt borte og lignede et Skafot.

Børnene svang sig over Orkestret, og de satte Fødderne paa Scenen:

Hvor der var mørkt. Og i Mørket fuldt af Kulisser og Snore og Tridser og Lemme, der rystede let, naar Børnene varsomt betraadte dem.

De blev ved at snige sig om, nyfigne og bange, som trængte de sig ind i et fremmed og truende Land, hvor ingen véd sig sikker, men som de vilde kende.

Der var Tider, hvor de vovede sig til at tale højt og højere, højt, saa det rungede i Huset — indtil de pludselig blev forfærdede, grebne af en Spøgelsefrygt, og i Angest rev de Skodderne bort fra de gamle Ruder. Sky saá de, at Theatret var kun et skident Gulv og nogle malede Lærreder og nogle Stativer, der stod med rustne Hængsler i Halvlyset.

De gik, skræmte, som var de grebne i en Misgerning . . .

Aarene forløb. De rejsende Selskaber kom og gik.

De store Trupper, dem, Honoratiores saá, kom en Gang hver Vinter.

Ogsaa de ligesom fyldte Byen, fangede den som det Festlige og det Usædvanlige.

Skuespillerne var der — Folk med andre Ansigter, glatte, med stærke Profiler; med anden Gang, brystende sig og vuggende i Hofterne; andre Klæder, dristigere og mere grelle.

I Dagligstuerne løb de til Vinduerne: det var nogle Ny i „Gaden“ . . . Man besaá, man kritiserede. Der blev talt Fingersprog til Genboen bag alle Urtepotter . . .

Skoledrengene listede sig langsomt forbi de Fremmede og bekiggede dem — Skuespillerne.

De unge Piger fik Nyt at hviske om: de underkøbte „Helten“s Værtinde og sneg sig ind i hans Værelse, naar han var borte, og de undersøgte Don Cæsars Kappe med Kniplingerne i Brystet — den var særdeles gennemsvedt, Don Cæsars Kappe — og Ingomars Bluse og Peter Kaninstoks Voksdugshat . . .

Ingen maatte vide det, for Guds Skyld, ingen maatte vide det . . .

Men Hemmeligheden kriblede dem, saa den maatte betroes til yngre Brødre og til Husjomfruer.

Og der opstod et eget Frimureri mellem de Unge — Hvisken, Hemmeligheder, forbuden Blomstersenden ... Skuespillerne var de uvidende Helte.

Der hørtes ogsaa sære Historier, som nævnedes ganske sagte: at den unge v. S. var kommen ud af Skolen, jaget ud af Skolen, fordi han havde lejet et lille Hus ved Aaen, hvor der var altfor megen Lystighed, syndig Lystighed om Natten — med Skuespillerinder . . .

Og det blev alt for de ganske Unge indspundet i Komedieaftnernes gyldne Ord, i Maritanas Sang, i Franz I's stolte Sprog, i Dronning Margrethes høje Tale — indspundet som i et gyldent Net, der lyste for vore Øjne.

Hjemme hørte Børnene om de endnu Større, om Kunstnerne fra de virkelige Theatre — om Anna Nielsen,

der steg frem af de fædrene Beskrivelser som noget Stort og Overmenneskeligt, en Heltinde, der slæbte en Sørgekaabe gennem Verden; Phister, der græd og lo, og Michael Wiehe, som blev nævnet med en stille Stemme.

Aften efter Aften blev Rampen tændt, og vi hørte alt det halvbegrebne Digt — Digt, der levede ...

— — —

Ja — Theatret kunde fange vor By.

Hvilket Stof til en Roman:

Da Balletselskabet var i Byen. Det var en virkelig Ballettrup med Danseuser af europæisk Navn og italienske Dansere, der satte afsted i Himmelspræt, som vilde de brat forsvinde i Kulisserne.

Der var Reklame gaaet forud — der i Byen for første Gang.

Der var Impresario og Plakater i mange Farver; der var Løbesedler stukne ind under Maatten foran hver eneste Dør; der var „Telegrammer“, som blev opslaaede paa Gadehjørnerne.

I Byen herskede der Feber, allerede før Truppen arriverede. Byens bedste Børn ventede paa Programkonen udenfor Trykkerens Dør. Mødrene sendte Bud efter Programmerne.

Selskabet kom med en Cancan parisien som sin clou. Byens agtbareste Familier nød glad den parisiske Nationaldans fem Gange om Ugen. Enkelte hjemsendte dog forsigtigt de mindreaarige før Nydelsen.

Naar Balletteuserne om Formiddagen havde strakt Lemmerne paa en Prøve, begav de sig paa en Vinstue. De tvende Solodanserinder gik i Spidsen, ledsagede af to Gentlemen, der officielt angaves at være deres Forlovede.

Man opholdt sig i Vinstuen hele Middagsstunden.

Værten lukkede betænksomt de øverste Ruder op for frisk Luft, saa man helt ud paa Gaden fornam, at der var megen Lystighed i Vinstuen.

Vinduerne var oppe i hvert Nabohus.

Hvad der kunde krybe og gaa fik Ærinde forbi Vinboden i Middagsstunden: de unge Damer slog blufærdige Buer om Stentrappen og gik paa deres Ben akavet, som traadte de over en Vandpyt.

Balletdamerne købte meget koldsindigt et Par brandgule Jalousier, som de egenhændigt placerede foran Vinduerne.

Forargelsen var stor.

En skøn Dag vovede en berygtet Landjunker sig ind i Fordærvelsen. Han havde intet at tabe. Han var iforvejen Egnens sorte Faar.

Der blev endnu lystigere i Lokalet. Balletdamerne maatte ved Theatertid hentes i Vogn.

Landjunkeren slog sig fast ned i Staden og færdedes i Balletkorpset som et Medlem af Familien. Byen ignorerede han fuldstændig og talte med ingen.

Staden sprak af Indignation og Nysgerrighed.

Et Par af Byens Embedsmænd — deriblandt Byfogeden, en gammel Levemand fra Hoffet i Odense — begyndte at hilse Landjunkeren paa Gaden.

Fruerne i Nabolaget var visse paa, at der nu var flere i Vinstuen. Det Spektakel gjorde de ikke alene. Der var sikkert flere.

Der var det.

Et Par Borgere havde fundet en Bagvej gennem en Bryggergaard. De betroede sig til andre, som ogsaa fandt Bagvejen. Der blev nærmest et muntert Hurlumhej i Vinstuen.

Om Aftenen var det paa Hotellet, det gik for sig. Alle Vinduer kom op, og alle Kroner var tændte. Travle Hænder fik alle Gardiner rullet ned.

Der stod den hele Nat en Storm af Lovløshed ud over Byen.

Mellem Mændene herskede efterhaanden et stille Frimureri. Fruerne mente, man maatte vel dog ha'e at vide, hvad der egentlig gik for sig.

Man maatte dog vide, hvem der nedlod sig til at komme der.

Et Par af Damerne opofrede sig og sendte deres Mænd: de var ikke bange, og de vilde vide Besked. Andre Fruer fulgte Eksemplet, fordi man ligesaa gerne selv kunde sende Ægteherrerne:

De gik der vel alligevel.

Den hele Bys Ægtemænd valfartede til Vinstuen, autoriserede af deres Fruer. De kom hjem til Middag og blev udspurgte til sidste Detail.

Saa blev det Hele officielt ved en Middag hos Fysikus.

Byfogeden sagde rent ud:

— At de unge Piger var rigtig fornøjelige.

— Og ... mer uskyldige, end man skulde tro.

Damerne svarede:

— At det var jo en Fornøjelse, Herrerne maatte ha'e for sig selv.

Byfogeden bemærkede, at han vidste slet ikke, hvorfor. Han idetmindste kunde forsikre, at der passerede saamæn intet.

— Ikke en Døjt mer end her, sagde Byfogeden.

Damerne slog Kreds om ham: Han vilde dog vel ikke, at de skulde gaa paa Vinstue.

De var mer end harmslagne, og deres Lyst til at være med var bestialsk.

— Nej, paa Vinstuen tænkte Byfogeden ikke.

— Men man havde jo Klubben ...

— Klubben, der blev et Skrig.

— Jo, det manglede blot ...

— Nej, maatte Damerne først og fremmest bede sig fritagne for, at Klubben ...

— Det manglede kun, at de ... Frøkner skulde være Medlemmer af Klubben.

Indignationen var højrøstet og langvarig.

Midt under det Hele gjorde imidlertid Klubbens Formand, en Fabrikant, stille opmærksom paa, at der jo aldrig kunde blive Tale om „Medlemmer“.

— Tilrejsende indførtes altid som Fremmede. Formanden betonede „Fremmede“.

Damerne blev slaaede, og et Par af dem sagde:

— Ja, det blev jo ganske vist kun som Fremmede.

Byfogeden planlagde uforstyrrelig et Bal.

Damerne glemte al Modstand og fløj op i Diskussionen som Besatte for pludselig at ende med, at det kunde der naturligvis ikke være Tale om.

Paa én Gang sagde Hofjægermesteren, at man jo foreløbig imorgen kunde spise til Middag hos ham.

Det kom som en Overrumpling, og alle Herrerne applauderede.

Damerne ytrede, at det naturligvis maatte blive en Herremiddag og brændte paa Stolene af Begærlighed efter at komme med. Hofjægermesterinden, der var stokdøv, nikkede aimabelt; hun havde sjælden nogen tydelig Forestilling om, hvem hun skulde se hos sig.

Det blev en Middag med Damer.

I otte Dage kørte Byens Beaumonde til Middag med Balletten — det vil da sige Solodanserinderne, der medbragte deres Forlovede. Danserinderne var Damer indtil Kaffen.

Da satte de sig nok i Ømhedstrang paa Skødet af deres Mandfolk.

Fruerne tog det for en behagelig Spøg.

Konversationen gik paa alle Sprog, og ingen forstod et Muk af, hvad der blev sagt. Mlle. Lanner lod sig bevæge til at danse tre Pas af „La Cachouja“, og Vinen flød.

Der blev arrangeret en Kanefart. De vilde Klokker lød gennem alle Gader. Fruerne tilbragte Aftenen paa Hotellet. Paa Theatret gik stadig den højtopskørtede Cancan.

Børnelogen var bugnende fuld af Børn. De fik Lov at gaa der, fordi de forstod det ikke: og de fulgte Dansen med hede Øjne — den sære Cancan.

Folk i Parkettet kunde Melodierne udenad. Rødkindede nynnede de med.

Hidsige smækkede Danseuserne Ben. Mlle. Lanner

snurrede vanvittigt rundt med Hr. Francescos Silkehat paa sin Støvle.

Børnelogen var ét Øje. I Parkettet lød som med én Mund: Hvilket komisk Talent, hvilken Komik.

Det var et Slags Stikord — fundet Gud véd af hvem — for ligesom at redde Situationen ...

I Vinstuen husedes Balletkorpset imidlertid stadig om Formiddagen. Det havde sine Venner, som rekruteredes en Smule nedefter. Den lovlige Orden var ganske slap i Ledemodene.

Der sluttedes med et Bal i Klubben.

Frk. Linda gav ved dette Bal Stødet til Reaktionen. Hun var efter alles Mening for nedringet.

Da Truppen rejste, fulgte Landjunkeren med Selskabet til dets næste Station — hvad Byen aldrig tilgav ham: Han blev definitivt udstødt af det gode Selskab.

Saadan kunde Theatret vende op og ned paa hele Byen. Indtryk jog Indtryk.

De faste Trupper kørte deres Kærrer hid og did.

Hvem husker vel nu Navnene paa alt det farende Folk fra den Gang? Og dog gav de Bedste iblandt dem, hvad ærlig Vilje giver.

Men Livet er — tro det — trist for „dem, der rejser“, deres Gerning er Slid, og Tak høster de kun føje.

Der har maaske været en anden Tid, hvor den Eksistens var lystigere. Dens Typer var ialfald for tyve Aar siden andre. Man fortalte om muntre Erobringer af de polkahaarede Elskere, og Jomfruerne af Truppen førte om Søndagen deres Poder paa „Lunden“ at høre Musik — en Baby ved hver Haand.

Den Gang stod de farende acteurs helt udenfor Samfundet. De drog deres egne Veje. Det var bittert til Tider — frit altid.

Men Tiderne er forandrede. Ogsaa den lille Verden er blevet en anden.

Provinsernes Aktører vil høre med, de vil ind i Sam-

fundet, de vil ind i Selskabet. Og det har forandret hele Standens Fysiognomi og næsten dens Karaktér.

De Enkelte, som har ført an i denne Bevægelse, har handlet af Beregning. En Primadonna gav sig en borgerlig air og strikkede som Familiemoder Strømper ved Kaffeselskaber for at sikre sin Benefice, hvis Nummerpladser ved Lejlighed kunde dukke hastig frem af Strikkeposen. En Førsteelsker drak i Kraft af sin Værdighed som cand. phil. The i de bedste Familier og opfordredes til at overtage Deklamationspartiet ved Byens Musikforenings Fest.

Disse Pionerer blev modtagne af Selskabet, og de nød alle Fordele ved at tilhøre det. De protegeredes og blev Truppernes Spidser.

De øvrige Aktører begyndte derfor at efterligne dem. Forfængeligheden drev dem, og økonomiske Grunde drev dem. Kunstbegejstringen er overalt blevet betænkelig mindre. Alt for slette Trupper og alt for mange Privilegier har udmarvet den. Men er Kunstbegejstringen blevet mindre, forsøger de kloge at gøre Bekendtskabskredsen større.

For at blive Ven med Borgeren maa man imidlertid blive borgerlig som han.

Aktørernes Maal bliver Korrekthed — endogsaa den yderste Korrekthed. Thi Samfundet har endnu langtfra den fulde Tillid, og Smaabyen har tusind mistænksomme Øjne og en særdeles øm Moral.

Skuespillerne agerer derfor i Privatlivet velstillede og solide Folk, Folk i agtbar Stilling med solide Indtægter og solide Grundsætninger. De synes en Flok Herrer og Damer i rangerede Forhold og i borgerligt Velvære.

Vi faar Primadonnaer, der i Kamp for Eksistensen medfører deres Dagligstuemøblement som Bagage, og som paa Provinsernes Hoteller byder Byernes Fruer til Sæde i deres egne Stole.

Det er det hyggelige Familieliv og den borgerlige Velstand, som dyrkes — Familieliv og Velstand paa Rejse.

Ulykkeligvis er al denne Ro og hele dette Velvære i de nitten Tilfælde af tyve kun et Skin og et dyrt købt Skin. Det er en Slags Repræsentation, som koster alt for meget, og som er købt med tusinde hemmelige Bekymringer.

Bag Skallen skjules Pengeforlegenhederne, de pinlige Laan, Transaktioner med Laanekontorerne, Skænderier med Værterne, som man ikke kan betale.

Og til al Rollernes Ophidselse, til Hjernens Pinthed af en evig Læren, til Prøvernes enerverende Slid paa de femten Theatre er kommet Kampen for Positionen — Kampen i Ravnekrog.

Medens alle disse Mennesker saaledes opslides tidobbelt, lever de bestandig med Øjnene fæstede paa kun ét eneste: København.

Paa „at komme ind", som er det tekniske Ord.

Men Vejen „ind" er lang.

Københavnske Theatre finder saa svært Aktørerne ude i Provins-Tusmørket. Stedlige Lovsange gør snarest kun Theaterlederne mistænksomme. Saa gaar da Tiden. En og anden springer derind. De fleste springes over — og venter dog.

De begynder at ældes. De bedste bliver „Provinsscenens Støtter". Det vil sige, de fortsætter uden Haab Kampen om et Skin af Velvære, Ro, borgerlig Orden, dragende fra By til By, købende med hundrede hemmelige Opofrelser Dag for Dag en Stilling, som de i Skjul foragter, blivende fra Elsker Helt, fra Helt père noble, fra père noble Garderobier og Regissør.

Hypokondre og udslidte, saarede i deres Forfængelighed hver Gang, de aabner en københavnsk Avis, hvori de læser om de Lykkeligere, „dem derinde", nedsvælger de alle Theaterlivets Krænkelser.

— Min Herre, sagde en gammel Skuespiller til mig — han begyndte med „min Herre", et Laan fra saa mange Komedier —: jeg har spillet Ambrosius, og jeg tør sige, at fornuftige Folk har sammenlignet mig med Emil.

— Det er blevet sagt, at der fandtes kun to til den Rolle, Emil og jeg.

— Jeg har spillet Elsker i tyve Aar. Jeg tør vel sige, der er ingen, som har haft større Publikum — det bedste Publikum.

— Iaar er jeg gaaet over i det ældre Fag.

— Direktøren mente det — skønt — ja, jeg føler mig saa frisk som nogensinde.

— Men jeg gør det; jeg føjer min Direktør: jeg bliver paa Scenen pludselig tresindstyve Aar ... Mener De, det er let?

— Og tror De, at nogen — og den gamle Skuespiller stirrer mig midt ind i Ansigtet med højtopspilede Øjne — at et eneste Menneske har saa meget som lagt Mærke dertil?

— Ikke et Menneske, siger jeg Dem.

— Ikke en Avis har skrevet om det.

— Ubemærket ... Og jeg har været Elsker i tyve Aar ... Saadan noget gør bitter, min Herre.

Den gamle père noble — Ambrosius fra igaar — bliver staaende stirrende stift ud for sig ...

Det „ubemærket“ vil svide inde i Folderne af hans Sjæl til den Dag, han dør.

Til den Dag, hvor han dør, og hele det møjsomt skabte Skin i hans Eksistens falder sammen — ubarmhjertigt.

Han har gjort de yderste Anstrengelser for at høre til Samfundet, for at synes at staa midt deri, for at synes Borger blandt Borgere, og nu dør han ene — som den Aktør han er.

Det staar at læse i en eller anden Avis, at Skuespiller den eller den syg har maattet efterlades af sin Trup i By den eller den.

Nogle Dage efter hører man, at han er død.

Kammeraterne er draget videre, og han er død ene, i sit Logis, imellem Hænderne paa en Vært, der ikke véd, hvad han skal gøre med Liget.

Der er — uden al Sentimentalitet sagt — noget ved

saadan en Død, der minder lidt om Karavanernes Lastdyrs Endeligt.

Lastdyrene styrter sammen og dør og tilsandes — Karavanen gaar videre.

Der kan dog ogsaa blandt Kunstens dragende Flok findes den enkelte, hvem Døden giver saadan noget som Oprejsning. Hvor pludselig Mængden forstaar, at i denne rejsende a c t e u r er en Kunstner tabt.

Emma Cortes var en saadan enkelt.

Kroget og bøjet af fyrretyve Theateraars Møje ragede hun, gammel og hærdet, frem over Mængden, en sidste Slægtning af vor Kunsts Store.

Hun tilhører min Generations Barndomsindtryk. Hendes fulde og dybe Røst bar første Gang, tonende og rent, Oehlenschlägers Vers frem for vore unge Øren.

Hun var styg, hun var bred og alt for lille, hun havde sin Afstamnings alt for markerede Træk. Men det glemtes — og ikke blot af de Yngste.

Der var en Skuespilkender i Byen derhjemme. Han havde flakket viden om, han havde set al Europas Skuespilkunst.

Endnu rejste han.

Sad saa i Burg, saa i Français. I vort kongelige Skuespilhus kom han sjældnere. Dets store Tid var for ham død med Anna Nielsen, der tog den hellige Sandhed med sig i Graven og overlod Scenen til Johanne Luise Heibergs geniale Sirlighed.

Han kunde, den Skuespilkender, komme lige lukt fra Rejse i Europa, og var Cortes' Trup i Byen, sad han den første Aften paa sin faste Plads i Parkettet.

Byfogeden sagde:

— Hvor holder De det ud? hvor holder De ud at se paa hende.

— Jeg ser ikke, sagde Skuespilelskeren for Spøg: jeg lukker Øjnene og hører paa hende.

Der gik Aar, uden at jeg saá Fru Cortes.

Og en Gang imellem, naar jeg fra Hovedstaden læste en Theaterannonce fra Randers, smilte vel ogsaa jeg ad

denne evige Hjørdis og Ragnhild, en uopslidelig Tragédienne i Provinserne.

Men saa gensaá jeg hende — efter en halv Menneskealders Forløb og smilte ikke mer. Jeg forstod den Skuespilkender fra min Barndom. Thi i denne stærke og rene Tales store Linier var der bevaret en sidste Rest af vor Scenes Fortidskunst.

Denne Kvinde havde ejet al den ubøjelige, sejge, uovervindelige Modstandsevne, som er hendes Races Storhed, og hun havde haft Brug for den i fyrretyve Kampens Aar.

Uden Vejledning af betydende Kritik, altid fristet af Publikums Smag, bestandig udsat for Smitte af Medspillendes Fejl, uden Haab om anden Fremgang for sin Kunst end den evige Vej over de samme evige Provinsbrædder, uden anden Løftestang end en uudslukkelig Kærlighed til Kunsten og de store Digtninge — var hun urørt forblevet d e n, hun var: en nobel Dyrkerske af den store Stil, det skønne Sprog og det fuldttonende Vers.

Hvilke Tider havde hun ikke set komme over Theatret.

Kassestykkets Hærværkstid, hvor de hundrede Opførelsers forfængelige Drøm jog Trupperne paa Jernbanen fra Skagen til Kongeaaen, hvor Standen degraderedes, hvor alt, hvad Repertoire hed, forsvandt, og hvor gode gamle Stykker kun kunde gaa paa Markedsdage som Madding for Bønder.

Men gennem det altsammen stod denne Jødinde fast.

Ogsaa socialt saá hun nye Tider komme. Hun saá Skuespillerne blive salonfähige og modtages i de bedste Familier.

Men hun deltog ikke i nogen Væddekørsel om Optagelse i Selskabet. Hun bevarede kun s i n Plads — sin Plads for sig selv. D e r blev hun, og hun var maaske den eneste, som ikke levede med Blikket mod en anden Virkeplads end den, der var hende givet.

Med det store Talents Selvbevidsthed vejede hun ret vel, hvad ogsaa hun havde udrettet.

For mig vil Emma Cortes' Navn altid være knyttet til Ragnhild i *Dronning Margareta*.

Jeg saá hende dér for sidste Gang.

Og hun var en Ragnhild, Kvinden af ædelt Blod, hærget af Livets Storm, hærget og ældet, men uknækket. Hun vil gribe for sin Søn en Konges Krone for selv som Kongens Moder at holde sin stærke Haand over Landet.

Der var den myndige Kraft i hendes Tale, den Uovervundnes Styrke i hendes Ord.

Hende troede man, naar hun ved Olufs tomme Kiste, ved hvis Trin hendes Søn styrtede, sagde simpelt, uovervindelig selv da:

— Styrter Du, min Søn? Jeg staar . . .

De Ord fortjente at sættes paa denne aldrig knækkede Kvindes Grav.

— — —

Og naar en Gang det danske farende Folk faar faste Hjemsteder, og Bytheatre i de største Byer bliver Bærere af god Smag og Planteskoler for ung Kunst, da bør Emma Cortes have sit Minde i et af de Skuespilhuse.

Hun har fortjent at mindes, om i saa flygtig en Kunst nogen fortjener det.

Hun idetmindste bør rage op over alle de Navnløse, et Tegn paa, at Navn kan vindes selv af det farende Folk, som kun de Uvidende agter ringe. De Vidende véd, at den dragende Trup er omtrent som de andre:

At af hundrede er altid de ni og halvfems Haandværkere og Industridrivende, Efterlignere og Routiniers.

Tilfældet hjælper nogle og lader andre i Stikken. Men for Kunstens Domstol er de lige — saa nogenlunde.

Maaske kan det være en Trøst for det farende Folk.

„PHISTER“

DET virkede som en Eksplosion.

Rektor stod og smaatrippede henne ved forreste Bænk med Hænderne foldede over Maven og saá smilende fra den ene til den anden. Der var det Gourmand-Smil om Munden, som hos Rektor altid tydede paa „Meddelelse“.

Han vilde sige noget, og han nød vor Forventning saa inderligt, stadig med Hænderne paa Maven.

— Ja, jeg har jo no'et at si'e Jer, kom det langt om længe yderst tøvende, og han smaatrippede igen en Stund, mens han gottede sig: no'et meget ubehageligt; han trak hver Lyd i Langdrag og undersøgte alle vore syv Ansigter.

Paa det „Ubehagelige“ troede vi ikke. At gøre os ubehagelige Meddelelser blev overladt visse af Overlærerne.

— Jeg gad vidst, om I kan gætte det, anglede Rektor.

Det var hans højeste Glæde at lade os gætte — mens Hemmeligheden bestandig kriblede ham i alle Fingre.

En gættede paa Maanedslov.

— Nej.

Det var et skadefro, glad og hastigt Nej: denne Gang vidste han sig dog fri for at have givet efter med Hensyn til Maanedslov; der var nemlig ingen, der havde bedt ham.

Vi gættede paa andre Ting, paa alt mellem Himmel

og Jord. Rektor nød det som en Fest. Han vidste det:

— Nej, denne Gang gætter I det dog ikke . . .

Han rømmede sig et Utal af Gange, Meddelelsen maatte komme nu:

— Ja, se — det er no'et meget slemt.

— Der skal — spilles Komedie her nu igen . . .

Rektor udtalte „Komedie", som havde han noget meget Stygt i Munden, og betragtede os igen.

— Ja, jeg, sagde han med megen Gnavenhed, er saamæn ikke for det. Men jeg har jo ikke kunnet sige nej . . . naar Professor Phister absolut vil . . .

Det sidste kom meget sløjfet. Rektor var vis paa Virkningen, hvordan han saa sagde det.

Men vi forstod ham slet ikke.

— Ja, I er naturligvis osse kede af 'et, blev Rektor ved som før:

— At I skal spille med.

— Spille med? det kom fra Klassen som med én forundret Mund: vi forstod endnu ikke.

— Ja, det er saamæn en fortvivlet Idé — men naar nu Manden vil — det var en Talemaade hos Rektor, han havde altid en inderlig Respekt for, hvad andre vilde — hva' er der saa at stille op, lille Børn?

Han spurgte med dyb Overbevisning.

— Men ét er sikkert, sagde han: jeg vasker mine Hænder.

Det var ogsaa en Talemaade hos Rektor. Han vaskede ofte sine Hænder — hvor det gjaldt Smaating.

— Det er „Jeppe paa Bjerget", han vil spille, sagde Rektor i den samme misfornøjede Tone (mens Øjnene straalede af Glæde): Adjunkt Hansen vil nok uddele Rollerne.

Og med et pludseligt Lys over hele Ansigtet sagde han:

— Nej, det havde I dog nok ikke gættet — hva'?

Det havde vi ikke. Vi forstod det slet ikke rigtig endnu:

At Hr. Phister, Professor Phister, Ludvig Phister vilde spille Komedie her, her paa Akademiet, paa Akademiets Theater — Komedie med os.

Vi var ganske stumme. Der var dem, som troede, at det var noget, Rektor bildte os ind.

En kom sig saavidt, at han kunde sige:

— Ja, men Hr. Professor, Theatret er jo ikke oppe.

Rektor tørrede sine Briller af.

— Naa, det var vel det mindste af det, lille Børn.

— Men at spille Komedie lige op til Halvaarseksamen — Rektor udtalte Ordet, som om Verdens Ve og Vel afhang af „Halvaarseksamen"; vi vidste, at han ansaá den for ganske overflødig, — det er saamæn værre, maa jeg sige ....

— Hm, sagde han saa som en Mand, der slutter efter at have anvendt sin Tid vel:

— Ja, saa fik I det at vide.

Rektor vilde gaa, men han drejede sig omkring igen og slog med Fingrene Duksen paa Panden.

— Næ — det var nok ikke Maanedslov.

Saa gik han.

Ja, vi havde jo faaet det at vide, men vi troede det ikke endnu. Det var for utænkeligt. At Phister, Professor Phister vilde spille med os, med Gymnasiasterne, med os — paa Akademiets Theater.

Vi troede det ikke. Vi troede det ikke endnu, da vi sad med Rollerne.

Men rigtig forholdt det sig: Professor Phister vilde ned for at spille paa Akademiet: i Holbergs andet Hus, ved selve Foden af hans Statue vilde Jeppe vaagne i Baronens Seng foran selve Mesterens Ansigt.

Holberg staar jo i Festsalen, hvor Theatret er rejst. Gaar man ud af Baggrundsdøren, løber man lige bus paa det hvide Fodstykke.

.... Hele Akademiet aandede pludselig Holberg. Tænkte, talte, debatterede kun Holberg.

Til daglig var det lidt smaat med Holberg-Kendskab og Holberg-Kultus paa Holbergs Akademi. Han hang

paa alle Vægge. Det var alt. Han hang dér og saá paa Læsning og Madning og Leg og Eksaminering med det samme Smil, som om han ikke altid var ganske enig med den lærde Opdragelse paa den ridderlige Anstalt.

Talt til hans Ære blev der en Gang om Aaret. Talt om ham blev der sjældent: i Litteraturhistorien naaede man hyppigst netop gennem „det lærde Tidsrum“ før ham.

Men i de Dage, der nu kom, fik han Oprejsning.

Der sivede Holberg ud af Gymnasiets Mure. Vi læste, vi memorerede, vi asede, vi talte Holbergsk med Korrekthed og Salvelse. Tiden var ogsaa kort. Det var allerede paa Lørdag, Professoren skulde komme.

Om Aftnerne prøvede vi. Adjunkten, der satte Stykket i Scene, var ligesaa febrilsk som vi. Han var Religionslærer og tog nærmest Replikkerne som Forklaringerne i Katekismus.

Han førte uafladelig den højre Haand frem foran sig i Luften i en ganske meningsløs Bue og sagde afmægtigt:

— Det maa være rundt og saadan . . .

— Det maa være rundt og saadan . . .

Tanken om Professoren lammede ham fuldstændigt.

Vi hakkede i Holberg, saa vi svedte ved det. Paa Sovesalen hørte vi hinanden i Roller, saa ingen fik Søvn i sine Øjne før ud paa Natten. Ingen Moderssjæl tænkte paa Timerne. Den danske Lærer indgav et spydigt Andragende om ligesaa gerne helt at give Ferie.

— Det kunde vi saamæn for Resten li'saa godt, sagde Rektor, der altid saá skeptisk paa meget af Undervisningen.

Hele Akademiet kom med, alle levede i det samme. Det gik fra „femte“ til „fjerde“, fra „fjerde“ til „tredie“, fra de Studerende til Realisterne, fra Duks og til Fuks. I Læsetid, i Timer, ved Maaltider taltes der kun om det.

Selv Lærerne blev smittede, de kiggede om Aftenen nysgerrigt ind paa Prøverne. Rektor gik febrilsk rundt

i Baggrunden af Salen, som om han vilde holde sig paa Afstand af Skandalen:

— Naa, det bli'r saamæn net, sagde han.

— Men jeg har vasket mine Hænder.

Adjunkten svedte ved det, mens han sagde med sin evige, hjælpeløse Bue i Luften:

— Det maa være klart og saadan . . .

Vi gjorde det saa „klart“, vi kunde. Vi var jo ikke øvede i den Holbergske Diktion. Den bedste var Nille: Hun svang Krabasken, saa det suste. For Illusionens Skyld var hun iført et gammelt Skørt.

Lørdag kom. Vi var paa Banen. Selv den trægeste Realist var i Dag rykket ud til Stationen, hvor hele Byen var paa Benene.

Saa endelig arriverede Toget, kørte frem og holdt.

Der kom en lille halvblind Mand, skyggende for Øjnene med den ene Haand som for at se, hvor han skulde træde, varsomt ned fra en Kupé — krum og forsigtig, sættende et Par Fødder i nogle store, fladtraadte Støvler prøvende paa Trinnet og Perronen.

Det var Professor Phister.

Han blev modtaget af nogle Venner. Gymnasiasterne stod maabende rundtom og ventede. Det var en ubehjælpsom Olding, som de saá for sig.

Der var en eller anden, der sagde, at det var os — Gymnasiasterne.

Det varede lidt, før Professoren forstod det; han saá aandsfraværende hen paa os:

— Naa, ja, sagde han.

Det var det Hele. Han interesserede sig øjensynlig ikke saa meget for sine Medspillende.

For ham var det kun en simpel Kendsgerning, at han skulde spille med en Hob Skoledrenge.

Men vi følte os jo rigtignok ikke smigrede, da vi trak afsted fra Banegaarden.

Paa Prøven, der fulgte, var vi nærmest forstenede.

Professoren begyndte med at maale Scenen — hvor mange Skridt den tog i Dybden og i Bredden. Han ud-

maalte nøjagtig hver Fod og hver Tomme. Han lagde i Tankerne Virkningerne til Rette efter Stedet. Da det var gjort, sagde han, at der kunde begyndes.

Nu kendte han Valpladsen.

Der blev begyndt. Det var ren Eksercits. Vi gik og stod paa Kommando. Et Skridt frem, et Skridt tilbage.

— Vil De maaske erindre det?

— Vil De maaske erindre det?

var Professorens stadige.

Vi erindrede intetsomhelst og tog evig om igen, mens vi eksercerede.

Professoren lod tegne Kridtstreger paa Gulvet til Vejledning. Vi blev kommanderede som Rekruter, og vi drejede rundt som en Hjord.

Professoren var utrættelig. Han markerede Tale og Pauser med den oprakte Haand som en Taktstok:

— D e r ligger Virkningen, sagde han:

— Nu en Pause — om igen.

Den Komedie var som et Uhrværk, og dens Virkninger var beregnet paa Sekunder.

To Gange sagde Phister:

— Her holder De længe inde — for her ler Publikum.

Og den Pause blev markeret med Taktstokken som de andre.

Det var altsammen mekanisk, uomstødeligt og uforanderligt. Dette maatte kunne indstuderes med mindre end med Skoledrenge, naar Lederen kun gav sig Tid.

Hvad mig angaar, irriteredes mine sytten Aar usigelig ved denne Mekanik, som jeg ikke forstod. Jeg mistede alle mine Illusioner ved denne Maskinmæssighed, der ligesom klædte Kunsten af, saa vi ikke saá andet end alt Tømmerværket, hvoraf den var opbygget.

Men Professoren var utrættelig og blev ved. Eksercitsen varede seks Timer. Vi lærte alt, hvad man uden Talent kan lære. Replikkerne tog den lovbefalede Tid, Pausen fik lovbefalet Længde, Gebærden blev af lovbefalet Bredde.

Forestillingen kom. To Timer før var Phister paa Theatret. Aldrig har jeg set et Menneske saa nervøst. Ingen af os vilde have kendt ham igen. Al Sikkerheden var borte, al Overlegenheden var druknet i Lampefeberen.

Han var angst for sin Dragt, og han var angst for Rollens Ord.

Vi glemte næsten vor egen sølle Skræk ved at se denne Dødens Angst hos Landets største Kunstner, der skulde ind i en Smaaby og spille med en Flok Skoledrenge.

Han var bleg, og han skælvede. Han blev ikke et Minut paa samme Sted, mens han ustandseligt bed Knoer, saa man skulde tro, at Blodet maatte flyde af Hænderne.

Og Angsten fortog sig ikke, efter at Tæppet var gaaet op. Den blev den samme hver Gang, han var udenfor Scenen. Han var bange for hvert Optrin og hvert Ord — af sine egne. Thi os hverken hørte eller saá han. Han følte vel kun, at Uhrværket gik.

Var han inde, kom hver Virkning paa Sekundet.

Undtagen én Gang.

Det var i Scenen med Advokaterne. Himlen véd, hvordan det gik til. Men pludselig bliver Phister distrait. Man saá det paa Blikket, at han vidste ikke, hvor han var, og hvad han skulde. Det var, som blev hans Øjne pludselig brustne, som saá og hørte han ikke mer.

Der blev en Pause, og han sprang tilbage — en halv Scene.

D e r sad Dommer og Advokater og vidste ikke Raad — da pludselig den ene Advokat slaar som rasende i Bordet og raaber:

Det har Du jo alt sagt, din Himmelhund.

Pludselig glemte Phister for et Nu sin Jeppe og fo'r med Haanden skyggende til Øjnene for at se paa den Pog, der improviserede i Holberg.

Saa havde han igen Traaden og spillede videre.

Og Publikum lo igen, h v o r det skulde, og saa længe som det burde.

I den Fremstilling var alt beregnet — ogsaa Lattersalverne. Deres Længde var kendt af lang Erfaring. Og alligevel virkede i Spillet alt som Liv. Vi Drenge glemte at tænke paa vore egne Roller, vi glemte al Angst. Vi stod kun som fastnaglede i Kulissen og stirrede paa dette Under: at alt var Beregning og tog sig ud selv for os — for os i Kulissen, to Skridt fra Manden — som i Nuet levet Liv.

Da Phister blev fremkaldt, tog han Advokaten med.

Og Aar efter huskede han:

— Det har Du jo alt sagt, din Himmelhund.

— — —

Aar efter.

Jeg saá da fra Tilskuerpladsen Jeppe. Men den var ikke til at kende mer. Det var en Olding nu — en Olding, som var blevet træt og svag.

Jeg tænkte paa Prøverne dernede paa Akademiet. Atter havde han vel sagt paa Prøven til de Medspillende:

— Her gør De Pause — her ler Publikum.

Men man lo ikke mer som før. Latteren var blevet uden Glæde.

Alt var det samme, og alt var det blevet anderledes. Der var ikke ændret en Tøddel, og intet var til at genkende mer.

Den Aften syntes mig en af de tristeste i mit Liv.

. . . I Fremstillingskunst kan da altsaa „Virkningerne“ ligge saa fast, som de vil, Konturerne være saa ubrydelige, som de vil. Man virker kun som Liv ved at fylde med Liv — med et vist Kvantum Liv.

BETTY BORCHSENIUS
(1892)

I

BETTY BORCHSENIUS fortjener sit gode Blad i dansk Theaterhistorie.

Hun var i og for sig højt betydende ved Personlighedens Egenart og ved Talentets Selvstændighed. Og dobbelt bør hun beskæftige os ved sin kunstneriske Skæbne paa vort Theater, hvis Skyggesider skabte hendes Historie, saa hendes Kamp blev Nederlag.

— — —

Det var i Slutningen af Treserne, at den Hagenske Trup brød op til Provinserne. Det var hovedsagelig en Flok af københavnske Misfornøjede og Tilsidesatte. Den vilde vise, at der ogsaa af de Landflygtige kunde spilles Komedie. Maaske drømte man om saadant som soignerede „Hoftheater-Sæson"'er der i Odense. Det kunde vel ligne en Hagen, der i Kampe med de største var bleven den ringere paa Grund af Talentets Mangel paa den stærke Oprindelighed, men som siden havde afslebet sin Evne til mangfoldig Virtuositet.

Truppens Maal blev delvis naaet. Ikke før, saa lidt som siden, har vel Provinsen set saa kunstnerisk fint afpassede Forestillinger.

Men over Dygtigheden, Price'ernes sikre Skole, Hagens Virtuositet lyste dog en Debutantindes Ungdom: Betty Guldbrandsens atten Aar blev Smilet over disse Aftner.

Hagen-Sæsonen blev hendes. Al Provinsen svor ved hendes Navn, indtil Lange det næste Efteraar rask fangede hende hjem til København.

Hun sejrede her som hist og maatte sejre: for som hun gik og stod, attenaarig, blond og fin, var hun netop som selve Billedet af, hvad der paa Theatret er vort Ideal, — et Ideal, Barn halvt af vort Temperament, halvt af vort Hykleri —:

Den unge Pige.

Den kvindelige Attenaarige er vort Theaterpublikums Idol. Hun er urørt og som en Anemone sart og hvid. Hun er uskyldig og mer end det, thi hendes Køn er endnu slet ikke vaagnet. Af Legeme er hun halvt, af Sjælen helt et Barn.

Saaledes er hun, og sommerklædt ser vi hende helst — saadan vandrer hun jo i Vaudevillen.

Fra den kommer hun. Hun er Vaudevillens Arv til vort Theater. Og hun er mer end det: hun er Hovedgrunden til, at Vaudevillen selv aldrig dør ud paa vor Skueplads.

Thi aldrig svigter vi den Kunstart, hvis eneste Heltinde hun i uforfalsket Renhed er.

Eneste Heltinde, thi de øvrige Skuespilarter kender jo tillige andre Kvindeskikkelser, som findes Opmærksomhed værd. De franske Dramer — Sardou'erne og Dumas'erne: Augier lod vi ligge og til Henri Becque er vi endnu ikke naaet — som i Halvfjerdserne beherskede Repertoiret, lærte os at kende de problematiske trediveaarige: Fernande'erne, Lady Tartuffe'erne, Sfinxer'ne, Fru Caverlet'erne, Frøknerne Suzanne; og vi saá alle disse Kvinder, om ikke fremstillede, saa i det mindste agerede.

Naar det franske Drama, hvor disse Skikkelser findes, imidlertid overhovedet kunde spilles hos os ɔ: blive beklappede og samle Hus, saa skete det kun til Trods for Hovedpersonerne, med hvilke vort Publikum forsonede sig, fordi det ved Siden af dem altid genfandt sin unge Pige som „Ingenuen".

Det var ogsaa i disse Dramer den hvide Ingenue, der samlede Interessen. Det var Ingenue-Fremstillerinderne, vor Smag kaarede; det var deres Talent, som vor Sympati hægede ømt:

Betty Borchsenius og Betty Hennings blev Tiaarets sceniske Navne.

Betty Guldbrandsen blev da for sin Part straks i sin første Ungdom sin bestemte Variant af den unge Pige og Ingenuen.

Vore øvrige Ingenuer er — med Betty Hennings for Fronten — tilhobe Stuernes og Byernes sirlige Børn. De er yndefulde med Danseskolernes lidt stereotype Grace. De er velopdragne som Privatguvernanters soignerede Kuld.

Deres sjælelige Indhold er netop og kun deres Uskyldighed, en velplejet og graciøs Uskyldighed, som man saa at sige faar Lov at betragte fra alle Sider i kysk og yndefuld Leg for Beskueren.

Men Betty Guldbrandsens Billede af den unge Pige var fra første Færd ikke dette. Det syntes straks mer levende end som saa, og dets spillende Sjæl hed den frie Munterhed.

Det var en Munterhed, der mindede om Skov og Marker, om Friluftsliv en Sommerdag og om Stormenhen over Præstegaards-Vænger.

Saadan var hun: fri og skælmsk og snar; smidig — men som d e n, der ikke har lært at danse — kæk og glad og kær: den unge Pige fra Landet. Sundhed stod der af hende, Sundhed og Glæde; og det var, som slog hun Friluftsdør op, hvor hun kom.

De Forfattere, som den Gang skrev Roller for Betty Guldbrandsen, har haft Blik for hendes Egenart. De holdt af at give hende Ringspil og Fjerbold i Haanden. De havde Ret, og deres Attributer blev næsten Symbol. De andre unge Piger paa Theatret, de passer i en Stue. En Skov, en Høj i en Have var Frøken Guldbrandsens Ramme; den frie Himmel syntes hendes Tag.

Det var hendes Aands stærke Trang mod Frihed

som allerede den Gang gav Betty Guldbrandsens Skikkelser dette Drag. Hendes Selvstændigheds Hang forlenede dem fremdeles med deres vantro eller drilske Spot. Og den Sjælens Kølighed, som altid forblev hendes forstandsmæssige Temperament egen — den virkede endnu som den urørte Uskyldighed.

Hvad Under da, at hun sejrede, og at hun fejredes? Hun var jo „Uskyldigheden“. Men Uskyldigheden med et Anstrøg eller en Understrøm af Karaktér, saa at man — foreløbig fortrylledes dobbelt.

II

Der fortælles fra de første Betty Guldbrandsens Aar ved Folketheatret en sandfærdig Lange-Anekdote, der synes karakteristisk. Der var Generalprøve paa Nørregade paa en lille Farce. Som vanligt saá Lange til fra Parkettets første Bænk. Men jo længere Pjecen skred frem, des mer rokkende utaalmodig blev han: „det var umuligt, det var ganske umuligt“. Saa sagde den kyndige Mand tilsidst i sin Kvide, da Slutningssangen kom:

— Vi la'er Guldbrandsen gaa frem, sagde han, at synge det sidste Vers.

Man gjorde ham opmærksom paa, at Frøken Guldbrandsen slet ikke var der — at hun ikke spillede med.

— Det gør ikke noget, svarte kun Lange, Folk maa bare se hendes Ansigt — saa gaar det.

Sandelig har Lange kendt sine Folk. Thi saa højt elskede hans Publikum den unge Primadonnas Person og Ansigt, at det i lang Tid slet ikke vilde se alt, hvad de i Virkeligheden dækkede.

Thi Tingen var: mens Aarene gik, modnedes der bag dette Ydre en Fremstillerinde, hvis mindste Stræben var Stræben mod et andet, et modsat Ideal af det, som var hendes Publikums, og med hvilket hendes Ydre endnu saa nøje faldt sammen. Der modnedes en Kunstner, hvis Kunsts Sjæl var Sandhedskærlighed indtil

Ubarmhjertighed, og hvis hele Had tilhørte den forlorne og yndige Sentimentalitet.

Mens Betty Guldbrandsen utrættelig arbejdede, var Virkelighedssans bleven hendes afgørende Evne. Hendes Talents Styrke var hendes Skarphed i Iagttagelsen, en Iagttagelse, som, altid rettet mod Livet selv, sikkert fangede menneskelige Egenheder og mægtede at tolke dem som Karakterers Udtryk. Og hendes kunstneriske Maal var — bestandig støttet til og styrket af Iagttagelsen — paa Scenen at gengive det sete, som det var, uden den forvanskende Forskønnelse.

Gengive det saaledes — mod alt og trods alt. Thi medens hendes kunstneriske Egenskaber Dag for Dag tættere bandt hende til en tro Gengivelse af Livet og hun blev vor Scenes kæmpende Naturalist, forblev hendes Publikums Smag jo sentimental — en Tilbeder af den fortyndede Romantik og Theatrets stereotype Uvirkelighed.

Alligevel veg hun ikke. Hun sagde til sig selv, at hun skulde fremstille de attenaarige Piger. Nu vel, hun kendte da sin Vej.

Digterne — lad os kalde dem saaledes — gjorde hendes unge Piger blege, uskyldshvide, som Violer bly, til Englebørn, der, hvis de havde Vinger, fløj.

Men Betty Guldbrandsen vidste det bedre. Hun kendte dem fra Livet, de Skælmer; og de var Skalke tilhobe: forfarne og snu og kaade i Smug; fiffige og spottesyge og drilske i deres Mund; overlegne, lumske, surmulende . . .

Saadan var de. Med ét Ord: de blonde Engle var ogsaa Mennesker.

Og midt i Vaudevillen vilde Betty Guldbrandsen gøre dem dertil ved, naar Forfatteren svigtede hende, at skabe dem i sine egne Iagttagelsers Billede.

Hun brød da først og fremmest med Ingenuens traditionelle Manerer.

Paa Scenen var den unge Dame Ynden i Person. Naar Ballettens Skønhedsbegreber satte Spor overalt,

beherskede de Vaudeville-Elskerinden fuldstændig. Hendes Gang var de maskerede Dansetrin, hendes Attituder de runde Albuers. Hun ventede ved Tæppefald den lykkebringende fædrene Velsignelse i en Pose som Columbines, der modtager den pailletbesaaede Harlekin af Feens Haand. Den forlorne Yndighed trivialiserede hende og gjorde hende saa virkelig som et Glansbillede. Saaledes var den unge Pige paa Scenen. I Livet selv havde Betty Guldbrandsens Iagttagelse længst lært hende, at den unge Pige gebærdede sig ganske anderledes. Hun saá, naar hun øste af sin Iagttagelse, de unge Piger i hundrede Bevægelser, Optrin, Situationer, som mildest talt lod haant om al denne Yndighed fra Theatret. Hun saá dem kantede, klodsede, kejtede, tunge, rigtig maladræte. Og hun indførte modigt paa Scenen hele den Skare af viltre og af kluntede, af genérte og springske, af ugraciøse og af ranglede Pigebørn, som hun fra Livet kendte, og hvis mindste Bevægelse var Kamp mod den Kunst-Mare: Ballet. Sandhedskærligt vovede hun paa et Theater, der mer end noget laa i Armene paa abstrakte Skønhedsbegreber, selve det uskønne, og hun brød med den vante Plastiks Skønhedslinier for at naa d e n varierede Mangfoldighed i Bevægelserne, som er Livet.

Hun skabte, saa at sige, en ny Plastik under en Kamp, som blev hende saare vanskelig, fordi hun havde Fjender ikke blot i Rollerne, men ogsaa i de kunstneriske Omgivelser, som saa at sige smittede hende med alt det gamle. Og hendes egne Theaterreminiscenser, der meldte sig ved hvert Skridt, stillede forvirrende alle sine mangfoldige Billeder af den falske Ynde mellem hende og Maalet, som hun efterstræbte.

Med Bruddet med den traditionelle Plastik var desuden kun det halve Arbejde gjort.

Ogsaa Diktionen var bunden af en lignende Theatermæssighed som Plastikken, og Talens Natur var kvalt under et skønt Overtræk af sødladen Monotoni. Ogsaa den skulde brydes. Betty Guldbrandsen veg ikke, men

gik ogsaa her sin afstukne Vej: hun lagde Øret tæt til Livets egen Tale, som hun havde fæstet Øjet fast paa dets Bevægelse. Hun vilde gennembryde den sceniske søde Kvidren ved Hjælp af Livets egne hørte Tonefald. Det lykkedes hende, fordi hendes Midler paa dette Punkt var i Sandhed enestaaende:

Hendes Øre var overfor Livets ringeste Fald i Talen modtageligt som absolut ingens. Og Tungen gengav Tonefaldene som paa dansk Scene saare faa.

Derfor blev hendes Tale som Livets egen. I hendes Mund fødtes Ordene. Og de kom og gled med den virkelige Tales Stands og pludselige Fart og Søgen og uvilkaarlige Pause. Under denne lysende Naturlighed syntes alt kunstløst og Dagligdagen selv og rent tilfældigt, mens dog den nøjestvejende Kunst og den yderste Beregning raadende sendte hvert Ord og hver Pause hjem mod sit Maal for at naa sin Virkning.

Denne Talekunst tryllede den unge Pige frem lyslevende.

Den kendte og gengav alle hendes Tales Ejendommeligheder: ulogisk og springsk, spottende Reglerne, som den var i Talens Sammenføjning; usikker i Stemmeregistrene, snart hæs, snart snærrende, snart uforholdsmæssig dyb, som den gav sig i Klangen.

Tysklands største Ingenue, Burgs Stella Hohenfels, har for at gengive den unge Piges Tale skabt sig en Slags stabil Hæshed, som hun fører gennem alle sine Roller. Betty Guldbrandsens Talekunst var mangfoldigere. I hundrede Stemmens Afskygninger gengav hun det lunefulde og uberegnelige, som er attenaarige Kvinders Talesæt. Men Theatrets falske Velklang blev jo rigtignok ofret. Den søde Tone blev forladt, som den yndefulde Pose var givet til Pris.

Efter at have brudt med al den ydre Yndighed kunde Betty Guldbrandsen endelig scenisk skildre med nye Midler sin, Livets unge Pige: hende, Skalken, Skælmen, Surmuleren, Spottersken, Drillersken. Men medens hun — og hvor tit af et intet — skabte en hel Række af

levende Skikkelser, mens hun Dag efter Dag gjorde Vaudevillerollers Unatur til Natur, traadte hun rigtignok i al Hemmelighed sit Publikums Smag under Fødder, og den Dag kunde komme, hvor dette Publikum, der endnu laa under for alle hendes ydre Betingelsers Trylleri, kunde — hævne sig.

Betty Guldbrandsen-Borchsenius vidste det og søgte at værge sig derimod.

III

Betty Borchsenius — hun havde imidlertid, 25 Aar gammel, skiftet Navn — forstod meget vel, at en Sekondtheater-Stilling trods Sæsoners Triumfer i Længden var usikker.

Kun Nationaltheatret kunde baade skænke hende Opgaver, der lod hende udfolde alle Siderne af sin Personlighed, og skabe hende en Autoritet, i Ly af hvilken hun kunde arbejde trygt. Et Privattheater mægtede ikke at skaffe hende nogen af Delene. Dets Opgaver forblev — den Gang i alt Fald — bestandig begrænsede.. Dets Primadonnas Stilling var saare afhængig af den enkelte Sæsons Held og Roller: medens hun det ene Aar feteredes, syntes hun det næste allerede halvglemt, og Direktørens Tillid paavirkedes alt for let af hans Publikums Stemninger.

Fru Borchsenius søgte derfor mod Nationaltheatret.

Hun anmodede om at maatte spille paa Prøve eller om et begrænset Antal Gange at maatte optræde som Gæst. Saavidt vides udtalte hun som Ønske at udføre en Pernille. Rollefaget var den Gang slet ikke eller allenfals kun pauvert besat.

Man gav hende et Nej.

Fru Borchsenius stod den Gang paa Højden af sit Talent, i det fulde Eje af sin ganske Skønhed. Theatret havde — Fru Betty Hennings undtagen — ingen Kunstnerinde, der kom hende nær i Københavns Yndest. Faget, som hun foreløbig attraaede, stod ledigt.

Og alligevel var Nationaltheatrets Svar et Nej. Man havde ved vor nationale Scene lige saa liden Brug for Betty Borchsenius, som man nogle Aar før havde haft for Frederik Madsen.

Theatrets Afslag synes nu næsten eventyrligt.

Vi har siden da set Nationaltheatret trække til sig fra Privattheatrene saa mange jævnt habile Folk af — naa, af kunstnerisk Middelhøjde: vi har set det kalde paa forholdsvis saa mange Ungherrer, hvis største Talent sad i et glat Ansigt, at vi slet ikke vilde kunne forstaa det Afslag, der mødte Betty Borchsenius, hvis vi ikke huskede, hvor meget der i de forløbne Aar har forandret sig.

Den Gang var de private Theatre endnu Sekondtheatrene. Det var Lokaler, som i Publikums Øjne undertiden med Held tjente den behagelige Tidkort, men hvor man hverken drev eller tænkte paa at drive egentlig Kunst. Kasino havde engang spillet de Andersenske Eventyrkomedier, Folketheatret havde givet Herreaftner, hvor man gouterede Offenbach og hans Operette.

Det var det gode Publikums Indtryk.

At Farcen i en Frederik Madsens Skikkelse havde naaet kunstnerisk Fuldkommenhed; at Lange havde iscenesat en Række af Forestillinger, som i Fremstillingens Samstemthed og Liv lod al vor øvrige Lystspilkunst langt bag sig; at navnlig Folketheatret ved, trods den ulidelige Repertoiretvang, at opføre værdifulde franske Skuespil havde holdt Døren paa Klem til en større og friere Litteratur i en Tid, hvor vort eget litterære Liv var ganske indestængt og næsten dødt — alt det forstodes af Publikum føje.

Og Bladene vejledede det ikke.

Deres Stilling til Sekondtheatrene spejlede nøje den almindelige Opfattelse af Privattheatrenes Betydning.

Sekondtheater-Anmeldelse var Journalistikens allerførste eller allersidste Trin. Den besørgedes af den yngste Student eller den ældste Routinier. Den var ofte saare kort, den var altid særdeles affejende. Dens Ord

om Skuespillernes Ydelser kom aldrig ud over nogle Adjektiver, flade som et Par fladtraadte Sko.

Og heller ikke Reportagen var ret opfunden. Denne højt opdrevne og i Sandhed sælsomme Art af Journalistik havde endnu ikke skudt alle sine brogede og forlystende Blomster i Form af Notitser med smaat. Vi erfarede endnu ikke, naar Revueskuespillerinden Fru C. — ja, paa Ære, der gaves maaske overhovedet endnu slet ikke Revueskuespillerinder — lod sit skattede Navnetræk brodere paa et Par Handsker, og vi undværede endnu den oplysende Meddelelse om, at Frøken B. af Koret om otte Dage vilde faa sin anden Debut som Kokkepigen Amanda, hvis skrevne Rolle bekvemt kan gemmes i Frøkenens Skildpaddes-Portemonnæ.

Hvad man nu end vil sige om denne Reportage — ét er sikkert: den bidrager til at nedbryde de fordomsfulde Skillerum mellem Kunstanstalter. Idet Reportagen ligeligt benaader alle med sin Gunst, gør den ogsaa — i alt Fald for de tankeløse — næsten alle lige.

Men den Gang var alt det anderledes.

Bladene ikke blot ikke udfyldte men tværtimod befæstede de det Svælg, der gabede mellem selv Privattheatrenes rigeste Mand og Nationalscenens allersomfattigste Lazarus.

Det maa vi huske for at forstaa, at Nationaltheatret overhovedet kunde give Betty Borchsenius det Afslag — som man i øvrigt sikkert i højeste Grad ønskede at give hende.

Thi man ønskede paa Kongens Nytorv sikkerlig ikke — og mindst i de Aar — at give Plads for en Kunst, som man paa denne ballet-skolede og støvgroede Skueplads halvt ubevidst maatte fornemme som revolutionær. Man vandrede paa den kongelige Scene allerede den Gang alt for støt paa den Vej, der skulde føre os fra den kunstneriske Stil til det kunstlet stiliserede og fra det velopdragent dannede til det sødladent snærpede — til at man skulde ønske at slippe den Fanden „Natur" ind i Kunsttemplets Vievandskar.

Instinktmæssig følte den herskende Skole som en Fjende en Skuespillerinde, der som Betty Borchsenius var Lærling af Livet selv.

Og der rejste sig over Theatrets Afslag ingen moderne Pressestorm. Ingen Interviewers drog som en ridderlig Garde i Leding for „den forfulgte Kunst". Ingen betydelig Kritiker gjorde i den ellevte Time Rede for, hvad Nationaltheatret i den vragede Skuespillerinde kunde vinde — eller hvad der ved Afslaget for Kunsten kunde blive tabt.

Og saa — blev det tabt.

Thi vel kulminerede Fru Borchsenius først kunstnerisk efter den forgæves Henvendelse til Nationaltheatret, men alligevel var Loddet for hendes Kunst uigenkaldelig kastet den Dag, da hun maatte beslutte sig til at forblive paa Folketheatret — Sekondtheatret.

IV

Foreløbig naaede Betty Borsenius de følgende Aar det højeste Ry hos Publikum som hos Kritik.

En ny Direktion bragte — under Høedts Auspicier — frem en Række franske Skuespil, som i Skarer drog det bedste Publikum til Huse Louise Holst magtede, ledet ved Høedts Haand, de betydeligste Opgaver. Og Betty Borchsenius virkede midt i de franske Optrin som den friske, nordiske Fortryllelse.

Der var virkelig en Stund, hvor selve dette franske Drama var hendes Held. Det franske Skuespils Tone ligesom afsleb visse Kanter af hendes Spil, der blev egalere og mindre hensynsløst i sit Enkeltudtryk. Hver Rolle blev hende en Triumf.

Og alligevel tror jeg, at alle disse Roller, som alle lignede hinanden, allerede den Gang trættede hende. Deres Uvirkelighed irriterede hende, og deres aandelige Indholdsløshed pinte en Aand, der som hendes var altid beskæftiget og higende. Hun selv var aandelig fremskreden, rig paa Kundskab og højt udviklet. Hvad

hun fik at fremstille var bestandig det samme ensformigt uudviklede. Hele den Race af unge Kvinder, som hun spillede, syntes hende i al Hemmelighed Smaapiger, overfor hvilke hun var alt for overlegen.

Selve denne Følelse af hendes egen aandelige Overlegenhed over det Aandens Smaakravl, Ingenuen, som hun spillede — gav imidlertid til en Begyndelse kun hendes Spil en ny Charme.

Det var d e n, som hensatte hendes unge Piger i det bestandige halve Skær af Komik, som aldrig forlod dem — endnu en fin, nænsom Komik, der fangede Lyset om dem som et fintglitrende Slør. Det var denne endnu sarte Komik, som hvilte over Antoinette, som sang ved Klavéret.

Men efterhaanden som Fru Borchsenius mer og mer trættedes af sine altid de samme Roller, blev hun ogsaa saa at sige mer og mer ubarmhjertig overfor sine Figurer, og hun ligesom hævnede sig paa selve de Skikkelser, som hun fik at fremstille.

Hun gjorde de unge Piger uartige, vripne, gnavne, grusomme, kolde.

Hun behagede sig i uden Skaansel at lægge blot alle de ubehagelige Egenskaber, som hun havde afluret sine Skikkelser, og hun gjorde dem latterlige for os med en vis kold Spot, der frastødte.

Og samtidig begyndte hendes Ydre at passe mindre til den Skikkelse, hun skulde give Billede.

D e t lod sikkert først „Skællene“ falde fra vort Vaudeville-Publikums Øjne. Det saá en Dag, at Betty Borchsenius ikke mere var saa smuk. Men det fik Øje for mere end det. Det opdagede samme Dag instinktmæssig, hvorhen hendes Kunst førte det — i Armene paa Virkelighedsstudiet og en Kunstretning, hvis Sjæl var Sanddruhed og ikke Forskønnelse.

Fra det Øjeblik var Forholdet mellem Betty Borchsenius og hendes Publikum en Kamp, der oprev hende.

Hvor ofte har jeg dog ikke overværet den og Aften efter Aften.

Betty Borchsenius førte i Ilden hele sit Geni — thi i disse Kampens Aar, hvor hun laa under, var hun genial —; hun lod hver Rollens Sætning rumme en Iagttagelse, hun lod hver Bevægelse være Udtryk for Karaktér.

Men hendes Veje var ikke Publikums Veje.

Medens om hende den sødt kælne Jomfruelighed — en Jomfruelighed i Pariserkorset — løftedes paa Døgnskjold; medens den yndigt kvidrende Unatur vuggede vort gode Sprog paa galliske Rytmer i Talen, vendte Publikum sig bort, og den hellige Nitouche udstrakte velsignende sine Hænder mod dets Blindhed.

Alligevel var der Øjeblikke, hvor Betty Borchsenius sejrede.

Det var i saadanne Øjeblikke, at Hertuginden af Septmonts' store Scene (Hertuginden af Septmonts, som vel snart alle Primadonnaer har spillet, og hvori af Dusinet, jeg saá, ingen har naaet hende) løste en Bifaldsstorm; eller hvor Fru Borchsenius — som i mit arme „Hverdagskampe“ — gød over Scenen Livets egen stilfærdige Poesi, varmende og øm, det sande Publikum til Andagt.

Betty Borchsenius betog i denne Kampens Tid i saadanne Scener ved en sørgmodig Vemodighed, et Udtryk for stille Sorg, som før havde været hendes Kunst fremmed. Blik og Ord og Stemmens Fald talte om en sorgfuld Blidhed. Og i Øjnene laa d e r e s Udtryk, som, saarede, undertrykker deres Smerter.

Det var i disse Aar, hun hemmeligt indstuderede Dina. Den, som har hørt hende l æ s e denne Rolle, som var Aars lange, ustandsede Arbejde, véd, at den i hendes Mund blev som et eneste Udtryk for den Stoltes og Ensommes Klage.

En Stolt og en Ensom — d e t, hun var blevet.

Hun kæmpede endnu.

Men gennem hendes Spil fornam man hendes Bitterhed. Og hendes Selvstændighedstrang blev under Striden til Trods. Der var Roller, hvor hun under Over-

drivelse jog sine Fortrin ud i Fejl, som begravede hende. Hvor Diktionens Naturlighed dreves ud til at strejfe Platheden, og hvor Plastikkens Egenart virkede hartad som den tunge Plumphed.

Misfornøjet skiftede hun Theatre. Og Direktørerne, hvis Hensyn maa være Kassen, gav Hovedroller til andre, forbigaaende hende, som ikke „trak“.

Store Opgaver havde endnu kunnet give hende Oprejsning og Ret.

Men da endelig de store Opgaver kom, Rollerne, hvis Tanker var hendes Tanker, hvis Sjæl var hendes Liv, og hvis Idéer var hendes Hjernes Idéer — tilfaldt de en anden.

Netop hende, der var den eneste, som maaske var hende jævnbyrdig i Talent, og som nu, baaren af Opgaverne, steg til det store Ry: Betty Hennings — mens ved selve de andres Triumfer Skyggen øgedes om Betty Borchsenius' Navn.

Hun smagte i de sidste Aar al Sekondtheater-Stillingens Bitterhed. Hun fik Roller ved de Forestillinger, som paa Forhaand agtedes dødsdømte. Der tildeltes hende Operettepartier — hun, der var uden Stemme. Der nægtedes hende ved Primadonna-Ønsker Roller i andet Plan, Roller, som hun maaske, til Belysning af megen Unatur, havde kunnet skabe til Blod og Liv.

Og saa stor var denne Kunst, paa saa sikkert et Grundlag hvilede den, at den alligevel og trods alt tilvristede hende Sejre.

Hun gjorde ved sit Lunes Rigdom en Enaktoperette til et Kassestykke. Hendes livs-tro Spil gjorde en uægte Dramatisering ægte.

Saa skiftede hun atter for sidste Gang Scene: hun skulde være det nyopførte Dagmartheaters Førstekraft.

Guld og de grønne Skove førte hende derhen — og da Theatret aabnedes, var det en anden, der sagde de indviende Ord. Kun i en eneste Rolle viste hun sig for Rampen. I en piece de rideau foran en Operette, hvori Theatrets Sangprimadonna optraadte for første Gang.

Det var en Kammerpigerolle — tolv skrevne Sider var den stor. Og alligevel genlød for første Gang det nye Hus af den ægte Latter, hvormed kun den udmærkede Kunst befrier.

Det blev Betty Borchsenius' Farvel.

Hendes sidste kunstneriske Ønske havde været at gaa over i „det ældre komiske Fag". Hun havde faaet Lyst til at latterliggøre alle dette Rollefags lavbenede Egenskaber: Sladderagtigheden, Smaaligheden, Forvrøvletheden, den forfjamskede Forstyrrethed og den indskrænkede Fordomsfuldhed — hele den glade Skala af den bestandige og udødelige smaaborgerlige Idioti.

Men hun naaede det ikke. Og maaske vilde ogsaa, naar alt var kommet til alt, selve den alt for nære Erindring om Betty Guldbrandsen længe have hindret Betty Borchsenius fra paa det nye Rollefelt at faa den illuderende Magt over Publikums Sind.

V

Betty Borchsenius' Kunstbane var sluttet.

Men det kunstneriske Arbejde standsede hun ikke. Hun læste alle de Roller, som — om de var kommet før og til den Skueplads, hvor hun var og virkede — havde kunnet skænke hende selv en Førsteplads og for hendes Kunsts Retning havde kunnet skabe Sejr.

Nu spilledes Rollerne af andre. Og hendes Kamp var endt.

Det havde været en Kamp for Natur mod Unatur. For Livsiagttagelse mod Theatermæssighed. For Ukunstlethed mod Skaberi.

Den var endt med Nederlag, som denne Kamp vel oftest gør det.

Den sluttedes dermed, fordi den eneste Skueplads, hvor den kunde føres sejrrigt, forblev hende spærret; og fordi hun — kæmpende mod Publikums Smag — stod alt for ene paa den Scene, der blev hende levnet.

Nu er da nogle af de Hindringer, som slog Betty Borchsenius ned, ryddede. I dette Øjeblik vilde vort Nationaltheater aabne vidt alle Porte for en Kunstnerinde, der ejede blot Brøkdelen af den Evne, Betty Borchsenius vilde bringe det. Og om den kongelige Scene ikke gjorde det, var Privattheatrene i det mindste i Stand til at skabe hende en kunstnerisk Eksistens, værdig hendes Talent.

Nu er der mange Hindringer brudt — for Betty Borchsenius for silde.

Hendes Navn blev kun Mindet om et genialt Talent, der aldrig satte fuld Frugt, og om et Liv, der brødes sønder ved den store Kunsts Vejkant.

Det blev de andre, som sejrede. De kloge Damer bekæmpede ikke vort Publikums Smag. De kun føjede sig efter den — og syntes Sejrherrer.

SULKOWSKY-THEATRET

DET var langt ude i Wieden, den triste, om en Flække mindende Forstad til Wien — langt ude, hvor Gaderne strækker sig provinskedsommelige og stille, med lange, endeløse En-Etages-Huse, hvis Tage er baade vinde og skæve.

Dér helt ude, hvor ikke en Gang Sporvognene lunter hen, ligger Palads Sulkowsky.

Det er et langt Skur at se til med nogle møre og smuldrende Træpiller til Pryd, forfaldent som en forarmet Polaks Herresæde.

Der bor ingen.

De store Længer, de vide Gaarde, de vanrøgtede Haver ligger lige øde. Palais'et falder langsomt sammen.

Men en Gang var det anderledes. Da holdtes der næsten Hof her, og „Paladset“ var et af de rigeste i Wien. Da indrettedes ogsaa Theatret. For fyrstelige Gæster spillede franske Trupper paa „Hustheatret“.

Nu er det Theater det eneste i Palais'et, der benyttes.

Tre Gange om Ugen lukkes den gamle møre Dør op, og „Fru Direktor“ sætter sig i Forstuen ved et lille Bord med Kassen. Smaakaarsfolk fra Forstaden kommer og tiltusker sig for nogle Kreuzer de skidne Billetter, og de fylder det lille Parket.

Naa — det er snart fyldt, det rummer ikke halvtredsindstyve Personer.

Oppe i Logen, hvor „Herskabet"s gamle, hvide Lænestole endnu vakler paa de skrøbelige Ben, er Billetterne lidt dyrere. En Rigsort koster de, hvad der er store Penge i Wieden. Men Fru Direktor faar dem dog som oftest afsat — til unge Kunstnere og andet letsindigt Folk, der ikke ser saa nøje paa en Skilling.

Naar hun gør Kassen op, kan hun lægge en ti—tyve Gylden i Bunken. Det er til Udgifterne og lidt til. Og saa har Direktøren — „Professoren" kaldes han — hele Indtægten af sine Elevhonorarer.

Thi det er Professorens Elever, der spiller paa Sulkowsky. Han har en femten Stykker, og de spiller tre Gange om Ugen saa godt som hele Aaret rundt.

Yndlingsrepertoiret er Grillparzer. I hans torsoagtige Skuespil finder Elevernes Utaalmodighed Hvile.

Hvor de raser gennem disse Vers; hvor Kroppene spændes, hvor Øjnene lyner — som vilde de gyde alt deres hede Blod, deres tyveaarige Længsel, deres Tørst efter Elskov, deres Lyst efter Kvinder, Berømmelsestrangen, Begær efter Daad — deres hele Sjæl, som ligger dem paa Tungen, ud i de brændende Ord.

Der er den lille Binder, en Dreng at se, lille, saa han gaar med Hæle som Stylter — hør hans Stemme med en Metalklang, der borer Ordene i Øret, som var de Klinger af det susende Staal.

Nu svarer den lange Strobbl, og mens hans slovakiske Tunge støder Versene frem i en styrtende Fart uden Stands, fører han de knyttede Hænder op og ned, op og ned, som hamrede han med to usynlige Hamre løs paa sit eget Raseri.

Nu taler Frøken Poenitzer, Polakinden; hun er ganske spinkel, som kunde man knække hendes Midje med et Tag. Men se blot hendes Øjne, de lyser under Medeas barske Klager som et Dyrs, man stingede stygt.

Og Publikum gennemhedes af Ungdomsflammerne fra Scenen, hidses af den rivende Vildskab, saa det jubler, stamper, raaber ved Tæppets Fald:

— Binder, Binder, Binder.

Tæppet er nede for sidste Gang. Forestillingen er forbi.

Efter Forestillingen samles Eleverne paa Scenen. Professoren uddeler Roller til næste „Aften“ — om tre Dage. Det er en Farce af Nestroy eller „Don Carlos“ eller maaske „Denise“.

Med Rollerne i Hænderne — det blev „Don Carlos“ — stormer de Unge hen paa „Knejpen“. Det er den vilde Jagt langs ad Wiedens stille Gade.

Knejpen ligger nede paa et Hjørne. Tre, fire støvede Borde er sat ud paa Fortovet bag nogle Epheu, som skulde give Skygge. Man faar Café blanc i Skaaler, der minder mest om Suppeterriner, og en Wienerschnitzel serveres den Hungrige for 20 Kreuzer.

I et Nu er alle Borde fulde. Aldrig hørtes saa rappe og utrolige Forbandelser, som her lyder fra Bord og til Bord.

Kronau skriger højest — en langnæset Bengel med en Stemme som en Trompet —:

— Rollerne til Carlos — at lære paa tre Dage.

— Og jeg skal være Posa, raaber Strobbl i Diskant.

— Men den jødiske Hund bliver for gal.

— Jeg spiller ikke, erklærer Frk. Poenitzer, som skal være Dronningen: „Die Königin war immer eine Kuh!“ ...

— Und mir hat er den Lerma gegeben.

Det er Binder, der er bleg af Harm. Han skal spille Grev Lerma, som er unge Elskeres laveste, elendigste Rolle — og han er ellers Carlos:

— Aber lass ihn, lass ihn, skriger han.

— Wir werden wohl mal diesen Hrn. Carlos aus Meiningen sehen.

Hr. Carlos fra Meiningen er en ung Skuespiller fra det Meininger-Hoftheater, der er rejst til Wien for at gennemspille sit Repertoire.

Han er Nordtysker — saa blond, som de andre er sorte, af et stille Væsen og med en Stemme, der er vag og ganske blid.

Han sidder tavs lidt for sig selv i en Krog, korrekt i sin stive Berlinerdragt — Berlin, hvor alle Skræddere syer for Militær og overalt bevarer som en Mindelse om Uniformsnittet — en Type paa de unge Skuespillere, hvis Ærgerrighed er at skjule deres Métier.

Ved et af Bordene bliver der Staahej om, hvem der skal betale.

— Binder maa, Binder maa, raaber de alle.

— Binder er den eneste, der har Kredit.

Binders Fa'er er Slagter, og Sagnet gaar, at han er velstaaende.

— Men hvem spiller Eboli, brølede pludselig Strobbl.

— Ich.

Det kom fra Frøken Miller — der i tyve Aar havde været gift med en Bestillingsmand ved Triester-Banen, og som for at udføre „resterende Roller“ modtog 2 Gylden pr. Forestilling —; hun var nær de halvtreds, ganske uformelig og altid iført Jerseyliv.

— Die Miller.

De raabte det alle under en Styrtesø af Latter.

Die Miller lo for — svedig og rund, mens hun slog sig ned paa sine Ben:

— Jawohl, Kinder — das wird denn endlich Komödie.

Al Harmen var glemt. De lo og pludrede:

Pludselig raabte én:

— Die Metz . . .

Det var Madam Metz, der gik forbi med sin Sønnedatter. Lidt puklet, sammensunken, som havde hver Dag af tusind Dages Slid trykket hende sit Maal til Jorden; geskæftig paa et Par altid trætte Ben, med et graat Ansigt med et Udtryk af den evige Foraselse og et Par Øjne, som altid urolige syntes at søge ti Ting paa én Gang.

Hun var ved Theatret Rekvisitkone og Suffleuse, Garderobeforvarerske, Bud og i en snæver Vending Maskinmester.

Sommer og Vinter krøb hun ned i sit Hul, indhyllet

i det samme Sjal, der altid gjorde Indtryk af at være hendes eneste Klædningsstykke. Seks Timer kunde hun sidde dér i Hullet. Det var femti Kreuzer tjente.

Det fik hun pr. Prøve.

Saa asede hun hjem. Om Aftenen var hun Undergarderobekone paa en Dansebod.

Sønnedatteren var paa Sulkowsky „Børnene" — ligegyldigt hvilke og af hvilken Alder. Hun fremstillede samtlige disse Børn med samme ganske forskrækkede Udtryk i Ansigtet og i samme Kostume: lyseblaa klar Kjole, Mammelukker og Snørestøvler.

Madam Metz og Barnet blev raabt an. Hun fik altid af en eller anden en „meleret".

Desuden skulde hun have Ordrer.

Der var hundredfoldig Besked og noget at besørge for alle.

Hun var jo Rekvisitkone, og desuden samlede hun Garderobe sammen. Eleverne skulde selv holde sig med Ridder-Garderobe og gav hende aldrig Penge nok til Lejen. Madam Metz støvede af, løbende halve Dage gennem alle Wiens umuligste Maskeradegarderober for en Betaling af et Par Kreuzer.

Efter Resultatet af disse Vandringer at dømme tog hun det Værste, der i Ridderfaget var at finde.

Eleverne bandte paa, at de ikke vilde eje hendes Klude — og sendte hende afsted alligevel.

Hun svor ved alle Wiens Helgener paa, at hun ikke kunde faa bedre for Pengene — og løb igen. Mange Timer ad Gangen tilbragte hun med at løbe rundt med gamle Fløjlsvamse og Fjerbaretter i en Torvekurv.

Nu gav alle hende Besked, mens hun sad og førte de tynde Fingre mekanisk — de lignede Kløer, hendes Fingre, saa ganske krogede var de — ind mod Tindingerne, som vilde hun banke alle Befalingerne ind . . .

Strobbl skændtes med Kongen. Han vilde ha' Bæltet denne Gang: han var Posa.

Bæltet var Madam Metz' Pragtstykke. Det var af

Fløjl besat med Similirubiner, store som Koøjne. Det passede for en Posa saa slet som tænkeligt.

Kongen raste. Naa, sagde han:

— Klæd Du Dig bare af for dine Fruentimmer.

Strobbl paastodes at være hengiven til visse Kunstneres Hang for en noget stærk Afklædning.

Der kom en ny Lattersalve, da Eboli blev spurgt, hvad hun vilde have paa:

— Na, sagde Frøken Miller: meine Garderob' ist schon bekannt.

Frk. Miller spillede alle ridderlige Damer i et sort Fløjlsskørt besat med tre Rækker lyserøde Bændler.

Binder spurgte Meiningeren, om Madam Metz skulde besørge noget for ham:

— Han var jo ukendt i Wien.

Den unge Mand, der sad ganske stille, saá hele Tiden ufravendt paa Madam Metz og Sønnedatteren med ligesom en smertelig Undren.

— Danke, mein Herr, ich habe eigene Kleidung, sagde han.

Der blev ikke talt mere til ham.

Kelneren kom og stillede en Tallerken med noget Mad frem foran Sønnedatteren, der saá paa Maden og begyndte at spise forsigtigt, som om hun ikke var vis paa, at det var til hende. Den unge Meininger saá til: Han forstod ikke, at nogen kunde spise saa hurtigt som det Barn, der pludselig, da hun troede, ingen saá hende, havde tømt Tallerkenen som i ét Nu.

Madam Metz og Barnet var afsted.

Binder sagde:

— Ja, godt, naar de faar lidt at spise.

Og han fortalte om, da de første Gang — for et Par Aar siden — havde Barnet herinde. De havde givet det noget Brød med Skinke.

Saa havde Barnet set sky paa Kødet, og stille bag de andre havde hun hvisket til gamle Madam Metz:

— Grossmama, was ist denn das?

— Das ist Fleisch, hviskede hun i samme Tone.

Barnet kendte ikke Kød og vidste ikke, hvordan det saá ud.

Binder fortæller det, og pludselig heftig siger den unge Meininger som Bytte for en helt fysisk Lidelse:

— Dass es doch solche Geschöpfe giebt.

— Naa, siger Strobbl med Sindsro, de fleste æder dog Hestekød.

Og tykke Miller slaar klaskende Hænderne ned paa sine Knæ:

— Ja, Kinder, es giebt schon Elend in der Welt.

— Gehen wir.

Hun bryder op for at vandre hjem til Bestillingsmanden ved Jernbanen.

Men de andre bliver siddende. Aftenen er kommen, og Solen er endelig vegen. Den skarpe Kølighed falder ned fra Bjergene.

De unge Folk faar Landvin ud i store Flasker. Den blonde Berliner har sat sig hen til dem; og han bryder pludseligt som med et voldsomt Ryk ud af sin smertelige og indolente Tungsindighed.

Han fortæller om Meiningen.

— Wie sie da gedrillt werden. Hvordan de faar den samme Stemme. Hvordan de faar den samme Form. Hvordan de faar den samme Gang.

Hvordan de ekserceres, til de alle er „Hofraaden" eller Hofraadens Rollebillede.

De unge Wienere lytter med aabne Munde, som fortalte han en Legende.

Meiningeren havde for Hofraaden prøvet som Melchthal. Der blev derpaa meddelt ham, at han skulde spille Rollen.

Han kom paa Prøverne. Hofraaden gjorde det Hele for — paa Prøve efter Prøve.

Parolen var:

— „Hier wird's so gemacht".

Hver Bevægelse, hvert Blik, hvert Tonefald „gøres efter" — efter Hofraaden:

— Hier wird's so gemacht, lyder det kun uafladelig.

Endelig havde det pinte unge Menneske tabt Taalmodigheden.

Men jeg bliver til ingenting, havde han raabt.

— Det véd jeg ikke, sagde Hofraaden højst filosofisk:

— Sie werden aber unser Melchthal.

De unge Elever fra Forsøgstheatret sidder ganske tavse.

Saa siger den lille Binder og ser betænkelig ud i Luften:

— Wird das aber nicht langweilig?

— Sehr, svarer Meiningeren overbevist.

— Men der er mange Theatre, hvor de bærer sig saadan ad, siger Strobbl eftertænksomt.

— Ja, nikker nogle.

— In Oesterreich aber nicht, slaar Binder fast.

— Naa, siger En, — de taler alle i en underlig, betænkelig Tone — man bli'r dog paa den Maade .... fast i sin Rolle.

— Und nichts als seine Rolle, svarer Meiningeren bestemt.

Der opstaar en lang Pause, før Binder rejser sig og siger:

— Na, Kinder, nach Hause gehen. Wir müssen schon lernen.

Der bliver stort Opbrud. Meiningeren, der har betalt Vinen, stirrer tankeløst paa de halvdøde Epheu.

— Die armen Geschöpfe, siger han og fører, som voldte Berøringen af det matte Løv ham Lidelse, et Par Blade ind mellem sine Fingre:

— Haben Sie denn hier kein Wasser? spørger han Kelneren — de andre er allerede henne i Gaden —:

— Nun, geben Sie's also her ...

Og den unge Mand bliver staaende, til Epheuen er vandet.

— Hollah, Hollah, skriger de henne i Gaden.

— Bin schon da, raaber Meiningeren tilbage.

Toget drager hjem til Wien.

Binder og den nye Carlos følges ad. Da de skal skilles, siger den lille Binder:

— Wissen Sie, ich habe Sie gern.

— Und ich Sie.

Og med et Haandtryk skilles de to Venner.

Næste Dag er der Prøve. Der er ivrig Feber over alle.

Med Kongen og Posa har Professoren allerede læst om Morgenen.

Han lader dem under denne Læsning deklamere og regere saa dumt, de vil, indtil der endelig kommer et Sted, hvor der kommer lidt Liv, eget Tonefald i det. Dér slaar han ned som en Grib med sin Klo og rykker saa Eleven tilbage til Begyndelsen.

— Hold det fast, hold det fast, hold det fast, siger han hidsigt:

— Fangen Sie wieder an.

Og der begyndes forfra, og hver Gang Tonen paany bliver ægte, atter forfra og atter forfra, for at holde dette Tonefald fast.

Hele Undervisningen er kun en uophørlig Jagt „nach dem eigenen Ton".

Er den funden og ligger fast blot i én Scene, siger Professoren:

— Godt — arbejd saa videre — — og sender den Elev bort for at gaa til den næste.

— Min Ven, siger Professoren, jeg kan kun ét: føre dem hjem til sig selv. Jeg kan hverken gøre dem klogere eller større — de enkelte vel at mærke . . . Men Helheden kan jeg skabe, naar de blot er Mennesker.

Professoren arriverer til Prøven, mens alle Elever læser i Kulisserne i Munden paa hverandre som i en Pogeskole.

Han er lille, hjulbenet, med en uhyre Næse. Et Par Øjne har han med et Blik, der, naar det pludselig kastes hen paa et Menneske, kan virke som Biddet af en Snog.

I sin Ungdom spillede han Hamlet i Provinserne.

Han raaber, saasnart han er indenfor Døren, et:

— Ruhe, saa det gjalder i Lokalet.

Der bliver paa Sekundet en Ro, som var Eleverne fløjet som Mus i deres Hul.

Derpaa et knaldende:

— Madam Metz —

— Ja! . . . Madam Metz kryber ned i sin Fordybning, hun har ren St. Veitsdans, naar Professoren er indenfor Murene.

— Zur Sache, raaber Professoren.

Zur Sache — betyder „Prøven er sat“.

Og saa begynder den Bataille, som Professoren kalder for „Probe“.

Det var den mest forbløffende Sætten-i-Scene, som jeg har drømt om.

Professoren førte i Munden et bestandig tilbagevendende Ord:

— Man maa faa Følelserne løs hos de Mennesker.

Han gjorde sit for at faa dem til at sidde „løse“; det vil sige, for at holde Eleverne i en evig menneskelig ophidset Sindstilstand, hvori Digtningens Sindsbevægelser kunde fænge som i det tørre Ved.

Alle Midler var ham gode.

Han bevogtede sine Elevers Liv værre, end nogen Politispion vogter over Mistænkelige. Han udspionerede, han udfrittede, han gik paa Lur. Han udspejdede dem, han brød brutalt ind i selv deres intimeste Livsforhold for at lære dem at kende og bruge Kendskabet som Middel ved sit Arbejde.

For alt, hvad han vidste, havde erfaret, spejdet ud, gættet — slyngede han under Prøverne pludselig, uden noget Hensyn, de Spillende i Ansigtet.

Under Scenen med Philip, skriger han til Elisabeth, Dronningen, pludselig Navnet paa „Kavaleren“, som underholder hende; han haaner Carlos med en Historie fra et Laanekontor.

Og da Posa ikke kommer i Glød, raaber han gennem hele Salen:

— De dér, De dér ... De skulde ikke vide, hvad tragisk Skæbne er — og han ler —: De er dog avlet af en drukken Mand og kommer til at lide under det hele Deres Liv ...

Posa sprang til Side, kridhvid under den svidende Fornærmelse — han vilde tale.

Men Professoren sagde kun rolig kommanderende:

— Spielen Sie, mein Herr — zur Sache.

Die Sache er Posas Replik.

Saaledes piskede Professoren hver enkelt op til et personligt Raseri og slap saa de hidsede Mennesker ud i Digterværket som en Flok unge Ulve.

Men saa blev ogsaa det sydende Liv i femten Hjerter og Hjerner som det flydende Malm til at danne i hans Haand. Nu taler de. Nu glemmer de baade Robert og Lewinsky og Charlotte Wolter og Sonnenthal. Nu har de deres egne Stemmer. Nu kan Læreren med levende Mennesker som Stof helt fuldbyrde sine Hensigter.

Et hastigt kunstnerisk Arbejde begynder.

Professoren tilspidser Virkningen, han øger Stigningen, han skaber Stemningen ved et nyt Tempo.

Han udvisker intetsteds nogen Særlighed, han kun bøjer den om sit Billede.

Madam Metz har siddet fem Timer i sit Hul, hun rokker Hovedet som et sygt Dyr over sin Bog.

Men Professoren bliver ved.

Kun den unge Mand fra Meiningen retter han sjældent. Der er maaske lidt Demonstration i hans Tilbageholdenhed. Han spørger kun stilfærdigt nu og da:

— Naa — bli'r det gjort saadan paa Hoftheatret?

Og lægger en ganske lille Streg under de Bogstaver H o f.

De andre Elever rettes idelig, og de føjer sig efter ham, villige og adrætte med Sydlændinges lærenemme Hast.

... Saa kommer Forestillingen, som er Korrektivet for Metoden. Naar Professoren slipper Eleverne løs,

som han gør, er det, fordi han véd, at Overdrivelserne, som paa Prøverne ikke undgaas, ufejlbart kvæles ved Forestillingerne.

Sulkowskys Publikum dømmer efter Instinkt. Det raader over en sikker Fornemmelse, det har lige kort til Latter som til Taarer. Det ler, naar de fejler, sine Yndlinge ud, saa det runger i Huset. Det hører i Andagt paa den yngste Elev, naar han finder de Ord, der taler med Toner fra Hjertet.

Har Eleverne — og det er dette Theaters Hemmelighed — lært at give sig hen paa Prøverne, lærer de paa Forestillingerne at tage sig iagt. Berøringen med Publikum afsliber og afgnider deres Fejl . . .

Carlos-Forestillingen kom.

Klokken knap to samledes Eleverne og drog i Flok gennem Gaden. Det var for tidligt at gaa ind, og de drev op og ned udenfor Husene i Solen. De mærkede ikke Heden, de følte kun Feberen som en Sugen for Hjertet, der tog deres Blod.

Madam Metz løb ud og ind. Torvekurven bugnede af Baretter og Kaarder.

Sønnedatteren sad i sit Festskrud som Infantinden af Spanien gemt bag første Kulisse, lammet af Skræk: hun var altid bange for Bedstemoderen, naar hun sad dernede og hvislede i sit Hul.

Den blonde Meininger begyndte at klæde sig paa, mens alle undersøgte hans Dragt.

Der blev ikke talt meget.

En pludselig Styrtesø af Skældsord gød sig nu og da ud over en forvirret Skrædder, som løb om med Garderobesager, der ikke passede.

Strobbl var allerede i Kostume. Han havde erobret Bæltet og gik op og ned i Kulissegangen og førte Hænder og Arme frem og tilbage som ivrige Boksere før Kampen.

Madam Metz slæbte tungt med veritable Urtepotter, der skulde pryde Haven i Aranjuez.

Det første Signal bliver givet. Die Miller arriverer

bred og glad. Garderoben har hun med sig i et Lagen, som hun og Bestillingsmanden ved Jernbanen har skiftedes til at bære gennem hele Byen.

— Na, Kinder, siger die Miller: machen wir uns schön. Es ist die höchste Zeit.

— Der bliver udsolgt, siger Binder, som holder sig ved Tæppet, febrilsk og maalende den fyldte Sal. Alt Naboskabet strømmer til for at se den „Gæst“ fra et „Hoftheater“.

Professoren er her, og han er dér.

Han bryder ind i Damegarderoben, hvor alle hviner, og han udslynger et: „Gänse“, mens han kommanderer, staaende midt mellem de halvblottede Frøkner.

Paa én Gang mindes han Kongen.

— Kongen, Kongen, raaber han, endnu staaende midt mellem Damerne. Og han løber ud for bag Bagtæppet at give Kongen en sidste Lektion:

— Og agér saa for Guds Skyld ikke Hr. Lewinsky, siger han: Det kan Alverden.

Han gaar atter ind i Herregarderoben og betragter sin „Gæst“.

Den blonde Infant er i Kofte af Lyseblaat og virker besynderligt spædt og sart. Og Theatermanden siger, idet han gaar rundt om ham og betragter ham som en Handlende, der bedømmer en Vare:

— Fein.

— Etwas für die ungarischen Weiber.

Selv midt i Lampefeberen vil Infanten give Svar, mens Blodet ryger ham op i hans Kinder.

Men Professoren siger kun i en helt anden Tone:

— Smink Deres Hænder hvidere ...

— Ja, han havde virkelig glemt at sminke sine Hænder.

Tæppet skal gaa. Den lille Binder staar gemt i Kulissen. Der er nok dem af disse unge Wienere, som nu i Hast nævner nogle af deres Helgener i en Slags Bøn.

Der bliver tyst.

Nu kommer Carlos ind. Domingo taler:

Saa svarer Carlos.

Han siger Versene som en tungsindig Klage, med vemodig Dysterhed, som om de kun blev hviskede sagte.

Og saaledes spillede han næsten til Stykkets Slut.

Ogsaa han strøg Fagterne af sig, og Meiningeriet blev det, det er. I ham mødtes — syntes det — nordtysk Sværmeri med Sydlændingenes Utaalmodighed. Den milde Egenart hos Philips Søn virkede som Race.

Binder var som naglet til Kulissen.

Han blev der, til Tæppet faldt.

Saa gik han hen og tog Infanten i Haanden. Han havde store Taarer i Øjnene:

— Det var dejligt, sagde han. Aa, meget bedre end mit.

Han stod lidt. Saa sagde han:

— Hvor meget er De ældre end jeg . .

— Jeg er tre og tyve Aar . . .

— Hm — — dann kann ich noch lernen, sagde Binder og saá frem for sig, som maalte han en Barrière og tænkte han paa at sætte i Spring.

Fra den Dag af var han Infantens Ildtilbeder.

Professoren kom hen til sin Gæst:

— De har heldigvis intet lært i Meiningen, sagde han. Dette var godt.

Den unge Nordtysker knyttede hemmeligt sin Haand, og der fløj Skæret af en Rødme hen under Sminken:

— Maaske kan det blive det.

Professoren ringede. Han skulde uddele Rollerne til „Der Verschwender“.

— — —

Længe gik de Unge op og ned foran Palads Sulkowsky.

Tilsidst, da de brød op, fulgtes Binder og Meiningeren.

Binder kredsede bestandig om Infantens Rolle og dens Ord. Han begynder paa dens Vers, som vil han prøve. Og atter kommer Replikkerne brændende, utaalmodige, sprængende Rytmen over Wienerens Læber:

— Nein — ich muss es so, siger han saa, som bortsparkede han sine Tvivl.

Og den unge Nordtysker gentog atter med lidt stump Tungsindighed:

— Und ich so.

Nogen Tid efter havde det kejserlige Konservatorium Opvisning. Thi Wien, der sørger for dramatisk Kunst paa alle Kanter, har ogsaa et Konservatorium for Skuespilkunst med Hofskuespillere til Lærere med Undervisning i Mytologi og Fleuretfægtning, Historie — navnlig Oldtidens —, Dans, og hvad ellers til Mimens Fag eragtes rettelig at høre.

Konservatoriet besøges af unge taalmodige ladies and gentlemen, der i tre Aar deltager i dets mangehaande Kursus, og som udstilles ved e n Opvisning om Aaret.

Sulkowskys Elever var i Trup paa Galleriet. Længer strakte ikke Pengene, for Konservatorieforestillingen finder Sted i velgørende Øjemed til fornemme Priser.

Opvisningen begyndte.

Det var Paradescener af alt mellem Himmel og Jord lige fra Hamlet til „Die Waise aus Lovood". Hver eneste Elev var det fejlfrieste Aftryk af Burgtheatrets fastslagne Mønster.

Disse Elever var sikre som Søvngængere og netop saa livløse som de.

Sulkowskys Unge var ganske imponerede.

Der var ingen af Konservatoriets Elever, som ikke i en snæver Vending kunde doublere endogsaa Førsteroller paa selve Burg.

Dette maatte indrømmes.

Men der var rigtignok heller ikke et eneste personligt Ord, ikke ét Udbrud, ikke én uvilkaarlig Bevægelse, for hvilken et Menneske stod inde.

Her banedes den soignerede Sti til Upersonlighedens, det Traditionelles, det psykologisk Tommes, til Fagternes, Overfladiskhedens, den sjælelige Tomheds og Akrobatikens triste Theater.

Her var Stemmerne de andres — Forbilledernes;

Bevægelserne de andres — Forbilledernes; Intentionerne, Sindsbevægelserne de andres — Forbilledernes.

Her var der indpodet Eleven saa megen Begærlighed efter at blive de andre, at der end ikke var efterladt nogen Tanke om en Lyst til at bevare noget af sig selv.

Det gaar paa adskillige Konservatorier saaledes.

Man ruller Eleverne i Sække. I en Sæk af en ny Stemme. I en Sæk af nye Bevægelser. I en Sæk af Udtryksformer, der ikke er hans. Og saa binder man for ham og sætter et fint kejserligt eller kongeligt Konservatoriums Segl for . . .

Og dog synes jo al Skuespilkunsts Maal — som al Kunsts — at være det: at finde Udtryk for sig selv.

At udtrykke sig. Enten ved at mangfoldiggøre sig — som Forvandlingskunstneren; eller ved helt at udfolde sig — som visse store Tragikere, hvem Forvandlingsævne er nægtet . . .

I Theaterkunst betyder Konservatorierne Reaktionen, Stilstanden og den aandelige Død.

Det rette Theatre libre — det, som dyrker Hr. Antoines Grundsætninger — og Elevtheatre er Fremskridtets Protest mod Akademi-Komedie.

Forhaabentlig vil Fremskridtet sejre.

CHARLOTTE WOLTER

I

Charlotte Wolter var aldrig Burgtheatrets Banner og Mærke.

Langt snarere var hun en Fremmed i Burg — man kunde næsten sige en Fremmed og Taalt.

Burg tilhørte ikke Fru Wolter, men Hr. von Sonnenthal og Hr. v. Lewinsky.

De repræsenterede dets fornemme Skole.

Denne Skole saa at sige udlagde den klassiske Tragedie. Og Lærerne, der udlagde den for en Tilskuerkreds af Kendere, var aandfulde Mænd, der uddybede hver Enkelthed i Materien, de foredrog, og store Fremstillere, som til deres Tragediefortolkning medbragte Mesterherredømmet over alle Midler.

Hvad Studium, Kundskab, Aand kan udpønse, hvad derpaa Virtuositet, den nøjeste Smag, den videst rækkende Behændighed kan udforme, præsteredes da af disse Kunstnere.

Der er intetsteds i den Schillerske Wallenstein, hvor ikke en Sonnenthals gennemtrængende Opfindsomhed har boret med sin Sonde. Det historiske Kendskab forliger Historie med Digtning og giver ved snilde Detailler — Detailler, der aflokker Kenderne lette Tilfredsstillelsens Suk — Digtningen Kolorit. Og man belyser Figuren ved at stille dens Modsætninger varsomt i Lys af hinanden — bærende en Studerelampe i den løftede Højre.

Men — man unægtelig fortolker mer, end man spiller. Og man spiller meget, meget mer, end man lever.

De lærde Tolkninger bliver undertiden endogsaa til Eksperimenter. Vejen fra det ene til det andet er saa kort.

Hvor mangt et Eksperiment indeholder ikke en Othello, der er sløv, vel opdragen, næsten Verdensmand; som er den store Statsmand og den bestemte, men kolde Værner af sin Ære.

Og dog gav Hr. von Sonnenthal Othello saaledes.

Og at spille Shylock som Figuren fra en Farce — en lattervækkende Gnier, en Skikkelse med Gebærder fra den gamle, italienske Pantomime, hvis Hævntørst er ridikul, og hvis Fordring om hint Skaalpund er Galmands Paahit?

Er vel dette mer end en overtræt Kunstners sidste Forsøg paa at interessere sig selv og muligen de andre ved et nyt Raffinement, der maaske har en bizar historisk Berettigelse, men som rigtignok til Gengæld spotter alt moderne Syn og vor sunde Tankegang?

Alligevel:

Hr. Lewinsky spillede i de sidste Aar Jøden saaledes.

Og følgende ham omskabte de andre det kendte Skuespil efter den nye Jødes Lignelse.

Portia tager Del i Farcen, Venetianerne belér den — og vi har et stort Skuespil mindre.

... Og saaledes ofte.

Om de to store Førere flokkedes de Yngre — en Fortolkningens Skare, der af Burg havde skabt et Akademi for den klassiske Tragedie. Hvad Lærdom, sindrig Smag, Idérigdom kan skænke, skænkes her.

Kun ét glemmes af de Sindrige og de Lærde, som har Talent og endogsaa Geni: Livet glemmes, Livet, hvis Enkelhed er Kunstens Rigdom.

Derfor blev i denne Kreds af Lærde den den Største, som brød Kredsen og stod ene blandt de mange: Charlotte Wolter.

Hun havde intet at skaffe med Fortolkninger. Hun var deres Modsætning og selve Elementet, der bortvejrede dem. Hvad Stilen angaar, den hellige Stil, saa var hun blevet stor ved at bryde den. Hvad Diktion betræffer, da var hun kun „eine Sprecherin“, naar hendes Geni sov. Og Tragediens gamle Toga, der var tung af Jamber, rev hun til Side for i Ubændighed at vise os et gennemstunget menneskeligt Bryst.

Blandt Burgs Akademikere var Charlotte Wolter paa Scenen den hensynsløse Menneskelighed.

De andre tolkede Digtere. Hun alene blottede os Mennesker. Denne Kunst var en Fryne, der i Rasen viste os Mennesket nøgent.

II

Og den samme Charlotte Wolter, hvis Kunst hed Hensynsløshed, hun var i Livet Grevinde O'Sullivan de Gras — socialt Burgtheatrets Fornemste, som hævdede sin Stilling og vilde hævde den.

Fru Wolter var i Nutidskunstnerliv en egen Type.

Hun er ikke som Sarah Bernhardt bidt af Tournéernes Feber. Hun er ikke som Mme Bernhardt pint af bestandig Tørst efter Guld. Og det Nye, Eventyr og det fjerne Australien, om hvis Maaneskinsnætter der gaar Sagn, frister hende ikke.

Hun lokkes slet ikke af den Verdensberømmelse, som man kører ind paa Jernbane. Hun lader Klode være Klode, og hun bryder sig fejl om at gaa ombord i Ocean-Baade for hvert tredje Aar at erobre de fem Verdensdele.

Hun har kun villet erobre — Samfundet.

Denne Pige fra Cöln har villet erobre sig en Position.

Ry, det vidste denne Skabning, at hun vilde vinde sig saa som saa. Hvor det gjaldt at beundre hendes Kunst, vilde de Kunstforstandige i de fem Verdensdele

nok finde hende. Men i Livet, i det Samfund, hvor hun var, vilde hun vinde sig en Stilling.

I Kraft af sit Geni — Geniet, som lader Sappho optages af Guderne — vilde hun være Medlem af „Selskabet“. Og Grevinde O'Sullivan de Gras blev det.

Den Mand fandtes, som satte hende Grevekronen paa Hovedet. Hun yndede at bære den som et Diadem. De firsindstyve Patronesser vægrede sig ikke ved at optage hende i Processionen, og Fru Grevinde O'Sullivan vandrede Side om Side med en Prinsesse af Blodet for at afhente det kejserlige Hus.

Staden Wien har takket hende og ladet hendes Billede ophænge paa sit Raadhus. Kejseren har hædret hendes Fortjenester af Fædrelandet. Konger har kaldt Vagter ud for at hilse hende, og de har ydet hende fyrstelig Ære.

Hun blev det levende Billede paa Overmaalet af Æresbevisning. Hun blev sit Samfunds, sin Stads Levendegørelse af kunstnerisk Hæder.

Men hun segnede ikke derunder — nej, hun vilde kun naa endnu mer.

Og spændende Samfundets Taalmodighed næsten indtil det Utaalelige, bestiger hun ved sin Jubel-Forestilling selve Sapphos Vogn og glorificerer sit eget Geni under Mængdens Tilbedelse.

Hør kun de Strofer, hvormed hendes Komme hilstes:

Rhamnes styrter ind under Folkelarm og Cimblers Lyd. Han skriger til Sapphos Piger:

Auf, auf vom weichen Schlaf, sie kommt, sie naht!
O, dass doch nur die Wünsche Flügel haben,
Und träg der Fuss, indes das Herz lebendig!
Heraus, Ihr faulen Mädchen! Zögert Ihr?
Der trifft euch nicht, der Jugend vorschnell nennt!

MELITTA:

Was schiltst du uns? da sind wir ja!

RHAMNES:

Sie naht.

MELITTA:

Wer? — Götter!

RHAMNES:

Sappho naht!

GESCHREI (von innen):

Heil, Sappho, Heil!

RHAMNES:

Ja wohl, Heil, Sappho, Heil! du braves Volk!

MELITTA:

Doch was bedeutet —?

RHAMNES:

Nun, bei allen Göttern!
Was frägt das Mädchen auch so wunderlich!
Sie kehret von Olympia, hat den Kranz,
Den Kranz des Sieges hat sie sich errungen;
Im Angesicht des ganzen Griechenlands,
Als Zeugen edlen Wettkampfs dort versammelt,
Ward ihr der Dichtkunst, des Gesanges Preis.
Drum eilt das Volk ihr jauchzend nun entgegen,
Schickt auf des Jubels breiten Fittichen
Den Namen der Beglückten zu den Wolken . . .

DAS VOLK:

Heil, Sappho! Sappho, Heil . . .

Saaledes hilstes Heltinden i Geniets Tragedie.

Og Wolters Sappho véd at svare.

Hun har medbragt Phaon, Drengen, paa hvem hendes Øjne faldt i Olympia.

Og hun forestiller ham for Folket: Elsk ham, siger hun, I — thi Sappho elsker ham: Gudbenaadet ved mig skal han synes beundringsværdig for Jer.

Stor og hellig for Jer — som Geniets Elskede. Thi Geniet er ikke blot selv af Adel, ogsaa den, det elsker, adles.

Jublende skal Mængden berede Brudelejet for to Halvguders Elskov.

Spillet af Wolter omformes Optrinnet saaledes. Hun voldtager Digtningen for at naa Genidyrkelsens Grænse.

Men Phaon elsker ikke Sappho. Thi Geniet kan naa alt undtagen ét: til Kærlighed kan det ikke tvinge. Dets Elskovsord kan hedes som Tropernes Glød, dets Ømhed kan udgydes utømmelig som Eventyrets Kilder, dets Vellysttrang kan voldtage i Rus — men slaa Elskovs Gnister af den døde Sjæl, der ikke elsker, mægter Geniet ikke.

Her sejrer Pigebarnet Melitta, skønt hun er Træl.

Charlotte Wolters Sappho véd det: Her er Grænsen, hvor selv Geniet er magtesløst. Og aldrig er Fru Wolter større end just, hvor hun maaler Dybet af denne Magtesløshed og kæmper til sit Væsens sidste for det Uopnaaelige — at tvinge til Elskov.

Hun spiller denne Kamp i en Række af Roller.

Phædra, hun kæmper for Hippolytos, Medea, hun vil genvinde Jason, Sappho, hun vil besejre Phaon.

Og hvor lokker de ikke ved Ord, der gløder, ved en Skønhed, der straaler, ved en Hengivelse, modig som Geniet, ved Hengivenhed, uudtømmelig som det . . .

Men alligevel kan Sappho lokke tusind Gange:

> Sieh diese Gegend, die der Erde halb
> Und halb den Fluren, die die Lethe küsst,
> An einfach stillem Reiz scheint zu gehören,
> In diesen Grotten, diesen Rosenbüschen,
> In dieser Säulen freundlicher Umgebung,
> Hier wollen wir, gleich den Unsterblichen,
> Für die kein Hunger ist und keine Sättigung,
> Nur des Genusses ewig gleiche Lust,
> Des schönen Daseins uns vereint erfreun.

Phaon elsker dog Melitta.

Han kan ville elske Sappho. Han kunde give sin Sjæl for at kunne elske hende.

> O, könnt' ich doch mein ganzes früh'res Leben
> Umtauschend, wie die Kleider, von mir werfen,
> Besinnung mir und Klarheit mir gewinnen,
> Um ganz zu sein, was ich zu sein begehre.

Han elsker — mod sin Vilje — dog Melitta.

Saa vaagner i Sappho Geniets stolte Opholdelsestrang — Trangen til at være og til at føle sig selv.

Og har det følt sig selv igen, maaler det ogsaa snarlig sig og de andre. Ham og de andre.

Stolt slaar det atter den evige Afgrund mellem sig og dem, sig og ham: Sappho er atter Sappho, „Sappho die Unsterbliche".

En Tjener har set hende.

I en Søjlehal i Taarnet staar hun. Vinden suser i den ophængte Lyres Strenge. Sappho hører det:

Wie sie die Wand erreicht und wie die Leier,
Hoch oben hängend, weiss ich nicht zu sagen,
Denn wie ein Blitzstrahl flirrte mich's vorüber.
Jetz blick' ich hin; sie hält das Saitenspiel,
Und drückt es an die sturmbewegte Brust,
Die hörbar laut den Atem nahm und gab.
Den Kranz dann, den olympischen des Sieges,
Dort aufgehangen an dem Hausaltar,
Schlingt sie um's Haupt und wirft den Purpurmantel,
Hochglühend, so wie er, um ihre Schultern.
Wer sie jetz sah, zum ersten Male sah, . . .
Als Ueberird'sche hätt' er sie begrüsst . . .

Saaledes er Sappho hjemvendt til Kunsten, og hun svarer med Haan den lykkelige Melitta:

Glaubst du so übel Sappho denn berathen,
Dass Gaben sie von deiner Hand bedarf?
... Du sprichst von Dingen, die vergangen sind.

Over alle Lidelser løfter Geniet sig i sin Kunst. Selv Kærlighedens Kval bliver stakket Sot for dets Vælde.

Sappho gaar hjem — til de andre Udødelige, til Guderne, til sine Lige, der, hvor selv en Phaon er glemt som den Dreng, han var.

Det er Indholdet af Tragedien, som Charlotte Wolter i sin Tid valgte til sin Fest, og som hun slyngede et Parterre af Habsburgs Blaablodsmænd i Ansigtet. Dette Valg alene viste hele den til Selvdyrkelse stegne Sejrsglæde hos Pigen fra Cöln.

Et jublende Folk for Fode af denne uhyre Selvforherligelse — det maatte vel endelig mætte hende.

Men selv hin Aften var det ikke Fru Charlotte Wolter, der under Mængdens Larm kørte bort fra Theatret. Det var Grevinde O'Sullivan, som kørte hjem ved Siden af sin Gemal.

Naar Tæppet er nede, nyder denne Kvinde sin Verdensplads. Regissøren melder, naar det skal gaa op:

— Fru Grevinde, Tæppet gaar.

Først da bliver Wolter Wolter: den store Hensynsløse, hvis Hensynsløshed bunder i Overmenneskets sikre Tro paa Overmenneskets visse Ret.

Hun giver i sin Kunst endogsaa ofte efter for en vis kriblende Lyst til at ydmyge det Samfund, over hvis Mur hun er trængt, og ved hvis Bord hun har Plads.

Her er jeg, siger hun: hædret blandt Hædrede, fornem blandt Fornemme, Lysside-Menneske blandt Lysside-Mennesker. Denne er jeg. Og pludselig afslidende Grevindens Robe viser hun brat Tøsens Pjalter: Men denne var jeg — synes hun at le.

Charlotte Wolter holder af at fortælle sin egen Historie i mangfoldige Omskrivninger. Mest direkte gør hun det vel i „Georgette".

Dramaet er ikke opført paa Dansk. Dog tror jeg, dets Indhold er kendt. Selve Titelrollen er lige saa tom som Stykket, og alligevel hører den til Fru Wolters Yndlingspartier. Hun spiller atter og atter det hele Skuespil for at kunne spille dets første Akt. Thi i denne første Akt fortæller Georgette sin Historie.

Georgette er, som hun i Stykkets første Scene fortæller sin Ven, Grev de Chabreuil, virkelig kommen i Havn. Hun er bleven en veritabel Hertuginde, en Hertuginde med mange, utrolig mange Millioner og i Købet en Hertug, der heldigvis nu, efter at have levet længe nok til at overbevise selv de mest Vantro om sin Eksistens, er ifærd med at ophøre med at eksistere. Manden ligger for Døden.

Alt er altsaa nu ganske ægte — akkurat lige saa ægte, som det i sin Tid var netop det Modsatte.

For Lady Carlington var jo ganske vist en Gang for længe siden — Georgette.

Den Georgette, som hendes gode, gamle Ven Grev de Chabreuil maler med ét eneste Spørgsmaal:

Georgette har en Datter. I Samtalens Løb fortæller hun, at dette uægte Barn er en Datter af Grev de Chabreuils gode Bekendt, Baron Y.

— Enfin, afbryder Chabreuil hende: er De nu ogsaa ganske vis paa det?

Og Georgette ler, mens hun forsikrer ham det, og hun maa tilsidst overbevise Chabreuil ved at vise ham Paula, Datteren.

Saa faar han paa Grund af Ligheden endelig Troen i Hænderne, og, greben af denne Kvindes Dygtighed, siger han:

— Ja, De har tilbagelagt en lang Vej.

Med et Blik, som saá hun tilbage over et helt Liv, svarer Wolter (og ynder at kaste ligesom et maalende Sideblik ud over Tilskuerpladsen) med et eneste: Ja. Det rummer tusind Tilstaaelser.

Hele Fortællingen om Georgettes Liv er i Wolters Mund genial ved sin aabenmundede Insolens og den reusserede Kurtisanes uforstilte Selvbevidsthed. Georgette Lady Carlington er allerede halvt malet i hendes Dragt. Allerede da Charlotte Wolter sammensatte denne Robe — Lilla og Gult — saá hun med Georgettes Øjne, og da hun tog den paa just nu iaften, handlede hun med hele Georgettes Instinkt.

Hun skulde gensé Grev de Chabreuil, og hun skulde for enhver Pris vinde ham. Hun maatte helt vise, hvem hun var blevet, og skulde det knibe allerhaardest, maatte hun alligevel tage sin Tilflugt til ogsaa at minde ham om, hvilken bedaarende Dame hun en Gang havde været.

Og vilde hun være Georgette, om hun künde nægte

sig den Triumf ved lidt for mange Brillanter rundt om paa Hals og paa Arme at „illustrere“ sine Millioner?

Charlotte Wolter er, mens hun taler, selve Georgette at skue.

Men hendes Ord da. De skærer gennem Burg som en kold Haan, og deres uforskammede Oprigtighed svider Parkettet i Ansigtet:

Hendes Vej, nu vel, man kender den. Men netop denne kendte Vej er hendes Stolthed. Thi hun har ved egne Midler — og var Midlerne allehaande, havde hun da andre? — brudt sig en Bane.

Hele denne Forklaring hører til mit Uglemmelige af Kunst. Thi hvert Ord — og Publikum forstod det — havde sin Underbund af Tilstaaelser og Forhaanelser. Naar Lady Carlington her talte om Paris's Hertuginder, da tænkte hver og én paa de fornemme Kvinder, hvis Haand Grevinde O'Sullivan trykker. Og Charlotte Wolters Haan af „den dumme Dyd“ var som rappe Piske-Slag til Tak for tusind Naalestik, bibragte Grevinde O'Sullivan.

— Ja — jeg er bleven Hertuginde, siger Georgette.

— Og De var født? spørger Chabreuil.

— Snedkerdatter, svarer Georgette.

Dette eneste „Tischler“ (sagt paa Cölnsk, som hver Wiener hader) maler hele Snedkertøsens Vej, hele denne Fremmedes endeløse Vej fra Smøgen ved Rhinen til Carlingtonhouse — og Hitzingen.

Raat og ubeskrivelig brutalt gennemhviner det ene Ord det fornemme Hus som Proletarens pludselige Sejrsskrig.

Hvor oprigtig er ikke denne Fremstilling, hvor man gætter, at der tillige holdes Dom over — sig selv.

Thi Georgette, der er saa selvbevidst, og hvis Udbrud slaar ud imod os som en triumfrig Overlegenhed, er paa den anden Side beskeden og næsten ydmyg. Hun har midt i al sin Glans hemmelig bevaret — og viser det vidunderligt i en Bøjning af sit Hoved, ved et let Tonefald i sin Stemme — Snedkerdatterens Ærbødighed

for de Fødte, hendes Respekt for de store Navne, den slaviske Underdanighed, der hænger som en uundgaaelig Arv i Folderne af Proletarens Sjæl . . .

Naar denne Georgette en Smule sky berører Grevindens Haand, lærer man af den Tøven i hendes Haandtryk, der knap er til at mærke, maaske endnu mer: at der i hendes Sjæl alligevel er blevet tilbage ogsaa en Rest af en Ærbødighed for selve den Dyd, hun spotter.

Denne Fremstilling har gransket alle Dybder i Georgettes Sjæl og i Fremstillerindens egen.

III

Endnu stærkere vil Charlotte Wolter minde om, hvorfra hun kom.

Hun spiller Messalina endnu i sin høje Alder. Hun er tyve Aar for gammel. Drifternes Baal er uigenkaldelig slukt. Og dog lader hun sig ikke Bolersken fravriste, men spiller hende endnu.

Adolf Wilbrandt har etsteds, jeg husker ikke mer hvor, fortalt om, hvorledes „Messalina" blev til.

Han var paa Rejse i Italien, og det var Sommer. Yppig, bugnende og hed laa Naturen om ham. Stenminder om et Verdens-Herredømme, der v a r, smuldrede stille hen i al den fristende Fylde.

Faldende Søjler, synkende Templer stod, dækkede af Roser, i Skygge af blomstrende Træer.

Pludselig samlede alle de Indtryk af Livskraft og Lyst og Forfald sig om e n Kvindes Skikkelse, en Statue, der skød frem mod det endnu Ufødtes mørke Grund: Messalina.

Og en Dag var i Digterens Sjæl denne ene Skikkelse blevet to. Arria, Pætus Hustru, Matronen, stod ved Siden af Skøgernes Skøge og maalte hende med sit haanske Blik.

Saa behøvede kun Marcus, Arrias Søn, at fødes, for at de to Billeder skulde blive levende og som Menne-

sker gaa ned af deres Sokkel: for at Bolersken kunde kæmpe med Moderen om sit Bytte.

Saaledes fortæller Wilbrandt sit Værks Historie.

Men man maa huske, at vel er Messalina født paa italiensk Jord, men Tragedien er fremsprungen i en wiensk Digters Sjæl — hans, som til Roma og Napoli bragte med sig alle de forvirrede og mangfoldige Indtryk fra en anden Kejsertid, en Gründungens gyldne Stund, Lystens glade Aar i Wien med Makarts Nymfer i Spidsen.

Og hvem véd (thi hvem kender den kunstneriske Sjæls besynderlige og hemmelighedsfulde Værksted?) om Messalina ikke allerede fra den første Færd, Kunstneren ubevidst, har baaret Pigen fra Cölns Ansigt, hun, der i hine Aar som en Fremmed skød frem paa Wiens Jord som Makarts første Model.

Det er i hvert Fald ikke omsonst, at netop Makarts Messalina blev de Dages repræsentative Billede. Her arbejdede tre Kunstnere, Digteren, Maleren og Skuespilleren, for at fuldkomme Udtrykket for den samme Tanke.

Endnu i Charlotte Wolters sene Aar, naar i Cytheres Hal i Wilbrandts Skuespil det dunkelrøde Forhæng sagte gled til Side, og under Fløjters bløde Lyd Messalina saás paa sit Leje, hvilede hvert et Blik i dette Kvindebilledes Skønhed. Den Ældede kunde endnu se ud som Messalina.

Hun var hende ikke mer. Begærets Ild var uopretteiig slukt, og der slog ingen Brynde mer gennem de ubændige Vers.

Som Rollen i de sidste Aar spilledes, er den af Charlotte Wolter — ubevidst — lagt om. Naar Cajus Silius betror Narcissus, at hvad der den Gang tøvende holdt ham tilbage fra som Elsker at bestige Messalinas Seng og Trone:

War Furcht vor diesem opferreichen Abgrund,
Vor ihrer tödtlich grenzenlosen Gunst

saa forstaar vi det ikke mer. Thi denne Mænade er længst blevet træt, og hendes Gunst vil ingen dræbe mer.

Nu spiller Charlotte Wolter anderledes: Hendes Spil toner smerteligt ud fra Sjælens bitre Tomhed hos en ældet Kvinde, der aldrig blev elsket saadan, som hendes Længsler drømte.

> Doch Liebe will ich haben! Lieb' und Glück —
> Ein Glück, das mich beglückt...

De Ord er blevet Messalinas Akse: Talentets evigt tørstige Længselsord. Kunstnerens Længselsord, der undfanger livløse Billeder i Smerte og længes efter at fange de Levende i Jubel; som vækker til Liv og selv er død; som faar Skillemønt for Guld og Beundring for Elskov og dør midt i den Ild, hvoraf de andre lever.

Charlotte Wolter véd det, og en sidste Gang rækker hun i Fortvivlelse sine Arme ud mod den Lykke, der ene varmer og — flyer hende.

Ved Marcus's Lig gør den Ældede sit Regnskab op med Livet og synker i Knæ derunder:

Berømmelsens Purpur, hvad var det hende værd? Elskovens Minder? hvor de blev hende tomme. Og Kærligheden? — her ligger den Lig.

Det er Livsregnskabet, som ogsaa Adelheid har gjort op. Og dette Regnskab nager Sjælens Rod, saa alle de store Charlotte Wolterske „Elskerinder", hvis hede Glød en Gang tændte en Wilbrandts Fantasi, nu udstraaler en bitter Kulde.

Charlotte Wolter finder Tonefald og Pauser og Ledens Smil, der gennemtrænger hvert Elskovs Vers med den ramme Smag af Haan og Mistro. Med tomme Øjne ser hun paa en Lidenskab, hvis Flamme aldrig naa'r hende selv.

Messalina vil kun se paa Marcus. Hendes træt undrende Øre til Lyst skal han klage højt:

— — — Hier lieg' ich — Marcus —
Nein, Marcus nicht; ein Wesen, namenlos,
Geburtlos, wahllos, sinnlos, liegt vor dir
Und bittet dich um Leben oder Tod!

Saa højt som Säckkingen skal klage, saa højt som Franz skal klage til Fru Adelheid.

Men Adelheid selv hører kun distrait, som lyttede hun efter Lyden af andre Fodtrin — den fjerne Lykkes, som aldrig kommer.

Disse Mænd er ikke mer Mændene for de Wolterske Kvinders Elskov. De skal elske og smægte, men de tør ikke berøre. De skal kun knæle foran de sælsomme Stenbilleder, isnende Elskerinder, som er blevet Billeder af Foragten.

Et eneste Nu i Charlotte Wolters Adelheid malede denne Udvikling:

Den stakkels Franz vilde bøje sig og kysse blot Spidsen af hendes Fingre. Saa berørte Adelheid ham mindre end en Kende med sin Vifte, som bortviftede hun et Fnug — ikke noget levende — der tilfældigvis havde rørt hendes Negl.

Franz veg ud, som var han blevet ramt af et Slag. Men Adelheid blev staaende og smilede med en Fortvivlets Smil.

IV

Talentets første Fjende er Kærligheden, der flyer det. Dets anden Fjende er Døden, der er uovervindelig som den første.

Talentet hader Døden med hundrede Levendes Had. Thi det er Døden, som har sit Hammerslag beredt for dets Virken; det er Døden, som lammer dets Hjerne, der skabte; det er Døden, der lukker dets Læber og dets Øje, der spejder.

Charlotte Wolter elsker da at male Døden og Dødsangsten.

Der er tragiske Skuespillere, som systematisk undgaar Dødsscener. En Josef Kainz' Pessimisme synes saa stor, at han i Døden smiler ad et Liv, der er saa tomt. Booth gjorde, har man sagt mig, ligesaa kort Proces med Døden. Han skulde, naar han døde, eje en egen Rankhed over sin spænstige Krop, som gik han med løftet Pande hen mod Dødens Port.

Charlotte Wolter derimod gør Dødsscenerne brede.

Hendes Kraft kæmper længe med Døden, og harmfuld sviælger hun i sine egne Billeder af Dødens Angst.

Hendes andre Scenebilleder var i hendes sidste Aar ofte blevet blege. I Dødsscener koncentreredes til hendes allersidste Dag alt hendes kunstneriske Liv.

Det Dødsoptrin, som groft er blevet flikket til Goethes „Götz", var blevet Charlotte Wolters Triumf.

Adelheid er ene, og det er Nat. I Natdragt venter hun Franz, Knøsen, som hun sendte ud for at dræbe sin Husbond. Men han kommer ikke, Timerne gaar, og han kommer ikke, skønt hun spejder.

Saa ser hun fra sit Vindu en Skygge over Bjerget — en Skygge, der vokser. En Skygge, som ikke giver Lyd af noget Fodtrin, men vokser.

Hun vil ikke se, men hun gemmer sig dog bag Gardinet . . . Jo, jo, den kommer nær — nærmere og nær.

Hun slynger sig ind i Gardinet, hun kaster sig ned paa sit Gulv — men Skyggen m a a hun se, den rædselsfulde Skygge.

Hun falder atter paa Knæ, men Læberne finder ingen Bønner. Hænderne forbliver ikke foldede, men famler om den angstfyldte Luft . . . Hun vil se ham, vil se ham igen . . . Men hun tør, hun kan ikke mer, der er som en Vægt paa hendes Nakke — —

Saa kryber hun frem, kryber som paa blottede Knæ, frem over Gulvet, til Vinduet og støtter Hagen paa den kolde Karm og skriger:

Han er der ikke mer — Skyggen, Skyggen.

Og hun springer op, hun har en Kats Lemmer. Op vil hun, kalde alle sammen. Som de Dyr, der ser sig i

Fælde, styrter hun sanseløst, vidløst, uden en Tanke, rundt i det samme Rum — under stønnende Skrig.

Til hun styrter mod Døren. Den er lukket. Og den? Den er lukket? Den? Lukket.

Og hun slaar mod de stængede Porte med sine knyttede Hænder. Hun kradser deres Fyldinger, fortvivlet, som vilde hun kradse dem ind med sine Negle. Hun vælter sig imod dem med sin Ryg, som vilde hun slaa dem ind med sin Vægt.

Saa flyer hun tilbage.

Hun véd ikke mer, hvad hun gør. Angsten har stivnet hendes Blik, hendes Træk, hendes Krop. Fortvivlet søger hendes forvildede Tanke blot om en Rest af en Redning, blot om en Rest af et Haab.

Saa griber hun Armstagen — meningsløst, vil flygte med de viftende Lys.

Og hendes Haar staar i Flammer. Hun skriger. Og hun klapper det brændende Haar med sine sitrende Hænder, og hun lægger det som en Kaabe om sin nøgne Hals — mens hun smiler, et sidste Vellyst-Smil, før Fehmens Strikke falder om Adelheids Hals.

Mægtigere end dette har aldrig Scenekunst virket. Større kunstnerisk Billede fik aldrig menneskelige Øjne at se. Her ofredes med Rette et Storlands Hæder.

Men Charlotte Wolters Kunst fremmanede Dødsrædslen overalt, hvor det er muligt.

Et Eksempel blandt mange.

Ristori lod sin Maria gaa til Skafottet med Martyrernes Ro. Med forklaret Blik vil hun bestige det Skafot, der for hende kun er Trinnet paa Jakobs Stige.

Charlotte Wolter maler anderledes. Hendes Maria var i Livet mer Dronning end Kristen. Hvor Ristori apotheoserede den vanhelligede Kirke, giver Wolter her, som altid, Dronningen af Geniets Naade, Legitimitetens Ret: Maria er, som Geni, til Tronen født, og Elisabeth er en Talentets Bastard.

Dronning er hun, og som en Dronning vil Maria dø.

Mild men ogsaa nedladende taler hun de sidste Ord

til sine Damer, selv hendes Bøn føles som Bøn af Guds Salvede, der staar Gud Fader næst. Her er Højhed mer end Hengivelse.

Men pludselig skælver denne Dronning af Dødsangstens uvilkaarlige Gys, der afbryder hendes Ord og lader hende klamre sig til sine Damer — de Levende om hende, der skal dø, mens det tomme Blik forraader, at Dødsskrækken lurer bag hendes Øje.

Saaledes spiller Charlotte Wolter Dødsangsten Gang efter Gang, og hendes Kunst kredser bestandig om Fremstillingen af Geniets sejrrige Fjende: Død.

V

Blandt alle Tidens Scenekunstnere synes Charlotte Wolter ved Siden af Duse at have det største fremstillende Talent. Maaske var hun endog i et givet Øjeblik den eneste geniale Personlighed paa Theatret, som ejede den oprindelige fremstillende Evne.

Skuespilkunstens Forhold til Personligheden er saare besynderligt og sammensat. Thi enhver Kunstner bliver kun virkelig betydende ved sin Egenart, og alligevel fordrer Skuespilkunsten af sin Mand, at han skal opgive sig selv eller i alt Fald forpuppe sig bag en andens, en Fremmeds Egenart, Digterens.

Men de stærke Personligheder revolterer mod denne Selvopgivelse. De mægter den ikke en Gang.

Derfor ligger de fleste af de ypperste Begavelser, der færdes paa Skuepladsen, i en uløst Strid med den Kunst, de dyrker. Hvor Skuespilkunstens Maal er at anskueliggøre Digtningens Mennesker, fremsprungne af en andens Sjæls Liv, voldtager de Ypperste ofte denne samme Digtnings Skikkelser, underlæggende dem helt deres egen Personlighed og fremstillende altid ét — og et helt andet Menneske: sig selv.

De giver i Skuespilkunsten, der af alle Kunster tvinger til mest indirekte at tale om sig selv, sig selv gan-

ske direkte. De ejer i selve Forstillelsens Kunst end ikke Spor af Forstillelse.

De er, de giver, de vil kun give sig selv.

Men undertiden kunde man ønske, at disse Kunstnere havde valgt sig en anden Udtryksform, hvor de kunde tale helt frit. Var en Josef Kainz selv blevet Digter, havde han ikke behøvet saa ofte at forgribe sig paa Digterværker.

Nu enten forgriber de geniale Personligheder paa Theatret sig let paa virkelige Digterværker — som har en Egenart, ogsaa de, og en Egenart, som mange mener burde respekteres — og de krænger møjsomt Digterordene om sig som en Nessusskjorte, hvori de forbrænder; eller, utaalmodige under Byrden af de fremmede Tanker, som trykker dem — — flyer de til Virtuosstykkerne, i hvis Tomhed intet hindrer dem, og som de helt kan fylde med „sig selv“.

Dette og ingenlunde den hidsede Lyst til kun at glimre er Vejen til Virtuosstykkerne. Kunstneren trættes af at kæmpe med den fremmede Tanke. Han lader da Fabrikanter forarbejde Skuespil, der kun rummer hans egen.

Da Ristori var bleven ældre og hendes Personlighed helt var modnet, vægrede hun sig ved længere at forklæde sin Tanke bag de andres. Hendes bydende Begavelse sprængte al Omskrivning. Giacomettis gyldne Dage kom, hvor Skuespillerinden dikterede, hvad hun vilde udtrykke:

Katholicismens Sejr ved Elisabeths Dødsleje. Judiths Beredthed under Herrens Vilje.

Disse Skuespil er simpel Diktat, og deres Forfattere er kun de store Scenebegavelsers Skriverkarle.

Utaalmodige vil de fuldt bevidste Talenter, der føler sig de Højeste jævnbyrdige, ikke mere lægge sig paa nogen fremmed Digtnings Prokrustesseng.

Spiller man Schiller, nu vel, man kan forme ham, man kan bøje ham, man kan endog sætte sit Knæ paa hans Bryst: han bliver dog Schiller, selv om han er

bagbunden. En Racine, man kan underlægge ham sit Temperament, man kan voldeligt ændre hans Tempo: men han forbliver Racine.

En Giacometti og en Sardou sammentømrer derimod kun Soklerne, hvorpaa det eneraadige Talent stiger op og direkte taler til Folket.

Naar Sarah Bernhardt vil prædike Fædrelandskærlighed, bliver hun Jeanne d'Arc; vil Ristori forherlige Religionen, der bøjer sig ofrende for den Vældiges Vilje, bliver hun Judith.

VI

Men hvor mange af Nutidsscenens Store, der end vil lade Virtuosstykker skrive for sig, vilde Charlotte Wolter aldrig have gjort det.

Det kom netop deraf, at hun var den fødte Fremstiller og kun det. For hende var Menneskefremstilling hendes Evnes fødte Udtryksform.

De andre har en Trang til at flygte fra Rollerne for at befri sig og finde Udtrykket for sig selv. Hun derimod fandt netop kun den kunstneriske Befrielse ved at blive i de store Digteres Roller, som for hende maatte til for overhovedet at løse hendes Skaberevne.

Thi den fødte Skuespiller er jo vel en Selvskabende. Men for at skabe trænger han til et Middel: Rollen — og helst den bedste Rolle.

Faar han den i sin Haand, vokser der for hans Tanke et Menneskes Skikkelse frem ganske som i Digterens Sjæl. En Skikkelse, som gaar og taler, lytter, tier, græder, tænker, handler — og hvis Gang, hvis Tales Form, hvis Minespil, hvis mindste Gestus han maa gøre efter, følge, efterligne i selv den mindste Ting.

Denne Skikkelse er fremsprungen af hans egen Sjæl, et Barn af hans Temperament, af hans Syn og af hans Egenskaber, og dog er den en Fremmed, et andet Væ-

sen med egne Tanker, egen Følelse og eget Temperaments Rytme.

Kunstneren efterligner denne usynlige Anden, og, mens han forbliver sig selv, er han dog den Anden. Det er Skuespillerevnen, og Charlotte Wolter var dens ypperste Indehaverske.

Det vil sige, at der kunde være Aftner, hvor hun ikke et eneste Nu slap den fremmede Figur, hun havde skabt.

Tag i Erindringen frem den bedste sceniske Skikkelse, De véd. Og just der, overfor den bedste Sceneskikkelse, De kender, vil der have meldt sig hundrede Øjeblikke, hvor De følte et irriterende og rent urimeligt Ubehag:

Hr. A., Hr. Y., Fru B., Frk. X. faldt pludselig ud af Rollen.

Disse Skuespillere saá ikke mer hin hemmelige Figur, hin usynlige Anden, eller i alt Fald efterlignede de den ikke. De glemte den et Nu, og lynsnart hørte De — Tilskueren — en Anden tale end den Figur, som De én Gang havde for Øje, som Skuespilleren selv havde vist Dem, og som han nu pludselig lod i Stikken, saa De ikke mer levede videre med det tidligere Menneske.

Skikkelsen var itu og Illusionen brudt.

For Charlotte Wolter kunde der være Aftner, hvor dette aldrig skete.

„Georgette“ gav en saadan Aften. Som Georgette løste Charlotte Wolter sin Kunsts yderste Hemmelighed, som hedder: i Lys af eget Liv at tænke, føle og være en Anden. Alt syntes her spontant, aldrig sagt, aldrig tænkt, fordi det alt, Ord, Handlinger, hver mindste Bevægelse var nødvendigt og uvilkaarligt Udtryk for den Georgette, vi fra første Færd havde set leve for vore Øjne.

Her bekymrer det os ikke en Gang, at Sardou begaar Dumheder.

Hvad kerer vi os om, at han, der af Hensyn til Vaudevilles Kokotter ikke har vovet at stille Georgette Ansigt til Ansigt med Grevinden, lader sin Georgette afvise foran Grevindens Dør i en Mellemakt.

Den Georgette, Snedkerdatteren, der hellere vilde slaa sig med Næver gennem en grevelig Dør end vige, naar det gælder Paula, hendes Datter?

Vi bryder os ikke om Victorien Sardous Fejl og Svaghed, thi Charlotte Wolters Georgette er sejrrig stegen frem af Rollen, som den nu en Gang er. Wolter har set sin Georgette foran Grevindens Dør, og hun viser os hende: at hun er afvist, og at hun maatte lade sig afvise.

Naar Charlotte Wolters Lady Carlington kommer hjem efter Mellemakten foran Grevindens Port, forstaar vi, at hun har ladet sig knuse, at hun foran denne lukkede Port moralsk er styrtet sammen.

Denne Kvinde, som aandsfraværende løser sin Hat med slappe og matte Hænder og et Nu betragter sin egen Stue, hun ikke mere genkender, og hvis Stemme har faaet en helt anden Klang, farveløs og træt, kan, vi ser det, idag intet og slet intet af, hvad hun kunde igaar.

Dette ene Nu's Oplevelse overhuggede hendes Knæ.

Fra idag kan hun kun lide.

I Fremstillingen af denne Lidelse lagde Charlotte Wolter for Dagen det yderste af sin fremstillende Evne.

Saa jævn og graa har jeg aldrig set nogen Fremstilling af Lidelsen.

Her var ikke Skrig, her var ikke Hændervriden, her var ikke Stillinger, her var knap Ord. Her var kun den jammerligste, den elendigste Kummer. Denne Smerte var saa inderlig fortvivlet, at den føltes ind til Marv og Ben.

Naar Charlotte Wolter fremstillede den, glemte hun selve Charlotte Wolter. I den Grad var hun i hin store Usynliges Magt — sin Georgettes Magt.

Georgette har aldrig saa meget som set Charlotte Wolter. Da vilde der ogsaa ind paa hende nu, hvor hun lider, kæmper, forsager, have listet sig i hendes Udtryk for Smerten — som der lister sig paa alle i Livet — visse Mindelser fra Theatret, visse Wolter-Reminiscenser.

Nu fandtes de der ikke. Se derimod en Franzisca Elmenreich som Georgette. Hun kunde i de store Optrin i „Poser", i Geste'r, i Skrig ikke frigøre sig fra de Minder om en Charlotte Wolter, som paa det tyske Theater beherskede alle tragiske Damer. Men Charlotte Wolters egen Georgette kendte ikke Charlotte Wolter.

Hun havde ikke hørt hendes Stemme, som Verden har beundret, aldrig de tragiske Skrig, som i tysk Theaterhistorie vil vedblive at bære hendes Navn, aldrig havde hun fornummet den ydre Gevalt i Smerten, som havde skabt Grevinde O'Sullivans Ry.

Men var dette muligt, og kunde Charlotte Wolter saaledes glemme alt sit eget, at vi ikke sporede noget deraf og ikke mindedes om noget deraf selv det korteste Minut, da var Fremstillingskunstens ubegrebne Under blevet levende for vore Øjne.

Et Menneske var blevet et andet Menneske og et Liv et andet Liv.

Af Tidens andre Store betjener nogle sig, for at meddele sig til os, af Skuespilkunsten. Den synes dem et tilfældigt Middel, og dette Middel kan ofte hæmme dem.

For Charlotte Wolter alene var Skuespilkunsten selve Maalet: det højeste Udtryk for den højeste Evne.

Grevinde O'Sullivan de Gras vidste det.

Uden at se til Siden, uden at maale sig med dem, der jog Verdensdele rundt for at henrykke Malayer og Australer, besteg hun i „Burg" sejrsstolt Sapphos Vogn — med Lyren i den oprakte Arm.

Højt raabte Folket:

Sie kehret von Olympia, hat den Kranz,
Den Kranz des Sieges hat sie sich errungen;
Im Angesicht des ganzen Griechenlands,
Als Zeugen edlen Wettkampfs dort versammelt,
Ward ihr der Dichtkunst, des Gesanges Preis.
Drum eilt das Volk ihr jauchzend nun entgegen,
Schickt auf des Jubels breiten Fittigen
Den Namen der Beglückten zu den Wolken!

Med Rette: thi her fik den ypperligste Evne Lov at virke i den Kunst, for hvilken den var født.

SARAH BERNHARDT (1)

I

SARAH BERNHARDT agerer Modsigelsernes Tegn. Hun er en pessimistisk Vantro og omgiver sig med alle Overtroens Tegn. Hun er Kosmopolit og lader et Jeanne d'Arc-Drama skrive for sig til Fædrelandskærlighedens Forherligelse. Hun er utæmmelig i Livets Lyst og stiller Ligkisten ved Siden af sin Seng. Der glider Millioner gennem hendes Hænder, og hun lever i en gylden Armods Bekymringer og Besvær. Hun pukker paa bestandig Sygdom, og hun flakker Verden om ødslende med en Kæmpes Styrke.

Saaledes ser det Modsigelsernes Theaterskrud ud, hvori Sarah Bernhardt, som er en forfaren Jægerske efter det Besynderlige, har draperet sig i fem og tredive Aar for i fem og tredive Aar at beskæftige Verden.

Det er et Theaterskrud, fordi det er en Overdrivelse af hendes Væsen. Men det har kun kunnet beskæftige Verden, fordi det dog var hendes Væsen. Og hendes Væsen — modsigelsesrigt og besynderligt, træt og lystent, sensationsgraadigt og mæt, uovervindeligt og sygt — var Billedet af selve Verdens Væsen.

Sarah Bernhardt modellerede en Gang en Sfinks og

gav den Gaadefulde sit eget Ansigt. Hun gjorde det med stolt Impertinens og havde Ret.

Thi en Periodes „store Gaadefulde“ er altid denne Periodes Temperament. Det Temperament fødes af tusind Ting. Det fremgaar af hundredfoldige Aarsager. Det farver alt, og det skaber vore Øjnes Syn. Det breder sig og smitter gennem Luften og Aanden. Det giver vore Tanker deres Tempo og vor Tale dens Rytme. Det iklæder vore Idéer sin Ham.

Det er vor sande Skæbne og Atmosfæren, hvori Sindene drager Aande.

Men netop vor Tids Temperament hedder i Kvindeskikkelse Sarah Bernhardt: Sfinksen har hendes Ansigt.

Verden modtog kun denne utaalelige Markskrigerske, fordi det ikke blot var med sig selv, men ogsaa med os, hun raabte paa Melbournes Torve. Naar Millionerne i tyve Aar har gabet i tusind Ruder paa Omstrejferskens Ansigt, saa har de gjort det, fordi de stirrede paa noget af sig selv, naar de gabede paa Selvgøglerskens Træk.

Det er hendes Magt over Verdens Sind.

II

De Dage er længst henne, da Sarah Bernhardt var den lydige Datter af Molières Hus. Det lyder nu som et Sagn, at denne Uberegnelige en Gang tilhørte en Ramme som andre og adlød Digtere som andre.

Nu er ialfald Tiden længst forbi, og nu vil hun ikke lyde, men lydes. Hun spreder vel fra en Skibsmast Victor Hugos Vers for Verdenshavets Vinde, men hun levendegør kun sjældent hans Skikkelser. Og Racine er lagt til Side af en Kunst, som ikke mer vil have nogen Husbond over sig.

Sarah Bernhardt tilhører ikke mer noget Theater, hun ejer en Trup, medens Sardou'erne skriver hendes Rol-

ler, der ikke vil betvinge men kun smigre hendes Personlighed. Skuespillerinden dikterer sine Skrivere — sig selv.

Fédora var den første af disse dikterede Roller. Og slet som den er, blev den vel dog den bedste. Vi kan idetmindste der læse, hvad der skulde have staaet i Skuespillet, og hvad det var, Sarah Bernhardt tørstede efter at spille.

„Fédora“'s Nerve ligger i blot to Skrig til samme Mand:

— Je vous haïs — je t'aime.

Den Kærlighed, der hader, og det Had, som er Elskov — det er Rollens Tema. Og er det ikke Potensens Udtryk for al den Følelsernes smertefulde Modsigelse, som er vor?

Her var da Plads til alle de Sjælenes Modsætninger, som gør Lidenskaber, der undersøger sig selv og aldrig faar Rede paa sig selv, til en pinefuld Strid. Her var Nag Begær og Begær Afsky. Her var Lykke Fortvivlelse og Fortvivlelse Jubel. Her var den Proteus, som evindelig skifter Ham til sin Modsætning, given i en kvindelig Lidenskab.

Eller rettere, den kunde være given. Thi Fédora er allerede skrevet for den Sarah Bernhardt, der er sin egen Overdrivelse, og det er skrevet af Sardou.

At det er skrevet af Sardou, det vil sige, at det er et Melodrama, hvis fattige Kunst hedder Sindrighed. At det spilles af den overdrevne Mme Bernhardt, det vil sige, at det jager Kunstnerinden rundt i hendes Væsens yderste Periferi, og at det hele Drama bliver en uhyre „Urolighed“ i fire Akter.

Fédora kommer fra Rusland. Det nihilistiske Czarrige er hendes Fædreland. Derfra leder Sardou med Rette sit brede Flodleje for Sarah Bernhardts Væsen, thi Pessimisme er hendes Aands Aand. Den er Moder til hendes Nydelser, der vil glemme, og til hendes Styrke, som er opstablet Vilje. Den føder hendes Svaghed, der

er den dumpe Nedslagenhed, og hendes Lede, der nyder: Hun drikker alt til Bærmen, thi hun véd, at hun drikker af et Kranie.

Fédoras Eksistens, der elsker, hvem hun hader, og i samme Stund længes efter Blod og efter Favntag, er det hensigtsløst Urimelige. Men selve Livet, der opslider syge Sjæle i Brændingen af tusinde Modsigelser i os og om os for at kaste os i et Par Knokkelarme: Dødens, det er den evige Tilintetgørelse — dette Liv synes netop Sarah Bernhardt saa hensigtsløst, som Fédoras Tilværelse er.

Derfor er det, hun lader sin Fédora opsøge Tilintetgørelsen i et irriteret Raseri, en Rasen over Intetheden i alt det, hun forlader.

Den yderste Pessimisme, der slaar ud i en klamrende Feber, gennemiler det hele Skuespil.

Dets Hovedindhold er Pessimismens sidste Følelse, dens Aands Orm, Skelettet i dens Hus: Angsten.

Fédora er Angstens Skuespil. Det begynder i Angst, og Angsten er dets Virkemiddel.

De moralske Angster tilhører os og belejrer os. De slaar Kreds om os, og aldrig viger deres onde Øjne fra os. De bor i os, og de mangfoldiggør sig om os. De fødes af alle Modsigelserne i os, og de næres af alle Modsætningerne mellem vore Følelser. De er Tilbageslaget af vore hensynsløse Nydelser, og de er Maren, som rider vor Afslappelse.

I Fédora spiller Sarah Bernhardt da hele den pinende Angst og Angsthedens Gru. Saaledes piskes hun under Livsensangst, at Dødsangsten tilsidst ikke falder hende ind som en Tanke.

... Hele Pessimismens Væsen kan da Sarah Bernhardt slynge ind i det Sardouske Melodrama, der tager hele hendes Person i sin Tjeneste — hvad hun har villet.

III

Sarah Bernhardt, som er Tids-Temperamentets Overdrivelse, taler og lever, som Fédora taler og lever. Fédora faar da Liv for os, hver Gang Mennesket Mme Bernhardt selv fuldt lever bag den gennemsigtige Skal, Sardou har dannet om hendes eget Væsen.

Men netop det sker ikke hver Aften og kan ikke ske. Det er just Faren ved alle disse Roller, man lader gyde alt for tyndt om alt det Yderste i sit Væsen.

Man er ikke tre hundrede Aftner itræk Potensen af sig selv, og man kan ikke være det. Man kan ikke tre hundrede Gange komme til de sidste Yderpunkter i sit Temperament.

Saa hænder det de mangfoldige Aftner, at Fru Bernhardt kun ganske mekanisk eftergør sig selv. Hun giver sit eget Væsen som pur Automati.

Paa saadanne Aftner ligner Fédora Sarah Bernhardt, som en inderlig Bøn ligner et opremset Paternoster, og det Hele virker som en Blasfemi mod et stort Menneske. Samtidig med, at hun har tegnet sig selv op til en Karton, saa selv Yankeerne kan forstaa det — er hun selv som død og borte bag Kartonen.

Thi Sarah Bernhardt kan som ingen gribes af Virtuosernes Distraktion, der er en frygtelig Sygdom, som tilhører de farende Kunstnere, og som piner dem selv, mens den uimodstaaelig behersker dem. Under deres Tilværelses evindelige Ophidselser svinder deres Tanker bort midt under selve Udøvelsen af deres Kunst. I sløv Apati slumrer de ind til Søvngængere og vaagner først efter mange Scener, hvor deres Tanke har været borte for dem selv.

Sarah Bernhardt kan lange Aftner gaa saaledes om.

Paa disse Aftner fejrer til en vis Grad hendes Teknik Fester. Thi den, som har set hende i samme Rolle Dag paa Dag, vil vide: at hvert Skrig er paa Prikken det samme, hvert Tonefald paa Node éns, hvert Blik faar samme Udtryk.

Dette Legeme er saa vel øvet, og det er saa lydigt, at det endogsaa adlyder Sjælen, naar den blunder. Det er beundringsværdigt, og det er pinefuldt.

Man har en Fornemmelse, som var dette Menneske, som gaar og staar og skriger for Ens Øjne, i Kina eller paa Ny-Zeeland eller maaske kun i Basel — men her, kun her er hun ikke.

Man føler paa saadanne Aftner en dyb Medlidenhed. Man kunde overfor Adelaida Ristori have en pinefuld Medfølelse med den Alderdom, der ikke mer magtede alt det, hvortil Geniet vilde tvinge den. Men overfor Sarah Bernhardt føler man visse Aftner som en endnu større Pine hele den Aandsfraværelse, under hvilken hun død eftergør sit levende Selv.

Der er dog endnu Dage, hvor Mme Bernhardt lever.

De er Kunstens Fester..

IV

Og uvilkaarligt øges det Indtryk, Sarah Bernhardts Kunst magter at frembringe paa vore Sind, ved alle de Minder fra hendes Liv, som følger hende saa tæt. Sagnene om hendes Livs Feber slaar dem imøde, som anspændte lytter foran Kunstneren.

Der findes i Fédora en Scene, som virker symbolsk. Det er Russerindens første.

Hun kommer til et Stævnemøde, og hun venter den Elskede. Hun venter i Utaalmodighed. Hun vogter paa Uhrets Gang, paa Minutterne, paa de langsomme Sekunder. Urolig slænger hun sig frem langs Stuens Vægge som et Rovdyr, der, fanget, finder en egen Lyst ved at føle Burets Stænger langs sin Lænd.

Denne feberagtigt Utaalmodige, som jages i hidsig Spændthed, rundt og rundt — hun er selve den Sarah Bernhardt, som Verden ser i en evig Omflakken: en Jægerske efter Guld og efter det Nye.

Thi ogsaa Guldjagten jager hende. Som Guldets Klang lyder gennem Comédie humaine, klinger den som en Feberakkord ogsaa gennem Sarah Bernhardts Kunst.

Det er den, som øger hendes Ophidselse. Den gør den Svage stærk og lader den Syge synes sund. Den er Jagtens Herre, og den udsender den Utaalmodige.

Men hun følger gerne.

Thi i de bestandige Rejsers Tid, hvor Nerverne kun finder Hvile — den korte Hvile — i det altid Nye, brænder hun efter den evige Skiftens Hidsen. Hun tror at finde ny Hvile paa en bestandig ny Jord. Træt af hvad der er, haaber hun altid paa hvad der skal komme.

De nye Verdner lokker hende som nye Haab: Synet af Havene vil mætte hende, de uendelige Have. Prærierne vil berolige hende, Prærierne, de grænseløse. Paa Oceanets ukendte Øer, hvor ingen Fod traadte, vil hendes Aand raste.

Og som de nye Verdner skuffer hende med en ustandset Omflakkens bedrageriske Haab, saa lokker Kunstarterne hende — eller lokkede hende; Indespærret i én Kunsts Bur nedbryder hun Grænserne mellem Kunsterne, og hun mætter sin Rastløshed ved at dyrke dem alle. Denne Uros Dag har to Døgns Timer, som maa udfyldes. Hun blander derfor Farverne, og hun bliver Malerinde. Hun bemægtiger sig derfor Leret, og hun fremtryller Stenbilleder.

Hun fremstiller i Marmor Ophelia, Hamlets Elskede, Tidsaandens usalige Brud, og hun danner i Bronce en Gruppe af grinende Aber — Menneskenes uhøviske Vrængebillede.

V

Det er i et Anfald af en sidste Fortvivlelse, Sarah Bernhardt lader „Pierrot assassin“ skrive for sig for i en sidste Grimace at haane Liv og Kunst.

At klæde sin Fortvivlelse ud som en sørgeklædt Pjerrot og lade den udhulke sin Jammer over en flor-

skørtet Kolumbines Lig; at gøre en Tragedie af en Pantomime og at gøre det Burleske til en Tragedie; at drikke et Lig drukkent, saa det vaagner og faar Liv igen, og at række Næse ad Døden — det var vel endelig den pessimistiske Jonglørs sidste Leg.

Pierrot assasin er la grande tragédienne, som gør Nar ad Tragedien, og Pierrot assassin er tillige Menneskets yderste Opgør med Tilværelsen. Pantomimen er Pessimismens mest fortvivlede Kunstform — det er Haabløsheden, som danser.

Op for Verdens Øjne løfter Sarah Bernhardts Kunst en sørgeklædt Pjerrot som Symbol.

Og alligevel har Livet Skønhed, og Tilværelsen ejer sin Lykke. Sarah Bernhardt véd det. Og det hænder, at hun gribes af en øm Lyst til at male denne Lykke.

Lykken bliver da for den Urolige Stilhed. Den blødeste Blidhed er Sindenes Hvile, og den sarte Uberørthed er Lykkens Drøm.

„Valérie“ bliver hendes Rolle. Det er Uskyldigheden, hvem Sarah Bernhardt skænker Himlens Lys.

VI

Vi har gennemløbet alle denne Kunsts Modsætninger. Vi har naaet fra Pol til Pol i den store hemmelighedsfulde Verden, som hedder vore egne Følelser.

Som den Sælsomme har Sarah Bernhardt gennemflakket vor Tids Verden. Som den Sælsomme har hun fanget Hundredtusinders Sind. Som den Sælsomme har hun sejret som ingen.

Thi den Sælsomme var Tidens eget Tegn.

Derfor blev Sarah Bernhardt forstaaelig i alle Lande — hun, som løfter en Pjerrot i Sorg over Tidens Hoved paa Kunstens Skjold.

SARAH BERNHARDT (II)

HAMLET

Den, der har overværet Opførelsen af „Hamlet" med Sarah Bernhardt, har i det mindste én Gang i sit Liv staaet Ansigt til Ansigt med menneskeligt Geni. Vi kendte før Sarah Bernhardts Lidenskabs Vælde. Vi kender nu hendes Tankes Styrke. Hendes Hamlet blev en Triumf, der jog hver Tvivler til Krogs under Publikums Jubel.

Jeg personlig tilstaar, at denne Kvinde, der havde anlagt Hamlets Dragt, er den første af alle de Hamlet-Fremstillere, jeg har set, der har skabt den danske Prins til et Menneske af én Støbning, ét Væsen, helt af Kød og Blod, til at tage paa med begge Hænder. Og dog har jeg set denne Skikkelse, som har beskæftiget mig lige fra min Ungdom, levendegjort af næsten alle Samtidens største fremstillende Mænd. Jeg har til Tider beundret dem; men selve Hamlet-Billedet har alle disse Mænd til Hobe forvirret, saa jeg, for at vinde det tilbage, bestandig paany maatte vende hjem til Shakespeares skrevne Ord. Sarah Bernhardt har hidtil været ene om at stille Hamlet frem midt paa Scenen, lige for mine Øjne, som det lyslevende Menneske, jeg genkendte og forstod. Det er ikke alene, fordi hendes alt overragende Geni holder Maal med Shakespeares Tanker. Det er mest, fordi hun, da hun skabte sin Hamlet, med ubønhørlig Konsekvens forfulgte en Sjælstilstand, som en vidunderlig Kundskab og Fremstillingskunst gjorde levende.

Men Mængdens Indvendinger først. Det skulde støde, siger man, at se Hamlet fremstillet af en Kvinde. Støde hvad? Mon i ydre Henseende? I Shakespeares Kongedrama spilles dog saare hyppigt unge Prinser af Theatrets Kvinder. Og just i Hamlets Fantasidragt kan Kvindens Skikkelse mindst af alle Steder støde. Men maaske

er det d e t, at en Mands Følelsesliv, hans I n d r e, fortolkes af en Kvinde, som vækker et Forhaands Ubehag.

Sarah Bernhardts Tolkning vilde i saa Fald for al Tid have slaaet dette Ubehag ned. Hvert Menneske, der har set hendes Hamlet, maa forstaa, hvad der har drevet Mme. Bernhardt saa uimodstaaeligt mod denne Skikkelse: h u n h a r h o s H a m l e t o g m a a s k e k u n h o s h a m f u n d e t d e n m æ g t i g e U d f o l d e l s e a f h e l e d e n S j æ l s t i l s t a n d, d e r e r h e n d e s e g e n. Hun har maattet gøre sig til Mand, for, som Hamlet, fuldt og ganske at kunne tolke den besynderlige Sjælslidelse, der er Bunden for hendes egen Genialitet.

Det er Hamlet som Nevrasteniker, Sarah Bernhardt gennemlever for vore Øjne. Billedets mægtige Helhed fremkommer ved den aldrig svigende Sandhed, med hvilken Mme. Bernhardt fører sin Skikkelse gennem den Skala af Nevrasteniens frygtelige, modsatte, skiftende og urimelige Stemninger — urimelige og næppe altid helt af Viljen tøjlede. Thi Sjælstilstanden, hvorom det drejer sig, er Nevrosens yderste Grænse, og Nevrastenikeren gaar paa Line over Sindssygens Afgrund. Med et forfærdende Kendskab oprullede Sarah Bernhardt alle disse Stemninger, fandt hun alle de Udbrud, hvor Nevrastenikeren endnu forbliver sig selv fuldt bevidst og dog gaar — Haarsbredden videre end han vilde. Det er i saadan et Øjeblik Hamlet støder Fløjten ind i Rosenkrans' Mund eller pludselig af Galgenglæde gør et Drengehop et Nu, hvor han er uset.

I overvældende Mangfoldighed malede Sarah Bernhardt med tusinde Træk Hamlets sjælelige Væsen. Han var aldrig gal og dog bestandig paa den alleryderste Skillelinje til at blive det. Hans Blik, hans Stemmes Klang, hans Bevægelser, der var abrupte og halvt uvilkaarlige, viste det. Hvor flammende hans ætsende Spotten var, hvor klar hans Ironi, hvor genial hans Haan — og hvilke Toner fandt ikke Sarah Bernhardt for Haanen — det laa dog alt, i Kraft af en vis O v e r d r i v e l s e, paa Sygdommens Grænse. Som de Døende til

Tider naar en sælsom Aandens Klarhed, saaledes var denne Hjernes Liv tindrende rigt selve Minuttet, før man angstfuldt følte, at den maatte sprænges og Fornuften dø. Naar denne Hamlet legede med den forstilte Galskab, legede han med Ild, som han beherskede — endnu.

Og i et enkelt Øjeblik frygtede Sarah Bernhardts danske Prins selv Vanviddets nære Udbrud. Disse korte Minutter blev hendes Fremstillings uopnaaelige Kulmination.

Det var, da hun i Scenen med Ofelia opdager den skjulte Polonius.

Hendes Hamlet talte ikke. Stum stod han. Ubevægelig. Kun Øjnene flakkede. Men bag denne overbebyrdede Pande styrtede, for Sekunder, Livet og Fornuften sammen, brast med selve Jorden under Hamlets usalige Fødder. Og i et ubændigt, et raat Raseri, som den sunde Sans har forladt, skreg han, viljeløs, til Ofelia sine forfærdende Forbandelser.

Jeg véd foruden Dostojewski ingen, der har aabenbaret saa urimeligt et Kendskab til Sjælstilstande paa Fornuftens vigende og flygtende Grænser.

Og dog var denne Hamlet ikke syg. Hans geniale Styrke tildækkede Sygdomssporene i hans Sjæl. Hvem der ikke har hørt Hamlets Samtale med Polonius og med Rosenkrans og Gyldenstjerne, har aldrig hørt den. Her legede et sidestillet Geni med Shakespeares Geni en vidunderlig, en uanet, en utænkelig Leg. Sarah Bernhardt spredte Brittens Ord om sig som de glimtende Stjerner.

Naar Hamlet endelig handlede, gennemlevede Sarah Bernhardt Optrinnene med en besejrende Gevalt, bag hvilken — ogsaa her — i Handlingens Uvilkaarlighed den nære Sygdom laa.

Man tænke blot paa Hamlets Færd under Skuespillet og Festen. Skrækindjagende var hans bratte Snigen sig frem mod Kongeparrets Balustrade, hans Klatren op ad Balustradens Væg, hans Skyden frem tæt mod Kongens

Ansigt — Ansigt mod Ansigt. Og hans Latter. Som en Gru lød denne Latter i Øret, sejersstolt, vanvittig og haansk — fuld af Rædsel.

Af samme Magt var Sarah Bernhardts Spil paa Kronborgs Skanser, da Genfærdet er forsvundet. Hendes Vigen under Vennernes Ed, Rædslen i hendes Blik, hendes stivnende Angst for Aandens Ord under Jorden isnede hver, der saá. Og med intet var det gjort, men gjort af Sarah Bernhardt ....

Og skulde en Kvinde, der kan skabe denne Hamlet, ikke have Ret dertil, kun fordi hun er Kvinde? Sarah Bernhardt har mer end Ret. Den, der kan skabe saaledes, har Pligt til at skabe.

Vi, der var lykkelige nok til at se denne „Hamlet, Prins af Danmark“, er blevet en Sjælsoplevelse rigere, og en Gang i det mindste faar vi Shakespeare tolket af en Jævnbyrdig.

... Men alligevel, hvor mange dybsindige Kritikere vil ikke her nedlægge deres dybsindige Indsigelser: Madame Sarah Bernhardt er jo kun en Kvinde, og hun har med Shakespeares Hamlet — ikke noget andet Slægtskab end hele sit Temperament og saa maaske ... Geniets Slægtskab.

Og det er altfor lidt.

ELEONORA DUSE

GEORG BRANDES har et eller andet Sted skrevet nogle Ord om Henrik Ibsens senere Dramer, hvoraf i alt Fald Meningen omtrent var denne: Det er, som om jeg ikke straks kan modtage disse Værker, og først Maaneder efter klinger deres Tanker og Ord i min Sjæl med deres fulde Styrke. Dr. Brandes' Ord faldt mig under Eleonora Duses Gæstespil ind: De kunde være skrevne om hende. Det første Indtryk af Italienerindens Kunst er en besynderlig og næsten smertelig Følelse — Følelse af Afmagt til helt og fuldt at optage denne Kunst i sig. Lyst til at tale forgaar én, og Medmenneskers Stemmer mishager ens Øren, mens man forsøger at samle sig, og man er til Mode, som var der forefaldet en betydningsfuld Begivenhed i ens eget Liv. Det er ikke tilfældigt, at Eleonora Duse overalt først og fremmest er fejret i Lyrikernes Vers. Thi Kritikerne finder under Indtrykket af denne Kunst hverken den Ro eller den Beherskelse, som er nødvendig for at værdsætte, og klogest iblandt dem bliver de, der indskrænker sig til et: „se hende". Thi selv efter Dage og Uger er over for Fru Duses Kunst en Redegørelse vanskelig. Der er mange Grunde dertil. Som hendes Sprog er fremmed, er hendes Fremstillinger nye. Hun vrager de vante Midler, og hun bemægtiger sig en Hærskare af nye. Men selv for hendes Midler gør man kun vanskelig Rede, fordi man under Magten af Personligheden, der

anvender dem, næppe faar Øje paa dem, og Duses Geni synes at tale til os gennem et Intet.

Er det imidlertid allerede ugørligt at give noget ret Begreb om Midlerne, Fru Duses Kunst anvender, bliver det: psykologisk at tegne det Menneske, som denne Kunst aabenbarer, endnu tifold umuligere. Et Gæstespils faa Roller nægter os Stoffet dertil. Gjaldt det en anden, kunde man maaske ved at undersøge Rollerne, der var spillet andetsteds, supplere dette Stof. Overfor Eleonora Duse gaar dette ikke an. Thi hun bemægtiger sig de digteriske Skikkelser saa egensindigt, at det paa Forhaand bliver os umuligt at vide, hvad hun i hver af disse Roller spiller. Et psykologisk Billede vilde da faa altfor rummelige Linjer, og fremmede Essayister har til Overflod overbevist os om, at dets Streger ikke vilde indramme andet end den pretentiøse Tomhed.

Der er Kritikere, som under denne Nødstilstand har taget deres Tilflugt til Sammenligninger. Et uhyre Blodoffer betegner Eleonora Duses Vej. Denne Ofring er latterlig. Den gør ikke Duse større, og den forringer ikke hendes Medbejlersker. Vi, som nu er halvgamle, har set tre, fire store Fremstillerinder: Ristori, Sarah Bernhardt, Charlotte Wolter og Duse. De var store alle, fordi de alle med deres Personlighed repræsentativt fyldte den Stil, der maatte blive deres. Adelaide Ristori rager, kronet og dækket af den bræmmede Kaabe, endnu lige kongeligt frem, Levendegørelsen af Idéerne, hun vilde fremstille. Sarah Bernhardt fylder endnu sine byzantinske Skikkelser med en fortvivlet Sanserus, og hendes retfærdige Triumfer gaar hen over en Vej, der er som strøet med blodige Orchidéer. Hvad selve Fremstillingsevnen angaar — det vil sige Evnen til helt at kunne glemme sig selv og alt sit for helt at gaa over i en andens Sjæl og Legem — var vel endelig, for et Tiaar siden, Charlotte Wolter Fru Duse helt og ganske jævnbyrdig. Men Sammenligning er ørkesløs og dum og Autodaféer er uretfærdige og urimelige. Eleonora Duse er ikke større end de store: hun er kun

den sidste og den yngste af dem. Ristori løftede sig frem som den sidste og stolte Rest af Bourbon'ernes i Grus faldne Tid. Sarah Bernhardt er et Kejserdømmets Skud, kommet i Blomstring under Republikken. Men Duse — og hun alene — er Budet fra Aarhundredets Slutning. Derfor betager hun visse iblandt os dybest og stærkere end nogen af de andre. Men af samme Grund turde det vel være muligt, at hun — al sin vidunderlige Fremstillingsgave til Trods — i sit Fædreland aldrig faar talt til „det store Publikum“ og i Fremmedland som hos os, ret beset, aldrig til en særdeles talrig Kreds. Thi til denne dybe og yderste Pessimisme uden Skrig og næsten uden Utaalmodighed naa'r Mængden aldrig, og den fattes kun af de betydelige.

Se blot til Sarah Bernhardt! Hvor næsten konvulsivisk hun beruser sig i Lykken, naar den er der; hvor fortvivlet raser hun, naar den er brudt sønder. Selvom hendes Trods mod Menneskeskæbnen ogsaa ender i den blødende Pjerrots sidste Grimace, vil hendes Menneskeforagt dog endnu fravriste Livet dets korte Nydelser. Tilværelsen synes hende endnu saa meget værd, at hun kæmper for dens Lyst og jamrer højt under dens Smerte. Men betragt Eleonora Duse. Hun trodser sjældent i Kamp og kun Santuzza raser i Smerte. De, som har forstaaet, kæmper ikke. Thi til hvad Nytte kæmpe mod Lidelsens Selvfølgelighed? De, som har forstaaet, skriger ikke. Thi til hvad Gavn er Skrigene, som høres af ingen? Eleonora Duses Fremstilling af Smerten er en sørgmodig, til Døden sørgmodig Grunden over Smerten. Selv Santuzza, Bondekvinden, grunder, lænet til Husets Mur, dumpt og raadløst over sit eget Hjertes Liden, som hun ikke fatter. Og hos Marguerite — som det engang er sket med Magda — tier Hjertets, Organismens rent fysiske Kval ret hastigt. Hun græder den ud, i en Krog, i en stille Hulken. Men bag Panden sidder saa hendes Sorg: en Tænkerindes træt-sorgfulde Tanker om det rastløst-

sorgfulde Liv. Trætte har de Kvinder tænkt sig. Møder Kærligheden dem, er Mandens Skulder dem mest et Sted, hvor deres Hoved finder Hvile. Ogsaa ligegyldige er de blevne, af et tungsindigt, næsten passivt Laissez-aller, som kun Uslinges Herredømme i Livet, hvilket de gør for usselt, for Øjeblikke mægter at bryde: mod en von Keller kan Magda flamme op. Ellers ejer hun kun sit Vemod og sin Spot, en Spot, der er næsten distrait, og som hun tilkaster Byens Fruer, da hun ikke kan undgaa dem, — tilkaster dem i sine Tankers ledige Stunder næsten som en Almisse eller endnu mere som Benet, slængt til Hunden. Men fremfor alt sit Vemod. Den Vemodighed gemmer over Haab og Livets brustne Glæde, som den bundløse og stille Sø gemmer over Eventyrets Slotte og Spir og Taarnene, der sank. Kunde Aarene, der gaar, udslette alle andre Billeder af Duses Kunst hos dem, der har mødt den — ét vil de lade tilbage: Magda bøjet over sin lille Søster. Der taltes næppe, det var kun en Haands Kærtegn over et blondt Haar, men hvor ømt. Hvor meget dog hun vidste, der gav det Kærtegn, — og hvor gjorde hendes Viden hende ikke bedrøvet. Jeg véd kun én eneste Kunstens Ting, der rummer en samme sorgfuld Sum: Det er Fru Fønss' Brev til Tage og „lille Ellinor“ . . . Den tungsindigt grundende Vemodighed, det er Duses Kunst's Grundstemning, og denne næsten passive Sindstilstand gør hendes Geni — dramatisk.

Men denne samme Kunst, der er Udtryk for Pessimismen uden Modstand, uden Haab og uden Skrig — den virker aldrig sygt. Dens Harmoni, dens Midlers stolte Naturlighed gør den sund. Desuden — ikke den sygelige Lidelse, men den bitre Smerte, der er uundgaaelig for de stærke Sjæle, fremstiller Duse. Hun, der selv er altid syg, stryger af Fremstillingen Sygdom selv dèr, hvor Rollen fordrer den . . . ikke et Smertens Offer vil hun være, men Billedet af Smerten. Over Livets Lidelser sejrer Viljen, — det er kun Livslidelsen, der bliver tilbage.

Og Vilje ejer Eleonora Duse som ingen.

Den er ikke blot hendes Kunsts Sjæl. Den er ogsaa — og dette gør hende enestaaende — hendes Kunsts Middel, det ene der erstatter hende alle de Midler, hun forsmaar. Som hos ingen anden er Duses Fremstilling en uafbrudt Viljeakt, hvor Viljen og den alene underlægger sig og omskaber et Legeme. Og denne Vilje er saa absolut herskende og dens Stof, Legemet og alt hvad Legemets er, er saa bøjeligt, at alle de Smaakunster som alle andre Aktricer anvender for at hjælpe til at omskabe deres ganske Krop, de vilde for Eleonora Duse kun blive Hindringer, noget fremmed, som vilde fortrædige hende og forbyde hende det uindskrænkede Herredømme over sig selv. Derfor sminker hun sig ikke, derfor snører hun sig ikke, derfor anlægger hun ikke Paryk. Hun bærer Rollernes Dragt, men hun bevarer sit eget Legeme — frit som det frie Redskab for den skabende Vilje, der ene forvandler hende fra Marguerite til Santuzza, fra Santuzza til Mirandolina.

Men for at Fru Duse saaledes skal kunne forsmaa alle de pauvre Kunster, der hjælper paa alle de andre, maa rigtignok en vidunderlig Anspændthed virke over et rentud vidunderligt Legeme. Fremstillingens Evne er Eleonora Duse skænket i ubegrænset Grad. Andre ser man vredes, forfærdes, flamme og gyse. Duse ser man tænke. Og kun fordi hos hende alt „fremstiller" — Blikket, Munden, Haanden, Panden, hver Legemets Bevægelse — kan hun nøjes med Midler, som er saa smaa.

Og saa — ganske andre.

Thi, medens Fru Duse lader saa mange og de fleste af Spillets og Theatrets Midler foragteligt ubrugte, har hun bemægtiget sig nye, der beror netop paa selve hendes fremstillende Herredømmes Ubegrænsethed. Hun véd, at ikke blot hendes Legeme taler og hendes Hænder. Men at ogsaa, hvad hendes Legeme berører og hendes Haand rører, umiddelbart kommer til at tale.

Hun véd det, og hun benytter sig deraf: Som ingen Anden har hun bemægtiget sig „Rekvisittet". En Rose, et Tørklæde, en Kæde, hun bemægtiger sig dem og lader dem tale, og imens hun selv forbliver stille og næsten ubevægelig, lader hun den døde Ting spille for sig. For at mindes, hvorledes det livløse i hendes Haand kan, som ved Trolddom, blive Liv og Billed-Spejl af en Skiften i hendes Sjæl, husker man blot Blomsterne, hun holdt i Scenen med Armands Fader. De syntes, under den sikre Lykke, ranke, himmelstræbende; syntes at v o k s e i Sol, til de, da Tvivlen kom, da Angsten kom, da Haabet veg, blev som matte; med Stængler, der sank, med Kroner, der bøjede sig, afblomstrede de og visnede i hendes Haand. De frøs og døde og blev som det golde Straa . . . Fru Duse bøjede med to, tre smaa Haandbevægelser, man næppe saá, disse Blomsters Kroner, og foran os, for vore Øjne, syntes de at dø af Marguerites Smerte. Det var en Fremstillingsmagt, man ikke maler med Ord, og som man ikke vil krænke med en Ros, der ikke naa'r den.

Benyttelsen af „Rekvisittet" er for den, som vilde søge at komme ind i Udarbejdelsens Værksted i Duses Kunst, det interessanteste at iagttage. Hun anvender det som før hende kun visse Romanforfattere har nyttet det, og kun en Zola har naaet et Mesterskab, hvormed denne Genialitet kan lignes. Som hos Emile Zola en livløs Ting, indført i hans Skildring, som rent tilfældig kan vende hundrede Sinde tilbage, kan blive Symbol og Stemningens Spejl og selve Bogens Billede, saaledes gør Eleonora Duse Santuzzas hvide Klæde til Bud og Aabenbarer.

Eller de to Roser i „La Locandiera".

Mirandolina har dem med sig, da hun kommer ind. Højst rimeligt; den høflige Gæstgiverske vil lægge dem ved den Gæsts Kuvert, som hun vil besnære. Hun lægger dem altsaa fra sig, naturligt eller nødvendigt, ved Kavalerens Tallerken, — og vi glemmer dem som et fint Indfald, hvoraf Fru Duse har de hundrede. Men

Fru Duse selv glemmer dem ikke. De to Roser er hendes Vaaben, og de bliver næsten hendes Medspillende. De er hendes Snøre og hendes Skjold. De fremskynder Kurmageriet, og de standser det — de faar en Rolle i Skuespillet. Det er netop det: de døde Ting, som en Duse rører, de faar Roller. Moderens Portræt paa Væggen i „Hjemmet“ drages ved et eneste Blik af Duse ind i Handlingen og forbliver der — som en Forklaring.

Gør Eleonora Duse allerede Tingene til sine Medspillende, er det klart, at hun maa skabe sine levende Partnere fuldt til sine Medvirkende. Duses Trup giver — saasnart „Stjernen“ er paa Scenen — intet Indtryk af „Stjernekomedien“. Kun naar Fru Duse er fraværende, betaler hendes Aktører undertiden Kedsommeligheden eller Tarveligheden deres mærkbare Tribut. Første Akt af „Hjemmet“ var for øjensynligt ladet interesseløst og plat i Stikken af det samme Instruktionsgeni, der i „Cavaleria“ havde gjort alt til Liv.

Hvor Instruktionen havde taget fat, lod sig tydeligt fornemme. Det var i Sekunderne, før Eleonora Duse selv kom, „den lille Søsters“ Tale tog Fart, hendes lidt hysteriske „Magda—Magda“ lød kaldende og lokkende, Ordenes Strøm blev febrilske som en Forventningens aandeløse Ouverture. I den Tale lød allerede Duses Røst som en Forberedelse — Minuttet før hun selv kom og med Stjernen „Stjernekomedien“ ophørte. Thi fra det Øjeblik, hvor Fru Duse er paa Scenen, lader hendes Instruktion hendes Medspillende leve, fordi hun véd, at hendes egen Skikkelse kun kan faa Liv i Sammenstød med andre Skikkelser, som lever. Idet hun arbejder med sin Trup, arbejder hun for sig selv. Er hun en Storhed som Fremstillerske, synes hun ikke ringere som Instruktrice. Stemmernes Samstemthed, Tempoets Skiften, Enkeltoptrinnenes skiftende Stemning vækker Beundring. Men højest beundrer man, hvor nøje hun, hvorom alt drejer sig, i hver Scene

giver hver enkelt sin Plads i Planet — ogsaa den første Plads til en anden, naar Pladsen tilhører en anden. Ingen Instruktør kunde fra sit Felt i Prosceniet stærkere have understreget, at fjerde Akts Slutning tilhører Armand end denne Duses Mise-en-scène, hvor man kun paa den brændende Omhu, der havde skabt en anden til Kunstner, fornam, at en Akt gik ud, og at et Tæppes Fald var nært. Hvor mange Primadonnaer vil vel imidlertid forstaa (naar det blot koster dem en eneste Scene) at den Skikkelse, som de selv skaber, vokser for os, naar den Mand, de elsker, synes værd at elske?

... Det er det skrevne Ords Livsmagt over hende, som saa vidunderligt omskaber hende. Hendes Legeme adlyder og følger det Billede af et fremmed Liv, som hun har optaget i sin Sjæl, indtil en forunderlig Forvandling er naaet. Men hvor fuldkommen end Forvandlingen er, ejer Eleonora Duses Skikkelser dog til Hobe én Lighed: Præget af Geniet. Fra Glæde til Sorg forvandles hun fuldstændigt — men Slægtsmærket bevarer hun helt: hun ligner kun en anden blandt de Geniets Kvinder, som man i Livet mødte.

— Ved De, sagde Bjørn Bjørnson Dagen efter „Kameliadamen“, hvem hun ligner?

— Naa?

— Erika Nissen — det var, som saá man hende.

Da jeg gik hjem fra Theatret, havde jeg selv sagt til en Ven:

— Jeg véd kun én, hun ligner: Erika Nissen — det Udtryk for Smerte har jeg kun set i det ene Ansigt før.

Men da Fru Duse blev Mirandolina, virkede hun, og som et Portræt, af en helt anden: saadan som Fru Duse i sit Værtshus lo og fangede og spottede, saadan lo og fangede og spottede, Sommerdage, paa Schloss Itter, Sofie Menter St. Petersborgs og Münchens unge Adel.

Og disse to Kvinder er saa forskellige, som to Kvinder kan være, og som vel Eleonora Duse selv er forskellig fra dem begge. Men alle tre har de én Lighed: Geniet — det Billede, i hvilket Duse præger Glæde og Sorg.

Glæden — — vel at mærke formet som Spot.

JOSEF KAINZ

JOSEF KAINZ' Kunst har af alle Levende haft den stærkeste Indflydelse paa min egen Udvikling.

Den paavirkede og opflammede min Ungdom. Den beskæftigede mig uopholdeligt, medens jeg blev ældre. Paa sin Middagshøjde indesluttede dens Rigdom i „Hamlet" min egen Livsvidens ringere Sum.

Det er da til at forstaa, at denne Bog, i hvilken jeg har villet gemme Mindet om dem, der paa Scenen syntes mig min Livstids Største, i nogen Grad maa beherskes af Josef Kainz' Billede — eller Billederne af ham.

Thi det ene Billede af Kainz er sammensat af tre. Jeg tegnede i min Ungdom det første, det andet, da jeg var modnet til en nogenlunde Dom. Det sidste nu, hvor Josef Kainz i Hamlet samlede alt sit Væsen og skænkede os det som i en gylden Skaal.

Det er tre Billeder, og de vil maaske dog glide sammen til e t og det ene: Billedet af denne Ene, sig altid lige og bestandig nye, aldrig rastende, bestandig kæmpende, Viljens Symbol og Styrkens Symbol og Svaghedens: Josef Kainz.

Den Stærkeste og den Svageste.

FØRSTE BILLEDE

Ein deutsches Herz von altem Schrot und Korn
Bin ich gewöhnt an Edelmut und Liebe;
Und wenn er mir in diesem Augenblick
Wie die Antike starr entgegenkommt —
Thut er mir leid und ich muss ihn bedauern.

(Heinrich von Kleist: Friedrich von Homburg).

Josef Kainz er den fødte Skuespiller.

Som det musikalske Instrument under Mesterens Hænder, saaledes bringer her Skuespillerens uendeligt sammensatte Middel, hele det menneskelige Legeme, os ufeljbarligt Bud om enhver af Sjælens Bevægelser. Stemmen var oprindeligt næppe stor, men enhver Følelse aflokker den den villede Klang. Ansigtet er maaske uskønt, men Lidenskaben forskønner det, og dets Udtryk veksler lynsnart. Legemet er slankt og næsten for slankt, men det er tillige saa smidigt som en Damascenerklinges Staal.

Kainz har Tænkerens Blik, men hans Øjne flammer hedt under Romeos Elskovsglød; Munden er saa veg som et Barns og dog kan den stolt og fast formes om selvbevidste Ord; Stemmen, der saa gerne glider hen i en træt Tungsindighed, kan finde en Metalklang som af krydsede Kaarder.

Hver Fiber adlyder hver Stemning.

Teknisk Fuldkommenhed sleb, allerede i den første Ungdom, denne Fremstillers Kunst til et lydefrit Spejl for en af de moderneste Aander paa det europæiske Theater.

Og denne helt moderne Kunstner skyer — det moderne Skuespil.

Han synes med Flid at undgaa det umiddelbare Udtryk for vor Aand, som de nye Skuespil byder os. Han foretrækker at indblæse klassiske Skikkelser en ny Aande, idet han skænker dem sin Sjæl. Han voldtager disse Skikkelser. Thi han tvinger dem ind under en

Aand, som er dem fremmed. Men, idet han voldtager dem, befrugter han dem — og nyt Liv fremgaar af det voldsomme Favntag.

Og Tilskuerne genfinder pludselig sig selv i de gamle Digtninge.

I et eneste Billede samler hele Indtrykket af Kainz' Kunst sig: Billedet af Romeo, hver Muskel spændt, hver Nerve lydig, Klingen draget — i Kamp mod Tybalt.

Viljen spænder sejrrigt denne Svaghed, og Romeos Veghed sejrer over Tybalts Styrke.

Dette Billede af den Svages Modstand mod Overmagten er selve Billedet af Josef Kainz og forbliver for altid uforglemmeligt.

Men betragt engang denne Romeo.

Hans Øjne har Hamlets tunge Blik. Den unge Montagues Stemme er mørk, som gemte den altid et Ekko af smertelige Ord. Og det unge Legeme er kun anspændt spændt — kraftigt aldrig. Hin Romeo, Renaissancens Barn, der strømmede over af en genfødt Slægts ubetvingelige Glød — ham giver Josef Kainz os ikke. Denne Montague er født i vort Hundredaar og idag.

Vor Slægt er ikke baaren til den let vundne Lykke. Den har mistet sine Illusioner og den har endnu ikke lært at leve uden Illusioner. En kold Erfaring om en kold Verden nærmer sig altfor tidligt vore tyve Aar. Vore Fædre afmejede uden Skaansel Forhaabningernes grønnende Marker; Efteraarets Stubagre efterlod de os. De gamle Gudebilleder styrtede i Grus, ormædte af de ældre Slægters Tvivl, og vi er endnu ikke naaede saa langt, at vi mægter at flamme for de nye Guder, de nye og de altfor strenge: Arbejdet og Kampen.

Livet paatvinger os tidligt sin isnende Visdom:

En mod alle — alle mod den Ene.

Besejr altsaa Livet og, for at kunne sejre, arbejd.

Eller glem idetmindste Livets Smerte og, for at kunne glemme, arbejd.

Arbejd, uden at ophøre.

Mens det moderne Menneske arbejder, lærer han at maale og at veje sin egen Kraft. Han tager stolt al sin Formaaen i Besiddelse og han vinder den hele Bevidsthed om sin egen Aand og om sig selv.

Og sig selv bevidst, fordobler han sin Modstand mod Livets Lidelse.

Denne Følelse af Overlegenhed skænker Josef Kainz' Kunst dens mest afgørende Stempel. Det er den stærke Bevidsthed om hans egen klare Aand, der giver hans Skikkelser deres Racepræg og som væbner dem til en Modstand, der bunder i deres Selvfølelse. Hans Kunst genspejler dette i en Række af de skønneste Billeder: Romeo foran Tybalt, Friedrich af Homburg overfor Kurfyrsten, Ferdinand foran Præsidenten.

Josef Kainz fordrer Styrke af sig selv, ti *noblesse oblige*. Men han véd ogsaa, hvad det koster at være stærk, og derfor er hans Sind rigt paa Medlidenhed og Medfølelse. Det er denne Medfølelse, som gør hans Stemme saa mild og bedrøvet hver Gang, han skal tolke Hengivenhed og Venskab. Venskab fandt vel aldrig paa Scenen saa skønt et Udtryk som hos denne Don Carlos.

Og siden er Smerten ved Posas Lig det unge Genis yderste Prøve. Ord mægter ikke at beskrive dette Smertens underfulde Raseri. Medens Munden udstøder sine Klager, skælver Carlos' Legeme konvulsivisk, som skulde det sprænges under Sjælens Vrede og Ve. Og halvkvalte, som Skrig fra en sammensnøret Hals, stiger Forbandelserne fra hans fortrukne og sitrende Læber.

Med genial Energi synes han at sønderslide sine egne Midler og overvælde os just ved at knuse hvert et Sandskorn af sin egen Kraft. Knækket mægter han ikke mer at bære Smertens Byrde. Overvældet, med et sidste Suk, styrter Carlos, livløs, ned over Posas Lig — selv saa død som den døde Ven.

Denne Fortvivlelse, denne Opgivelse af al Modstand er den anden Side af Josef Kainz' kunstneriske Personlighed.

Ogsaa her er han i nær Slægt med sit Kuld og sin Tid.

Denne Slægts Styrke er jo kun den anspændte Viljes anstrengte Nervekraft. De altid ophidsede Sjæle kender kun altfor vel den indre Nedslagenhed og Udmattelsen, hvor alt slappes. I Hjerterne bløder den utilfredsstillede Længsel som hundrede Saar, og den moralske Svaghed, som vi bekæmper, er ikke overvunden, den har blot gemt sig, krøben ind i en Krog af vor Sjæl, hvor den lurer og venter.

Og den vælger sig for at bryde frem netop det afgørende Øjeblik i vort Liv — naar vi elsker.

Derfor spiller Josef Kainz den hjælpeløse Elsker, om hvilken en Iwan Turgénjew skrev.

„Vi forestiller os," skriver den russiske Digter et Sted, „Kærligheden helt forkert. Kun med én Ting kan den lignes: den er en Kolera."

Kærlighed en Kolera, en vild Epidemi, en Pest, Menneskehedens Svøbe.

Og Turgénjew siger os ogsaa, hvorfor Kærligheden blev en Pest. Den bliver det, fordi vi er svage: „Som en Grib skyder Elskoven ned over vore Sjæles hemmelige Svaghed, udsuger vort Blod og — lader os ligge ved Vejkanten."

Netop saaledes opfatter Josef Kainz Kærligheden.

Han spiller den som en Sygdom, der raser mellem Hjælpeløse. Dens Udbrud er en Feber. Den tænder og fortærer alle Sanser.

I Feber og Forvildelse finder den Kainz'ske Elsker alle de forvirrede og berusende Kærtegn, med hvilke han voldeligt overvælder den Elskede. Han indhyller hende i sin Febers hede Glød, hans Favntag og hans Brand udgløder hendes Sjæl.

Hans Elskov er Elskovs Raseri.

Ingen Tilskuerkreds i Verden vilde taale denne Legemernes Tøjlesløshed, hvis ikke Brandens Skønhed forsonede med Sanselighedens Brutalitet.

Saaledes er Sygdommens ydre Tegn, og just det saare og syge Sted i Sjælen er angrebet af Sygdommen.

Derfor er Modstand umulig. Den, som var af Staal og en Helt foran Tybalts Sværd, bliver i Heros Skød til en viljeløs Dreng. Saadan omskaber og betvinger Elskoven sit Bytte.

Og denne haabløse Elskovsfeber fylder snart hele den Syges Liv.

Carlos er Prinsessen af Eboli saa nær, og hun er saa skøn. Og dog ser han hende ikke, véd ikke om hende, sanser hende ikke. Hans Øjne ser kun, stirrer kun mod det ene, skæbnesvangre Billede, Billedet i alle hans Tanker: Dronningens, hans Moders. Hende elsker han. Hende ser han og intet mer i Verden. Hende elsker han — og dør.

Josef Kainz gennemfører sin Opfattelse af Elskoven til den sidste Trevl. Shakespeare vilde sikkert gnide sine Øjne, om han saá denne Romeo. Vi, en Kainz' Samtidige, forstaar ham ....

To Ting afslører helt et Menneske:

Elskoven og Døden.

Josef Kainz lader ofte sine Helte dø med et Smil — et halvt træt, halvt lykkeligt Smil. Lykkelige forlader de et Liv, som er saa tomt. Stoisk rolige opsøger de det Ukendte.

Men Kainz' Opfattelse af Døden virker dog andetsteds dybere.

Det er i Optrinnet, hvor Friedrich af Homburg anraaber Kurfyrstinden om Naade.

Her slynger Kainz hele et moderne Menneskes hvide og sanseløse Dødsangst ud over vore forfærdede Hoveder. Det er ikke Skafottet og det er ikke Kisten, som har vist sig for Friedrich af Homburgs Øjne. Det er selve det store Intet, som staar for den dødsviede Pessimists Sjæl. Ophøret af alt Liv er Sindets Forfærdelse for denne endnu Levende.

Men de Bedste overvinder Forfærdelsen. Naar Æren byder det, tier Rædslen.

Og vi genfinder al Josef Kainz' stolte Selvfølelse i Prinsens Ord:

„Han kan handle som han vil.
Mig sømmer det at handle som jeg skal."

— — —

Denne ganske realistiske Kunst, som kommer til os hyllet i Romantikkens Klædebon, griber os til Sjælens Rødder, fordi den synes at have gættet selve vort Væsens Bund.

Men dens Hemmelighed er denne ene: dette Menneske, skjult bag en Kunsts Maske, har ikke beluret os — han har levet som vi.

Den Dag, hvor Josef Kainz opsøger de moderne Værker, hvor hans egen Aand umiddelbart lever, vil han virkeliggøre Friedrichs af Homburgs Drøm og fæste Verdensryets gyldne Krans fast om sin Pande.

ANDET BILLEDE

I

I en Kreds af Kunstnere og Literater deklamerede Josef Kainz paa sit første københavnske Opholds sidste Aften tre Digte. Det var Ernst v. Wildenbruchs „Hexenlied", „Dykkeren" og „Kampen med Dragen". Man véd ingen Digte, han kunde vælge, der til Afsked saaledes gav Summen af hans Kunst og hans Væsen — som just disse tre.

„Hexenlied" er Digtet om en gammel Munk, Djævlen besætter i hans sidste Stund. For Skrifte hvisker han Ord i Brynde, for Salmer om Bod synger han Sange om Synd. Abbeden lader Klokkerne ringe. Abbeden lader Brødrene bede. Forgæves er Klokker som

Bønner. Den stiger, den stiger kun, den Døendes Pris af den vilde, den fagre Synd.

Den fylder alle Klosterets Gange; den bortskyller Bod som Bønner; og den raser selv i Klokkernes Klemten — den althærgende Kærligheds Sang.

Dette er Josef Kainz' hele oprindelige Opfattelse af Kærligheden, hvis Flammer, en Gang tændte, slaar sammen om det hele menneskelige Væsen; om Sjæl og Sans, Planer, Forsæt og Fornuft, om Dyd og Vilje, om et Livs Resultater, om Tro og Tanke — alt brænder den ud og skyller hen derover, fylder ene og helt den Redningsløse og Lykkelige.

„Kampen med Dragen" og „Dykkeren" giver hans Væsens og Fremstillingsomraades anden Side. Hans hele kunstneriske Liv var én Kamp mod den Drage: Tradition. Man tror paa, at denne Energis lynende Sværd nedlægger Uhyret. I Josef Kainz' Mund lyder Skildringen af „Dragekampen" som en Oplevelse, og Sangen om „Dykkeren" bliver en Fortælling fra hans eget Liv.

II

For tysk-østrigsk Theaterungdom er Grillparzer og Hebbel det daglige Brød. For disse Attenaarige er Schiller kold og hans Ord „alt for menneskelige". De, hvis hede Blod er blandet med Slovakers, Kroaters og med Zigeuneres, drives mod Grillparzers uhyre Billeder og den Hebbelske Ubændighed. Grillparzers Pegasus er Gangeren for dem. Dens Vej er Himmelrummet og alle Kloder. Op under dens Hov hvirvler Stjerner og Sand.

I denne Vildhed løber østrigsk Theaterblod sig træt. Dets Ild udlader sig i disse yderste Ord, og selve Voldsomheden befrier.

Josef Kainz er som Personifikationen af denne tysktalende Ungdom født paa Zigeunerlandets Grænser. Hans unge Raseri har paa Sulkowsky-Theatret, hvor han

første Gang som Sekstenaarig sprang op paa Scenen, strakt alle Lemmer i Grillparzersk Tragik. Her, hvor Skæbner og Smerter har overnaturlig Størrelse, var der endelig Tumleplads for ham, hvis Tanker famlede om Udtryk for det Gigantiske.

Naar han læste eller selv raabte sig træt i disse Tragedier, har de som læsket hans utaalmodige Ungdom. Men saá han dem paa de „rigtige“ og store Theatre, genkendte han dem ikke. Det var ikke hans Tragedier mere. Det var kun klassiske Forestillinger.

Wien bød den unge Kainz to Arter af tragisk Fremstilling.

Ved Gæstespil og paa Forstadsscener saá han uskrømtet hele den pompøse Stils Tragedie. De brede Midler skal illustrere store Følelser, og Deklamation og „Pose“ er Stilens Akser. Røstforbruget betegner Maalet af Lidenskab og „Posen“s Storladenhed Dybden af Affekten.

Flaget, hvorunder der sejles, er Skønhed, og det værnende Skjold er Traditionen.

Men Ordet Tradition har ikke haft noget helligt for den unge Kainz' revolutionære Sind. Med tusind Spørgsmaal har han bestormet denne Unatur, der opslugte Værker, som han elskede. Med tusind „Hvorfor“ har han sønderskudt den Stil, der underkuede Menneskeligheden.

Fra Fremstillingen er han vendt tilbage til Værkerne. Og forgæves har han søgt Grunde, der kunde retfærdiggøre en Forvrængning, som gjorde ham hans Yndlingsværker ukendelige. Hans unge Hast har stormet gennem Versene, og han har søgt om Personernes Handlinger og Nerverne i deres Følelser. Hvad indeholdt disse Dramer — Romeos Haab og Begær, Mortimers Begejstring og Tro, Carlos Venskabstrang, Karl Moors Frihedsbegær og Had, Prinsens Attraa og Lyst, Ferdinands Trods, Homburgs Dødsens-Angst? Var det da andet, end hvad der sydede ham selv i Hjernen, i Hjertet og Blodet? Var de da ikke, Romeo, Prinsen,

Homburg, Mortimer, Carlos, Karl Moor, Leander, Ferdinand netop fuldt ud Mennesker som han?

Han har spurgt med det oprørske Ungdomssinds Voldsomhed. Men alt har i Wien gennet hans Spørgsmaal tilbage. Ogsaa selve det fredlyste Burgtheater.

Thi heller ikke dér genfandt han sine Dramer.

Det høje Burg havde sin egen tragiske Spilleart. Det havde afdæmpet Deklamationens Tragedie og smagfuldt mildnet de brede Gestus' Fynd. Det havde forringet den ydre Unatur og kneblet Skrigene, men det havde ikke øget det indre Liv, og de store Følelser størknede i den dannede Recitations alt for træge Strøm.

Den unge Kainz følte sig om muligt endnu mere fremmed overfor al denne Dæmpethed end midt i hint Forstadsscenernes tomme Bulder. Der, paa Forstadstheatrene var i det mindste Støj. Og mindst af alt sniger sig disse Følelser frem paa Filt, og den Paradekaarde, en Krastel, en Robert, en Sonnenthal førte i glacébehandskede Hænder, var ikke tragiske Skæbners rammende Dolk.

Burgtheatret undgik kun det Latterlige for at strande paa det Kedsommelige. Her maa Dæmpethed blive det sidste af det sidste.

Den — har Kainz sagt til sig selv — der virkelig stiller sig Ansigt til Ansigt med Tragedierne, faar Kinderne brændt af deres tøjlesløse Ild. Deres Følelser er Voldsomhed, deres Skæbner det yderste Fald. Deres Liv er Livets Potens.

Nu vel, da: for at spille dem — føl som de. Giv Dig helt, giv Dig hensynsløst, giv Dig potenseret hen. Gør disse Helte til Mennesker ved at skænke dem alt, hvad der er af Menneskelighed og Menneskeligt i Dig selv.

Sæt alt til Side for i deres Kærlighed, Had, Trods, Bønner, Fortvivlelse, Haab, sidste Jammer, Dødsfrygt, Længsel, Adskillelses-Nød — at give Potensen af det, Du føler. Bryd Dig om intet andet end om fuldt at

gengive Følelserne, som er deres og dine, og Du vil sejre — hvis Du er deres Følelsers Ligemand.

Følelsesstyrken er her Evnernes Maal.

Naar Maalet var dette, kunde Josef Kainz haabe — der hvor han paa de skønne og store Midlers Theater maatte plat fortvivle. Thi paa det skønne Theater maatte han forsage, overfor Deklamationstragediens brede Helte blev hans Drengekrop til Spot.

Men dér, hvor det gjaldt om at arbejde sig frem til i og gennem Mestrenes stærke Værker at naa det fulde Udtryk for og det hele Billede af sig selv — dér turde Josef Kainz have Haab.

— — — Saa sprang han da dristig op paa det store Theater, og han brød som en Vovehals ind, for ved sin Sjæls Ild at sætte Fædrenes gamle Skuespil i Brand.

III

Han vilde kun ét: Sandheden. Han tror, at kun ét eneste virker overbevisende: den fulde Ægthed. Han vil sige sig løs fra al Tradition for kun at gengive ét: sin Følelse.

Men mod hans Vilje hændte det stundom, at han blev hængende i Traditionen.

Det kunde ske, at Omgivelserne smittede ham, og denne Smitte af det Traditionelle blev det ene af de to modsatte Onder, hen mod hvilke Omgivelserne kunde føre ham.

Han kunde fanges ind af Traditionsspillets Tone, og han reves med af dets Aktion.

Det andet Onde er, at han under Kampen med sine Medspillende — overdriver sin egen Art. Det er letforstaaeligt, at det kan gaa saaledes.

Af al Magt forsøgte han at drive de Højtdeklamerende, der omgav ham, ind i sin Tone og Aktion. Han gjorde Modsætningen urimelig og gabende for at tvinge dem. Hans Jævnhed blev Ligegyldighed, hans Repliks

Oprigtighed steg til Brutalitet — og han betvang dem ikke.

Tværtimod — de andre begyndte paa deres Side kun at kæmpe som han. De bredgjorde deres Deklamation, udvidede deres Stemmeforbrug, forstørrede deres Apparat for paa deres Side at tvinge ham til én stærk Tone, ét højt Svar, én bred Gestus som Svar paa deres. Og de fik intet Svar.

To Yderligheder kæmpede sig bare træt, indtil Scenen var omme .....

IV

Men Kampen med Omgivelserne var ikke Josef Kainz' eneste. Han laa tillige i Strid med Værkerne og Rollerne selv. Og ogsaa denne Strid gav to Udslag.

Kainz forblev i det klassiske Repertoire, fordi det har Følelsesstyrke fælles med ham selv. Desuden er han Sydlænder, der maa give alle sine Følelser strømmende Luft. Han trænger til Grillparzersk og Schillersk Ordrigdom for at udlade sig med Raseriets Fynd.

Men hvor meget der end binder ham til det klassiske Repertoire, er og bliver det dog Barn af en anden Tid end han. Dets Enkeltudtryk, dets Ord er ikke hans. Før han faar gjort disse Vers og Sætninger til sine, bereder de ham en uendelig Kamp, i hvilken han ikke altid bliver Sejrherre — saa meget mindre som alle hans Theater-Erindringer, de Tonefald af andre Fremstillere, som hans Øje gemmer, Deklamations-Melodien, han fra Barn har indsuget, lokker og forfører ham.

Saa ofrer han undertiden atter til Traditionen, og han gør det saa meget undskyldeligere, som der findes mangfoldige Steder hos den Lyriker paa Scenen, der hed Schiller — der synes at maatte deklameres, der paatvinger os Melodiens søde Tonefald, og som besnærer os til at aande Vellyd ud over de klingende Vers.

Naar man ikke lader sig forføre, er det desuden ofte saa utaknemmeligt.

Mortimer i „Maria Stuart“ gav et Bevis derpaa. Den første Scenes Fortælling om Ungdommen, Rejsen til Rom, er en af Deklamationskunstens skønneste. En stor Deklamators Røst bygger Peterskirken op for vore Øjne, mens vi lytter, og vi ser „højest over alle — Paven paa sin hellige Stol“. Fortællingen virker som en Arie, men dens Musik er malende og skøn.

Josef Kainz river de skønne Ord ned til sig — ind i Situationen, i Dronningens Fængsel, hvor hver Dør har en Lurer, hver Væg kan gemme en Fjende, og hvor han fortæller Mortimers Ungdomshistorie dæmpet, hartad hviskende, sky og i Hast . . . . .

Af Mortimer blev alt ægte, men Versene, der bærer Schillers Syner — faldt paa en Maade virkningsløst til Jorden.

Og i en evig Kamp kan selv den modigste undertiden trættes.

Saa griber ogsaa Kainz hastig efter Udtrykkets nemme Skønhed, som er let tilfals. Der var rundtom — — særlig i „Røverne“ — Øjeblikke nok, hvor han gjorde det: fulgte Ordenes Sirenelyd og „sang“ . . . . .

Men oftere ses en anden Virkning af Kainz' Strid med Rollerne. Ofte fortvivler han under vanmægtige Forsøg paa at lægge disse med Stjerner og Blomster opstoppede Tirader tilrette for sin Følelse, og som i et Anfald af Forbitrelse slynger han disse Avner af Vers fra sig, hvirvlende dem op som det Støv, de er — i rasende Fart. Han ligesom fejer deres Dumheder ud af Dramaet, mens han stormer videre . . . .

Dette intetbetonende Væddespil med Respirationen og Lungers Evner blev de tyske konservative Kritikeres yderste Forargelse.

V

Gennem al denne Strid maa Kainz hugge sig Fod for Fod for at naa sit Maal: at gøre disse Dramer til sit Liv.

At se hans Fejl er let. Men lærerigere er det helt at forstaa, hvorledes han Skridt for Skridt er naaet stadig videre i sin Kamp. En Art kronologisk Oversigt over hans Roller vil vise det.

Josef Kainz' to berømteste Roller er tillige hans ældste. Han spillede Romeo og Carlos allerede i Meiningen og i München i Gennembruddets første Tid — i de Dage, hvor Kong Ludvig, der drømte om Schillers Genfødelse, lykkelig hilste hans ungdomshede Rasen som en Forjættelse — og de er uden Ophør forblevet Kainz' Repertoirepartier siden. Han er derfor aldrig kommen til Ro overfor disse Roller, og han har aldrig kunnet begynde deres Arbejde forfra. Han har ikke faaet Tid til at rive dem løs i kunstnerisk Nyskabelse fra den Periode, som skabte dem, og de er, midt under hans Udvikling, forblevet staaende som Overleveringer fra en tilbagelagt kunstnerisk Fase.

De bærer som ingen af hans andre Roller Præg af hans Væsens Ild. De spilles med knyttede Hænder. Voldsomt betager paa lykkelige Aftner Carlos' og Romeos Jammer.

Men Rollerne er forblevet inégale. Virkningerne er ofte raat tilhugne, og Voldsomheden virker som Brutalitet. Endnu forraader Spillets Krampagtighed alle Forsøgets Anstrengelser, og som en forgæves Modstridig falder Kainz til Tider med en egen Hvinen ind i en Deklamation, hvis Lænker han ikke kan bryde.

Meget fastere er Ferdinand.

Ogsaa den er en af Kainz' tidligste Roller. Men den har oftere hvilet, og Skuespillets borgerlige Ramme har hos alle Fremstillere tvunget Tonen ned. Saaledes som jeg har set Rollen i Tyskland, var den nærmest et Overgangsled i Kunstnerens Produktion, hvor „Røverne" for første Gang bærer Vidne om den hele revolutionære Besiddelsestagen af en klassisk Storfigur.

Karl Moor er af alle Roller Deklamationens fasteste Borg. Dette Parti idetmindste maa deklameres. At fylde denne Himmelstorm med Stemme gør paa Halv-

vejen alle første Helte hæse. Men for at fylde dette „Unicum“ med Liv maatte man være — et Geni. Af gode Grunde har derfor i et Hundredaar tusind Fremstillere indskrænket sig til at forsyne Karl Moor med Røst — indtil man, selv paa de første Theatre, for Alvor troede, at her var Lunger i Virkeligheden det ene Fornødne.

Josef Kainz forsøgte sig første Gang i Rollen i Prag. Han stolede i dette største Stormløb mod Traditionen paa det østrigske Publikums uforlignelige Finfølelse og Modtagelighed — og han sejrede. Og dog fik han ikke Mod til at gentage Rollen, før han næste Gang var udenfor Tyskland — i København.

Han sejrede her til Jubel.

Der var Pletter i Rollen. Nogen theatermæssig Plastik — ved Siden af al den Legemets skønne Udtrykskunst, som Stund efter Stund minder om de fuldkomne Værker af en Paul Dubois — nogle Sceners stærke Stænk af Deklamation. Men aldrig er med uimodstaaeligere Energi en Rolle bragt til Samliv med Kunstnerens inderste Egenskaber end her sket.

For at alle kunde maale, hvilket Kæmpeværk der er fuldført ved at genskabe Karl Moor i det Schillerske Billede som Talerør for den levende Ungdoms Trods, Revolutionstrang og Tvivl, kunde jeg mer end ønske, at det var mig muligt at give blot en ringe Forestilling om den Dykkeruniform af Unatur, Deklamationsfærdighed, Theatermæssighed og Dumhed, hvori et Hundredaars Fremstilleres Uformuenhed, Efterlignelsestrang, Effektsyge og Personløshed har indspændt Karl Moor. Men det er mig umuligt at give en saadan Forestilling.

Karl Moor er af alle Kainz'ske Ydelser den indholdsrigeste, men i Formen har den endnu Ruhed. Den Ro, under hvilken Rollens Helhed stiger ganske frem af bevægede Enkeltheder, var endnu ikke vunden.

Den Klarhed lyste først over Mortimer.

Her gav Kainz os for første Gang ikke blot gribende men løsrevne Ytringer af sydende menneskeligt

Liv, men tillige Billedet af ét Menneskeliv — Mortimers. Her fravristede han ikke med voldsom Haand Traditionen en Scene eller et Optrin. I Ro udmejslede han hele sin Tankes Billede.

Her havde han til Raadighed hele sin Modenhed og kunstneriske Sikkerhed.

I syv Aar havde han ikke spillet Mortimer. Det gamle Billede havde tabt sin Magt over ham, og de gamle Tonefald var hendøende i hans Øre. Han kunde skabe som fra nyt.

Og Josef Kainz har naaet sit Maal: at fylde Rollerne med sig selv.

Sig selv.

Lad os da nu se, hvem han er.

VI

Der er talt adskilligt om Josef Kainz' Masker. Man vilde genkende ikke blot Schiller men ogsaa baade Marat og Danton. Kainz har næppe tænkt hverken paa Danton eller Marat. Han ligner af Revolutionstidens Mænd ingen og alle. Hvad man finder hos ham, er kun den store Familielighed mellem ham og Mændene, der var Oprørere som han.

Thi Kainz er af Oprørets Blod og af deres Race, hvis Liv er Storm mod Himmel og Jord.

Den Storm spiller han som Ferdinand og Karl Moor.

Karl Moor er — véd vi — blevet en Tvivler om Gud og en Hader af Samfundet.

Kainz hager sig i hans Tvivl. Men han giver denne Tvivl sin egen Tvivls Farve — en sær og egen Farve. Som Karl hos ham tvivler og raser, gør i Oprørstid Folket Oprør mod Gud, paa hvem deres Barndom troede. Folkets unge Grublere, hvis stumpe Tanke Dag for Dag forløfter sig, fortvivlet, paa den enfoldige Vantros uløselige Spørgsmaal; hvis Fornægtelse er Renegatens Fanatisme og Angst; hvis Forhaanelse flæn-

ger Himlen, mens de skælver for det Lyn, som straffende vil bryde frem af dens Skyer; hvis Benægtelse er Paakaldelse, den elendige Paakaldelse: at de dog maatte se ham, den mægtige, den straffende og forfærdelige Gud, se ham og dø — — hvis han er.

De Vantro spiller Kainz. Hans Karl Moor krydser Klinge som fortvivlet med den Gud, han fornægter. Og for at fravriste den Stumme et Svar kunde han jage ham sit Sværd gennem Skyerne.

Saadanne Tvivlere lever i bestandig Samtale med den Gud, paa hvem de ikke tror; og ingensinde kom netop sandere Ord over Kainz' Læber, end naar de hastige Spørgsmaal til Gud pludselig brød frem af hans utaalmodige Sjæl.

„Giebt es denn einen Gott," skreg han altid paany; Tvivl omkredser bestandig hans Tvivl.

Det er den unge Wienerdrengs Helgener, som sidder gemt i Krogene i hans Sjæl og stirrer Mandens Overbevisning syg med deres malede Øjne. Karl Moor er en Vantro med Wienerdrengens Vantro.

. . . Men hvor meget vor Tvivl end spørger, Himlen giver intet Svar. Den forbliver stum over en Verden fuld af Jammer.

Den Verden, hvor Dyden dør og Broder er Forræder mod Broder. Hvor Skændselen sidder i Højsæde med sin Livvagt af Løgnen, og Sønnekærligheden dør i Armene paa Havesygen.

Paa en saadan Verden ser rolig han, de kalder Gud. Men et saadant Samfund gør af Kainz' Karl Moor en Røver. Han vil omstyrte, hvad han hader, nedbryde de Skændselsfulde, ramme de Foragtelige, myrde de Hyklende — tilintetgøre de Elendige. Han vil.

Han vil, thi i ham luer den Bedragnes Harme. Han har jo troet den som et Barn saa vel, den Verden, han nu vil tugte.

Selv frimodig har han troet Verden aaben som han, selv ædel har han troet Menneskene ædle og højsindede. Han har troet sin Fader, han har troet paa sin

Broder, som Kainz' Friedrich af Homburg tror paa Kurfyrsten:

Hohenzolleren, Friedrichs Ven, kommer til ham i Fængslet. Han vil forberede Friedrich, melde ham, at hans Dom er fældet, at Kurfyrsten har dødsdømt ham.

Men Hohenzolleren kan ikke faa sagt det — thi Homburg tror ham ikke, ler kun ad selve Muligheden for en Dødsdom: Var da en Dødsdom ikke uretfærdig? spørger han. Hvordan kan Du saa tale derom? Kurfyrsten kan ikke dømme uretfærdigt.

— Men om nu dog saa var? siger Hohenzolleren.

— Det kan ikke være.

— Men hvoraf véd du det? spørger Vennen.

— Véd? Véd? svarer da Josef Kainz' Homburg utaalmodigt, og efter en Pause siger han fuldkomment afgørende og som et ugendriveligt Bevis:

— Ich fühl' es so.

Ordene blev sagte kun halvhøjt, simpelt uden Spræl, og de rummede i et Par Lyd hele en nobel Sjæls noble Tyrketro paa, at andre maa være højsindede som han.

Og saaledes har Kainz' Karl troet paa sin Fader, og Carlos, Infanten, paa Filip. Og som de troede dem, har de troet paa Menneskene.

Karl Moor har været som Carlos var, der ved Højskolen just blev Posas Ven og Lærling; skønnere har Ingen drømt om en gylden Tid for den gyldne Verden end Infanten og Karl Moor, og fastere troede Ingen paa den Menneskehed, de vilde gøre lykkelig.

Men en Dag tog Filip, hans Fader, Elisabeth, hans Brud, der var ham „lovet foran Verdens Aasyn af to store Troner" — og Carlos blev „sky og kold". En Sommerdag faar Karl Moor hint Brev, som Franz har skrevet — og den brustne Tro paa de Bedste bliver Oprørerens Harme mod alle de Elendige.

Paa Gud har Kainz' Karl troet, og nu hader han ham, som Renegaten hader, mens han endnu frygter. Menneskene har han elsket, og nu hader han dem som den

forraadte Idealist hader dem, der omstyrtede hans Billedstøtter.

For Øjnene af denne Karl, der bryder ud i de bøhmiske Skove, flimrer Revolutionens „Ocean af Blod“. Hans Sjæls Harme er slaaet ud i Desperationens Lue:

— Afsted, afsted til Bøhmen.

Karl Moor — den Bedragne — er blevet en af de store Ødelæggere.

VII

Hans Sjæls Utaalmodighed har ladet ham fødes dertil i en Verden, han er kommen til at foragte.

Utaalmodigheden er Tidssygdom. Født af rappere Samfærdsel, af den hastigere Meddelelse, af den tusindfoldige Idé-Udvekslen, af den strengere Livskamp, af den bitre Nydelsestrang, af Tempoet for Elektriciteten og Dampen — er Utaalmodighedssygen blevet endnu ilfærdigere end det ilfærdige Liv, som har skabt den. Den iler forud for alle Planer og al Fuldendelse, forud for enhver Nydelse. Den vil naa alt og paa samme Tid. Og den slynger os fra krampagtigt at ville til at opgive sløvt.

Den er Moder til vore Kunstskoler. Det er den, der klynger Skribenter og Malere til det evige Kors: at ville gribe selve det Ilende og at fæstne Bevægelsen. Den har født vor Stil, hvis evige Svingning er Spændthed og Slappelse. Den dirrer i selve Sprogene, hvis Perioder bliver kortere og ligesom forpustede.

Den lever i os og om os.

Den øges Dag for Dag ved Samfunds-Modsætningerne, som vi ser uden at kunne forsone dem; ved vor Videns Stigen, der vokser og vokser og dog giver Stene for Brød uden at magte Forklaring af det Uendelige; ved Nydelsernes Øgen, der kun uddyber Tomheden, formerer Lidelsen og gør vor Lede altid ny og uovervindelig — alting øger vor Utaalmodighed, der har Feberens Væsen, som opflammer og fortærer.

I Kunsten træffer vi de Utaalmodige overalt. Men paa Scenen hedder Utaalmodigheden Josef Kainz: Han er i sig selv hele Billedet af den.

Hans Nerver dirrer deraf. Hans Ord har Hast deraf. Deraf faar Blikket Lyn, og Hænderne knyttes deraf. Hans Tale faar deraf sin ulige Flugt.

Utaalmodigheden rider ham som en Mare, og den piner ham som en Heks. Den kribler ham bestandig i Kroppen, og den lader ham skære Tænder ad en summende Flue, mens den, pludselig opgivende alt, hvad Modstand er, og formet om til sin Modsætning, Sløvhed, paa den anden Side lader ham rolig bides ihjel af Hvepser.

Utaalmodigheden er hans Rollers Sjæl. Den er hans Geni. I den findes den uophørlige Kilde til hans tragiske Furore. Med denne moderne Følelse gyder han det nye Liv i de gamle Dramer.

Hvad der vækker hans Raseri kan være ubegribelig lidt, fordi Smerteindtrykkene for disse Sjæle, der er blevet saa følsomme, er tusindfoldige og uberegnelige.

Jeg husker fra „Narciss" et sært Eksempel. Narciss er, tror jeg, spærret inde eller skal blot vente. Vente et Bud i en god Stue, foran en varm Ovn. Sligt maatte kunne bæres — hvis ikke Venten mest af alt var denne skælvende Taalmodsmangel imod.

Nu sitrer Kainz efterhaanden af Raseri, han maaler Gulvet, han tér sig som et Dyr i Fængsel, han skriger sit:

— „Jeg keder mig" med hele en nervøs og pint Sjæls yderste Ophidselse og — forbløffer d e n, som ikke husker, at denne Ventende er Kainz . . . .

Man maa vel ogsaa indrømme, at naar Tidens Utaalmodighed en Gang sidder just en Skuespiller i Blodet, skal selve hans Kunst nok give den Næring som ingen anden.

Vi andre arbejder dog med Naturen selv og vore egne Øjnes Syn. Skuespillerens Stof er Rollen og en Fremmeds Værk. Med hvor mange Særheder skal man

ikke her forsone sig, hvor mange Ruheder skal man ikke afslibe, med hvor mange Uensartetheder ikke komme overéns — før den store Enhed er skabt, i hvilken to skal smelte sammen: Rollen og Fremstilleren ....

Kainz gav os i „Narciss“ et Glimt af sin Rolletilegnelses Art.

Der er Prøve paa Komedien i Komedien, og Narciss lærer sin Rolle. Kainz fløj til det yderste forbitret gennem en Flom af Ord, som ingen Genklang gav i hans egen Sjæl, han jog Dumhederne til Side, til han endelig traf en Sætning, der ramte ham, og saa med Dyrets Klo slog ned derom — med dens begærlige Hunger, hvem man længe gav Smuld for Brød.

Forbitrelse er den Sindstilstand, hvori Kainz hensættes af sine Roller. Han betvinger dem i forbitret Utaalmodighed.

.... Naar da denne altid paany nærede Utaalmodighed endelig driver et Geni til Oprør; naar et genialt Menneske maa støde sine Bønners Pande mod Karl Moors tomme Himmel og maa mætte sine Øjne med en Verdens Hykleri, hvor en Franz er Herre i Kraft af sine Misgerninger — da genfødes i hans Kunst „Røverne“ til et Revolutionens Digt, og Karl bliver Marat, Danton, den unge Schiller ...

De andre store Oprørere, der tabte Taalmodigheden som han.

VIII

Herskeren blandt Oprørerne.

Thi Josef Kainz er paa Scenen Fører og Herre.

Han er lille, spinkel, med en Zigeuners Ansigt, med en Brystsygs Stemme, sær at skue. Alle de andre er skulderbrede, højtbygte, Stadsfolk at se til, har store Røster — ligemeget, de er Røverne og Josef Kainz Kaptajn.

I den Flok tager man ikke fejl, og overfor denne Karl har Kossinski Ret, naar han søgende Kaptajnen standser med Ordene: Har man set Dig, søger man her ikke længer. Thi denne Uansélighed har Geniets hemmelige Adel; hans Ord har Vægt som Ord af den, der véd, han tør befale; og i Faren ejer han Ro — de store Utaalmodiges Ro.

Thi saaledes er de altid Urolige, af hvis Stof en Kainz er dannet, og hvis Liv er Anspændthed og Sløvhed; der er nervøse som Kvinder; der er Attenaarige af Begær og snarlig mætte i Tilfredsstillelsen; hvis Lidenskab er den næste; hvis Maal er det uopnaaelige: den store Fare gør deres Uro rolig.

„Liv eller Død“ mætter endelig deres Utaalmodighed. I de store Begivenheder hviler deres Sjæle. Hvor Skæbnen fuldbyrdes, føler de sig hjemme. Der er endelig deres Verden og Fædreland.

Hvor var ikke Kainz, der skreg af Narciss' Kedsomhed, rolig under Røvernes Mytteri; hvor stille han, der raste mod Lorenzo, da han fuldbyrder Dommen over sig og Louise; hvor dæmpet myndig den altid opfarende var, da han ved Hungertaarnet slaar Hermann hans Klinge af Hænderne; hvor stilfærdig den store Morder Karl gik den sidste Vej — til Døden.

Kainz giver overhovedet aldrig Dødsscener.

Han dør hastigt, uden Skrig og Suk.

Thi hvad var vel Livet denne Ferdinand værd, der saá sin Fader som en Skurk, sit Navn som en Vanære, sit Samfund som de triumferende Misgerninger. Hvad Livet Mortimer værd, hvis Eksistens var et Forsæt, han forfejlede? Hvad Livet Karl værd eller hvad en Romeo, naar Julie ligger paa Baare?

Man kan dø roligt den Dag, Skæbnen vil.

Alligevel er det Optrin, som i Tyskland har skaffet Josef Kainz hans maaske største Triumf, blevet just en Scene, hvor han fremstiller Dødsangsten.

Optrinnet forekommer i Kleist's „Friedrich af Homburg“.

Optrinnet er dette.

Friedrich har faaet Vished: imorgen skal han dø.

Og sanseløs, uden Tanke, forvildet, styrter han bort af sit Fængsel, over Slotsgaarden — der ser han sit Skafot — til sin Tante Fyrstinden, for at bede, for at tigge, for at trygle om Naade — om Livet.

Han vil opgive alt: Kærlighed og Ære. Thi hvad er vel Kærlighed og Ære mod Livet? Han vil leve i Vanry og Skændsel. At leve med Skændsel er dog at leve. Han vil flygte til den yderste Kyst, han vil bo i den bestandige Nat. At leve nok saa fjernt er dog at være.

Saaledes trygler Helten hos Kleist.

Og Kainz spillede i disse Ord, under denne Rædsel, hvor han, uden Sans, væltede sig for Fyrstindens Fødder, hvor han opgav den Elskede uden en Tanke, hvor han hobede Skændsel paa Skændsel uden blot at vide det — han spillede hele Livets Angst for Døden, den Talendes for det, som er evig stumt, dens Angst, der kan gaa, der kan røre sin Arm, sin Fod, sin Finger, for det evigt Ubevægelige; det rullende Blods Angst for det koldt Stivnede, Tankens Angst for det Ubegrebne — — hele Dødsrædslen, saadan, som den kun kan vokse sig stor i en Pessimists Sjæl, hvor Døden er Mørket, Tilintetgørelsen, Intet, den hele Forsvinden.

Dette var „Spil“, som vilde have rystet en Turgénjew til Roden af hans Sjæl.

IX

Men ellers møder Kainz' Helte, som sagt, oftest Skæbnens Dag med Ro og uden Suk.

Skæbnens, der helst slaar Kærligheden Følge.

Saaledes gaar det, fordi: overalt i Livet kan vi lyve vor Anspændthed til Kraft — kun i Kærligheden ikke. Elskoven griber fast om vor Sjæls hemmelige Svaghed. Den lægger os for Fode uimodstaaeligt og helt. Og som Lynet rammer den, saa hastigt.

Der er i Hero og Leander en Scene, hvor Leander og hans Ven venter i Tempelgaarden, mens Præstinderne gaar dem i Optog forbi. Iblandt dem er Hero. Hun kommer Leander nær, deres Øjne mødes, hun er gleden forbi .....

Men Kainz' Leander er langsomt, ganske langsomt sunken i Knæ, i Støvet, som den, der, ramt til Døden, segner tyst. Dette ene Knæfald siger, at denne Yngling gik hans Skæbne forbi. Her er Oprør ude. Denne Rebel har strakt Vaaben. Den Utaalmodiges Daad er blevet: at gennemskære Verdenshavet og n a a h e n d e.

For et Blik sank han hen — vaabenløs og stum.

Denne tavse Segnen for det Overvældende gentages ofte af Kainz, der „varierer" saa lidet og dog altid synes os ny, fordi han er altid ægte: I Pompadours Skød ligger Narciss livløs og uden Mæle; uden Ord glider Carlos ubevægelig ned for Dronningens Fod.

Det er den Kærlighedens Segnen, om hvilken Sappho sang: Blodet tager den af vore Aarer og Kraften af de skælvende Knæ.

Kainz, hvis Væsen er Oprør og Trods, bøjer sig uden Modstand for Kærligheden — den Uafvendelige.

Og Elskoven blotter uden Barmhjertighed, at al hans Styrke kun var anspændt Svaghed. I Elskov er hans Helte Børn, hans Fyrster Pager, hans Romeo en Dreng.

Hans Kærtegn er Barnets, hans Stemme, hans Blik. Hans Lyst er Drengens, hans Tilbedelse og hans Lidenskab.

Karl kan være Røvernes Kaptajn, Leander kan naa gennem Havet, Friedrich kan vinde Slag — i Elskov er deres Styrke kun den myge Svaghed.

Og denne Kærlighed, der gør en Dreng af Manden, bliver for Kainz skæbnesvangert alt. Husk Romeos Storm: ned slaar han Verden og Love og Slægt, Fornuft og sund Sans, thi Elskov er alt, og Elskov er Julie. Husk Carlos med Dronningens Brev: Lad Alba tage Belgien, Holland, Riget selv. Af Ven er Infanten Fjende, af Fjende Ven — han har jo Dronningens Brev.

Der er ingen Himmel uden det. Han har ingen Jord. Hans Verden er Dronningens Brev.

For Kainz' Carlos er Elskov alt og ét.

Det nytter ikke Carlos, at han er Eboli nær, Prinsessen, som er fager og skøn. Han véd og fornemmer og ser ikke hende, ikke nogen af de Piger i Madrid. Han véd kun ét: sin Elskede, Dronningen, sit Fordærv.

Fordærv — thi Kærligheden (Turgénjew mente det samme) er en Sygdom, Feber og Fortærelse. Dens Smerte er Mord, Raseri er dens Nydelse. Den er Ilden, der hærger Verden, og Sjælene udbrændes af dens Sol. Som den stille Gløđ gør den sit Værk, naar den dæmpes; naar Flammen slaar ud, er den den bratte Rasen. Den skaber Krampagtighed af vor Svaghed og Sygdom af vor Anspændthed: thi vi ejer ikke Sjælekraften til at bære den.

Saaledes er denne Kærlighed, og Mortimer var dens Billede.

Hvem husker ikke endnu Bifaldsstormene, der bruste ud over dette Geni i Luer — Kainz' Mortimer foran Dronningen. Der stod en Sjæl i Brand, og et Menneskes Marv udbrændtes i Brynde.

Her var Elskov blevet Vanvid og Vanvid blevet skønt.

Hasten syntes skøn og disse magtløse Hænder; Attraaen skøn, der stamper mod det umulige; og Truslerne og Blikkene og de barnebedende Ord, de syntes skønne — thi han var Tidens Søn, vor Samtidige, en Rasende, der vilde voldtage det Uopnaaelige . . .

Livets Højeste er altsaa en Sygdom. En Sygdom er altsaa det Eneste, som er selve Aandedrættet værd.

Lidenskaben slog ned over denne Mortimer som en Grib, og som et Aadsel vil han snart ligge udsuget paa Vejen.

X

Denne Sygdom, som er Livets Lidelse af Lidelser, er tilmed, ret besét, kun et Drifters Spil, der gør os

foragtelige; den er Sansers Kogleri, som gør os dumme og fejge, og den er et Drifts-Herredømme, hvorunder vi bliver løgnagtige og svigefulde, bedrageriske og moralsk hæslige.

Josef Kainz véd det.

Derfor har han indføjet „Jødinden"s Konge blandt sine Roller.

Man kender Stykket.

Kongen var en Helt i Slaget og sit eget Raads Vismand. Opdraget af Mænd vidste han lidet om Nydelsen; om Pligten vidste han alt.

Saa mødte han „Jødinden" paa sin Vej. Og han blev „fanget". Han elsker hende.

Men Kongens Elskov er ingen Rasen, eller den er i alle Fald en Rasen, som han selv spotter og hidser med Haan.

Han kender Driftlegens Intethed. Han giver alligevel efter for den — det er sandt — men han hævner sig idetmindste, mens han underkaster sig: han ser ironisk paa sin egen Nedværdigelse, og han krænger selvironisk sig selv midt under Lidenskaben.

Ironiens Bitterhed jog i et pludseligt Tonefald som et isnende Pust hen gennem den Kainz'ske Diktion. Denne Konge drillede spottende den Elskov, der lagde ham øde.

Der var én Scene i Stykket, som virkede uforligneligt. Det var som ofte før hos Josef Kainz et Optrin, hvor han virkede uden Ord.

Jødinden hvilte under sin Tronhimmel. Kongen sad lange Stunder tavs paa en Bænk helt henne paa den anden Side af Scenen. Han havde ikke et Ord at sige — men Øjnene tog han ikke fra hende. Og alt: hans Blik, hans Stilling paa Bænken, hans akcentuerede Ubevægelighed — en nonchalant og uforskammet Ubevægelighed — fortalte om samme kolde Forbavselse:

Er det dette „Væsen", er det denne „Figur", som gør Dig gal? Er det hende, der beskæmmer din Trone

og skænder din Seng — er det hende derhenne, som leger Hunkat mellem to Puder?

Alt det laa i hans Blik og hans Stilling.

Pludselig rejser han sig saa, greben af Drift, og han iler over Scenen — og han springer op paa Lejet, som vilde han øve Vold imod hende — — — *mens han umærkeligt trak paa Skuldrene.*

Et saadant eneste Træk virker uforglemmeligt.

XI

Mod Mennesker, der er hans Fjender eller er ham ligegyldige, finder Kainz paa Scenen ganske hensynsløse Tonefald, der isnende blotter, hvor interesseløse han finder dem og deres Færd. Hvor ganske fjernt de staar ham, de Folk, saa de slet ikke rører ham eller hans Liv.

Hans Kulde er brutal. Hans Foragt er Foragt for Kræ. Hans Ord til Hofmarchallen sætter Personen ned blandt Dyr, og hans fuldkomne Aandsfraværelse gør Eboli til en Ting. Alene hans Blik deklasserer Alba til et „Væsen“, et noget, der nu en Gang lever, der aander, der maaske faar Hær at føre, men som aldrig kom i Slægt med Infanten, en *Kongesøn* ... et *Geni.*

Saa uopdragen er man mod Mennesker, man foragter saa dybt.

Men dog føler Karl Moor og Ferdinand ofte Medlidenhed: Thi de véd, at Verden er det store Fælles. Ferdinand har Medfølelse med Lady Milford; Karl har Venskab for Kossinski, der har lidt og skal lide som han.

Josef Kainz' sidste Følelse bliver Medfølelse med dem, der ligesom han selv, skal leve det elendige Liv.

TREDIE BILLEDE.

To Gange har Hamlet, den største blandt Mennesker, levet som et Menneske for Samtidens Øjne: da

Sarah Bernhardt blev Mand, og da Josef Kainz, paa Højden af sin Kunst, endelig, endelig naaede frem til den Skikkelse, der helt kunde omhylle ham og helt aabenbare ham.

Alt det andet, hvad Hamlet skulde nævnes, blev kun Spil og Stykværk. Som man møjsomt broderer et tomt Klæde, saadan syede de Snese Aktører af Forsken og al Slags Pønsken og af de mange Kunstgreb en kludeflikket Hamletskappe og kastede den om en Skygge.

Nej, kun to Gange saá vi Prinsen af Danmark som én Hjerne og ét Hjerte, med Øjne, som var dette ene Hjertes Spejl, og med en Tunge, der bar den ene Hjernes Bud; og alle Modsigelser og al den Aandens Splid og alt, hvad uforsonligt synes, var gledet sammen og forsonet og forenet i det altrummende og uundgrundelige Kar, som hedder en menneskelig Sjæl; og den ene var skabt: Hamlet, Prinsen af Danmark.

Men saa rig og rent ud uudtømmelig er dette Shakespeareske Menneske, at disse to Hamletskikkelser, vi saa, de var, skønt rundne af samme Kilde og nærede som Tvillinger ved samme Bryst, som Nattens dunkleste Mørke mod Middagstimens det klare Lys.

Begge, baade Sarah Bernhardt og Josef Kainz, gav os Geniets Billede. Men Sarah Bernhardt havde krænget Geniets Purpur. Og i Lyset af den frygtelige Fakkel, hun svang mod Kongens Ansigt, saá vi ind i Dybderne af Hamlets egen Sjæl, det l i d e n d e Genis øglefyldte Kløfter. Idet hun malede os Neurastenikeren Hamlet, viste hun os — og kun selve hendes Geni tvang vore Tanker og vort Øje til at blive d e r, hvor de ofte vilde vende sig bort — Geniets Liv som Vejen frem paa den oprette Knivsbrod, der er Skillelinjen mellem Evnens Fuldkommenhed og Evnens platte Forvirring. Det Vanvid, Hamlet s p i l l e d e, var endnu en Leg, gennemstraalet af hans Aands Klarhed, men hans grublende Visdom ræddede os saa brat, som kunde den, om et Nu, briste i al Forstands Forfald. Sarah Bernhardts Hamlet viste os Geniets Forgiftning. Med et

sidste Tag om vort Haandled førte hun os ind til de Geniets Nattestunder, da de største betaler for deres Storhed, og Shylocks Rente var, lignet med disse yderste Kvaler, dog barmhjertig.

Som et Barn af den gøglende og usikre Maane staar denne Hamlet ved Siden af Josef Kainz, der er Dagens lyseste Søn.

Thi, medens Josef Kainz som Dannerprinsen fører os gennem hele Geniets Liv, virker Geniets Styrke som et Solvæld, der gør et Skuespil om Skyld og Rædsel lyst som Middagsstunden paa en Solhvervsdag.

Paa sin egen Livsdags Højde lever Josef Kainz, som Hamlet, for vore Øjne Geniets Historie. Baaret af sin egen Styrke, endnu ung i en uforgængelig Ungdom, staar han, omstraalet af Ryet — en Sejrherre efter at Kampen er endt, den hele Kamp med hans egen Kunst. Han førte den fra sin Ungdom. Han førte den mod Traditionen, der klemte som en Brynje om hans eget Hjertes frie Slag. Han førte den mod Versene, til de blev som syngende Fugle, der fløj fra hans eget Hjertes Rede over hans Tænders Gærde. Han førte den — og som en Nævekamp — mod selve disse fremmede og forbandede Digteres fremmede Følelser, til han betvang dem og lod dem flamme os i Møde som Flammerne ved Essen, hvor han hvidglødede sin egen Smertes Sværd. Han kæmpede med disse fremmede og saagar fortidige Digtere, indtil han fik dem givet sit eget og disse Dages Hjerte, og vore Følelser talte paa deres halsstarrige og stive Tunger. Han kæmpede og blev Sejrherre og kæmpede videre endnu.

Han havde ført Klassikerne frem til vor Følelsesverden ved at lade dem gennemstrømme af sin Følelse. Men da dette var fuldbragt, gik den utæmmeligt stridslystne videre, og han nærmede, som den Vovehals han er, Klassikernes Verden til selve vore Livsformer. Denne sælsomme Realist, hvis Digtere hedder Friedrich Schiller, Heinrich von Kleist, Grillparzer og William Shakespeare, stræbte, efter at have skabt den in-

dre Samhørighed mellem sig, os og Digterværket, ogsaa efter at naa en rent ydre Virkelighed, som kunde forøge Følelsen af Samhøren: under hans Hænder blev selve „Hamlet“ et — møbleret Skuespil. Denne Prins af Danmark færdes mellem Borde og Stole og Løjbænke, paa hvilke han sidder, ligger, hviler — mellem Stole, Løjbænke, Borde færdes Hamlet som en almindelig Dødelig eller som en af os. Og Virkningen er forbløffende. Hamlet træder pludselig ud af Sagnet, frem af den det ubestemtes sære og slørede Verden, hvor vi før saa ofte greb efter ham og fangede kun hans Sørgekappes Flig. Han bliver et Menneske, større end vi, men som dog lever under et Tag som vi, bag en Rødstensmur som vi. Han faar Jorden under sine Fødder, den Jord, som bærer ogsaa os. Og dette besynderlige og stærke Virkelighedspræg blev i Berlins „Neues Schauspielhaus“ for en Dansk, ved en aparte og sær Tilfældighed, forbavsende øget. Den, som Theatrets Dekorationsplaner skyldes, er en Dansk. Det er den unge og højst talentrige Svend Gade. Og da hans Ungdom skulde give sig i Lag med et Værk, som saa tit har skræmmet Forskere og de forfarneste, greb han til som den Dansker, han er: Han førte, med et Instinkt, som kun de betydelige ejer, Shakespeares Hamlet hjem til Frederik den Andens Danmark og genskabte en Rantzaus Sale. Og dette Dekorationens Greb ind i en historisk Virkelighed passede den Kainz'ske Hamlet, som selve Fægtehandsken passer den smidige og levende Haand.

I disse Sale, som bliver Stuer, gaar Hamlet om med et Væsen som vort. Han taler med Hr. Polonius med sine Hænder begravede i sine Renaissance-Hosers Lommer. Han slentrer over sit Stuegulv med Hænderne paa sin Ryg, og han tager, tankeløs, Sæde oppe paa et Bord, hvorfra han taler til Hr. Rosenkrands og til Hr. Gyldenstjerne. Og dér, hvor han hjerteskærende hulker, dækker han sit taareoverstrømmede Ansigt med et hvidt Lommetørklæde. Denne Hamlet har et Daglig-

liv som vi. Og han følger, som vi, dets Vaner, medens alle Skæbner fuldbyrdes.

Og — underfulde Mesterskab — uden at nogen Stil brydes, skænker de almindelige Dødeliges gemene Livsformer Kainz' Hamlet selve Livsmangfoldigheden af Virkninger. Selve de Møbler, som omgiver denne højst menneskelige Hamlet — og som han benytter — fører ham til Tider lige ind i Armene paa det psykologisk selvfølgelige, som alle vi andre forgæves og forgæves har søgt, og hvorover han synes saa godt som ubevidst at snuble. Denne Løjbænk der — den staar, mellem Borde og Stole, i mange Akter. Men der kommer et Nu, hvor den træder i Funktion:

Da Hamlet kommer ind i Stuen, fortsættende kun sin Tankegang, tænkende videre hvad han tænkte, mens han vandrede gennem de andre Stuer — da Hamlet fortsætter sin Tanke med dette „Være eller ikke være", som i Aarhundreder tusinde Aktører har forsøgt at gøre til deres, da lægger Josef Kainz' Hamlet sig hen paa Løjbænken, og mens han strækker sine Lemmer, der er trætte under Tankernes Byrde, ligger han, med sine Øjne op i Taget og taler til sig selv og spørger sig selv — som vi selv gør det i søvnløse Nætter. Og, medens vore Øjne hviler paa et Billede, vi hjemligt genkender, aabner vore Tanker sig for en ny Tilegnelse.

Det er dette, som er den nye Landvinding.

Den nye „Stil", som her har bemægtiget sig vore ydre Livsformer, gør os fortrolige med selve den Menneskesjæl, hvis Skæbne vi følger. Vi tror os stillede paa lige Fod med Dronning Gertruds Søn, og Medmennesker gennemlever et Medmenneskes Gennemlevelser.

Selve Formen gør os til Medlevende, mens Geniets Liv udfoldes, levende, for vore Øjne.

Og undrende ser vi, at her er ingen Gaader mer. Det er dagklart alt, fordi alt er — levet.

Denne Hamlet lever som Geniet han er. Som den stærke lever han — saa sandt og vist, som mangfoldigst af alle; rigest og uudtømmelig; umulig at knække,

uovervindelig til Døden; stærk og stærkest er Geniet og Geniet alene.

Fra Hamlets Styrke rinder Lyset.

Thi stærk som Aandens Kæmper er han.

Kun en Gang virkelig bøjet og forfærdet.

Josef Kainz udsletter Genfærdsscenerne af dette Skuespil. Hvad der for Sarah Bernhardt var Hallucinationens Rædsel, passer lidet til denne Hamlets klare Aand. Josef Kainz havde aldrig synderlig Frygt for Spøgelser. Med Klingen i Haand vilde han allerede i sin Ungdom prøve deres Blod og Væv. Hans Hamlet ræddes føje paa Kronborgs Vold, og vi — ræddes saa lidt som han, saa længe Genfærdet ses.

Men da det er forsvundet, synker Hamlet sammen.

Han har forstaaet, begrebet, set det og véd det og maalt det: at Livsfordringen er over ham. At af ham kræves Daaden. Gerningen — Værket, det uhyre Værk.

Og han kan ikke unddrage sig.

Da løfter sig, som den knustes Rædselsskrig, Raabet fra hans Læber og de fortvivlede Hænder fatter om hans Hoved, der vil sprænges:

„Jeg har svoret det" — —

Svoret har han og kan aldrig komme bort.

Just i denne vaandefulde Angst og Pine, i denne Rædsel foran Værkets Fordring, knuges Geniet foran Værket, der skal fuldbyrdes, Geniet værdigt. Under Kravet og Ansvaret, under Fordringen, som er evig fornyet og maa evigt opfyldes indtil Graven — styrter den stærke . . . indtil han har taget Kravet op.

Da genfinder han sin Styrke og sig selv.

Og uforfærdet gaar han til Virket — til Hævnens Virke.

Uforfærdet er denne Hamlets Sjæl.

Han er en Grubler, det er sandt, men hans Aand løfter ham sejrrigt op over hans eget Grubleri frem mod Handlingens Virkelighed, der er krævet af ham — frem mod Hævnen. Denne Hamlet, hvis dybeste

Væsen (som ethvert Genis) er Aktivitet, opsætter ikke, fordi han er ubeslutsom. Men fordi han (som ethvert Geni) vil det fuldkomne — ogsaa den fuldkomne Hævn: Hævnen er nu én Gang bleven hans Gerning, og den skal være uhyre og uendelig som hans Aand. Var det en Hævn at dræbe Kongen her, mens han beder, soner sine Synders Gru; dræbe ham her foran selve det hellige Billede, ham, Skurken og ti Gange Skurk; Morder og hundredfold Morder, thi en Konges Morder; og tusind Gange Morder — Brodermorder . . . ? Var det en Hævn, saa let at fuldføre som den er: se ham, Kainz, hvor han i drengeagtig Lyst strækker sin Klinge frem mod den bedende Konges Ryg — saa kort en Vej, kun en Klinges Længde. Saa kort en Vej og et eneste Stød — —

Men nej.

Ikke Frygten for Gerningen, men det utilstrækkelige i denne Gerning holder denne Hamlets Sværd tilbage. Et Mord, det vil han ikke. Det er ham ikke nok. Mer vil han: hævnes.

Og som en Ildbue slynges over Himlens Hvælv, slynger han sit „Rache“ funklende frem over Shakespeares Drama som selve Menneskeviljens uovervindelige Kampskrig.

Men vente med sin Hævn kan han, som de stærke altid kan vente.

Og denne Hamlet, der bærer Sorg for en myrdet Fader, og hvis Moder gik til en Boler i hans Seng — denne Hamlet kan være sorgløs, mens han venter. Saa stærk er han eller saa rig. Han bliver en Dreng og overstadig, naar han spotter Polonius. Med en Aladdins Jubel paa Ispahans Torv spiller han Bold med sin egen Sørgehue, da Kongen brat har forraadt sig. Saa meget Barn er han, thi hos Geniet dør Barnet aldrig.

Endogsaa kaad kan denne Hamlet blive — en uvorn Knægt.

Men oftere er han munter, af den dybe og stille, ligesom fjernt-fødte Munterhed, der gror af store Sjæles

hemmelige Fred. I Sindets Bund er den geniale Personlighed bestandig rolig. Hvilende i sin egen Styrke smiler „det store Menneske“ midt under Skæbnens Slag — hævet derover.

Godmodig ser han til. Hans Kraft gør ham godmodig. Og desuden: han er jo god. Hans Hjerte ejer et Dyb af Godhed. Se ham: blot Horatio er i Stuen, alt hans Væsen bliver Mildhed og Glæde. Hans Hengivenhed er en Ømhed, som længes efter at give og at tro. At give er det ikke selve Geniets Væsen? at turde tro er det ikke dets sidste Drøm? At eje Venner, mellem hvilke man, midt i den onde Verden, tør være helt god og helt sand — hvor føler man ikke, at Hamlet, naar han er sammen med Horatio, længes derefter. Og selv under det første Møde med Rosenkrands og Gyldenstjerne fornemmer man Hamlets Trang til at vise Godhed. Han er venlig mod dem, beredt endog til Venskab.

Det er jo saadan: dette gode og ømme Hjerte trænger til Godhed og Ømhed. Ingen har Stunder saa svage som de altid Stærke. Ingen har Timer, hvor de er saa hjælpeløse som de, der, i Kraft af deres Styrke, altid skal hjælpe. Ingen Haand trængte saaledes til et Haandtryk som den, der bærer Geniets kongelige og blodsugeriske Scepter. Derfra denne rent legemlige Klyngen sig til Horatio — med Hovedet paa hans Skulder, Hænderne om hans Hals, Hjertet ind mod hans Hjerte. Hele Hamlets trætte Hjemløshed i Verden løser sig ud i denne korte Hvilen ved Vennens Bryst. Et Øjeblik kun af Væren hjemme, nær en Sjæl beslægtet med hans egen — og atter maa Hamlet vende tilbage til den fremmede Verden og alle dens Skabninger: Osrick, Polonius, Skuespillernes tomme Bande. Men selv mod dem er denne Hamlet mestendels godmodig, og hans Tonefald er ofte godlidende, selv hvor hans Ord spotter.

Kainz' Hamlet følger her, nøje som altid, Geniets Art. Godmodighed er det geniale Menneskes Hjemmedragt. Han bærer den halvt af Medlidenhed og halvt af

Magelighed. Hamlet har Medlidenhed med et dumfødt Kryb; med de Svage, thi de var vel som svage baarne fra Moders Liv; med de Løgnagtige endogsaa, for de véd sagtens kun halvt, at de lyver; med de Sladderagtige, thi hvad kan vel deres Hønsehjerner udruge andet end Sladder; med de Vaklende, thi hvortil skulde vel deres slatne Knæ støtte sig; med dem, der er glemsomme og utaknemmelige, for hvordan skulde vel Erindring leve i Sjæle, hvor intet lever? Han har Medlidenhed endog med de Foragtelige, fordi de vel ikke mægter at være andet end foragtelige.

Derfor er han af Dagligvæsen godmodig. Af Medlidenhed og af Magelighed.

Godmodighed er nem og det nemmeste. Man bør derfor hos den geniale Personlighed ikke anslaa den alt for højt. Geniet synes godmodigt ogsaa for at spare sin egen Kraft. Det er godlidende af Økonomi.

Hvorfor ophidse sig, siden Ophidselse fortærer? Hvorfor stride med disse Skabninger, da dog Strid koster Kraft? Hvorfor fortælle Myrerne, at man kender deres Tues Gange, naar dog hede Ord brænder ens egen Sjæl i Kanten? Lad Krybet krybe som det kan. Hvorfor fare op? Selve det at tale højt røver En Aandedraget.

Forbliv „godmodig".

Forbliv det ogsaa af Beregning.

Lad Geniet skjule sig bag Godlidenhed.

Hvis det ikke skjulte sig og var hyllet ind i denne linde Kaabe, der falder klædeligt fra dets Skuldre til dets Fodsaal, vilde alle se al den hemmelige Grusomhed, der er en forborgen Del af Geniets uendelige Væsen — Grusomheden, der, med tildækket Aasyn, sidder i Geniets Sjæl som selve Godhedens Tvilling.

Af Geniets Hjemløshed er denne Grusomhed født, og den er Frugten af Nervernes evige Pine.

Den geniale Personlighed er hjemløs i Samfundet og paa Jorden, som d e n er det, der maa leve alle sine Livsdage mellem Fremmede. Menneskene er ham frem-

mede, alle de, som er enten Stræbere eller Borgere. Deres Tanker er ham fremmede og deres Ord, naar de taler. Deres Væsen og alt, hvad det udtrykker; deres Maal, han begriber dem ikke; deres Veje, han véd ikke at vandre dem; deres Hjerter og deres Sanser, deres Meninger, deres Begreber og deres Haab, deres Drømme, hvis de da drømmer; deres Domme, deres Fornuft, som kun er Fornuftighed, hvis den er det; deres Blods Løb; deres Smertes Grænser, deres Klages Lyd, deres Glædes Mon, deres Latter — — — det er ham fremmed, ti Gange fremmed; og selv deres Taarer har ikke samme Salt som hans Øjnes Taaarer.

Han har ikke samme Sjæl og ikke samme Øren, thi hvad han hører, hører ikke de; ikke samme Øjne, thi hans Pupiller fæstes ikke ved, hvad de ser. Han har ikke samme Hænder, for, hvor hans Haand er udstrakt, er deres knyttet. Ikke samme Røst og ikke det samme Sprog.

Hjemløs gaar han og har ikke noget Tag . . .

Men han har Genboer, Naboer, Husboer: Fremmed er han omgivet af Fremmede. Det er dette, som bliver hans Nervers Pinsel. Selv forstaar han ikke og forbliver uforstaaet. Hvert hans Begreb løber Panden mod de andres Begrebers Mur. Stukket og atter stunget bliver alt hans Væsen kun et aabent Saar og en Vunde, som aldrig faar Fred.

Indtil han, den ene blandt alle, pludselig føler sig som — bliver den ene mod alle.

Den ene, som vil „give igen“, øve Hævn, tage Hævnen til dens sidste Draabe.

Thi hvis her skulde hævnes, blev ingen Grusomhed for grusom.

Saaledes har Hævnlyst født Geniets dulgte Grumhed, der er uden Barmhjertighed og altid lever inderst i dets Sjæl. Hans Godhed indhyller ham, men i dens Kappes Ærme gemmes Dolken. Og pludseligt blinker Staalet, i et Ord, et Tonefald, et Blik, der saarer, „de andre“ til Døden med et giftigt Rids . . .

Josef Kainz' Hamlet ejer denne Grumhed i Sindet. Han aabenbarer den ved en Tone, i et Øjekast, som faar os til at skælve, som var de os, han tugtede ved en saa umaadelig Foragt.

Thi Foragt er hans meste Hævn.

Men har vi set Hævnens Staal, forsvinder det atter, skjult i hans Kappes Fold, og Prins Hamlet er igen den Godlidende. Og med et overbærende Smil gaar han videre og, trods alt, tror han halvt alle, fordi han helt tror én: Ofelia, Polonius' Datter.

Ofelia, som han elsker.

Eller — elsker han hende mon?

Det er ikke Hamlets Monologer, hans Ord om Liv og Død; det er ikke hans Forhold til Dronningen, hans Moder, ikke hans Forhold til en Stedfader, som myrdede hans Fader — det er ikke noget af alt det, som er en Hamletfremstillings Maalestok. Hans Forhold til Ofelia er Maalet. Her skál han vejes.

For hvert Menneske er hans Forhold til Elskoven Skæbnen. Her vinder han eller falder. Men det er ogsaa Brystmaalet. Her aabenbares Styrke og Svaghed.

Men just i Elskoven, som er det Sidste og det Eneste, øver Livet, der vil Betaling for alt, ofte sin Hævn mod Geniet, saa fra dette Eneste og Sidste er Geniet, der mægtede alt, magtløst lukket ude. Saadan som Josef Kainz' Hamlet er. Det aabenbares i Samtalen med Ofelia, i Sammenstødet med Ofelia. For Kainz' Hamlet er dette Sammenstød Begivenheden og — Faldet.

„— Jeg elskede Jer engang — —"

„— Sandelig, min Prins, I bragte mig til at tro det."

„— I skulde ikke have troet mig — — — Jeg elskede Jer ikke . . ."

„Jeg elskede Jer engang — jeg elskede Jer ikke . . ."

Og hvorfor? Hamlet véd det: Følelser kan ikke indpodes saaledes i Hamlets gamle Stamme, at „de ikke beholder en Smag af Stammen".

Det er al Forklaringen i denne Hamlets Mund, og

dermed er alt forklaret: Thi Hamlets Slægt og Stamme, det er Geniernes Slægt, den benaadede og den forbandede.

„Jeg elskede Jer engang — jeg elskede Jer ikke."

For han var af Geniernes Stamme og — mægtede det ikke.

Hans Magtløshed bunder dybt i Geniet selv.

Hengivelsen uden Tanke og som helt er Selvglemsel er Elskovens Fuldkommelse. Men det altid bevidste Geni naa'r den ikke. Det kæntrer paa Bevidsthedens Revle og naa'r ikke den Hengivelses Kyst, som det skimter. Og Geniet véd dog, at Kysten er.

— Jeg elskede Jer — jeg elskede Jer ikke.

Kun denne Gang var det fjerne Land et bristende Syn, thi selv Kysten er . . .

Og atter haaber han og stævner frem, og igen kæntrer han.

Og som Geniet han er, en evig Undersøger af sig selv, grubler og grunder og pønsker han over Aarsagerne til sit Forlis; og mens han undersøger, optrevler han sig selv, og han fordobler og tredobler og tidobler sin Bevidsthed om sig selv — og kommer Hengivelsens Lykke altid fjernere; mens hans Længsel, der aldrig dør, driver ham ud paany og altid paany mod det Land, som altid flygter — —

Aa, Ofelia var ikke den første, hvorefter denne Hamlet tørstig greb.

Saadan græder man ikke, saa fortvivlet, saa sygt og saa tungt græder man ikke ved sin Lykkes første Forlis.

Saadan hulker kun den, som har maattet græde saa ofte. Saadan græder ogsaa kun den, som græder over sig selv.

„Jeg elskede Jer engang — — Jeg elskede Jer ikke."

„Gaa i Kloster — hvorfor vil Du føde Syndere til Verden?"

Syndere som jeg . . .

Og i en frysende Smerte, der gennemsitrer alt hans Væsen, knuger og bøjer ham, saa han kan ikke staa.

men sætter sig, pint og træt — anklager Hamlet sig selv for al sit Livs Synd, aa, som var det hans Synders Skyld, at han her var magtløs.

„Ich bin sehr stolz, rachsüchtig, ehrgeizig; ich habe mehr Vergehungen auf dem Rücken, als ich Gedanken habe sie zu hegen, Einbildungskraft ihnen Gestalt zu geben, oder Zeit sie ausführen. Wozu sollen solche Gesellen wie ich zwischen Himmel und Erde herumkriechen? Wir sind ausgemachte Schurken, alle: trau keinem von uns! Geh deines Wegs zum Kloster!"

„Hvorfor og hvortil skal saadanne Skabninger som jeg krybe rundt mellem Himmel og Jord."

Ordene lød som et sidste Skrig, der vilde flænge Himlens Ubarmhjertighed. De kaldte, i Elende, h a m til Rette, som over alle Verdener skabte alle Verdener til Elende.

Hvorfor skal vi krybe rundt mellem Jord og Himmel, siden det eneste dog er os nægtet?

Siden jeg ikke mægtede det, siden jeg i k k e elskede Ofelia.

Hamlet har ikke kunnet elske Polonius' Datter. Men han har dog t r o e t hende. Hende og vel hende alene.

Saa ser han Polonius og Forræderiet.

Da Hamlet havde set hendes Fader, gik han frem gennem Stuen, og han tog Ofelias Hoved i sine to Hænder og førte det tilbage og saá hendes Ansigt, ind i hendes Ansigt — længe. Og slap hendes Hoved og vidste alt og troede Ingen mer i Verden. Og da han atter talte, var hans Vanvid ikke Forstillelse. Smerten og Slaget forvirrede virkelig hans Sans og hans Vid, saa Vanviddets Ord sprang frem af hans flængede Hjerte, og hans Tanker, splintrede, tumlede rundt i en pludselig Nat . . .

Dog, i det sidste Nu, før han vil gaa, sejrer hans Medlidenhed over hans forvildede Kval: hun var vel kun et Middel for de andre.

Og som tilgivende, næsten ømt lyder hans sidste Ord, hans sidste: „Gaa i Kloster" — —

Ofelia har Hamlet tilgivet. Men mellem ham og Verden er alt forbi.

Nu tilhører Geniet ingen uden sit Værk, Hamlet intet og ingen undtagen sin Hævn.

Verden og Mennesker og Livet, han har maalt dem til Ende. Og han skylder dem intet uden sin Foragt, som er umaalelig.

Han skjulte den før. Nu gyder han den i ætsende Skaaler ud over Mennesker og Liv og over alt, hvad der er skabt. Og fra hans Sjæl, der væmmes, flyver over hans Tunge hans vaandefulde:

„Pfui und Pfui darüber."

Menneskene har han dømt med Geniets Dom, der, naar den endelig æskes, er grum som Leen. Det er ikke at forstaa, hvordan den kunde blive anderledes. Geniet, som har ti Øjne, gennemskuer alt og gætter dem alle. Det ser Dyreansigterne bag Menneskemaskerne. Det kender og følger Drifternes nøgne Nævekamp bag Følelsernes tarvelige Mummespil. Det véd, at Tankerne lyver, og at de Tanker, som blev Ord, kun dobbelt lyver. Det har gennemstirret Handlingerne, som vil synes forsvarlige, og set Bevæggrundene, som er uhyrlige og uforsvarlige. Et Væv af halv Sandhed, som er helt Løgn. Menneskene — en Pøbel, som, paa Jagt efter intet, tillader sig alt. Følelserne saa løgnagtige som en Skuespillers Taarer. Lovene de Mægtigeres takkede Spyd. En Svaghed, der bliver lumpen, og en Styrke, som er forbryderisk. Saakaldte Sjæle — Kælderhuller fulde af Yngel og Øgler — —

Hamlet véd det. Han har set det med ti Øjne. Og han har dømt:

„Pfui und Pfui darüber."

Hans sidste Energi udlader sig i hans sidste Væmmelse.

Hvert hans Ord gennemtrænges og gennemstinges af hans Foragt. Hvert et Tonefald og hvert et Blik er Afsky, der træder under Fod. Hans Foragten bliver Haan

og, af Fortvivlelse, bliver hans Haan Munterhed, saa vi ler højt, mens vi havde Lyst til at græde:

„Pfui und Pfui darüber.“

Og denne Verden, som lyver, lyver paa Randen af sin egen Grav. Og Kinderne, som er sminkede, raadner grønt bag deres egen Sminke.

„Dette var Yorrick.“

„Men sig mig ét, Horatio, sig mig det . . .“

„Ja, min Prins“ . . .

„Tror Du, at Alexander den Store i Jorden saá ligesaadan ud?“

„Ligesaadan?“

„Og stank ligesaadan — — — —

„Pfui — pfui darüber.“

De største, hvad blev der af dem i en Forgængelighed, hvor alt forgaar? Af Cæsar saa meget Støv, at man kan stoppe et Spundshul.

Og af Verden, hvad bliver der af den? hvad bliver den til?

Denne Hamlet véd det.

Med en tørt fortvivlet Spot knaser Kainz' Hamlet, i Ordene til Rosenkrands og Gyldenstjerne, selve Universet, Luft og Stjerner, Verdner og Kloder og Jorden — i sine to Hænder presser han det til det „Støv“, de er.

I denne tørre Spot, som gør Verdner til Sand, som kan rummes i to hule Hænder, fandt Geniet sit sidste Udtryk for den evige Forgængeligheds Smerte . . .

Hvad er Livet, hvad Menneskene, hvad Verdnerne? Ikke de Taarer værd, som synes at fryse paa Hamlets Kinder.

Da sker det, at hans Foragt slaar om i en Ligegyldighed, som er endnu mere grum end hans Foragt.

Da man har spurgt Hamlet, hvor Polonius er, og da han saa svarer, at hvis man venter med at søge ham, vil man lugte ham, og føjer til, at Polonius vil vente, til I kommer — da taler denne Hamlet saa lige-

gyldigt, som sagde han: „Nu sner det" — og ser distrait ud af sit Vindu . . .

Hans Afsky er stivnet til en forfærdende „Ligegladhed".

Men fra de andre vender han sig til sig selv, og da strømmer hans Taarer, ikke af Medlidenhed med sig selv, men af en ny Forfærdelse.

Thi dette er hans yderste Prøvelse, at han faar Vished for, at han — — — er som de andre, just som de andre eller endnu, endnu grimmere at se.

I disse Selvanklager, der stiger som Flammer og hærger Selvillusionen som den tærende Ild, skuer Geniet sig selv — og møder Medusa, den sidste Sandhed.

Nu ser han ogsaa det: at de første er hundredefold de ringeste. At de stærkeste er de svageste. At de, som vilde synde mindst, de bliver Synderes Syndere . . .

Denne Hamlet har set det, for han har set sit eget Jeg. Og var han ikke falden for Laertes' Klinge, var han vel styrtet for sit eget Sværd.

Nu dør han — er Himlen dog naadig? — efter at have fuldbragt sit Virke, som var Hævnen, for en andens Haand.

Men døende slæber denne Hamlet sig op paa Tronen og efter at have bedet, med en Bevægelse af sin Haand, om Horatio vil trykke hans Øjne til, de Øjne, som intet mer skal se — dør Prins Hamlet, oprejst i Tronens Sæde, rankt oprejst i Geniets blodslagne Tronstol, der var hans med Rette indtil Døden. Til dette Sæde blev han født — her vil han dø som Kongen han er.

— — —

Saaledes lever og dør Josef Kainz som Hamlet og har omfattet en Shakespeares Verden medens han skænkede os den hele Sum af sit eget og Geniets Væsen.

GABRIELLE RÉJANE

I

Mme Sarah Bernhardt underlagde sig Verden og hævdede i et kvart Aarhundrede et Herredømme, som i Skuespilkunstens Historie maaske er uden Sidestykke. Mme Gabrielle Réjane tvang og holdt Paris i Knæ i næsten samme Tidsrum. Og Medbejlerskens funklende Gyldenry mægtede ikke, ingen af de stormende Verdensdelenes Lovsange, der ombølgede Sarah Bernhardt mægtede at rokke „la Réjane" paa den parisiske Trone, som var hendes og hvorfra hun smilede til sit tro Paris. Til Gengæld vandt hun, Tournéer og en Formue til Trods, ikke Verden, der hilste hende høfligt og endogsaa begejstret, men som aldrig gjorde hende til sin og blev hendes Eje og Jord. Den, som allerede længst havde trættet Paris, vedblev at beherske Verden, og den, som bestandig forblev Parisernes Hjerte næst, vandt aldrig Millionerne af de andre.

Denne Besynderlighed i Skæbne bunder dybt i de to Medbejlerskers ganske Verden — saa dybt endog, at har man klarlagt dens Grunde, da har man, næsten med det samme, draget den bestemmende Linje i begges Billede. Den vil aldrig fatte Sarah Bernhardts Magt gennem saa lange Aar, der ikke begriber, at denne ene Kvinde var Scenens Legemliggørelse for en hel Periodes Aandsretning. Symbolsk planter Pessimisten Sarah Bernhardt den sørgeklædte Pjerrot paa sin Vej og, følgerigtigt,

betvinger hun os, paa den høje Alders Grænse, en sidste Gang ved at kaste Kvindens Dragt og omhylle sig med Prins Hamlets Kappe. Mme Bernhardt beherskede en Epoke, fordi hun paa Theatret var Levendegørelsen af dens herskende Aandsretning. Hun udspændte sin Magt over Jordkredsen, fordi hun fandt Ligesindede over hele Jordens Kreds.

Men Gabrielle Réjanes Rige, det forblev Paris. Og saa helt og ganske er hun vokset af Paris' Jord, at kun hendes Søskende ganske og helt mægtede at forstaa hende eller mere: genfandt sig selv i hende. Til Gengæld fandt alle hendes Slægtninge i Fru Réjanes Kunst sig selv igen, som man genfinder sit Billede i et Spejl, hvis hemmelige Bund Venedigs Mestre blandede — saa ligt et Billede og saa meget skønnere end enhver Lighed. Og i snart tredive Aar forblev dette Billede ligt — fordi det vekslede: Gabrielle Réjanes Kunst rummer, mens Aarene skrider, Pariserindens hele Livsløb. Den skænker os, mens Tiden rinder og Réjane med en Trofasthed, der kappes med hendes Klogskab, gengiver sin egen Udvikling, Pariserindens ganske Historie, saaledes som en enkelts Kunst maaske ingensinde har gengivet den.

Der findes i Tuileriernes Have en berømt og sælsom Statue, foran hvilken d e n, som e n Gang saá den, altid standser paany: „Damen med Masken". En Kvinde, der, nøgen, er blevet graa af Sols Brand og Sluds Væde. En slank Gestalt, der i den oprakte Haand løfter en Maske — en Tomme, en Kende fra sit Ansigt: Masken smiler. Men bøjer man sig frem og ser man det blottede Ansigt, da er Ansigtet Masken ganske ligt. Ja, Masken har samme Ansigt. Men Kvindens egne Træk — de ser dog anderledes ud: En led Smerte, en saa „færdig" Fortvivlelse — aa, nej, ikke Fortvivlelse, for den kan være stærk, nej, en træt-løbet Væmmen sig, en ulidelig Kvalmen stivner disse Træk og trækker dem nedefter. Maskens løjede Læber nød Vinen, Kvindens Læber krympes under Bærmen . . .

Saadan er „Damen med Masken".

Og som den er, skulde den staa foran „Theâtre Réjane" som en Vejviser og et Symbol. Thi hin Sorg, Sorgen fra Tuileriernes Have, ligger og laa bag alle Gabrielle Réjanes Smil. Hin Billedhugger har foreviget hendes Væsen.

II

Jordens Lande lod Réjane forblive en Fremmed, hvem de pligtskyldigst hædrede, naar hun kom og — gik. Det skyldtes ikke blot hendes Kunsts Indhold. Selv dens Form fjernede den fra dem, for hvem Paris ikke var Hjemstavnen og Paris' Sprog ikke Modersmaalet.

„Paris' Sprog" — nej, det siger ikke nok. Paris' Sprogtone maatte man kende og kende fortroligt for helt at følge en Tale, hvis Bølgelinjer er saa umærkelige og hvis Hemmelighed er Antydningen og Underforstaaelsen. I denne Tale, hvor intet helt siges, er alt, hvad der ikke siges, Strømmens tindrende Bund. Men for blot at skimte denne Bund, maa man være en Medvider. Man maa mer end kende Paris' Sprogfarve, dets Sætningsbygning, dets Spørgeform, dets Form for Svar. Aa, som to Tandhjul griber og slipper hinandens skarpeste Tand, saa fast; som to opalbesatte Vifters Kanter af Edderdun kan glide forbi hinanden og skilles, saa blødt griber og glider i Paris' Tale Ord og Tonefald, som Hundredaar sleb, afslørede og tilslørede. Der findes Krystaller, hvis Slibning er mat, saa mat som det bristende Øje, og som dog straaler; der ejer alle Farver, alle til det blodige Rødt, og dog ingen Farve har — kun et skiftende Hvidt. De Krystaller ligner Paris' Tale og Réjanes. Det hemmelige Tonefaldets Spil maa man kende for at kunne følge.

Og endnu mere end Talens Spil.

Selve det parisiske Væsen maa man have lært at kende som den Sammensvorne kender det, som Frimureren, i den højeste Grad, kender alle sin Loges

Hemmeligheder. Thi et Frimureri er alt Paris' Væsen, et hemmeligt og forborgent, hvor alt er Tegn, og hvert betyder hvad det fjernest synes; hvor Klør er rød og Hjerter-Dame Døden; hvis Skrift er Chiffre, der forandrer Omrids, mens man vil tyde dem. Prøv at fange og fastholde i et Spejl et Springvands Straaler; om Du kan det, kan Du fange det Væsens Væsen, som paa samme Tid er Skin og Sandhed, Billede og ugribeligt og dog virkeligt foran dine Øjne. Hver Farve, Du ser, er en anden Farve. Hvert Ord, Du hører, er stavet med et andet Ords Bogstaver, som giver en anden Mening. Hvor alt har en Legs Former, er alting Kamp med en Kamps Hensigter. En Latter er Graad. Et Kys paa en Kind er Undsigelse til Døden. Fingerspidser, der berøres med to Fingerspidser, et Troskabspant for Livet. I Kulissen skælver alle Knæ, mens paa Scenen alt er Verve . . . Paris' Væsen: Silke, der er Staal. Et Liberty-Klædebon, som omhyller og blotter, hvor Gult er grønligt og det Blaa gløder som Rødt. Paris' Væsen, en Kniplings-Maske og en Fægters Gitter . . .

Bag Masken taler al Gabrielle Réjanes Kunst. Hyllet i et forborgent Væsens glidende og fodside Kaabe gaar hun frem, halvskjult for os andre — kun for Pariserne Phryne. Blot Paris er her den lykkelige Dommer. Vi andre kan kun gætte, hvad vi aldrig saá.

III

Men Hovedlinjerne kan vi drage. Selve Fortællingen — om man turde sige: Fablen — der indesluttes i denne Kunst, er saa „sluttet", saa følgerigtig, Led for Led, at den springer levende frem for vore halvblindede Øjne.

Denne Kunsts Indhold bliver os, naar vi forfølger den langsomt og Skridt for Skridt, tilsidst dog klar, ogsaa fordi dens Fortælling, som gennemleves af Fru Réjane, formidles os af virkelige Digtere. Saa stærkt, saa

mangfoldigt, saa nyt aabenbarende udtrykker Fru Réjane al Pariserindens skjulteste Følen, at hun virker som en Vejviser med en flimrende Lampe i sin Haand. Mens hun gaaer frem, kaster hendes Fremstilling bestandig nye Lys over nye Egne i Pariserindens Sjæl, og hendes Riges Digtere, der følger hende Trin for Trin, bemægtiger sig den nye Jord og fortsætter Undersøgelserne, hejser deres Fane ved en ny Rand og Strandkant. Som Pionerer gaar disse Digtere frem, og hvad af Jord de indvandt, det former de til Kunst og Skuespil om og for hende, der er deres Tolkerske og som tolker dem, mens hun atter gaar videre, igen kaster Ny-Lys, der vinder Ny-Land — igen.

Saaledes opstod en Litteratur.

Réjane lod i lange Aar ikke Stykker skrive for sig. En Skare af Skuespildigtere skabte Skuespil i Kraft af hende. Hun var Vejen, Digterne vandrede den — videre. Og fordi de var Digtere, blev Vejen erobret Vej, som ogsaa vi Halvseende kan følge, mens vi følger — Réjane.

Paa hendes Banes fem, seks Højder vil vi standse, maalende Rummet tilbage og frem.

IV

Dette Kvinde-Foraar hed Kaadhed. Hvorfra var det skyllet op? Det var der. Et rødligt Haar, en Kvindes unge Krop, et Drengeansigt, det røde Haar — saadan var det og lo det og sang det og dansede. Og spottede al Fornuft. Og vidste alting undtagen, hvad der var ærbart. Og bød sig helt frem, med virrende Næsebor, og lo igen med aaben Mund og stak af som en jublende Gadedreng. Og var altid nyt under Solvæld af Vid. Og gammelt af Viden. Og fiffigt og forslagent og ømt. Og frækt — en Frækhedens Glorie.

Saa frækt som en Skøges Ansigt, der har en Moders Øjne. Thi Gabrielle Réjanes Øjne fortalte altid noget

andet end hendes Mund. Frækt, hvis Ynde kan blive det. Thi Ynde var hendes Væsen, saavist som hendes Væsen hed Paris.

Det røde Foraar, Foraar i Paris.

Hvor Akazier dufter og Luxembourgs hvide Duer kurrer og unge Kvinder ler, vuggende i de kaade Hofter.

Jeg saá dem, hver Middag, i deres hvide Bluser. Pludrende kom de, Arm i Arm, under de lysende Træer. Deres Pludren lød som en Vise, og deres Øjne var allevegne, et Blik til hver og Blik til ingen. Deres Næse var i Sky og deres Skørt var kort. Hvor de skinnede, de hvide Kjoler — Frankrigs gamle Dronninger gav sig til at smile i deres Sten — den, de elskede ifjor, nikker de til idag som til en Ven, og den, de vil elske inat, træffer de først iaften. De har Elskere for en Uge og Kammerater for Livet og smiler til Dig og til mig og til Konvallerne, som er fæstede i deres Bælte.

Jeg saá dem om Aftenen, paa Kaféens Myldre-Fortov, hvor Rosen-Valsen lød. Unge, sommerklædte, pyntede med et Intet, nær deres Ven. Hovedet ind mod hans, spillende, kaade, med tusinde bitte Grimacer; mønstrende, rappe, saa drengede. S a a en Visestump paa Læben, s a a en Vrængen, s a a et Elskovsord. *Des gamines — des gamins*. Frække i et Ord, kyske i et Blik. Tro mod ham, de ejer idag. Ligesaa tro mod ham, som de skal eje imorgen. Taarer til Afsked og Smil ved det nye Møde. Saa blufærdige som Jomfruer og saa skamløse som Naturen. Men over Legen, over Sang og Spot og Taarer — Duft af Violer og Luxembourgs slumrende Duer.

Og Viddet, Viddet fra Paris.

Men jeg saá dem ogsaa hjemme, hos ham, deres Ven, stille Aftner i den lille Stue, hvor Ovnen, paa hvilken Koteletten braste, stod tæt ved Sengen, og „Madame“s Korset var løst. Guitaren sang til gamle franske Sange, mens „Fruen“ stoppede Vennens Sokker. Og i Vandfadet laa hendes hvide Liv i Blød. Da

var hun Kammeraten med al Kvindens List. Livets Forsyn med en Moders Øjne. Et lempeligt Forsyn, som vinder Vennens Luner glat om Elskerindens Finger og, ør af Glæden, viser sin Chaussure ved Saltomortaler i den gamle Seng — —

Des gamins — des gamines ....

Gabrielle Réjanes senere Ungdomsskikkelser var silkeklædte og Kongers Elskerinder. I Kulissen ventede der en Prins. De var gaaede over Broerne og levede paa den højre Bred. Deres Vid var bleven kyndigere, og Skuffelsens ramme Smag laa allerede paa dets Tunge. Kaadheden kunde, med et lynsnart Blik, angle efter Diamanterne, som var dens Løn. Sorgløsheden kunde have Hensigt, Drengelatteren kunde have Maal. Men alt det var noget, først Livet havde lært. Det var Visdom fra den højre Bred.

Men fra den venstre Bred var alle Réjanes Kvinder kommet.

Det var deres Hemmelighed og deres Sejr.

Disse Kvinder havde lært alle Livets Kunster, til selve Sorgløsheden halvt kun var Kunst, men de kom fra Folket, og hver Pariser skimtede bag Masken hos den, der var attraaværdig som hans sidste Elskerinde — sin første Elskerindes Træk.

Trohjertetheden, Djærvheden, som, i et Nu, slaar Sandheden ind som et Søm; Deltagelsen og Beredtheden; Kammeratens Haandslag — —

Gabrielle Réjanes Hænder er maaske hendes Kunsts fuldkomneste Middel. Men skønnest er hendes Haandslag. Det rummer alt, det er Elskerindens, Vennens og Moderens. Dets Oprigtighed er større end en Eds.

Dette Haandslag var for Pariseren et hemmeligt Haandtryk, hemmeligt vekslet med hans Ungdom.

Og bag alle de forfarne Smil i Réjanes Øjne saá hver Pariser Glimtet af sin første Elskerindes Smerte den Dag, da han forlod hende.

For dette er det besynderlige: Gabrielle Réjanes

kaade Øjne, det er kun Eleonora Duses sorgfyldte Øjne, der ler — ler og smiler endnu.

Thi disse Kvinders Drengeglæde er ikke evig.

Paris' Foraar er kort, og *„les grandes chaleurs“* kommer altfor hastigt.

V

Pendant les grandes chaleurs.

I Juli, naar Asfalten, der gløder, brænder mod Luften, der gløder, naar Træerne, slappe, hænger med slappe Blade, som ikke mer kan aande, naar Is mod Tørst blot gør Læben stiv og tør, naar Blomsterne ligger døde i Blomsterpigernes Kurve, og Ganerne bliver modvillige og Lækkerbidskener tykke i den forvænte Mund — i Juli kan Paris flygte. Men naar Strandbredderne atter er øde, og Jagterne, som følger efter Badene, er omme, maa Paris vende tilbage og kan ikke flygte for sig selv.

Paris vender tilbage og genfinder sin Luft, som er altid den samme: *Les chaleurs*.

I denne Luft er alle de Digtere voksede, som skrev for Gabrielle Réjane paa hendes Kunsts Højde, og af denne Luft er disse Skuespil udsprungne — Skuespillene om hende. Vi lærer noget at kende om dem alle, hvis vi helt kender ét. Det er klogt at vælge *L'Amoureuse*, Mesterværket blandt dem alle.

Georges de Porto-Riches Drama er en kolossal Saltomortale, hvorved han stiller alt paa Hovedet og aabenbarer os hele Neurosens Væsen. Hvor de Mangfoldige skildrede os den ulykkelige Lidenskab som en Ulykke og Lidelsernes Kilde, skildrer Georges de Porto-Riche os selve Lykken som den sidste Ulykke. Ja, endnu mere: selve den legitimerede Lykke, Lykken med Mairens Segl og under Madeleine-Prælatens Velsignelse, selve Ægteskabet bliver for de to Ægtefæller, som elsker hinanden, Pine, Raseri og Fordærv — fordi de elsker .... Paris og Neurosens Luft.

Da Etienne Feriaud saá Germaine for første Gang,

kom han for at fri for en Ven, sin Ven, Pascal Delaunay. Etienne saá hende og han forelskede sig i hende, som allerede elskede ham. Han var tredive og hun var tyve Aar. Han var kommen saa langt, hvor Elskoven er en Del af Livets Sundhedsvedtægter. Hun var uskyldig og længtes efter den Mand, hun kunde elske. Her støder Spaden mod Ulykkens Bund. Germaine længtes ikke efter Mænd, men efter den ene Mand. Og denne ene er Etienne Feriaud, hvis Hustru hun er blevet. Hvis Germaine havde elsket ti, vilde hun ingen have lagt øde. Men hun er født for Engifte. Og hun fordærver — der er dem, som kalder det Dyd; der er Skeptikere, hvilke nævner det en Ensidighed — den Ene og sig selv.

Hendes Kærlighed slaar ihjel.

Klogt har dette Samfund gjort Ægteskabet til et Kompagniskab, hvor man forøger en Kapital, dyrker nyttige Forbindelser, kører Grus til Karrieren og holder hinandens Sanser i Ligevægt, saa de ikke forstyrrer Fremmarchen. Disse Ægteskaber er ringere end Venskab. Thi de er et Forretnings-Ægteskab. De er koldere end Is. Thi de er lunkne. De er nedværdigende. Thi de dyrker Lidenskabens Handlinger uden Lidenskab. De er en livsvarig Usædelighed, hvor Prisen er betalt en Gang for alle og nedlagt paa et Alter.

Men dog er dette Ægteskab uden Kærlighed Idealet og en Nødvendighed.

Thi Ægteskabet i Kærlighed er Umulighed og Fordærv.

Denne Kærlighed.

Thi i dette Samfund, hvor hver Appetit er hidset, hvor Løbet efter Penge er Løb med Tungen ud af Halsen, Løbet efter Ry er Løb med sammenbidte Tænder, Løbet efter Nydelsen en Jagt over Knive, dér er Kærligheden, hvis den findes, en Umættelighed. Man har ikke Blod. Det kan mattes. Man har ikke Legemer. De kan trættes. Man har ikke Tid til at have en Sjæl. Den vil kunne længes efter Hvile. Man har kun Nerver og

Tørst. Men Nerver maa spændes, hvis de ikke skal smerte. Og den, som har drukket, vil drikke, fordi han har drukket. Løbet, selve Løbet giver Tørst.

I et Forhold er denne Kærlighed en Fare. Men et Forhold kan løses, og den, som frygter at forbrænde, han fly.

Men af Ægteskabet gør den et Fængsel, hvis Jernvægge er røde. Etiennes og Germaines Ægteskab er en Jagt, som genlyder af den Jagedes Skrig. Det er et Haandgemæng, hvor to Sammenlænkede sønderslider hinanden. Den ene er utilfredsstillet og den anden kaster Hjerne, Tanker, Arbejde, Fremtid, Frihed paa det Baal, der fortærer ham. I denne Favntagskamp bliver Dagen Nætternes Fjende og Nætternes Mørke øder Dagens Lys.

Germaine véd det, men hun kæmper for sin Nat og for sin Ret. Med hvilke Midler kæmper hun? med dem, hans Elskov ikke modstaar. Og Dagene ruller sig frem, forbrugte og matte, og Nætterne følger dem med alle deres opstillede Fælder. Og den nye Morgen bringer efter den gamle Rus den gamle Tvist . . . .

I hvilket Billede er det ikke givet — Leden og Rusen og Vaabnene og Kampen, givet i denne ene Samtale mellem de to, hvor Etienne, der drages mod Ry, Arbejde, Tankevirke, Virke, og som intet, slet intet faar gjort og naa'r, hvor han fortvivlet bryder ud:

Je ne mène pas la vie, que je devrais mener. Je me couche trop tard, je me lève trot tôt. Voilà l'explication de ma mauvaise mine. Tu n'as pas besoin d'en chercher une autre pour apaiser tes remords.

GERMAINE

Tu crois?

ÉTIENNE

Qui ne serait fourbu à ma place? Nous dînons en ville, nous sortons, nous soupons, nous nous agitons sans cesse. Hier, il ètait trois heures quand nous sommes rentrés . . . et naturellement . . .

GERMAINE

Dire que tous les lendemains c'est la même chose! Il faut toujours que tu mêles des regrets aux moindres joies. Que veux-tu? on n'est

pas parfaite. Je ne peux pourtant pas être triste, quand . . . Si je le disais, je mentirais. Et puis quelle erreur de s'imaginer que les heures les plus douces sont fatalement les plus nuisibles! Je ne suis pas de cet avis-là.

ÉTIENNE

Parbleu.

GERMAINE

Dans tous les cas, hier, c'est toi qui m'as proposé de sortir.

ÉTIENNE

Je le reconnais.

GERMAINE

Enfin.

ÉTIENNE

Il est vrai que nous venions de nous disputer. Ote la dispute, il n'y aurait pas eu de réconciliation.

GERMAINE

Avec ça.

ÉTIENNE

Puis, tu avais justement cette robe qui te rend si jolie et chaque fois que tu la mets, j'ai remarqué . . .

GERMAINE

Quoi?

ÉTIENNE

Que tu faisais de moi tout ce que tu voulais.

GERMAINE

Allons donc.

ÉTIENNE

Aussi, tu la mets constamment.

GERMAINE

Par reconnaissance.

ÉTIENNE

Je t'en prie, Germaine, habille-toi autrement; quand tu es comme ça, je perds la tête.

GERMAINE

Malheureusement tu la retrouves.

ÉTIENNE

Trop tard.

GERMAINE

Le matin.

ÉTIENNE

Il faut bien que le jour arrive.

GERMAINE avec mélancolie

Ah! le jour, c'est mon ennemi. Dès qu'il paraît, tu recouvres ta raison, ton intelligence, ta cruauté, tu accueilles tout ce qui condamne mon amour, tu te reprends. Mon pouvoir cesse avec le jour, mon prestige s'évanouit et alors je n'ai plus en face de moi qu'un étranger, un homme que je ne suis pas sûre de reconquérir. Ah, pourquoi cette minute charmante, où je suis si réellement la moitiè de toi-même, s'envole-t-elle? Comment les ésprits ont-ils des pensées différentes, quand les corps ont des sensations semblables. Hélas, on est deux êtres après cela, deux séparés et parfois deux adversaires. Quelle bêtise.

ÉTIENNE

Peut-être, ma chérie, que si nous faisions deux chambres . . . .

GERMAINE

Deux chambres? Non, je préfère que tu me détestes en te réveillant . . . je veux dormir là sur ton cœur, comme un enfant toute ma vie. J'ai bien réflèchi et je n'ai pas trouvé de meilleur moyen d'étre heureuse. Si tu m'ôtais ces nuits-là, que nous resterait-il?

Saaledes kæmper de og besejres og fortæres og flyer — eller forsøger at fly. Han lærer at hade det Hjem, hvor hun frister ham. Han lærer at lyve, saa hans ganske Liv bliver en Løgn. Han er en Fange, og ikke en Gang hans sløvede Tanker er hans egne, thi hun har smittet dem, fordi hun sidder i hans Blod. Sønderrivende klinger hans udtørrede Klage:

Ma vie se passe à vouloir t'échapper, la tienne à vouloir me prendre. Que t'importent mes ambitions et mes rêves; tu n'y comprends rien. Quand puis-je travailler ici? Toutes nos heures sont dévorées par des disputes et des réconciliations. Et pourtant mes mensonges écartent bien des tempêtes . . . .

GERMAINE

Tes mensonges?

ÉTIENNE

Oui, je mens souvent, je dissimule, j'altère un tas de choses.

GERMAINE

Pour avoir la paix?

ÉTIENNE

C'est ta faute. Grâce à ta nature soupçonneuse, le mensonge est maintenant installé dans mon existence, et cela de telle façon que, si demain je prenais une maîtresse, je n'aurais rien à changer à mes habitudes.

GERMAINE

Ah! Tu es le plus malheureux des hommes, je le reconnais, mais quand on est aussi lâche, on n'est pas à plaindre.

ÉTIENNE

Insulte-moi, si tu veux. Cette fois, tu n'exploiteras pas ma colère, je t'en préviens; tu ne réussiras pas à en tirer un repentir caressant, une heure de lâcheté amoureuse. Au surplus, mon emportement est un détail et toutes tes larmes ne changeront pas les choses; ce qui est grave, ce n'est pas ce que je dis, c'est ce qui est.

GERMAINE

Oui, c'est ce qui est.

ÉTIENNE

Je suis ton mari, tu es ma femme, je devrais m'incliner. Je n'aurai jamais le courage de te quitter, n'est-ce pas? Je me connais; alors à quoi bon? autant me résigner tout de suite. Je t'appartiens; c'est ton droit d'espionner ma vie, de contrôler mes actions, d'épier mes gestes, de fouiller dans mon cerveau comme dans ces tiroirs. Tu peux, s'il te plaît, tant qu'il te plaît, m'interroger, m'approuver, me blâmer. Je n'ai qu'à courber la tête, car cette maison est la nôtre, ces meubles sont les tiens, mes livres sont à toi. Ma fortune, mon nom, mes amitiés, mes haines, tout cela est à nous deux ici, je n'ai plus rien à moi seul, rien! C'est ton droit d'interrompre ma tâche, de t'asseoir à ma table de travail, de me traquer de chambre en chambre, de m'imposer ta présence, ta conversation et tes épanchements, c'est ton droit!

GERMAINE

Ce n'est pas une question de droit, mon ami, c'est une question d'amour.

ÉTIENNE

Eh! je n'en suis pas moins ta victime, ta victime depuis huit ans.

GERMAINE

Depuis huit ans?

ÉTIENNE

Oui, et mon supplice n'est pas fini.

Nej, den er ikke endt.

Thi denne Ild brænder i et Ægteskab, og Etienne op-

søger hvad der fortærer ham, og han elsker, hvad han hader. Og mens han stønner under Aaget: hvilken Forbandelse at elske! trykker hans egne Hænder Aaget fastere over hans vaklende Skuldre.

Dette er Elskoven som Svøbe og Pælen i det betændte Kød, og Svøben er over ham og i ham indtil Døden.

Han drømmer om, at hun vil forlade ham. At det kan tage Ende, at hun vil gaa, gaa fra ham, vige af hans Vej.

Hun svarer med et Raab af Triumf:

Te quitter? Ah, ça jamais, n'y compte pas, mon ami, ne caresse pas ce fol espoir, ce n'est pas la peine; quoi que je fasse, quoi que tu fasses, je resterai là, dans ton existence, dans ta maison, à tes côtés, toujours, quand même, comme un petit crampon.

PASCAL

Cramponette!

ÉTIENNE

Tu es terrible.

GERMAINE

Éternellement, nous vivrons ensemble.

PASCAL

Et on t'enterrera avec elle.

ÉTIENNE

Ah! ça non, par exemple, je veux être seul là-bas.

GERMAINE

Pourtant, là-bas je ne te gênerais pas beaucoup.

ÉTIENNE

Non, je ne veux pas.

PASCAL

Eh bien, pars le premier, elle verra après.

ÉTIENNE

Ça ne sera pas long, mes amis, je vieillis . . . heureusement.

PASCAL

Heureusement?

ÉTIENNE, avec amertume

Oui' j'attends impatiemment la vieillesse, j'attends l'âge où le cœur est apaisé. Quelle joie de vieillir!

GERMAINE

Quelle joie d'avoir des cheveux blancs!

PASCAL

Ou de n'en plus avoir du tout.

ÉTIENNE

Je me vois au coin du feu, raisonnable assagi, dédaigné, à côté de mes livres, à côté de ma femme et de mon fils, car il faut bien espérer qu'un jour ou l'autre . . .

PASCAL

Un enfant? Tu peux demander ça à un ami.

ÉTIENEE

Quelle ivresse de sentir son cerveau libre. Le bon temps! des amoureux pourront passer sous mes fenêtres, je ne les suivrai pas d'un œil d'envie. Non, je me frotterai les mains en songeant à leurs tourments, à leurs agitations, à leurs jours gaspillés, à toutes ces heures volées au devoir, au travail, à la pensée. Ce sera le bonheur. Alors j'aurai soixante ans.

GERMAINE

Oui, mais tu n'en as que quarante-trois.

PASCAL

Et tu es solide.

GERMAINE

Encore vingt ans d'amour, mon pauvre ami. Du courage.

ÉTIENNE

Pardonne-moi, je dis des choses que je ne pense pas.

— Jeg siger, hvad jeg ikke tænker . . .

Thi mens han oprøres, længes han mod hvad der oprører ham, og hvad han forbander, attraaer han, og han griber efter det, mod hvilket han vil værge sig . . .

„Hvilken Forbandelse at elske“.

Thi hun, Germaine, er hun lykkelig? hun er saa usalig som han. Med hvilke Lidelser køber hun ikke hvad der synes hende hendes Ret og de Glæder, som Altret signede! Hvad er vel hendes Brøde? Den, at

hun elsker. Hvad er hendes Forbrydelse? at hun kun elsker En. At hun elsker altfor højt? Skal hun derfor leve med sin hvide Hals fremstrakt paa den røde Blok? Men han? Maaske er den sande Brøde hans. Og den, at han elsker hende altfor lidt . . . .

Eller maaske har ophørt at elske hende? eller aldrig har elsket hende, siden han dog aldrig har elsket som hun?

Det er hendes Tankers Kredsgang, hvor hun støder Bryst og Lænd og Pande blodige mod den runde Mur — til hun bryder ud i en sidste Jammer:

GERMAINE

Ainsi, je dois te croire, tu ne m'aimes plus, tu ne m'as jamais aimée? Mon bonheur reposait sur un malentendu, j'étais dupe . . . Quelle effroyable revélation!

ÉTIENNE

Voyons.

GERMAINE

De la pitié, des semblants d'amour, voilà tout ce que j'ai eu de toi, même dans les premiers temps.

ÉTIENNE

Je ne dis pas cela.

GERMAINE

Tu vois bien que j'ai raison de ne pas te croire!

ÉTIENNE

Je t'en prie.

GERMAINE

Tu te trompes peut-être sur toi-même? Réfléchis . . . Tu m'aimes peut-être encore un peu?

ÉTIENNE

Est-ce que je sais?

GERMAINE

Oui ou non, est-ce que tout est fini?

ÉTIENNE, durement.

Et quand cela serait?

„Og om saa var?"

Slaget er altfor grusomt, og hvad der aldrig kunde ske, det sker,

I Raseri og maaske af Medlidenhed med ham, mod hvem hun raser; af Had, af Trods, i Blindhed, mens hun maaske ser mer end hendes Øjne nogensinde saá; af Foragt og sønderflænget af den, hvem hun foragter — kaster hun, som kun kan elske den Ene, sig i Favn paa den Anden, som hun ingentid kan elske, og han, Pascal Delaunay, bliver hendes Herre for en Nat eller for en Time.

Og modbydelig ved ham og ved sig selv, modbydelig ved Aftenens Skær og Dagens Sol og Nattens Mulm, modbydelig ved Væg og Seng og Dug — slynger hun Etienne sin Skændsel i Ansigtet, den, at hun var hans eneste Vens — og vil gaa.

Men da føjer Etienne til Aaget Nedværdigelsen: thi han elsker.

„Hvilken Forbandelse at elske".

Da hun vil gaa, holder han hende tilbage. Da hun vil ud, spærrer han hende med Vold:

ÉTIENNE lui barrant la route

Où allez-vous?

GERMAINE

Qu'est-ce que cela peut vous faire?

ÉTIENNE

Je veux le savoir. (Elle met ses gants). Vous allez vous tuer, je le devine.

GERMAINE, dessimulant

Vous vous trompez, une femme qui va se tuer, ne se gante pas aussi tranquillement.

ÉTIENNE

Où allez-vous, alors? (Elle cortinue à se ganter). Répondez. (Elle fait quelques pas pour sortir, il lui barre la route). Tout à l'heure, quand vous m'aurez répondu. Vous n'allez pas retrouver cet homme, j'imagine?

GERMAINE

La jalousie vous vient un peu tard vraiment.

ÉTIENNE

Vous portez encore mon nom.

GERMAINE

Vous m'avez chassée, je m'en vais.

ÉTIENNE

Attendez que cet homme m'ait rendu raison.

GERMAINE

Je ne vivrai pas cinq minutes de plus sous le même toit que vous.

ÉTIENNE éclatant

Dussé-je t'enfermer, dussé-je t'écraser, tu n'iras pas rejoindre ce misérable. Cela, je te le défends. (Elle fait un mouvement pour sortir, il la saisit violemment par la bras; elle pousse un cri. — Honteux et attendri). Ah! je t'ai fait mal. Pardon.

GERMAINE, avec espoir

Étienne! Un silence.

ÉTIENNE, amèrement

Ah! pourquoi l'inquiétude et la jalousie m'ont-elles fait rouvrir cette porte? Pourquoi t'ai-je empêchée de partir? Par quelle horrible contradiction du cœur suis-je revenu? Saurai-je m'en aller maintenant? Hélas! nous nous sommes déchirés comme deux ennemis, des mots irréparables ont été prononcés, je t'ai méconnue, tu m'as trompé, et je suis là. C'est à croire que nous sommes rivés l'un à l'autre par tout le mal que nous nous sommes fait, par toutes les infamies que nous nous sommes dites. Quel avilissement! Il pleure.

GERMAINE, pleurant aussi

Mon Dieu! mon Dieu! Un silence.

ÉTIENNE, avec honte

Tu m'as menti, n'est-ce pas? Tu n'allais pas le retrouver?

GERMAINE

Non.

ÉTIENNE

Et tu m'aimes encore, tu n'as jamais cessé de m'aimer? Ah! réponds moi, je t'en supplie, tu vois comme je suis lâche.

GERMAINE

A quoi bon te répondre? Ce que j'ai fait ne sera-t-il pas toujours entre nous? Nous ne pouvons plus vivre ensemble maintenant.

ÉTIENNE, baissant la tête

Peut-êt.e.

GERMAINE

Peut-être. Il n'y a donc pas de justice?

ÉTIENNE, avec tendresse

Heureusement.

GERMAINE, s'élançant vers la porte

Tu es fou, il vaut mieux que je m'en aille.

ÉTIENNE, lui barrant la route

Je ne veux pas.

GERMAINE

Réfléchis, Étienne, tu seras malheureux.

ÉTIENNE, sans oser la regarder, sans se rapprocher d'elle

Qu'est-ce que ça fait!

I dette Optrins Frem og Tilbage under denne moralske Forsmædelse vil de to Menneskers Aandsliv slides til Ende.

Her indebrænder to Liv.

— — Dette er *L'Amoureuse*.

VI

En Wiener-Kritiker af Navn skrev en Gang om Fru Réjanes Germaine: „Man vil mindes dette lunefuldt drillende Væsen, kapriciøs og forførerisk — en spillende Leg". Ordene er kendetegnende. De viser endnu en Gang, hvor vanskeligt af Ikke-Parisere Réjanes Kunst fattes og omfattes. Thi denne Mand var det gaaet just som den, der beundrede et Rosenbed men ikke havde kunnet plukke dets Stængler til Buket, saa hans Hænder fornam deres Torne. Denne Wiener fulgte Legen, men dens Brod undslap ham. Thi naar han vilde høre alt, saá han ikke, og naar han helt vilde se, hørte han ikke. Og her læses Ordets Dobbeltmening i et Ansigt, der modsiger Ordet, og Øjnenes Sorg øver Forræderi mod Læberne, mens de overmodigt kvidrer.

Réjanes Germaine flagrer gennem Stykket, og alle hendes Kvindeluner synger. Med et Kast af sin Haand, den altid bevægede Haand, fylder hun den ganske Luft

med de glitrende og flygtende Kapricer, som Orientaleren, der vugger en Sommerfuglesværm paa sin Vifte. Men Kapricerne indhyller ham og hende som et Nets Knuder og et Nets Masker. Og i et Nu, et Sekund, med en lynsnar Stønnen, et Fald over et eneste Ord, et Tonefald af en Saarets Røst, et Blink i Øjet — er det Triumf eller er det i Pine — trækker hun Nettet sammen og flyver videre i sin Sky af de urolige Sommerfugle. Et Blodsdyr, saa slankt og sart, et Blodsdyr i Løb som en Dans. Men se hende: med de sitrende Næsebor, Haanden op over det røde Haar, Haaret saa stridigt som en Manke, skælver hun under sit eget Begær, som Væddeløberen skælver under sin stønnende Rytter. En Kat synes hun, saa myg og lind og blød, og leger i korte Spring og rejser sig i et Sæt som i et Bur Tigerinden, naar Vogteren er der med Føden. Og selve Replikkernes Sang, der gennemstinges og flænges af sære og hede, af raa og knurrende Lyd — Driftens mørkere Lyd, Parringens Urlyd, et Nætternes Ekko, mens Solen skinner.

Denne Underbund i Stemmen aabenbarer selve Livsbunden: Taler den om Lyst eller om Liden? Den fører hjem — til selve Kilderne og Naturens Vilje.

Denne Stemme alene gør Kampen mellem Germaine og Etienne til en Naturkamp. Dette er de to første Mennesker, der kæmper den samme Dyrenes Kamp, den, som ogsaa de sidste to Mennesker vil kæmpe.

Men bag Sommerfugleskyer „leges“ der — som visse Folkelag dækker deres forfærdende Afgudsbilleder bag guldstukne Flor.

Men om hvor kort et Fantom kæmper de ikke.

Germaine véd det. Mens hendes Hænder stryger hendes egen Lænd, græder hendes Blik. Thi hendes Øjne saá det herlige Intet, som hedder alt Livet.

Og videre flagrer hun, styrter hun, til hun styrter:

„Hvilken Forbandelse at elske.“

Men hos Gabrielle Réjanes Germaine véd man næppe,

hvad man skal beundre mest: Oprigtigheden, som er uden Sidestykke, eller Kunsten, som indhyller denne Oprigtighed og som ene gør den mulig.

VII

Dette var Kærligheden. Saa meget og — intet mer.

Og skænkede den Timers Lykke, er dens Skæbne evigt sikker — et Farvel.

Den Tid kom, da, efter saa mange Smerter, denne Elskovens sidste Smerte, blev næsten selve Indholdet af Réjanes Kunst. I hvert nyt Skuespil, Réjane og Réjanes *Théâtre du Vaudeville* bragte, ventede vi den Afskedsscene, for hvis Skyld Skuespillet var skrevet og for hvis Skyld Réjane spillede det — *la scéne d'adieu de la Réjane.*

Og ikke det alene: at Adskillelsen kom. Den lurede allerede paa det første Møde. Midt under deres Lykke synes Réjanes Kvinder allerede at skimte Skilsmissen, der er nær, med deres bedrøvede Øjne. Disse Øjne har maalt den korte Salighed og indhyller under hans første Elskovsord den Elskede i deres Sorg, som var de allerede hans sidste. Og dog øges denne Kummer, naar den yderste Time slaar.

Under Adskillelsens Tegn er disse Kvinder, selv mens deres Lykke varer, blevet uden Overmod. De bliver moderlige, de beundrer i Stedet for at ville beundres. De vil skærme, de vil værne. Og efter at deres Jubel har været Sorg og Sorgen deres Hjertes Skat, gaar de en Dag, den Dag, efter en sidste Gang at have dækket den bestandigt Elskede med Tæppet — gaar med et sidste Blik, som vil, for evigt, indprente sig og bevare, gennem Rum og Væg og Tag, hver lille Ting, hvert mindste Støv af — hvad der v a r: en Lykkes Verden, som de forlader.

Saadan gaar de — som Sappho gik.

Og hvorhen gaar de?

Réjane har sagt det en Gang, med et eneste Spørgsmaal.

Det var i „*La Douloureuse*".

Maurice Donnays Skuespil er middelmaadigt, men Gabrielle Réjane gjorde det til et Mesterværk ved at fylde det til Randen med alt sit Væsen.

Hendes Hélène Ardan vil ikke mere herske eller beruse. Hun har sat sig ved den Elskedes Fødder. Dér modtager hun, halvt jublende og halvt vemodig, Philippes Kærlighed. Dér lytter hun, som Réjane véd at lytte.

Det er paa en Terrasse, foran en Park, hvor Skumringen nærmer sig under Kastanjers Kroner. Der er Selskab paa Terrassen og mange taler. Hélène hører, korrekt og tavs. Da taler med en Gang Philippe. Og alt, Ansigt og Øjne og Mund og Skikkelse og Væsen, det forandrer alt hos Hélène, hvor dog intet er forandret. Thi hun sidder som før og tier som før og har ikke rørt sig. Og alligevel er det, som om hun, under den Elskedes Ord, blot fordi han taler, aabnede selve sit Skød i en modtagende Tilbedelse. En Blomst indsuger saadan Solens Skin, som denne Hélène indsugede den Elskedes Ord med al sin Skabning. Denne tavse Lytten var en Elskovens Aabenbaring . . .

Men den sidste Time truer ogsaa her.

Hélène maa gaa. Knust under det yderste Slag græder hun og beklager sig selv — og ham, klager hun som en Sørgeklædt klager ved en Kistes Rand:

Ah! mon pauvre ami, va, je ne triomphe guère . . . si tu savais. . . . Et puis à quoi bon récriminer . . . de part et d'autre, ce qui est fait est fait. Mais vois-tu, moi, ce n'est pas dans mon amour-propre que je suis atteinte, c'est dans mon amour, dans mon unique et grand amour . . . tout s'écroule, tout s'écroule, mes illusions, ma foi, mon idéal, ma seule raison de vivre . . . c'est mon bonheur, mon pauvre bonheur qui s'effondre . . . Ah! c'est horrible, vous deux, vous deux. Ah! mon Dieu, je ne méritais pas ça!

Men pludselig, midt under sin Graad, som i et træt Ryk, med en Stemme som En, der intet mer véd, eller

En, der taler fra en Grav, som en Sønderhugget, der aabner Øjnene og ser Vejen — — siger hun:

— Hvad er Klokken?

Ikke mer. Kun de tre Ord. Og i de tre Ord malede den Ulykkelige det, som er endnu frygteligere end Adskillelsen — Fortsættelsen, Livets Fortsættelse, Dagenes Evighed, som venter dér bag den Dør, naar den aabnes.

Fortsættelsen, hvor Hélène skal leve og tale og aande og smile og sidde til Bords og være smuk og høre, mens hun intet hører, og det Hjerte skal slaa, som er hørt op at slaa . . .

„Hvad er Klokken?“

Er det saa sent . . . ?

Og hun vil tage sin Kaabe og hun kan det ikke. Og han vil hjælpe og hans Berøring smerter hende. Og hun tager et Lommespejl frem og ser sit Ansigt, som er dødt. Og hun fører Stiften med Rødt hen over sine Læber, der er en Døds Læber — — — for den Døde skal leve.

Hun skal videre — videre mellem de Andre.

Om at male denne hjælpeløse Jammer, Fortsættelsens Jammer, er Gabrielle Réjane ene paa det moderne Theater.

Paris har lært Pariserinden denne Lidelsens Lidelse.

Om et Minut, om to Minutter vil Hélène atter sidde dernede i sin Vogn, og hun vil smile til Tjeneren og hun vil smile til sin Kusk og til en Veninde — —

Og med Tuilerihavens Maske paany trykket fast mod sit Ansigt vil den Døde køre bort — videre for at leve.

VIII

Gabrielle Réjanes kunstneriske Bane tegnede sig som et gennemlevet Liv — følgerigtigt og uden Brud. Og dog findes der i denne af Livet selv smedede Udvikling tilsyneladende en Bryden bort fra den næsten lovmæssige Vej: Fru Réjane spillede Nora.

Hvad fristede hende til denne tilsyneladende Forladen sin Bane, sin Verden og noget nær sig selv?

Det er kendetegnende, at hun gjorde sit Nora-Forsøg paa samme Tid, hvor hun spillede „Madame Sans-Gêne". Det vil sige paa et Tidspunkt, hvor hun reagerede mod sine egne Roller og sit eget Liv. Dette var Betydningen af Madame Sans-Gêne og maaske af Nora.

Nora bød hende et Kompromis, som i hint Øjeblik af hendes Liv maatte friste hende.

Hun kunde paa den ene Side cmsætte sin Nervøsitets uundgaaelige Angsttilstande i Noras Angst, der flagrer om Krogstads Brev. Denne Angstens Tilstand anslog hun straks og lod den stige til den vilde Forvirrethed, indtil den stivnede i en død Bedøvelse. Under hendes Hænder blev „Et Dukkehjem" en Time igennem et Drama om Angsten.

Men paa den anden Side blev Skuespillet for Réjane et Værk cm Revolten. I en fremmed Verdens og et fremmed Digterværks Luft revolterede hun mod Manden, Skæbnen, Elskoven og mod sig selv. Og her kunde hun sejre: Nora gik og gik uknækket og som en Større bort fra Helmer og alt hans Hus. I denne Afskedsscene gik hun endelig som den, der selv har kastet sine Lænker og befriet sig.

Dette var det vel, der først og fremmest førte Fru Réjane til en Levendegørelse af Nora.

Hun trængte til en Gang at have sejret og kastet Kærligheden fra sig.

Hun vilde en Gang triumfere — ikke over Ægtemanden, men over Manden og over sit eget Livegenskab i Elskovens Sold.

Saadan sét er Nora intet Brud i Udviklingen — men et Trin i den.

Nora var for Réjane hendes hele Personligheds Sejr over — Menneskene kalder det jo saaledes — over hendes „Hjerte".

IX

Forholdene vilde, at jeg i hin Tid fik den Lykke at deltage i Fru Réjanes kunstneriske Arbejde.

Det vilde ikke her være nødigt eller passende at berøre det, hvis ikke dette Samarbejde for første Gang og afgørende havde stillet mig Øje i Øje med Skuespillerevnens og selve Fremstillingskunstens Væsen. Men Tingen er, at i hine Arbejdstimer blev jeg først til Bunden klar over den meget hemmelighedsfulde „fremstillende Evne“.

Og dette gik saadan til.

Jeg stod altsaa her overfor et af de højest betydende Fremstillingstalenter i Europa og i min Tid. Jeg stod overfor en af de uomstødeligste Viljer til Sejr, som det paa min Vej var mig forundt at møde. Og dog skete det, at denne Fremstillerske talte ved Siden af sin Rolle, var, med alt sit Væsen, paa Siden af Skikkelsen.

Men, hvis jeg, med en allersidste Anspændelse af min Villen, samlede Digtningen og Optrinnet i mig, og skød Fru Réjanes Medspillende til Side og, næsten svimmel af Anstrengelse, selv rettede Helmers eller Ranks Spørgsmaal til Nora — da forvandlede, pludseligt, uvilkaarligt, som i et Stød, dette Spørgsmaal hele Fru Réjanes Organisme. Øje, Blik, Væsen, Ansigt, Mundens Udtryk, det ganske Legeme gav mig Noras Svar — endnu før mit Spørgsmaal var til Ende. Spørgsmaalet omformede Fru Réjane til Nora — paavirkede hendes Legeme, saa hun blev Nora. Og paa ganske lignende Vis er det gaaet mig med de andre store Skuespillerinder, med hvilke jeg blev lykkelig nok til at samarbejde: Betty Hennings, Betty Nansen, Anna Larssen. Af Mænd med Ramier og Mayer.

Men dette fører ind til selve den fremstillende Evnes Væsen:

Selve Digterværket, som Skuespilleren skal gøre levende, paavirker Skuespilleren som en uophørlig og mangfoldig Række

Spørgsmaal, paa hvilke hans hele Væsen uvilkaarligt giver Svaret, et uophørligt Svar. Rollens Spørgsmaal finder sit Svar i Skuespillerens, ved Spørgsmaalets Magt, uvilkaarligt omformede Legeme.

Dette skete dog kun hos de lydhøreste og allerstørste Fremstillere.

Thi langt det største Tal af Skuespillere er saa døve, at Digteren og Digtningens Spørgsmaal naa'r dem ikke og deres Legeme svarer ikke. De eller deres Legeme mægter ikke at svare paa det døde og skrevne Ord i Rollen. Ikke heller formaar de at „svare" paa de Medspillendes halvdøde Spørgsmaal.

Da maa Digterens Formidler tage hans Spørgsmaal i sin levende Mund: Sceneinstruktøren maa samle al sin Kraft — han maa, saa at sige, et enkelt Nu, give et enkelt af Digterens Spørgsmaal Legeme for at paavirke det andet Legeme, Skuespillerens, saa det aabenbares og taler, saa det svarer.

Og er vedkommende Skuespiller en fremstillende Evne af første Race, virker Instruktørens ene Spørgsmaal længe — Digterens Spørgsmaal vedbliver at faa Svar i det fremstillende Legeme, uden at Instruktøren paany behøver at spørge.

Saadan som det var Tilfældet med Gabrielle Réjane.

Mens Skuespillernes Mængde — de kan overhovedet ikke høre Digtningens Spørgsmaal. Dem maa derfor Instruktøren uophørligt spørge for at tvinge deres Legeme til at give nogetsomhelst Svar.

Og den sidste Klasse af Skuespillere — de magter slet ikke at svare, ikke heller paa Instruktørens Spørgsmaal.

De formaar kun at omforme deres Legemer, naar de efterligner: for dem maa Instruktøren spille ikke den Medspillendes Rolle, hvis Ord ikke mægter at kalde paa dem, saa de uvilkaarligt omformes; men han maa spille deres egen Rolle for dem, saa de hører den og ser den og gør efter, hvad de har hørt og set.

Dette er Racerne i Skuespillernes Verden.

Tilskuerne, selv de bedste, skelner dem sjældent. Der er efterlignende Kunstnere, som bærer vor Tids største Navne.

Lad her en Anekdote slutte, fordi den er mer end en Anekdote.

Det var under en „Dukkehjem"s-Prøve. I sidste Akt, hvor Helmer, med Krogstads Brev i sin Haand, raser og afslører sig. Fru Réjane stod der og var der ikke, stod som et Ingenting.

Da raaber jeg pludselig op over Rampen:

— Hvordan er det, De staar — hvordan Pokker ser De ud. De skal staa og se ud som en Dukke, der har faaet et firkantet Hul i Hovedet.

Det gav et Ryk i Fru Réjane. Saa sagde hun (og holdt sig op til sit Hoved):

— Ja, ja . . .

— Det maa jeg altsaa forsøge imorgen.

Og næste Dag stod hun der ved Kakkelovnen — og havde gjort hvad? pjusket sit Haar en Smule eller hvad véd jeg? Men ud saá hun som en Dukke, der havde lidt Skade paa Hjerneskallen, en Dukke med et firkantet Hul i Hovedet.

Men — —

Dette var ikke blot mit Indtryk. Paris' over Verden berømte og første Kritiker, Jules Lemaître, skrev efter Forestillingen:

„Fru Réjane saá i det Øjeblik i Virkeligheden ud som selve den søndrede Dukke — en Dukke med et firkantet Hul i Hovedet."

I den Grad havde denne underfulde fremstillende Evne, Fru Réjane, svaret paa den indpodede Fremstilling: den søndrede Dukke.

X

Fru Réjane spillede Nora som en Befrien sig fra sig selv.

Det samme var Tilfældet med „Mme Sans-Gêne“.

Paa hint Tidspunkt var det Sardouske Drama det eneste Stykke, som var skrevet for hende. Men da den forfarne og listige Victorien Sardou skulde skrive et Stykke for den Primadonna, som vilde afrunde sin Formue, greb han i Virkeligheden kun tilbage og skrev en Libretto om hende — om hendes Ungdom.

Victorien Sardou greb tilbage, og han førte Gabrielle Réjane i Kostume, hjem over Broerne, hjem til den venstre Bred. Og Gabrielle Réjane rev Rollen til sig, som man griber de Ungdomsminder, der bringer Lindring.

Ikke i det Fremmedes eller det Nyes Arme slyngede hun sig, men i Fortidens og Erindringernes.

Victorien Sardou havde regnet rigtigt. Han vidste, han, denne klogeste Kender af Publikums Nyrer og Hjerte, hvad det var, som havde gjort den unge Réjane til Herskerinden og Herren over Boulevardparisernes Hjerter og Sind: hin Undertone fra Folket, som levede i hende. Hint Minde om den første Elskerinde, som sang i hendes Silkerobers Knitren, det havde alle Dage været hendes Magt.

Disse Minder kostumerede han som Mme Sans-Gêne.

Og Gabrielle Réjane skabte — i egne Minders forskønnende Skær — sin Kvinde af Folket, af det pariske Folk:

Den uforfærdede, den djærve, den værnende, den forslagne, den brave, den trofaste, den frygtløse.

Det er da en Kammerat og en Hustru. Det er en Elskerinde og en Ven. Det er da en Kvinde med Hjertet paa rette Sted og Tungen spillende rapt mellem Tænderne.

Det var endelig Paris, der ikke lukker Munden for selve Bonaparte.

Det var endelig Pariserinden, løftet op paa en Sokkel.

Og Réjane?

Hun glemte, lykkelig, baade Maurice Donnay og Lavedan og Porto-Riche og sig selv — — mens hun udskældte Kejseren.

XI

Men man glemmer kun de korte Øjeblikke sig selv.

Gabrielle Réjane fortsatte sit Liv eller det, som var blevet hendes Liv.

Vi saá i „La Douloureuse", hvordan hun er blevet mere øm end brændende, som Elskerinde tilbedende og næsten moderlig.

Moderligheden vinder frem til Højsædet i hendes Kunst, og Pariserindens Livsløb er til Ende.

Hun, som en Gang var alle Djævles Mester i de hvirvlende Koketters Komedier, hun vil grunde et „Mødrenes Theater", hvor Mama uden Angst kan sætte sig med sine Døtre.

Gabrielle Réjane har gennemlevet hele Pariserindens Liv. —

Men Livets ydre Omstændigheder tilintetgør undertiden selv vort Livs Konsekvens.

Theatret for „de unge Piger" lykkes ikke. Det bringer endogsaa den Moder, som vilde grunde det, til Fallittens Rand.

Og Gabrielle Réjane maa paany tage sin Tilflugt til Hr. Maurice Donnay eller til hans Efterfølgere. I deres Skuespil maa hun vedblive at repetere — hvad der ikke mer er hendes Liv.

Masken maa vedblive med at smile.

Men den er blevet slidt tynd, saa tynd, at vi bag den skimter — Tuilerihavens dødtrætte Ansigt.

En Kvindes Ansigt . . .

Aa, nej, aa nej, en Direktrices, en Forretningsdrivendes, der maa kæmpe — og smile.

Mens Pariserindens Kongerige, som hed Paris, glider bort under hendes Fødder.

Hvad sagde jeg om Livet, der undertiden tilintetgør selve Livets Konsekvens?

Her er det dog ikke sandt.

Thi Gabrielle Réjane, der var Scenens Pariserinde, fuldkommer i Livet just Pariserindens yderste Kamp: Moderens Strid for sine Børn og deres Formue.

BETTY NANSEN.

DA Betty Nansen, som den purunge Betty Müller, spillede sin anden større Rolle, var det som Magda i „Hjemmet“ og Frøken Betty Müller kunde alt. Fru Nansens sidste Roller nu, paa Højden af hendes Ry, hed Agnete, Rebekka og Bygmesterens Hilde og meget er det, som Betty Nansen — ikke kan.

Ordene kan klinge besynderligt og gemmer dog et helt Kunstnerliv og dets Vej. En Vej fra Theatret til Livet, en Vej fra Maske til Menneske og fra Kunsten, som forlyster, til Kunsten, der aabenbarer.

I

Betty Müller var et Skuespillerdynastis sidste Led. Som en Ristori, en Duse, som de fleste af Italiens fremstillende Storheder er hun født i en Slægt, der har været Skuespillere gennem Generationer. Og vandrende Skuespillere. Det var blandt det farende Folk, hendes Forfædre var Konger. Paa Foden af min første Barndoms Plakater, som bares rundt til vor Købstads Døre, stod hendes ældste Farbroders Navn som Leder af den Trup, han havde arvet fra sin Fader. En yngre Farbroder var Selskabets Elsker. Jeg mindes endnu hans Stemme og hans Blik. Betty Müller har arvet dets Dybde. Medlemmerne af den Müllerske Slægt havde haft Evne nok til at bryde frem til vor Hovedstad. Men

de blev dér, hvor de var født — i de Købstæder, hvor Borgerne beundrede dem og lukkede dem deres Døre. Thi de farende Folk var, i min Barndom, endnu ikke blevet Borgere blandt de andre Borgere, gennem hvis Gader de drog. Fra By til By, som Vejen maatte føre dem, levede de, midt i Samfundet, udenfor Samfundet eller i deres eget.

Deres Verden var snæver. Den var deres Theater og deres Logis. Og de to — Logis og Theater — gled sammen. Der var dem blandt de rejsende Kunstnere, der, af Vane og uden at vide det eller fordi det nu saadan var deres Temperament, tog det ganske Theater med over i deres Logistilværelse. De fyldte Værtshusene med deres Theaters Lader, Stemmeforbrug, Dragt og Fagter. Deres Liv var kun Theater i Solens Skin. Der var andre iblandt dem, som i Logis'et trak i de borgerlige Skjorteærmer og deres Ægtefruer stoppede, paa Forhøjningen ved Vinduet, Heltens Bomuldstrikot. De delte med tre Børn halvtredie Portion Mad fra Spisekvarteret og de betalte hver sit i Redelighed. Men denne Tilværelse, mættet med borgerlige Dyder, var dem kun som en vaagen Søvn, hvoraf Theatret vækkede dem til selve Livet, der hed Theatret, kun dér levede de og dets Uvirkelighed var dem den eneste Virkelighed, mens Eksistensens Virkelighed blev det, som de tog med paa Købet. Nogle af de farende Folk tog Theatret med over i hvad de kaldte Livet. Andre af dem levede kun paa Theatret. For nogle gled de to Ting sammen. For andre var kun den ene i Sandhed til.

Saadan var den Verden, hvori, da den gik paa Hæld, Betty Müller fødtes — som et Dynastis Sidste.

Hun var født mellem Kulisserne og, selv om hun ikke opdroges dér, syntes i hendes Barndom deres Verden hendes Verden og deres Liv hende Livet.

Hvad der alt var udenfor, har syntes hende kun lidet værd. Eller det har maaske endogsaa frastødt hende som det Snævre, det Fattige, det ganske Ligegyldige. Kun i Theatret fik hun Øjne og Øren. Kun dér blev hun

nyfigen med al Barnets Nyfigenhed. Kun dér var Verden, hvor hun iagttog, lærte, tilegnede sig og forstod. Her var Jordens Kreds, som hun fyldte med sine Drømme og som hun allerede omspændte med sin Ærgerrighed. Thi tidlig har hun været ærgerrig som ingen. Sejre vilde hun. Efter Sejren har allerede Barnet udstrakt sine Hænder. Men Sejr, hvad var det andet end Sejr paa Theatret, der var Verden for den, som ikke kendte nogen anden.

Hvad hun vilde, blev hende hastigt klart: derind vilde hun, d e r, hvor Hænders Bifald klang og Lampernes Lys skinnede paa de andre. Og for at komme derind sad hun i Kulissernes Halvlys som en Lærling. Al sin Iagttagelsesevne, sin hele Klogskab, hele sin Umættelighed i at vide og erfare vendte hun mod Scenen og dens Lærred. Den var hendes Skole og hendes Visdoms Mark, og d e r blev hendes Erfaring mæt. Kun derhen rettede hun sine villende Øjne.

Hun blev en Lærling som faa: Thi hun lærte alt.

Da endelig Dagen kom — nej, Aftenen, da Lysene tændtes, endelig Aftenen var der, hvor Tæppet skulde løftes, hendes Tæppe for hendes Kongerige, da kunde hun alt og alt havde hun lært og hun sejrede i sit elektriske Rige.

II

Det var som Magda.

Var det et Tilfælde? Laa Stykket for paa en Spilleplan eller var det af en skarptseende Leder valgt? Det skulde synes. Thi bedre kunde ikke gribes. I dette Skuespil om Liv og Theater, hvor alt er Theater, kunde Betty Müller sejre helt. Sudermann har fristet alle Tidens Theaterdronninger, fordi de, i hans Drama, foran selve Rampen, kunde kaste deres tunge og gyldne Kaabe og ind i Librettistens Tirader kunde smugle Livsbekendelser om deres saarede og tomme Hjerter. De spillede

Befrielsen for Ryets Tynge, mens hun, der begyndte — hvor har hun ikke jublet og brystet sig under Primadonnaens guldstukne Kaabe, som hun tog paa Borg og i Forskud. Hende har Indtoget været alt, Indtoget under Folkets Jubel, og det, hvad der fulgte efter, Magdas Liv, har hun vel spillet som det rige Melodrama, det er.

Men hun har gennemspillet det helt.

Hun har grædt og hun har lét. Hun har haanet spidst og hun har vist Ømhed og hun har spottet. Hun har været hoven og højmodig. Sønderknust og ydmyg og højt triumferende. Og hun har klaget. Den hele Magda har hun gennemspillet, som hun gennemspillede den ganske Cyprienne: kaad og graciøs, uskyldig og forfaren, intet-vidende og alt-vidende og nyfigen, overgiven og forskrækket, lystig og halvbedrøvet og skræmt — den ganske, den ganske Cyprienne, som hun skrevet staar, spillede hun og som et Fyrværkeri med baade Bomber og Sol: Thi der gaves ikke større Virtuos end denne Nittenaarige var paa sit — kunstige Instrument.

Thi kunstigt var Instrumentet.

Betty Müller spillede løs med alt, hvad hun vidste. Hun fyldte overmodigt Rollernes Kar med det alt, hvad hun kendte, og som en lysende Kaskade saá det ud.

Men hvad hun kendte og vidste, det var — Theatret, som havde været hendes hele Liv og Verden.

Paa hine Ungdcmsaftner, hvor hun, straalende, nedspillede det hele Theater over et blændet Parkets Hoveder, mødte vi visselig intet forkyndende Menneske. Men paa Theatret saá vi en Theaterdronning.

Det var altsammen Theatervirkninger, hobede op, slyngede sammen, kastede i Grams — saa ødselt, at vi gættede Rigdommen hos den Personlighed, vi endnu ikke saá. Alt var Theatervirkning, som hun, der skabte den, selv tog for Kunsten og Maalet: thi hun kom jo — kun fra Theatret. Men selve den suveræne Beherskelse af alle Theatrets Virkninger lod os skimte Styr-

ken hos det Menneske, som endnu ikke havde revet Kniplingernes Pailletbroderi fra sit Ansigt.

Kun i Kraft af en rent ud genial Styrke kunde, paa sin første Dag, Theaterbarnet staa som en Theatrets Dronning.

III

Paa Theatret forvirredes Betty Müller af intet. Thi Theatret var hendes Fødeegn. Som vi andre aander roligt, naar vore Øjne hviler paa vore Barndomshøjes stille Linjer, aandede hun, mellem Scenens Lærreder, ubekymret og trygt: dette Land var hendes.

Men der kom en Dag, da dets Lærreder flængedes.

En anden Sol end den, hun kendte, brød frem gennem de sprøde Mure. Og et andet Mørke faldt end det, hun hidtil vidste om. Livets Mørke og Sol var det, og i den fulde Dag og i den mere angste Nat stod Betty Nansen som en Forvirret, som en netop Vaagnet, hvilken, blændet, endnu intet ser og vil besinde sig paa en Drøm og kan det ikke, for selv den drømte Drøm er glemt, og vil fly ind til Drømmen, hjem til den, og kan det ikke, thi Drømmen er flygtet, og hun selv er vaagen. Selve hin Sol, der skræmmer hende, vækkede hende.

Hendes eget Hjertes Slag lød, i Livets Sol, saa højt, at de naaede hendes Øren.

Og en uhyre Styrtensammen fuldbyrdedes foran hendes Øjne. Lærrederne styrtede fra deres Hængsler, og hendes Bjerge forsvandt og forgæves rakte hun Hænderne ud efter alle sine malede Kilder. Hendes Himle var ikke mer og ikke hendes Jord. Hendes Rige, hendes Verden brast sammen. Det var ikke længere — hendes Kongerige.

Hvad var vel der, hvor alt var bristet — Synskreds, Begreber, Maal og Maalestok, Bro og Sti? Hvor alt brast, blev kun ét: hendes Hjerte, som havde ladet alt briste.

Hun blev — paa Livets Dørtærskel, hvor hun var naaet hen.

Det var en ung Piges Tragedie, som vækkede hende af Drømme, en ung Borgerpiges sørgmodige Kærlighedshistorie. Den lille Borgerpige hed Marguerite Gauthier. Hun elskede sin unge og beskedne Armand, saa hun døde deraf efter at have grædt mange Livets Taarer.

Grædt.

Thi denne sælsomme Marguerite græd uden at standse. Hun græd af Sorg og hun græd af Glæde. Grunden var ligetil. I sin Forvirring, famlende og uden Fodfæste, kunde den, som saa nylig havde kunnet alt, intet andet.

Den Dag, da Livet var blevet hendes strenge Læremester, lærte det hende først at græde.

IV

Hvor forstaaelig var ikke Betty Nansens Forvirring.

Thi selve hendes Hjerte, hendes eget Væsen, hendes Personlighed og Selv, der talte til hende for første Gang, det talte endnu usammenhængende og utydeligt. Hvor megen Anspændelse kostede det allerede ikke at holde sit Øre nær til dets Hvisken. Og kunde hun tro alt, hvad det hviskede? Og hvis hun troede, hvordan da kunne gentage, hvad det havde betroet?

For hun havde jo ingen Stemme mer at tale med. Thi selve Stemmen fra før var blevet borte for hende. Og havde hun Arme, havde hun Hænder endnu? Havde hun et Ansigt, der kunde være det Nyes Spejl? Havde hun Fødder at bære hende frem gennem denne anden Verden, den Verden, i hvilken hun var vaagnet op.

Mens selve den nye Visdom endnu klang stammende og utydeligt, stod hun ogsaa uden alle Midler til at tolke den. Thi hine Drømmens Midler, Theatrets Midler, svigtede plat og ganske. De var kun Vaaben fra andre Tiders Korstog.

Under saadanne Uros-Dage har andre Kunstarters Dyrkere det dog let. Naar deres Verden styrter sammen, er de idetmindste ene. Ene kan de, gennem det store, opslugende Vand, svømme, med stridende Muskler, frem mod den nye Kyst.

Men for Skuespilleren er den kunstneriske Krise forfærdelig. Han maa gennemkæmpe den midt foran Tusinders Øjne. Usikker paa alt maa han synes sikker. Snublende, maa han staa. Stammende, skal han tale. Ude af Stand til at skabe, s k a l han skabe.

Denne Kamp maa være alle Skuldres Aag. For Betty Nansen maatte den være en Riden Træhest.

Thi det var en Primadonna, som maatte gennemkæmpe den. De Tusinde i Tilskuerrummet ventede en Primadonnas Sikkerhed og Sejr af den, som stred mod Begynderindens Halvblindhed og Stammen.

Da hjalp Tilfældet, som undertiden gør Tjenergerning i de Udvalgtes Hus. Primadonnasejrene paa et Privattheater førte Betty Nansen over til Nationaltheatret, som altid har Stunder, og hvor ogsaa Fru Nansen fik Stunder til at samle sig til Menneskefremstillerens Sejr.

V

Og Tilfældet tog endda sin Tjenergerning op to Gange.

Nationaltheatret bød som Førsterolle Betty Nansen, der havde sejret som Magda, Cyprienne og Marguerite, Martha i „Samfundets Støtter“. Rollen, som var Nationaltheatrets første Hilsen til Privatscenernes Primadonna, kunde ligne et Sværd strakt frem mod hendes Bryst. Men Betty Nansen rev Vaabenet til sig, gjorde det til sit og — skabte et Menneske.

Just her skulde det lykkes hende for første Gang. Og maaske kun her kunde det fuldkomment lykkes hende.

Overfor Henrik Ibsens Martha kunde ingen af For-

tidens Fristelser løfte deres Hoved. Theatrets Kunster viser Martha Bernick fra sig. Men for den, som næsten for første Gang skulde „male efter Livet“, var Skikkelsens Enkelhed, der maatte tvinges bort fra al Theatermindelse, en dobbelt Lykke. Thi dette Hovedspor og stille Linjer kunde Betty Nansens Hænder overkomme. Denne Forsagelsens Silhuet mægtede hun at tegne, som hun havde mødt den ved en Livets Vejkant — eller som en anelsesfuld Melodi i sit eget Sind.

Den Martha, som her var set og skabt — skabt ved Midler, som ingen „Midler“ var — Martha med den lange Skyder-Kæde om sin Hals, Kæden, som var en Arv eller et Minde; Martha med de lange smalle Hænder, der, naar ingen saá det, saa tit havde været foldede; med det lille Forklæde bundet om, naar hun tavs røgtede Husets Lamper; med Øjnene, som, endnu klare, stirrede efter en Drøm — denne Martha fra de gode Søstres milde Krog, hvor Klager lukkes inde i beskedne Hjerter, hun levede foran os, saa vi kendte hendes hele Sjæl. Hendes dybe Ve, som er uden Taarer, havde lært Fru Nansen ogsaa at holde op med at græde. Hun, som havde fældet saa mange Scenens Taarer og havde vundet ved at græde Livets Graad, var naaet til at skænke os Billedet af en Smerte, som har ladt Taarerne bag sig.

Som Martha kunde Betty Nansen vinde paa Grund af Skikkelsens Enkelhed.

I hendes næste Rolle ilede Stilen hende til Hjælp. Det var en Kongedatter i et romantisk Skuespil. Den romantiske Form, som her Nationaltheatrets stilsikre Omgivelser paatvang hende, blev hende en Gangkurv, som støttede. Hun naaede en større Linjeføring, og med en Magt, hvori hele hendes Personlighed talte, skabte hun en Grusomhedens Profil, der varslede om Fremtidens Lady Macbeth.

Da havde hun vundet frem paa Menneskefremstillingens Stenvej.

VI

Troede hun mon allerede, hun stod fast og at de nye Læreaar var endte? Maaske. Thi utaalmodig og dreven frem af en hidsigere Trang til at vokse og til at forme end den, Statstheatrets Langsomhed kunde tilfredsstille, forlod hun efter et Par Sæsoner Nationaltheatrets træge Mure. Paa en ny Scene kastede hun sig ind i et Arbejde, hvor Storopgave slyngede sig i Storopgave.

Det var for tidligt.

Thi det nye Theater, dets Publikum, dets Kritik fordrede atter Primadonnaen eller — om galt skulde være — den store Menneskefremstillerske, som Betty Nansen endnu ikke var.

En ny Kamptid begyndte.

I et Par Aar stred — men nu for sidste Gang — i en Række Roller Primadonnaen fra Fortiden med den Menneskefremstillerske, hvis Fremtidsmagt vi allerede havde fornummet. Af disse Skikkelser bragte Bjørnstjerne Bjørsons Tora Parsberg og Christian Molbechs Abigaël Betty Nansen den største Sejr — saa stor, at Tora Parsberg vil forblive bunden til hendes Navn.

Med Rette. Thi Personligheden, som i disse Aar, i alle hendes Roller, kæmpede og voksede bag hendes Kunst, gennemlyste den hele Skikkelse. Selve den Bjørnsonske Kvinde levede ikke helt. Den trøstende, den trofaste, den ømt elskende Tora var funden. Hendes milde Ord strømmede som det forstaaende Hjertes rige Overflod. Og hvor skønt talte ikke hendes kærtegnende Hænder. Men den, som i „Hjemmet“ saa triumferende havde spillet Sejren, mægtede ikke mer Sejren. I hint Optrin, hvor den sejrlysende Kvinde staar ene mellem de mørkt stridende Mænd, forsagede den levende Tora. Ikke, at hun for Brød gav os plumpt „Theater“. Men Fru Nansen holdt sig, vaklende, voldsomt oprejst ved en egen Stilens Støttestav. En ejendommelig baaren Stil, som løftede hende op paa en kunstig Sokkel, hvor hun forblev — monumental. Alt dette var fortrinligt

gjort. Men det var ogsaa kun gjort, om end paa en ny og anden Maade. Hendes Tora forblev en Martha, som vandt den Elskede.

Betty Nansens anden Sejrvinding var Abigaël.

Fru Nansen, hvis Theaterinstinkt fra den første Dag havde ladet hende, som i Leg, tilegne sig alle Theatrets Virkninger, udvikler, under sine Kampaar, dette Instinkt til en overraskende og paa vore Scener ualmindelig Stilsans. Mens hun higede efter at give sig i Kast med alt Livet og alt det Liv, som gærede i hende, fandt hun endnu ikke Formen for dette nøgne Liv. Men alt, hvad der gav sig inden for en Stils Ramme, det mægtede hun, fordi hendes Kultur, hendes Intelligens, hendes Blik gjorde hende stilsikker: Naar hun talte bag Halvmaske, talte hun henrivende.

Men Halvmasken tilfredsstillede hende ikke.

Mens Publikum jublede, smilede hun selv spottende ad sin egen Abigaël i hendes Fiskebensskørt.

VII

Og atter skiftede Fru Betty Nansen Scene.

Men idet hun maaske — som det saa ofte gaar os alle — tilskrev Kaarene, under hvilke hun virkede, hvad der dog i hendes egen halve Ufærdighed havde haft sin sidste Grund — blev hun ikke mere et Theaters Førsteskuespillerinde. Hun blev et Skuespilhus' Direktrice.

Men Fru Nansen havde en Meddirektør. Som Direktøren, hun havde forladt, havde fordret af sin Skuespillerinde, fordrede ogsaa Meddirektøren af Direktricen sin Primadonna. Det var — er noget nær saa uovervindeligt som Fortiden? — en Primadonna med hvem han havde delt sit Theater. Men han havde taget fejl. Han havde sluttet sin Kontrakt med en Død.

Magda var ikke mer. Hun var død og begravet.

En anden var traadt i hendes Sted: Betty Nansen selv.

Maaske vidste hun det endnu ikke helt. Rollen, hvori hun for første Gang viste sig paa sit eget Theater, kunde synes at tyde derpaa. Hun valgte at fremstille Ninon. Man tog det som et Bevis paa et Overmod af Selvtillid. Det var vel just det modsatte: Mangel paa Tillid. Af Frygt hyllede Direktricen sig i Ninons stilskabende Klædebon og snublede under et Anspændelsens Overmaal.

Hun snublede og det altfor nye og falsk sammennittede Theaterskrog begyndte at svaje og krænge. Mellem Klipper og Skær og under Kommandoens Forvirring maa Direktricen tage sin Tilflugt til Skuespillerindens gamle Roller.

Fru Nansen bliver atter Magda og Marguerite. Men Publikum bliver borte. Thi det genkendte hverken Marguerite eller Magda.

De fandt kun eller endelig Betty Nansen, der ingensinde vilde overgive sig, men kun og alene give sit og sig selv.

Sejren var endelig bleven hendes og Theaterdronningens Sag var for evig tabt.

VIII

En gammel Rolle gav Betty Nansen det første fulde Mod. Her var hun hjemme i Ord og Sceners Gang. Her blev hun derfor saa sikker, at hun pludselig — pludselig for den, som ikke havde set og forstaaet en aarlang Kamp — krængede den sidste Pjalt af hvad Theater var og hed, ganske af sig — — alt Theater og endogsaa selve Rollen med.

Nu vilde hun selv tale. Hvad hun vidste, vilde hun ud med. Hvad hun havde levet, skulde de Damer og de Herrer erfare. Tale vilde hun, selv om det skulde ud mellem Sidebenene.

Og det skulde ud — gennem den gamle Paraderolle Marguerite. Talerøret var skrøbeligt, og Røret søn-

dredes mellem den Talendes Hænder, men hun havde „faaet tale“.

Underligt var det ikke, at denne Marguerite bragte de Mange i Forvirring. Hun maatte det. Først ved sin Nationalitet. Den, som kender en Række af forskellige Landes Theatre, véd til Overflødighed, at hver Gang et Skuespil vandrer over en ny Grænse, skifter det Lød og Fald. Dets Varmegrad og Gangart ændres efter den overskredne Grænses Gangart og Varmegrad. Men, ved Skuespilleres og Sceneledelsers — ofte lidt misforstaaede — Anstrengelser bevares dog i de fremmede Skuespil paa vore Theatre en vis Kolorit eller saa at sige Kostumet. Betty Nansens Marguerite havde slidt disse Kostumer af sig. Noget mere dansk end denne unge Kvinde var ikke at tænke. Det var en ung Pige, som var skudt op lige af Københavns eller endogsaa af selve Sjællands Jord. Og som Koloritten var bortvisket, som man bortvisker Sminken af et Ansigt, var selve Milieuet saagodtsom forsvundet. Fru Johanne Dybwad havde, med en ubændig Fordrejelse, ført sin Marguerite hjem til en af Kristianias mindste Gader. Anna Larssen havde tegnet sin Madonna mod københavnske Syndefalds-Skyer. Men Betty Nansen, hun havde slet ingen Særluft om sig. Hun stod dér, i det nøgne Rum, og var en ung og dansk Pige, som elskede første Gang. Om at hun forhen havde ladet sig elske, vidnede kun hendes Vemod.

Det er let nok at forstaa, at denne Marguerite maatte blive saaledes.

Da Betty Nansen, for første Gang fuldt bevidst, vilde skænke os Billedet af den elskende Kvinde, vilde hun for al Pris undgaa og skyde fra sig hver den Ting, som kunde saa at sige „komplicere Tilfældet“. Alle Særlighederne gik hun udenom som udenom det, der kunde forvirre. Omgivelsers Tilfældigheder og Særskæbners Skiften var ikke til for hende: en Kvinde, der elsker, var Billedet, som stod for hendes Øjne — det nøgne Billede, Urbilledet af hende.

Hendes Urbillede af hende.

Det vilde hun skænke og skænkede hun.

Thi allerede i Betty Nansens Marguerite møder vi, i Omrids, hele den Opfattelse af Kærligheden, som hun siden som Agnete og Gertrud mejsler helt i Kød og Blod. Kærligheden som den alt vovende og alt ofrende, Kærligheden som den alt givende og alt blottende Kærlighed, som kaster paa Baal hver sin egen sidste Trevl og værger den Elskede.

Hjælper og værger, værger og hjælper.

Som et Dyr staar frem for sin Unge, saadan værger denne Elskov den Elskede. Som Fuglen plukker sit eget Bryst, saadan plukker denne Kærlighed sig nøgen for ham, det Eneste, som lever i dens Hu.

Men dette Værnende, som er et Grundtræk i denne Kærlighedsopfattelse, har Rod i, at denne Elskovs Elskede altid og altid er ung.

Som Aage levede i Bjerget, levede ogsaa Betty Müller blandt Lærredernes Ellefolk. For Livssolens Ungdom syntes hun sig narret. Med de Bedragnes Elskov elsker derfor hendes Kvinder den unge Elskede og de tyve Aar.

Men saadan gaar det til, at Betty Nansens elskende Kvinde hyppigst staar som den ældre, høstomsløret næsten midt i sin fulde Sommer.

Og selve hendes Kunsts Farvelægning øger dette Indtryk. Saa dæmpet Farvelægning kendte vi ingensinde. Men disse Farver blandes sikkert saadan, ikke blot fordi en kunstnerisk Samvittighed frygter for at synde mod Liv og Sandhed. Grunden maa søges dybere: ingen Tro paa Lykken flammer bag denne korte Lykke som Flammen, der bag Amplen giver den Lys. Vin blev gydt i Bægret og en Malurt paa vor Læbe.

Det skænker denne Kunst sin Farve. I et nordisk Landskabs Halvlys aabenbares en bitter Sjæls lidelsesfyldte Kampe.

Men medens Betty Nansens Marguerite med Livet havde bødet for en Drøm — hin Replik: „Hvad har

jeg ikke bødet og ofret for denne ene Minuts Drøm", var hendes Marguerites eneste Skrig — da var de ilde Stormskyer trukket helt sammen over en kold Tilskuerplads.

IX

Man var virkelig træt af denne Primadonnas Luner, som gjorde Sort til Hvidt og Hvidt til Sort og alting eller det meste Graat. Fra Theater til Theater skulde man følge hende. Vel — man havde fulgt hende . . . Hendes Rollevalg, der var Kaprice, skulde man billige. Nuvel — man havde fundet sig i det. Men nu — hun snød jo det brave Publikum for Rollerne, som hun spillede. De Herrer og Damer blev snydt for deres Marguerite. Og hos Direktricen tog de deres Penge tilbage.

Thi de saá ikke, at Vejen fra Theater til Theater var den lange Vandring for at finde sig selv. Og at „Lunerne" var Personlighedens Kamp og Udfoldelse.

Publikum flyede harmfuldt Betty Nansens Theater.

En flygtig Stund lokkede hun det tilbage — da hun i bitter Kaadhed spottede sig selv og den Elskov, der brændte hendes Hjerte.

Hun fejrede en Triumf som Landets Moder, der gav sig hen til ham, der gjorde Landets Døtre til Ammer.

Med bitter og overgiven Kaadhed krængede hun den hele Elskovs Væsen og viste os, hvad det var vævet af, det som bevægede vore saakaldte Hjerter. Amme-Betvingeren tog Prinsessen mellem sine Lænder. Spøgen var besk. Men Prinsessen lo, mens hun hemmeligt rev sit eget Ansigt til Blods, og Publikum lo med — som den ler, der intet forstaar: Huset blev fyldt. Selvhaanen gav Kasse.

Mon ogsaa Haanen, den bevidste Haan vilde give det.

Det ærede Publikum havde følt sig forhaanet, fordi Betty Nansen møjsomt sled og stred sig frem til Ægt-

hed. Mon det ikke vilde føle sig smigret, hvis hun direkte forhaanede dets Omskiftelighed?

Hvem kunde vide det?

Fru Nansen blev „Den grimme Kone“.

I hendes yngste Aar havde man pint hende ved at kalde hende saare talentfuld men altfor styg. Nu fornægtede man hendes Talent og alle fandt hende smuk. En lystig Leg og ret til at le ad, saa Hvermand lo med, som man lo ad „den grimme Kone“, hvor Fru Nansen outrerede sin egen Ungdoms Grimhed, hvor hun overdrev sin Kejtethed, udstillede sin „Stumpnæse“ og blev forgudet — som fortryllende. En kostelig Spas for alle Guder og for Pengeposen. Men alligevel at spase alt for længe gør træt. Især, naar Spasens Kilde er Selvhaan og Haan. Betty Nansen var ikke naaet frem til sig selv for at spøge med det Smaa og med det Største. Hun vilde tale Alvor om det Højeste.

Og hun blev endelig „Agnete“.

Sejrsdagen var inde — for hende og for hendes Smerte.

X

Ofte har jeg tænkt paa en af mine Samtaler med Eleonora Duse. Den Gang, jeg talte til hende om „Agnete“, som jeg saa gerne vilde bane en Vej ud i den større Verden. Jeg fortalte om Agnetes Kærlighed, og Fru Duse lyttede, som lyttede hun med sit hele Legeme.

— Men saa, sagde jeg, betror hun ham altsaa sin Hemmelighed.

— Ja, ja . . . hvilken Hemmelighed?

— Den . . . at hun stjæler.

Eleonora Duse drejede sine Øjne.

— Til ham? spurgte hun.

— Nej, svarede jeg og var allerede blevet bange: Til sig selv.

Fru Duse aabnede sine Hænder, som slap hun noget

ubestemmeligt, noget usynligt, der smittede hendes Haand, og hun sagde kun:

— Oh — jamais — —

og talte i næste Sekund om noget andet.

Men, hvad der var Duse en Væmmelse, akkurat det var for Betty Nansen Midlet til at udtrykke det Yderste.

Agnete stjæler. Mens den Elskede er borte fra hende, har hun stjaalet, ikke af Lyst, men af Nødvendighed, for at kunne leve. Nu, hvor den Elskede igen er nær, hvor han vil gøre hende til sin Hustru, behøver hun ikke mer sin „Levevej" og — hun kunde tie med at det at stjæle nogensinde var hendes Næring.

Men tie vil hun netop ikke.

Nøgen vil hun staa for ham. Nøgen vil hun elskes af ham. For at elskes helt — og hvad andet er vel Aandedraget værd? — maa man kendes helt.

Derfor taler hun og desuden: Kærligheden, der giver alt, bør ogsaa alt tilgives — alt, selv det Forfærdende og det Lumpneste.

Agnete stjal. Stjal, i aarevis, ud af Venners Lommer. Ja, lumpent er det, det allerlumpneste — — og just derfor skal det tilstaas for at blive tilgivet.

Aldrig kan det glemmes af den, der saá det, saadan som Betty Nansen i de Øjeblikke stred for Kærligheden. Hun stod i en sær Stilling, med Armene paa sin Ryg, saadan, som Martyrinderne stod, naar de, surrede til Arenaens Pæl, ventede Baaldøden for deres Tro. Og Martyrindens Blik havde hun og hendes Ansigt og hendes Ord havde hun. Martyrinden var hun, der vilde leve med sin reddede Tro: hendes Livstro, at Elskov, der giver alt, tør fordre alt — alt, ogsaa den yderste Tilgivelse. Som Martyren fordrede hun, som Maria for Frelseren knælede hun, og hendes Bøn var Paakaldelse. Dette var Højhed i Fornedrelse og Skønhed over den sidste Sandhed.

Og — til Ære være det sagt — de Sidstes Modstand var brudt.

Med sin yderste Forkyndelse af sig selv havde Betty Nansen vundet sin yderste Sejr.

Og dog var Agnete endnu skønnere, da hun blev forladt.

Hvor rank hun havde været, da hun troede sig elsket, hvor stolt, hvor fuld af Lænd og Barm. Og nu. Hvordan var det, hun sjokkede om som den, der ikke véd, hvor hun sætter sine egne Fødder; sammenskrumpen, spids, lige op og ned. Hun havde ikke Skuldre og hun havde intet Bryst. Hun havde intet Køn mer under det underlige Sjal. Hun var bare noget livløst Noget, som endnu gik omkring. Og da hun saa tog Afsked:

Der var kun stillet en Stol, en enlig Stol væk fra de andre Møbler i Stuen, Bordene, Sofaen, de andre Stole. Paa den enlige Stol sad hun, med Hænderne slapt ned i sit Skød. Og som Agnete sad dér, paa en Rørstol, mellem fire Lærredsvægge — sad Betty Nansen midt i Livets Ørken, i en Ørken af den evige Ensomhed.

Mon nogen af vore Malere har malet det Billede? Om En havde magtet det, han var bleven „udødelig".

Her var Livets sidste Smerte udtrykt i et Hoveds Bøjning og i to Kvindehænder i et Skød.

XI

I „Gertrud" opsøger Fru Nansen paany Udtrykket for Ensomhedens Gru. I Rosmersholm fordrer hun atter den sidste Tilgivelse. Men som Hilde omskaber hun pludselig sig selv, bliver, saa at sige, sin egen Modpart. Den givende og ofrende Elskov havde hun tolket og været høstligt skøn. Nu gjorde hun sig til Vaaren, og som den tyveaarige Elskov fordrede hun sit Kongerige. Med ét Slag vender hun Tingene om: Hun bliver den Unge med Underets Fordring, Underet lagt paa Bordet, og som selve Tindebestigersken viser hun sig,

hun, der vil naa Gletscherens Spids. Som Opofrelsen var den yderste, er Fordringen den yderste:

Bræen, den yderste Bræ. Kongeriget — Kongeriget, der er mit.

— — Det psykologiske Løb er fuldendt. Et Menneske har helt redegjort for sig selv. Og mens Mennesket redegjorde, har en Kunst fuldkommet sig indtil Fuldkommenheden.

Mimens Maske er revet i Flænger og bortkastet, saa selve det menneskelige Ansigt lever og forkynder.

Om dette ikke er et Sejrsløb, findes intet Sejrsløb i Kunsten.

INDHOLD

DIGTE — *Side*

Nytaar 1887 7
Kærligheds Guder 9
Kærlighed — Aagrerske du er 12
Othello — Mohr 16
Den Dag 17
Nat 18
Der vaagnede den Morgen 19
Min Moder 19
Tomhed 20
Nat 20
Sommerdag 21
Brahminen 22
Chopins Ballade 25
Alting slukkes og dør 27
Død — du som altid 28
Giv mig — 29
Var der en Gud — 29
Du store Intet — 30
Fædreland — 31

TO SØRGESPIL

Brødre 35
Naar Kærligheden dør 53

TI AAR

Hvordan jeg blev Forfatter 74
En Tourné 84
Impresario 93
Hvordan man bliver Forelæser 103

	Side
Ferie	*110*
Kunstrejse paa Bornholm	*127*
„Enaktere“	*136*
Osvald udi Bergen	*149*
Udvist af Tyskland	*158*
I Kristiania	*173*
En Juleaften i det Fremmede	*181*
Den gyldne Stad	*199*
THEATER	
Det første Theater	*219*
„Phister“	*239*
Betty Borchsenius	*247*
Sulkowsky-Theatret	*263*
Charlotte Wolter	*279*
Sarah Bernhardt	*302*
Eleonora Duse	*314*
Josef Kainz	*323*
Gabrielle Réjane	*365*
Betty Nansen	*394*

Det her gengivne Udvalg af Digte er taget efter de i 1889 udkomne Digte. To Sørgespil er trykt efter Udgaven 1891. Ti Aar efter Udgaven 1891. I Afdelingen Theater er de fire første Afsnit taget fra Theatret (1892), Resten er Indholdet af Masker og Mennesker (1910).